

รายงานการพิจารณาศึกษา

เรื่อง ผลกระทบของนโยบายหาเสียง เชิงประชานิยมของพรรคการเมืองไทย

คณะกรรมการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน
วุฒิสภา

สำนักกรรมการ ๒
สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

(สำเนา)

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ คณะกรรมการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา โทร. ๙๑๘๔
ที่ สว ๐๐๑๐.๑๐/๖๕๓) วันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๖

เรื่อง รายงานการพิจารณาศึกษาของคณะกรรมการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน
วุฒิสภา

กราบเรียน ประธานวุฒิสภา

ด้วยในคราวประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ ๑๗ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่หนึ่ง) วันอังคารที่ ๑๐
กันยายน ๒๕๖๒ ที่ประชุมวุฒิสภาได้มีมติตั้งคณะกรรมการสามัญประจำวุฒิสภา ตามข้อบังคับ
การประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๗๘ ซึ่งคณะกรรมการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วม
ของประชาชน วุฒิสภา เป็นคณะกรรมการสามัญประจำวุฒิสภา มีหน้าที่และอำนาจพิจารณา
ร่างพระราชบัญญัติ กระทู้กิจการ พิจารณาขอเท็จจริง หรือศึกษาเรื่องใด ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริม
และสนับสนุนการพัฒนาการเมืองและการดำเนินการอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมการปกครองในระบอบ
ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย
การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง พิจารณาศึกษา ติดตาม
เสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจ
และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปัจจุบันกรรมการคณะนี้ประกอบด้วย

๑. นายเสรี สุวรรณภานนท์	ประธานคณะกรรมการ
๒. นายจเด็จ อินสว่าง	รองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง
๓. นายวันชัย สอนศิริ	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง
๔. นายดิเรกฤทธิ์ เจนครองธรรม	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สาม
๕. ว่าที่ร้อยตรี วงศ์สยาม เพ็งพานิชภักดิ์	เลขานุการคณะกรรมการ
๖. นายพลเดช ปิ่นประทีป	โฆษกคณะกรรมการ
๗. นายสถิตย์ ลิ่มพงศ์พันธุ์	ประธานที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๘. นายพิทักษ์ ไชยเจริญ	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๙. พลเอก วัฒนา สรรพานิช	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๐. นายกิตติศักดิ์ รัตนวราหะ	กรรมการ
๑๑. นายกำพล เลิศเกียรติดำรงค์	กรรมการ
๑๒. นายคำคุณ สิทธิสมาน	กรรมการ
๑๓. นายจรินทร์ จักกะพาก	กรรมการ
๑๔. พันตำรวจเอก จรุงวิทย์ ภุมมา	กรรมการ
๑๕. นายเฉลิมชัย เฟื่องคอน	กรรมการ
๑๖. นายประดิษฐ์ เหลืองอร่าม	กรรมการ
๑๗. นายสุชัย บุตรสาระ	กรรมการ
๑๘. นายออน กาจกระโทก	กรรมการ

บัดนี้ คณะกรรมาธิการได้ดำเนินการพิจารณาศึกษา เรื่อง ผลกระทบนโยบายหาเสียง
เชิงประชานิยมของพรรคการเมืองไทย เสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงขอรายงานการพิจารณาศึกษาดังกล่าว
ต่อวุฒิสภาตามข้อบังคับการประชุม วุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๙๘

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาและนำเสนอรายงานของคณะกรรมาธิการต่อที่ประชุม
วุฒิสภา ต่อไป

(นายจเด็จ อินสว่าง)

รองประธานคณะกรรมาธิการ คนที่หนึ่ง ปฏิบัติหน้าที่แทน
ประธานคณะกรรมาธิการการพัฒนาการเมือง
และการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	ก
สารบัญตาราง	ค
สารบัญแผนภาพ	ง
รายนามคณะกรรมการ	จ
รายนามคณะอนุกรรมการ	ช
บทสรุปผู้บริหาร	ฉ
รายงานการพิจารณาศึกษา	ด
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญ	๑
๑.๒ ความสอดคล้อง	๓
๑.๓ วัตถุประสงค์การศึกษา	๔
๑.๔ ขอบเขตการศึกษา	๕
๑.๕ กรอบแนวคิดการพิจารณาศึกษา	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับประชาานิยม	๗
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกตั้ง	๒๗
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการเมือง	๔๑
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการเมือง	๔๙
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๒
บทที่ ๓ วิธีพิจารณาศึกษา	๗๕
๓.๑ วิธีศึกษาเชิงคุณภาพ	๗๕
๓.๒ วิธีศึกษาเชิงปริมาณ	๗๖
๓.๓ ขั้นตอนการพิจารณาศึกษา	๘๐

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๔ ผลการพิจารณาศึกษา	๘๓
๔.๑ วิเคราะห์บทเรียนจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมในอดีต	๘๓
๔.๒ วิเคราะห์นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมของไทยกับต่างประเทศ	๙๒
๔.๓ วิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยม ปี ๒๕๖๖	๙๓
๔.๔ วิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่มีต่อ การพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน	๙๘
๔.๕ ผลการศึกษาและวิเคราะห์นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยม กรณีศึกษา นโยบายแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ต	๑๐๖
บทที่ ๕ สรุปผลและข้อเสนอแนะ	๑๑๕
๕.๑ สรุปผลการพิจารณาศึกษา	๑๑๕
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๑๗
บรรณานุกรม	๑๒๑
ภาคผนวก	๑๒๗
ภาคผนวก ก ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	๑๒๙
ภาคผนวก ข การสัมภาษณ์เรื่อง “ปัทมุดประชานิยมอย่างไร ให้การเมืองไทยพัฒนา”	๑๔๓
ภาคผนวก ค	๑๕๙
- รายงานที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการด้านวิชาการ และเสริมสร้างการให้ความรู้ระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข	๑๖๑
- รายงานคณะทำงานศึกษาผลกระทบนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมของ พรรคการเมืองไทย	๑๖๒

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒-๑	สรุปแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้ง	๔๐
๔-๑	ข้อดี ข้อเสีย และข้อเสนอแนะของนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยม ที่ประสบผลสำเร็จและความล้มเหลวในอดีต	๔๐
๔-๒	จำนวนและร้อยละของข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๐
๔-๓	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลกระทบจากนโยบายหาเสียง เชิงประชานิยมที่มีต่อการพัฒนาการเมืองไทยในภาพรวม	๑๐๑
๔-๔	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลกระทบจากนโยบายหาเสียง เชิงประชานิยมที่มีต่อพรรคการเมือง	๑๐๒
๔-๕	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลกระทบจากนโยบายหาเสียง เชิงประชานิยมที่มีต่อนักการเมือง	๑๐๓
๔-๖	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลกระทบจากนโยบายหาเสียง เชิงประชานิยมที่มีต่อภาพรวมของการเมืองไทย	๑๐๔
๔-๗	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลกระทบจากนโยบายหาเสียง เชิงประชานิยมที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน	๑๐๕

สารบัญแนภาพ

ภาพที่	หน้า
๑-๑ กรอบแนวคิดการพิจารณาศึกษา	๕
๒-๑ พฤติกรรมการตัดสินใจเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน	๒๘
๒-๒ พัฒนาการทางการเมืองภาคประชาชน	๔๙
๒-๓ ลำดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง	๕๗
๓-๑ ขั้นตอนการพิจารณาศึกษา	๘๑

คณะกรรมการการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา

นายเสรี สุวรรณภานนท์
ประธานคณะกรรมการ

นายจเด็จ อินสว่าง
รองประธานคณะกรรมการ
คนที่หนึ่ง

นายวันชัย สอนศิริ
รองประธานคณะกรรมการ
คนที่สอง

นายดิเรกฤทธิ์ เจนครองธรรม
รองประธานคณะกรรมการ
คนที่สาม

ว่าที่ร้อยตรี วงศ์สยาม เพ็งพานิชภัคดี
เลขาธิการคณะกรรมการ

นายพลเดช ปิ่นประทีป
โฆษกคณะกรรมการ

นายสถิตย์ ลิ้มพงศ์พันธุ์
ประธานที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นายพิทักษ์ ไชยเจริญ
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

พลเอก วัฒนา สรรพานิช
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

กรรมการ

นายกิตติศักดิ์ รัตนวราหะ

นายกำพล เลิศเกียรติดำรงค์

นายคำณูณ สิทธิสมาน

นายจรินทร์ จักกะพาก

พันตำรวจเอก จรุงวิทย์ ภูมมา

นายเฉลิมชัย เฟื่องคอน

นายประดิษฐ์ เหลืองอร่าม

นายสุขชัย บุตรสาระ

นายออน กาจกระโทก

นางสาวอรัทัย แหวนนาค
ผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการ

คณะอนุกรรมการด้านวิชาการ และเสริมสร้างการให้ความรู้ระบอบประชาธิปไตย
อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

นายกำพล เลิศเกียรติดำรงค์
ประธานคณะอนุกรรมการ

นายประดิษฐ์ เหลืองอร่าม
รองประธานคณะอนุกรรมการ

ผศ.เชษฐา ทรัพย์เย็น
อนุกรรมการและโฆษก

นายสมยศ อักษร
อนุกรรมการ

นายเอสนะ จงจิตเจริญ
อนุกรรมการ

นายบุญรักษ์ ยอดเพชร
อนุกรรมการ

รศ. เรียงรณ ล้อมลาย
อนุกรรมการ

นายปัญญา โพธิ์ทอง
อนุกรรมการ

ผศ.สุวิชา เป้าอารีย์
อนุกรรมการ

นายคมเขต เพ็ชรรัตน์
อนุกรรมการ

นางสาวทิพย์อัมพร ธนพัฒน์
อนุกรรมการและเลขานุการ

นายไพบูลย์ เหล็กพรหม
อนุกรรมการและเลขานุการ

บทสรุปผู้บริหาร

การศึกษาค้นคว้าเรื่อง ผลกระทบของนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมของพรรคการเมืองไทย เป็นประเด็นสำคัญที่ประชาชนให้ความสนใจและกำลังเฝ้าติดตาม การศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ หมวด ๑๖ การปฏิรูปประเทศ มาตรา ๒๕๘ (ก) ด้านการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ การกำหนดนโยบายของพรรคการเมืองที่ใช้ในการประกาศโฆษณา

ผลการศึกษาค้นคว้าของคณะอนุกรรมการด้านวิชาการและเสริมสร้างการให้ความรู้ ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในคณะกรรมการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา ได้เสนอแนะมาตรการด้านกฎหมาย มาตรการต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมาตรการสนับสนุน ที่มีความจำเป็นและควรดำเนินการปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนกระบวนการดำเนินงานของหน่วยงานที่มีหน้าที่และอำนาจในการกำกับดูแล ติดตาม และตรวจสอบนโยบาย โดยมุ่งเป้าให้นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยม นั้น เป็นนโยบายที่ชอบธรรม ทั้งนี้ เพื่อให้การกำกับดูแลพรรคการเมือง นักการเมือง และสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมทางการเมือง เป็นไปตามการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ความเป็นมาและความสำคัญ

นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมเป็นเครื่องมือหนึ่งของพรรคการเมืองที่ใช้ในการแข่งขัน โดยมุ่งหวังผลชนะจากการเลือกตั้งและแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง ปัจจุบันกำลังเป็นชุดความรู้ที่พรรคการเมืองใช้ปลูกฝังค่านิยมให้กับประชาชนทั้งประเทศด้วยการฝากความหวังไว้กับนักการเมือง การรอรับความช่วยเหลือ ที่สำคัญมุ่งเน้นให้ประโยชน์กับประชาชนเพียงบางกลุ่ม เพื่อสร้างฐานคะแนนเสียงและความนิยมทางการเมือง จนทำให้ประชาชนละเลยความสนใจต่อที่มาของนโยบายหาเสียง และขาดการไตร่ตรองถึงผลดีผลเสียที่แท้จริงจากนโยบายนั้น

แนวคิดการปฏิรูปประเทศด้านการเมืองได้ถูกกำหนดขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ตามมาตรา ๒๕๘(ก) ได้ระบุสาระสำคัญ ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง การดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองเป็นไปโดยเปิดเผยและตรวจสอบได้ เพื่อให้พรรคการเมืองพัฒนาเป็นสถาบันทางการเมืองของประชาชนซึ่งมีอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกัน มีกลไกที่กำหนดความรับผิดชอบของพรรคการเมืองในการประกาศโฆษณานโยบาย ที่มีได้วิเคราะห์ผลกระทบ ความคุ้มค่า และความเสี่ยงอย่างรอบด้าน และกำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและรับผิดชอบต่อประชาชน ตลอดจนแก้ไขปัญหา

ความขัดแย้งทางการเมืองโดยสันติวิธี นอกจากนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย
 พรรการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ ระบุไว้ว่า การกำหนดนโยบายของพรรคการเมืองที่ใช้ในการ
 ประกาศโฆษณาให้คำนึงถึงความเห็นของสาขาพรรคการเมืองและตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด
 นโยบายใดที่ต้องใช้จ่ายเงิน การประกาศโฆษณานโยบายนั้นต้องมีรายการวงเงินที่ต้องใช้และที่มาของ
 เงิน ความคุ้มค่าและประโยชน์ในการดำเนินนโยบาย

หากมองภาพรวมในบริบทสังคมไทย นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมกลายเป็นประเด็นทาง
 สังคมที่ไม่อาจพยากรณ์ผลลัพธ์แท้จริงที่จะเกิดกับอนาคตของประเทศได้อย่างเด่นชัด ขณะที่เป็
 นโยบายสำคัญที่ผูกพันกับพรรคการเมืองเมื่อได้รับเลือกเข้ามาบริหารประเทศต้องปฏิบัติ จะเห็นได้ว่
 การเลือกตั้งปี ๒๕๖๖ พรรคการเมืองส่วนใหญ่ใช้นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมมากกว่าการเลือกตั้ง
 ที่ผ่านมา ซึ่งการเปิดกว้างและขาดการระบรูายละเอียดอย่างชัดเจนของพระราชบัญญัติว่าด้วย
 พรรคการเมือง ตามมาตรา ๕๗ กลายเป็นจุดอ่อนของการบังคับใช้กฎหมาย เกิดช่องว่างภายใต้กรอบ
 กฎหมายกำกับดูแลเฉพาะกรณีนโยบายที่ต้องใช้เงิน แต่ไม่ครอบคลุมกรณีนโยบายที่ไม่ต้องใช้เงิน แม้จะ
 สร้างความพึงพอใจและอาจทำให้ประชาชนได้รับผลดีในระยะสั้น ท้ายสุดแล้ว ปฐมเหตุจากนโยบาย
 หาเสียงเชิงประชานิยมที่ไร้ขอบเขตได้สร้างความเสียหายให้กับประเทศชาติ รวมถึงก่อให้เกิดความ
 เหลื่อมล้ำระหว่างประชาชนที่เลือกพรรคของตนเอง เกิดกระแสสังคมที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมของ
 ประชาชนในการรวมตัวและสร้างแรงกดดันทางการเมืองต่อฝ่ายตรงข้าม และยังนำมาซึ่งความแตกแยก
 ทางความคิดของประชาชนตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับชาติ กลายเป็นวัฒนธรรมที่บั่นทอนความ
 เข้มแข็งของการเมือง บิดเบือนการแสดงออกที่ถูกต้องและเหมาะสมของประชาชนในการมีส่วนร่วมตาม
 แนวทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นผนวกกับสถานการณ์การเมืองในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่านโยบายหา
 เสียงเชิงประชานิยมกำลังเป็นประเด็นทางสังคมที่ควรเร่งดำเนินการพิจารณาศึกษา เพื่อให้เห็นถึงผลดี
 และผลกระทบของนโยบายที่มีต่อการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจน
 มาตรการที่เหมาะสมต่อหน่วยงานกำกับดูแลและกำหนดความรับผิดชอบของพรรคการเมืองในการ
 ประกาศโฆษณานโยบาย

ผลการพิจารณาศึกษา

วิเคราะห์บทเรียนจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมในอดีต

จากบทเรียนในอดีต พรรคการเมืองเคยประกาศใช้นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมและนำมาปฏิบัติเมื่อ
 เป็นรัฐบาล และนโยบายนั้นมีทั้งผลดีและผลเสียต่อประเทศและประชาชน ดังนี้

๑. นโยบาย ๓๐ บาทรักษาทุกโรค เป็นนโยบายที่มีประโยชน์ต่อประชาชนจำนวนมาก และยังเป็นนโยบายเชิงภารกิจของรัฐ อย่างไรก็ตาม นโยบายนี้ยังมีข้อจำกัดบางประการที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการรักษาและภาระค่าใช้จ่ายของภาครัฐในอนาคต เมื่อมีการประกาศใช้นโยบายแล้ว ภาครัฐควรมีการทบทวนผลลัพธ์และเร่งดำเนินการแก้ไขข้อจำกัดต่างๆ เพื่อให้ให้นโยบายนี้สามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. นโยบายกองทุนหมู่บ้าน เป็นนโยบายที่มีประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจฐานรากและประชาชนจำนวนมาก แต่หากขาดการบริหารจัดการที่ดีจะสร้างภาระหนี้ซ้ำซ้อนให้กับประชาชน รวมถึงกองทุนขาดสภาพคล่อง จึงเป็นนโยบายที่มีทั้งข้อดีและข้อเสีย อย่างไรก็ตาม หากมีการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จะทำให้นโยบายนี้มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ โดยข้อเสนอแนะที่สำคัญ ได้แก่ การปรับปรุงเงื่อนไขการกู้ยืมเงิน การเสริมสร้างความรู้และทักษะการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน และการติดตามประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เป็นนโยบายสวัสดิการของรัฐที่มุ่งช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพยิ่งขึ้น โดยการให้ความช่วยเหลือในรูปแบบเงินอุดหนุนเพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน นโยบายนี้มีข้อดีหลายประการ เช่น ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ช่วยให้ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นได้มากขึ้น และเป็นการกระจายรายได้ให้แก่ประชาชนในระดับรากหญ้า อย่างไรก็ตาม นโยบายนี้ยังมีข้อเสียบางประการ เช่น อาจมีการนำบัตรไปใช้ประโยชน์ในทางที่ผิด และอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวม

๔. นโยบายรับจำนำข้าว เป็นนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่สร้างความเสียหายให้กับประเทศอย่างมหาศาล แม้วัตถุประสงค์จะมุ่งเพื่อให้ชาวนามีรายได้ที่มั่นคงและสามารถอยู่ได้ แต่ราคาที่รัฐบาลให้สูงกว่าราคาตลาด เป็นการบิดเบือนกลไกตลาดที่แท้จริง

๕. นโยบายรถคันแรก เป็นนโยบายที่มีทั้งข้อดีและข้อเสีย โดยข้อดีคือช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจและเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงรถยนต์ของประชาชน อย่างไรก็ตาม ข้อเสียของนโยบายนี้ก็มีค่อนข้างมาก เช่น ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ก่อให้เกิดปัญหาหนี้ครัวเรือน และเพิ่มปริมาณรถยนต์บนท้องถนน

๖. นโยบายแจกแท็บเล็ตนักเรียน เป็นนโยบายที่มีทั้งข้อดีและข้อเสีย แม้จะมีเป้าประสงค์ในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา แต่ยังขาดการพิจารณาปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ อย่างรอบด้าน จึงทำให้นโยบายไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งไว้

วิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยม ปี ๒๕๖๖

การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๖๖ ที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าพรรคการเมืองส่วนใหญ่ใช้นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมเป็นเครื่องมือเพื่อให้พรรคและผู้สมัครของตนเองได้รับ

การเลือกตั้งมากกว่าการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านๆ มา และผลการเลือกตั้งแสดงให้เห็นว่า พรรคการเมืองที่มีนโยบายเชิงประชานิยมได้รับเสียงสนับสนุนจากประชาชนเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้นโยบายเหล่านี้มีโอกาสที่จะได้รับการผลักดันออกมาเป็นนโยบายของรัฐบาลในอนาคต ปรากฏการณ์เช่นนี้เป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงผลลัพธ์ของการบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ (๑) (๒) (๓) เป็นภาพกว้างที่ยังมีจุดอ่อนในการกำกับดูแลพรรคการเมือง จึงทำให้พรรคการเมืองแข่งขันกันประกาศโฆษณาณนโยบายก่อนพิจารณาให้รอบคอบมุ่งเน้นการสร้างความนิยมให้กับพรรคการเมือง โดยเน้นการตอบสนองความต้องการของประชาชนตามวาทศิลป์และคำขวัญทางการเมือง ตลอดจนเน้นการแจกจ่ายผลประโยชน์ให้กับประชาชนทั่วไป โดยไม่คำนึงถึงประสิทธิภาพหรือความยั่งยืนของนโยบาย ส่งผลเสียในเชิงเศรษฐศาสตร์ในระยะยาวหลายประการ เช่น สร้างภาระทางการคลังในระยะยาว บิดเบือนกลไกตลาด ลดแรงจูงใจในการทำงาน และสร้างความเหลื่อมล้ำทางสังคม เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการปฏิรูปประเทศตามมาตรา ๒๕๘(ก) ด้านการเมือง (๓) ยังขาดกลไกกำหนดความรับผิดชอบของพรรคการเมืองในการประกาศโฆษณาณนโยบายที่มีได้วิเคราะห์ผลกระทบ ความคุ้มค่า และความเสียหายอย่างรอบด้านในเชิงรูปธรรมอย่างแท้จริง

วิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่มีต่อการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๕๐๐ ราย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย รองลงมาคือ เพศหญิง และเพศทางเลือก LGBTQ ส่วนใหญ่มีอายุ ๒๖-๔๐ ปี รองลงมาได้แก่ อายุ ๕๑-๖๐ ปี อายุ ๔๑-๕๐ ปี อายุ ๑๘-๒๕ ปี และอายุสูงกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี รองลงมาได้แก่ ระดับสูงกว่าปริญญาตรี และต่ำกว่าระดับปริญญาตรี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ รองลงมาได้แก่ นักเรียน/นักศึกษา, รับจ้าง/พนักงานองค์กรเอกชน, ค้าขาย /ธุรกิจส่วนตัว และเกษียณอายุ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ผ่านมา โดยผู้ตอบแบบสอบถามเกินกว่ากึ่งหนึ่งเห็นด้วยกับนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมและประเด็นที่พิจารณาในการตัดสินใจเลือกตั้ง อันดับแรก คือ นโยบายหาเสียง รองลงมาคือ คุณสมบัตินักการเมือง และพรรคการเมือง ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่มีต่อการพัฒนาการเมืองของไทย ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่า ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมส่งผลต่อพรรคการเมืองเป็นลำดับที่ ๑ รองลงมาคือ ส่งผลต่อนักการเมือง และส่งผลต่อภาพรวมของการเมืองไทยตามลำดับ

ในด้านผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่มีต่อพรรคการเมือง ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยมากที่สุดว่า พรรคการเมืองควรมีการแสดงผลการศึกษาความเป็นไปได้ของนโยบาย

ต่างๆ ก่อนการประกาศหาเสียงเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือต่อประชาชน และกรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ตามนโยบายที่หาเสียงพรรคการเมืองควรมีส่วนรับผิดชอบในการประกาศนโยบายนั้น และได้รับบทลงโทษอย่างเป็นทางการและสมเหตุสมผลกับนโยบาย นอกจากนี้ ยังเห็นด้วยอย่างมากที่ปัจจุบันยังไม่มีพรรคการเมืองใดได้รับผลกระทบเชิงลบที่ชัดเจนจากบทลงโทษตามกฎหมาย ในกรณีไม่สามารถปฏิบัติตามนโยบายที่เคยใช้หาเสียงไว้

ในด้านผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่มีต่อนักการเมือง ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยมากที่สุด กรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ตามนโยบายที่หาเสียงควรมีการกำหนดความรับผิดชอบบทลงโทษนักการเมืองที่ใช้นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยม และเห็นด้วยอย่างมากว่า นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมทำให้นักการเมืองได้รับความชื่นชมจากประชาชน ซึ่งจะช่วยให้ได้รับการเลือกตั้ง และนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมทำให้นักการเมืองสามารถแสวงหาอำนาจที่เอื้ออำนวยต่อตนเองตลอดจนหากประชาชนชื่นชอบนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมแล้ว จะไม่คำนึงถึงชื่อเสียงของตัวนักการเมือง

สำหรับผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่มีต่อภาพรวมของการเมืองไทย ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยอย่างมากว่า นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่ขาดการพิจารณาอย่างรอบด้านอาจนำมาซึ่งการทุจริตเชิงนโยบาย รวมทั้งเอื้อประโยชน์ให้พวกพ้อง ทำให้ขาดความเสมอภาคทางการเมือง และนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมเป็นการสร้างการเมืองรูปแบบใหม่ที่สร้างความสัมพันธ์ระบอบอุปถัมภ์โดยตรงระหว่างผู้นำและประชาชน รวมถึงการประกาศนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมจากอดีตถึงปัจจุบันนำไปสู่ความเสื่อมถอยของจริยธรรมทางการเมืองไทย ในขณะที่นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่ดีนำไปสู่การพัฒนาการเมืองไทย และช่วยลดความขัดแย้งทางการเมืองได้ แต่ถ้านโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมเป็นการสร้างการเมืองที่ให้ความสำคัญหรือให้คุณค่าแก่ประชาชนเฉพาะบางกลุ่มจะเพิ่มความเหลื่อมล้ำ

ด้านผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยอย่างมากว่า ประชาชนติดตามนโยบายหาเสียงของพรรคการเมืองหลังได้รับการเลือกตั้ง และนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมทำให้ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งในระดับชาติและท้องถิ่น และยังเห็นด้วยในระดับปานกลางว่า นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมทำให้พูดคุยเรื่องการเมืองกับคนในครอบครัว และนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมทำให้เกิดการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายในชุมชนและสังคมแวดล้อม รวมถึงนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมของพรรคที่ชื่นชอบทำให้ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะทางสังคม นอกจากนี้ยังเห็นด้วยในระดับน้อยกว่า กระแสนิยมในนโยบายหาเสียงทำให้บริจาคเงิน/สิ่งของสนับสนุนพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมช่วยจูงใจทำให้สนใจสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง และเข้าร่วมประชุมกับพรรคการเมืองเพื่อร่วมเสนอแนะนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการพิจารณาศึกษา ผลกระทบของนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมของพรรคการเมืองไทย เห็นได้ว่ามีความจำเป็นที่ควรดำเนินการทบทวน ปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนกระบวนการดำเนินงานของหน่วยงานที่มีหน้าที่และอำนาจในการกำกับดูแล ติดตาม และตรวจสอบ คณะทำงานฯ จึงขอเสนอแนะมาตรการด้านกฎหมาย มาตรการต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมาตรการสนับสนุน เพื่อขับเคลื่อนการทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการนำนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมแบบไร้ขอบเขตมาประกาศเป็นนโยบายรัฐบาล โดยมีรายละเอียดดังนี้

มาตรการด้านกฎหมาย

๑) ควรปรับปรุงกฎหมาย แก้ไขหรือเพิ่มเติมหน้าที่และอำนาจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีความชัดเจน ครอบคลุมทั้งการกำกับดูแล พิจารณา กลั่นกรอง ติดตาม และตรวจสอบนโยบายของพรรคการเมืองทั้งก่อนการเลือกตั้ง ระหว่างหาเสียงเลือกตั้ง และเมื่อประกาศเป็นนโยบายรัฐบาล

๒) ควรมีการกำหนดบทลงโทษพรรคการเมือง กรณีที่ได้รับอนุญาตให้ประกาศใช้นโยบายแล้ว แต่ระหว่างการหาเสียงเลือกตั้ง นักการเมืองที่สังกัดพรรคมีการกระทำที่บิดเบือนข้อเท็จจริงต่อการโฆษณา นโยบาย

มาตรการต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑) คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ควรดำเนินการเพิ่มศักยภาพองค์กรโดยจัดตั้งคณะทำงานพิจารณาและกลั่นกรองความเหมาะสมของนโยบายหาเสียง ก่อนอนุญาตให้พรรคการเมืองใช้ประกาศโฆษณา

๒) คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ควรกำหนดขอบเขตระยะเวลาในการส่งมอบนโยบายของพรรคการเมืองมายังคณะกรรมการฯ ก่อนการเลือกตั้ง เพื่อให้มีระยะเวลาเพียงพอต่อการตรวจสอบความชัดเจน ความเป็นไปได้ของนโยบายก่อนประกาศใช้

๓) แนวโน้มพรรคการเมืองส่วนใหญ่จะใช้นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมมากขึ้น ดังนั้น คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ควรกำหนดวิธีการและรายละเอียดการศึกษาคำเป็นไปได้นโยบายต่างๆ การวิเคราะห์ความคุ้มค่าของนโยบายที่ต้องใช้จ่ายเงิน ควรเป็นไปตามแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เกิดประโยชน์สูงสุด และมีศักยภาพในการแข่งขัน ตลอดจนควรคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ สำหรับแหล่งที่มาของเงิน ควรระบุจำนวนเงินและวิธีการได้มา

ให้ชัดเจน โดยอาจประยุกต์ใช้แนวทางของสถาบันการเงินของรัฐในการอนุมัติสินเชื่อโครงการต่างๆ มาเป็นส่วนหนึ่งของวิธีพิจารณา นอกจากนี้ ยังควรเพิ่มเติมข้อกำหนด กรณีนโยบายที่ไม่ต้องใช้จ่ายเงิน ต้องไม่เป็นนโยบายที่นำไปสู่การสนับสนุนให้เกิดการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย สร้างความเสื่อมล้ำทางสังคม ในปัจจุบันและอนาคต

๔) ในกระบวนการติดตามนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยม เมื่อประกาศเป็นนโยบายรัฐบาล แล้ว คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ควรบูรณาการการทำงานร่วมกับคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน และคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เพื่อพิจารณานโยบายประชาานิยม ต่าง ๆ ร่วมกันและควรทำการยับยั้งก่อนที่จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศชาติและประชาชน

๕) คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ควรพัฒนากระบวนการที่ใช้ในการติดตามและตรวจสอบนโยบายของพรรคการเมือง นักการเมือง โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต่อการแจ้งข้อมูลและข่าวสาร เพื่อให้เท่าทันกับสถานการณ์และภาระงานที่มีจำนวนมาก

๖) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยแนวทางในการกำกับดูแลพรรคการเมืองให้เป็นสถาบันการเมืองของประชาชน และสามารถดำเนินงานทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๗) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเสริมสร้างความรู้เรื่องนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับ ผ่านสถาบันการศึกษา องค์กรชุมชน ภาคประชาสังคม และสื่อมวลชน

๘) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยควรส่งเสริมประเด็นการวิจัยแบบมุ่งเป้าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการติดตามและตรวจสอบนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยม เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ ต่อผลดีและผลเสียของนโยบายต่างๆ ของพรรคการเมืองก่อนตัดสินใจเลือกตั้ง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ตามแนวทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

มาตรการสนับสนุน

๑) รัฐบาลควรเป็นหลักในการกำกับดูแลและสนับสนุนการดำเนินงานของส่วนงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขข้อกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบปฏิบัติ ที่มุ่งสู่การกำหนดนโยบายประชาานิยม ที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน ตลอดจนมีความคุ้มค่าและเสริมศักยภาพการแข่งขันของประเทศ

รายงานการพิจารณาศึกษา
เรื่อง ผลกระทบนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมของพรรคการเมืองไทย

ด้วยในคราวประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ ๑๗ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่หนึ่ง) วันอังคารที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๖๒ ที่ประชุมวุฒิสภาได้มีมติตั้งคณะกรรมการธิการสามัญประจำวุฒิสภา ตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๗๘ ซึ่งคณะกรรมการธิการการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา เป็นคณะกรรมการธิการสามัญประจำวุฒิสภา มีหน้าที่และอำนาจพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติ กระทู้กิจการ พิจารณาขอโทษหรือศึกษาเรื่องใด ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการเมืองและการดำเนินการอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง พิจารณาศึกษา ติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

บัดนี้ คณะกรรมการธิการได้ดำเนินการพิจารณาศึกษารายงานดังกล่าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงขอรายงานผลการพิจารณาศึกษาต่อวุฒิสภา ตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๙๘ ดังนี้

๑. การดำเนินงาน

๑.๑ คณะกรรมการธิการได้มีการเลือกตำแหน่งต่าง ๆ ดังนี้

๑.๑.๑ นายเสรี สุวรรณภานนท์	เป็นประธานคณะกรรมการ
๑.๑.๒ นายจเด็จ อินสว่าง	เป็นรองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง
๑.๑.๓ นายวันชัย สอนศิริ	เป็นรองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง
๑.๑.๔ นายดิเรกฤทธิ์ เจนครองธรรม	เป็นรองประธานคณะกรรมการ คนที่สาม
๑.๑.๕ ว่าที่ร้อยตรี วงศ์สยาม เพ็งพานิชภักดิ์	เป็นเลขานุการคณะกรรมการ
๑.๑.๖ นายพลเดช ปิ่นประทีป	เป็นโฆษกคณะกรรมการ
๑.๑.๗ นายสถิตย์ ลิ้มพงศ์พันธุ์	เป็นประธานที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑.๑.๘ นายพิทักษ์ ไชยเจริญ	เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑.๑.๙ พลเอก วัฒนา สรรพานิช	เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑.๑.๑๐ นายกิตติศักดิ์ รัตนวราหะ	เป็นกรรมการ
๑.๑.๑๑ นายกำพล เลิศเกียรติดำรงค์	เป็นกรรมการ
๑.๑.๑๒ นายคำบุญ สิทธิสมาน	เป็นกรรมการ
๑.๑.๑๓ นายจรินทร์ จักกะพาก	เป็นกรรมการ
๑.๑.๑๔ พันตำรวจเอก จรุงวิทย์ ภูมมา	เป็นกรรมการ
๑.๑.๑๕ นายเฉลิมชัย เฟื่องคอน	เป็นกรรมการ
๑.๑.๑๖ นายประดิษฐ์ เหลืองอร่าม	เป็นกรรมการ
๑.๑.๑๗ นายสุชัย บุตรสาระ	เป็นกรรมการ
๑.๑.๑๘ นายอนันต์ กาจกระโทก	เป็นกรรมการ

๑.๒ คณะกรรมาธิการได้มีมติแต่งตั้งผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมาธิการตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๘๗ คือ นางสาวอรทัย แหวนนาค ผู้บังคับบัญชากลุ่มงานคณะกรรมาธิการการพัฒนากิจการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน

๑.๓ คณะกรรมาธิการได้ตั้งคณะอนุกรรมาธิการด้านวิชาการและเสริมสร้างการให้ความรู้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เพื่อทำหน้าที่พิจารณาศึกษาร่างกฎหมายที่มีเสนอมายังคณะกรรมาธิการการพัฒนากิจการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภาจากประธานวุฒิสภาและคณะกรรมาธิการอื่น พิจารณาศึกษาประเด็นทางวิชาการและการสร้างบริบททางสังคมต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข พิจารณาศึกษาแนวทางการเสริมสร้างและการให้ความรู้การเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขผ่านวิธีการที่หลากหลายไปสู่แวดวงทางวิชาการในสถาบันการศึกษา หรือตามที่คณะกรรมาธิการมอบหมาย ดังนี้

๑.๓.๑ นายกำพล เลิศเกียรติดำรงค์	เป็นประธานคณะอนุกรรมาธิการ
๑.๓.๒ นายประติษฐ์ เหลืองอร่าม	เป็นรองประธานคณะอนุกรรมาธิการ
๑.๓.๓ นายไพบุลย์ เหล็กพรหม	เป็นอนุกรรมาธิการและเลขานุการ
๑.๓.๔ ผู้ช่วยศาสตราจารย์เชษฐา ทรัพย์เย็น	เป็นอนุกรรมาธิการและโฆษก
๑.๓.๕ นายคมเขต เพ็ชรรัตน์	เป็นอนุกรรมาธิการ
๑.๓.๖ นายบุญรักษ์ ยอดเพชร	เป็นอนุกรรมาธิการ
๑.๓.๗ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวิชา เป้าอารีย์	เป็นอนุกรรมาธิการ
๑.๓.๘ นายสมยศ อักษร	เป็นอนุกรรมาธิการ
๑.๓.๙ นายปัญญา โพธิ์ทอง	เป็นอนุกรรมาธิการ
๑.๓.๑๐ นายเอสนะ จงจิตเจริญ	เป็นอนุกรรมาธิการ
๑.๓.๑๑ รองศาสตราจารย์เรีงรณ ล้อมลาย	เป็นอนุกรรมาธิการ
๑.๓.๑๒ นางสาวทิพย์อัมพร ธนพัฒน์	เป็นอนุกรรมาธิการ

คณะอนุกรรมาธิการด้านวิชาการและเสริมสร้างการให้ความรู้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข กำหนดพิจารณาศึกษาเรื่อง ผลกระทบนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมของพรรคการเมืองไทย และได้เสนอรายงานการพิจารณาศึกษาต่อคณะกรรมาธิการการพัฒนากิจการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา พิจารณาให้ความเห็นชอบ

๒. วิธีพิจารณาศึกษา

วิธีพิจารณาศึกษาของคณะอนุกรรมาธิการด้านวิชาการและเสริมสร้างการให้ความรู้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปรากฏรายละเอียดในบทที่ ๓ วิธีพิจารณาศึกษา ทั้งนี้ คณะกรรมาธิการได้มีการประชุมเพื่อรับรองรายงานการพิจารณาศึกษาดังกล่าว ในคราวการประชุมคณะกรรมาธิการ ครั้งที่ ๒๘/๒๕๖๖ วันอังคารที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

๓. ผลการพิจารณาศึกษา

คณะกรรมการธิการขอรายงานผลการพิจารณาศึกษาเรื่อง ผลกระทบนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมของพรรคการเมืองไทย ซึ่งคณะอนุกรรมการด้านวิชาการและเสริมสร้างการให้ความรู้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขได้ดำเนินการศึกษา โดยคณะกรรมการได้พิจารณารายงานของคณะอนุกรรมการด้วยความละเอียดรอบคอบแล้ว และได้มีมติให้ความชอบกับรายงานดังกล่าวโดยถือเป็นรายงานการพิจารณาศึกษาของคณะกรรมการ

คณะกรรมการจึงขอเสนอรายงานการพิจารณาศึกษาของคณะกรรมการพร้อมทั้งข้อเสนอแนะ โดยมีรายละเอียดตามรายงานท้ายนี้เพื่อให้วุฒิสภาได้พิจารณา หากวุฒิสภาให้ความเห็นชอบด้วยกับผลการศึกษาของคณะกรรมการ ขอให้โปรดแจ้งไปยังกระทรวงการคลัง คณะกรรมการกฤษฎีกา คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้ตรวจการแผ่นดิน สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานปรมาณ และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาดำเนินการตามความเห็นสมควรต่อไป ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนสืบไป

ว่าที่ร้อยตรี

(วงศ์สยาม เฟิงพานิชักดี)

เลขาธิการคณะกรรมการการพัฒนาการเมือง
และการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา

สำนักกรรมการ ๒
สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญ

นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมเป็นเครื่องมือหนึ่งของการเมืองที่ใช้ในการแข่งขันโดยมุ่งหวังผลชนะจากการเลือกตั้งและแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง และยังเป็นเหตุแห่งความแตกแยกทางความคิดของประชาชน ก่อให้เกิดกลุ่มต่างๆ ที่ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองจำนวนมาก จนเกิดวิกฤตการณ์ครั้งสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อมาถึงปัจจุบัน^๑ แนวคิดการปฏิรูปประเทศด้านการเมืองได้ถูกกำหนดขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ เพื่อให้ประเทศชาติมีความสงบเรียบร้อย มีความสามัคคีปรองดอง สังคมมีความสุข เป็นธรรม ประชาชนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามมาตรา ๒๕๘(ก) ได้ระบุสาระสำคัญ ให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง การดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองเป็นไปโดยเปิดเผย และตรวจสอบได้ เพื่อให้พรรคการเมืองพัฒนาเป็นสถาบันทางการเมืองของประชาชนซึ่งมีอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกัน มีกลไกที่กำหนดความรับผิดชอบของพรรคการเมืองในการประกาศโฆษณา นโยบายที่มีได้วิเคราะห์ผลกระทบ ความคุ้มค่า และความเสี่ยงอย่างรอบด้าน และกำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและรับผิดชอบต่อประชาชน ตลอดจนแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองโดยสันติวิธี^๒ นอกจากนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ ระบุไว้ว่า การกำหนดนโยบายของพรรคการเมืองที่ใช้ในการประกาศโฆษณาให้คำนึงถึงความเห็นของสาขาพรรคการเมืองและตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด นโยบายใดที่ต้องใช้จ่ายเงิน การประกาศโฆษณานโยบายนั้นต้องมีรายการวงเงินที่ต้องใช้ และที่มาของเงิน ความคุ้มค่าและประโยชน์ในการดำเนินนโยบาย^๓ ซึ่งการเปิดกว้างและการขาดรายละเอียดในการกำหนดรายการต่างๆ ทำให้ในช่วงเลือกตั้งปี ๒๕๖๖ พรรคการเมืองส่วนใหญ่ใช้นโยบายเชิงประชานิยมในการหาเสียงมากกว่าการเลือกตั้งที่ผ่านมา ประเด็นนี้แสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานของหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแลยังขาดกลไกและกระบวนการติดตาม ตรวจสอบผลเสียให้ชัดเจนก่อนอนุญาตให้ประกาศนโยบาย รวมถึงการกำหนดความรับผิดชอบของพรรคการเมืองในการใช้นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยม ในกรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ตามนโยบายที่หาเสียงไว้ แสดงให้เห็นถึงช่องโหว่หรือจุดอ่อนของการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับพรรคการเมืองที่ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

^๑ ไชยันต์ ไชยพร. (๒๕๕๙). อ่างถึงใน น้ำผึ้ง ปุณธสฺสนธ, สุรพล ราชภัณชารักษ์, สมบูรณ์ สุขสำราญ และเอนก เหล่าธรรมทัศน์. (๒๕๖๑).

การเสริมสร้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ, ๓๗๘-๓๘๙.

^๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐, มาตรา ๒๕๘(ก).

^๓ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๗ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๑๐๕ ก. หน้า ๑๘-๑๙.

หากมองภาพรวมในบริบทสังคมไทย นโยบายหาเสียงประชานิยมกลายเป็นประเด็นทางสังคมที่ไม่อาจพยากรณ์ผลลัพธ์แท้จริงที่จะเกิดกับอนาคตของประเทศได้อย่างเด่นชัด ขณะที่เป็นโยบายสำคัญที่ผูกพันกับพรรคการเมืองเมื่อได้รับเลือกเข้ามาบริหารประเทศต้องปฏิบัติ ซึ่งในอดีตนโยบายเช่นนี้ได้สร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับประเทศชาติอย่างมหาศาล จากการที่มีได้วิเคราะห์ผลกระทบ ความคุ้มค่า และความเสียอย่างรอบด้าน และปัจจุบันกำลังเป็นชุดความรู้ที่พรรคการเมืองใช้ปลุกฝังค่านิยมให้กับประชาชนทั้งประเทศด้วยการฝากความหวังไว้กับนักการเมือง การรอรับความช่วยเหลือ ที่สำคัญมุ่งเน้นการเอาอกเอาใจประชาชนเพียงบางกลุ่มเป็นพิเศษ เพื่อสร้างฐานคะแนนเสียงและความนิยมทางการเมือง^๔ จนทำให้ประชาชนละเลยความสนใจต่อที่มาของนโยบายหาเสียงและขาดการไตร่ตรองถึงผลดีผลเสียที่แท้จริงจากนโยบายนั้น ซึ่งภายใต้กรอบของกฎหมายปัจจุบันกำหนดแนวทางการกำกับดูแลเฉพาะนโยบายที่ต้องใช้จ่ายเงิน ยังไม่ครอบคลุมกรณีนโยบายที่ไม่ต้องใช้จ่ายเงินแต่ขอเบ็ดเตล็ดอาจส่งผลกระทบต่อ ๓ สถาบันหลักของชาติ รวมถึงก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างประชาชนที่เลือกพรรคของตนเอง เกิดกระแสสังคมที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมตัวและสร้างแรงกดดันทางการเมืองต่อฝ่ายตรงข้าม ท้ายสุดแล้วนำมาซึ่งความแตกแยกทางความคิดของคนตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับชาติ ท้ายสุดแล้วกลายเป็นวัฒนธรรมที่บั่นทอนความเข้มแข็งของการเมือง บิดเบือนการแสดงออกที่ถูกต้องและเหมาะสมของประชาชนในการมีส่วนร่วมตามแนวทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ดังนั้น คณะอนุกรรมการด้านวิชาการและเสริมสร้างการให้ความรู้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในคณะกรรมการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา พิจารณาว่า การศึกษาหาเสียงเชิงประชานิยมที่ผ่านมามีส่วนใหญ่มุ่งศึกษาถึงผลดี ผลเสียด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ยังไม่ครอบคลุมถึงผลกระทบที่มีต่อการกำกับดูแลพรรคการเมือง นักการเมือง และการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง อีกทั้งในวาระนี้นับว่ามีความจำเป็นเร่งด่วนในสถานการณ์ปัจจุบัน จึงเห็นควรดำเนินการพิจารณาศึกษาเรื่องผลกระทบของนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมของพรรคการเมืองไทย ซึ่งสอดคล้องกับหน้าที่และอำนาจของคณะอนุกรรมการด้านวิชาการฯ ที่ดำเนินการพิจารณาศึกษาประเด็นทางวิชาการผ่านกระบวนการทบทวนข้อมูลหตุยุมิร่วมกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อให้ได้ข้อมูล ข้อเท็จจริงถึงผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่มีต่อการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนนำไปสู่การเสนอแนะมาตรการเชิงนโยบายต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเป็นกลไกในการกำกับดูแลพรรคการเมืองให้มีความรับผิดชอบต่อการประกาศโฆษณาโยบาย ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการพลิกโฉมการขับเคลื่อนการปฏิรูปด้านการเมืองของประเทศอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

^๔ ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว. (๒๕๖๔). แนวทางประชานิยม: ภาพสะท้อนแนวคิดทางการเมืองเชิงโครงสร้างชนชั้นในสังคมไทย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๑๖(๒), ๑๕-๓๐.

๑.๒ ความสอดคล้อง

๑) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

หมวด ๑๒ องค์การอิสระ ส่วนที่ ๕ คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินมาตรา ๒๔๔ ในกรณีที่มีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าการใช้จ่ายเงินแผ่นดินมีพฤติการณ์อันเป็นการทุจริตต่อหน้าที่ จงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายหรืออาจทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม และเป็นกรณีที่ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินไม่มีอำนาจจะดำเนินการใดได้ ให้ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินแจ้งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง แล้วแต่กรณี เพื่อทราบและดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจต่อไปในการดำเนินการของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะ กรรมการการเลือกตั้ง หรือหน่วยงานอื่นตามที่ได้รับแจ้งตามวรรคหนึ่ง ให้ถือว่าเอกสารและหลักฐานที่ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินตรวจสอบหรือจัดทำขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของสำนวนการสอบสวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือของหน่วยงานอื่นนั้น แล้วแต่กรณี

มาตรา ๒๔๕ เพื่อประโยชน์ในการระงับหรือยับยั้งความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่การเงินการคลังของรัฐ ให้ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินเสนอผลการตรวจสอบการกระทำที่ไม่เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยวินัยการเงินการคลังของรัฐและอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่การเงินการคลังของรัฐอย่างร้ายแรงต่อคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินเพื่อพิจารณา

ในกรณีที่ คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินเห็นพ้องด้วยกับผลการตรวจสอบดังกล่าว ให้ปรึกษาหารือร่วมกับคณะกรรมการการเลือกตั้งและคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หากที่ประชุมร่วมเห็นพ้องกับผลการตรวจสอบนั้น ให้ร่วมกันมีหนังสือแจ้งสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และคณะรัฐมนตรีเพื่อทราบโดยไม่ชักช้า และให้เปิดเผยผลการตรวจสอบดังกล่าวต่อประชาชนเพื่อทราบด้วย

หมวด ๑๖ การปฏิรูปประเทศ

มาตรา ๒๕๘ ให้ดำเนินการปฏิรูปประเทศอย่างน้อยในด้านต่าง ๆ ให้เกิดผล ดังต่อไปนี้

ก. ด้านการเมือง

(๑) ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองรวมตลอดทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ รู้จักยอมรับในความเห็นทางการเมืองโดยสุจริตที่แตกต่างกัน และให้ประชาชนใช้สิทธิเลือกตั้งและออกเสียงประชามติโดยอิสระปราศจากการครอบงำไม่ว่าด้วยทางใด

(๒) ให้การดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองเป็นไปโดยเปิดเผยและตรวจสอบได้ เพื่อให้พรรคการเมืองพัฒนาเป็นสถาบันทางการเมืองของประชาชนซึ่งมีอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกัน มีกระบวนการให้สมาชิกพรรคการเมืองมีส่วนร่วมและมีความรับผิดชอบอย่างแท้จริงในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองและการคัดเลือกผู้มีความรู้ความสามารถ ซื่อสัตย์สุจริต และมีคุณธรรมจริยธรรม เข้ามาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม

(๓) มีกลไกที่กำหนดความรับผิดชอบของพรรคการเมืองในการประกาศโฆษณาณโยบายที่มีได้วิเคราะห์ผลกระทบ ความคุ้มค่า และความเสี่ยงอย่างรอบด้าน

(๔) มีกลไกที่กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและรับผิดชอบต่อประชาชนในการปฏิบัติหน้าที่ของตน

(๕) มีกลไกแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองโดยสันติวิธีภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๒) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๕๓ ในการดำเนินการสรรหาผู้สมัครรับเลือกตั้งตามมาตรา ๕๐ หรือมาตรา ๕๑ ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อจูงใจให้สมาชิกลงคะแนนให้แก่ตนเองหรือผู้อื่น หรือให้งดเว้นการลงคะแนนให้แก่ผู้ใด ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

(๑) ให้ เสนอให้ สัญญาว่าจะให้ หรือจัดเตรียมเพื่อจะให้เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด อันอาจคำนวณเป็นเงินได้ไม่ว่าโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อมแก่ผู้ใด

(๒) หลอกลวง บังคับ ชูเชิญ ใช้อิทธิพลคุกคาม ใส่ร้ายด้วยความเท็จ หรือจูงใจให้เข้าใจผิด ในคะแนนนิยมของผู้ใด หรือไม่ให้ไปประชุมหรือลงคะแนน

มาตรา ๕๗ การกำหนดนโยบายของพรรคการเมืองที่ใช้ในการประกาศโฆษณาให้คำนึงถึงความเห็นของสาขาพรรคการเมืองและตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด นโยบายใดที่ต้องใช้จ่ายเงินการประกาศโฆษณาณนโยบายนั้น อย่างน้อยต้องมีรายการ ดังต่อไปนี้

(๑) วงเงินที่ต้องใช้ และที่มาของเงินที่จะใช้ในการดำเนินการ

(๒) ความคุ้มค่าและประโยชน์ในการดำเนินนโยบาย

(๓) ผลกระทบและความเสี่ยงในการดำเนินนโยบาย

ในกรณีพรรคการเมืองไม่ได้จัดทำรายการตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการสั่งให้ดำเนินการให้ครบถ้วน และถูกต้องภายในระยะเวลาที่กำหนด

๑.๓ วัตถุประสงค์การศึกษา

๑) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมของพรรคการเมืองไทย

๒) เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่มีต่อการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน

๓) เพื่อเสนอมาตรการที่เหมาะสมต่อหน่วยงานกำกับดูแลและกำหนดความรับผิดชอบของพรรคการเมืองในการประกาศโฆษณาณนโยบาย

๑.๔ ขอบเขตการศึกษา

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

เพื่อให้การศึกษารั้ครั้งนี้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ จึงกำหนดขอบเขตการศึกษาโดยครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่พรรคการเมืองเคยประกาศและนำมาปฏิบัติเมื่อเป็นรัฐบาลในอดีต ตลอดจนนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมในการเลือกตั้งปี ๒๕๖๖ และดำเนินการศึกษาบทเรียน และวิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่มีต่อการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนเสนอมาตรการที่เหมาะสมต่อหน่วยงานกำกับดูแล และกำหนดความรับผิดชอบของพรรคการเมืองในการประกาศโฆษณาโยบาย

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษารั้ครั้งนี้เกี่ยวเนื่องกับผู้มีส่วนได้เสียหลายภาคส่วน ประกอบด้วย ตัวแทนจากหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ดังนี้ หน่วยงานกำกับดูแลพรรคการเมือง-นักการเมือง สถาบันการศึกษาด้านการเมืองและการปกครอง นักวิชาการด้านการเมืองและด้านกฎหมาย ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม และสื่อมวลชน

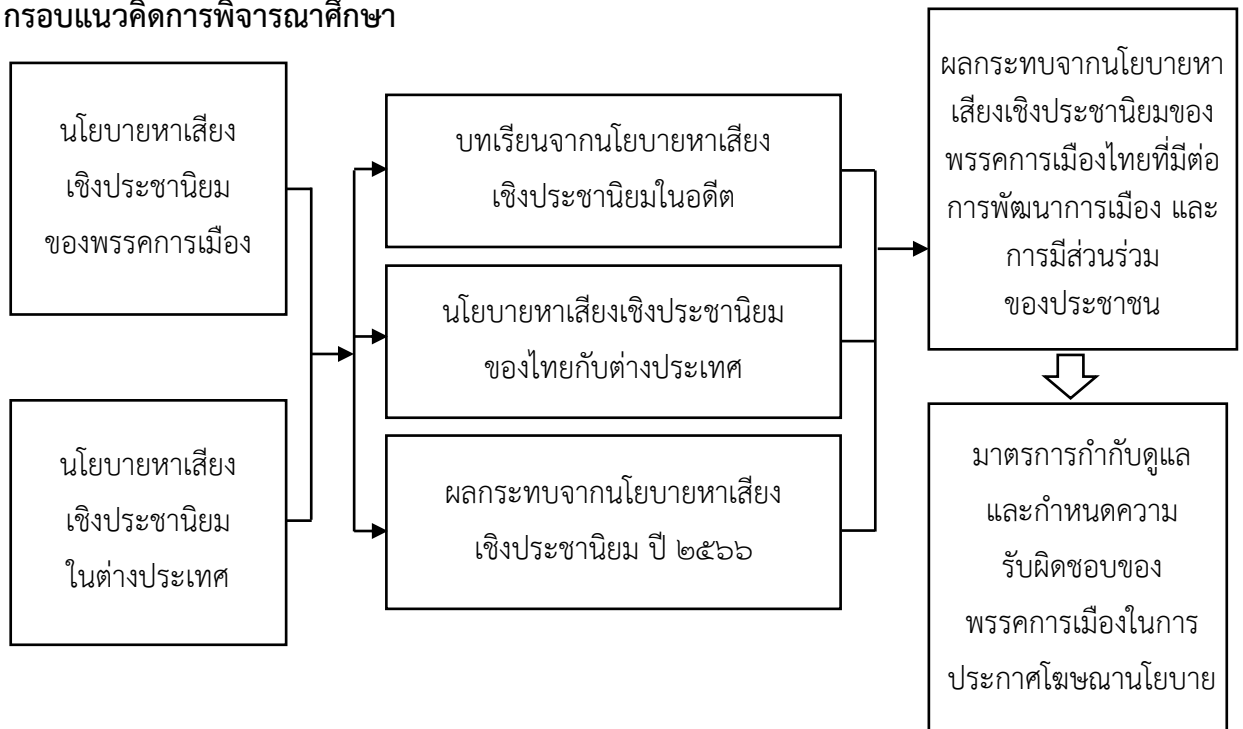
๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

กำหนดพื้นที่ศึกษาสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณในพื้นที่ทั่วประเทศและเชิงคุณภาพจากการประชุมระดมความคิดเห็น และการสัมมนาเชิงปฏิบัติการในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษา ตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๖

๑.๕ กรอบแนวคิดการพิจารณาศึกษา

ภาพที่ ๑-๑ แสดงกรอบแนวคิดการพิจารณาศึกษา

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑) ทำให้ทราบถึงนโยบายเชิงประชาานิยมของพรรคการเมืองต่างๆ ที่ใช้ในการหาเสียงและนำไปดำเนินการเมื่อเป็นรัฐบาลตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

๒) ทำให้ทราบถึงผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่มีต่อพรรคการเมือง นักการเมือง และการมีส่วนร่วมของประชาชน

๓) ทำให้ได้ข้อเสนอแนะในมิติของการเสริมสร้างกลไกการกำกับดูแล กลั่นกรอง พิจารณาติดตาม และตรวจสอบนโยบายของพรรคการเมืองทั้งก่อนหาเสียงเลือกตั้ง ระหว่างหาเสียง และเมื่อประกาศเป็นนโยบายรัฐบาล

บทที่ ๒ เอกสารและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ ได้ทำการพิจารณาศึกษาเรื่อง ผลกระทบของนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมของ พรรคการเมืองไทย โดยดำเนินการทบทวนข้อมูลทฤษฎีจากแนวคิด หลักการ ทฤษฎี สืบค้นจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับประชานิยม
- ๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกตั้ง
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการเมือง
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการเมือง
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับประชานิยม

ประชานิยม เป็นคำที่แปลมาจากคำว่า Populism ในภาษาอังกฤษ แรกเริ่มนั้นคำนี้เป็น ศัพท์เฉพาะที่หมายถึงขบวนการเคลื่อนไหวของพรรคการเมืองที่ ๓ ของสหรัฐอเมริกาในทศวรรษที่ ๑๘๙๐ ในช่วงนั้นมีการรวมตัวกันของเกษตรกรรายย่อยซึ่งไม่พอใจแนวทางการพัฒนาประเทศที่เต็มไปด้วยอิทธิพลของบริษัทใหญ่ๆ พวกเขาเริ่มตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาในชื่อว่า “พรรคประชาชน” (People's Party) พรรคนี้ได้ส่งนายวิลเลียม เจนนิงส์ ไบรอัน (William Jennings Bryan) เข้าสมัครรับ เลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีในการเลือกตั้ง ค.ศ.๑๘๙๖ แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ จากนั้นพรรคนี้ก็สลายตัว ไป ในยุคที่ใกล้เคียงกันนี้ที่รัสเซียได้เกิดขบวนการนารอดนิก (Narodichestvo) ของนักศึกษาปัญญาชน รัสเซียที่เคลื่อนไหวเพื่อปลุกกระตมชาวนาในชนบทด้วย คำว่า Populism จึงเป็นคำที่ใช้เรียกขบวนการ นารอดนิกด้วย^๕

ในประเทศไทยแต่เดิม นักวิชาการมักจะใช้ทับศัพท์ว่าป๊อปปูลิสต์หรือ พ็อปปูลิสม์ (populism) ก่อนจะเปลี่ยนมาใช้คำศัพท์ “ประชานิยม” ซึ่งเกิดขึ้นครั้งแรกในเวทีวิชาการจากการ นำเสนอของ พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์ และนิพนธ์ พัวพงศกร ที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในวันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๔ และตั้งแต่นั้นมา คำว่า “ประชานิยม” ก็ใช้กันอย่างแพร่หลายในเชิง การวิพากษ์วิจารณ์นโยบายทางการเมืองของรัฐบาลทักษิณเป็นหลัก หลังการอภิปรายไม่ถึงสองสัปดาห์ ได้ปรากฏคำว่า “ประชานิยม” เป็นภาษาเขียนครั้งแรกในบทความที่เขียนโดยเกษียร เตชะพีระ ที่ตีพิมพ์ ในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔ ตั้งแต่นั้นมาคำนี้ก็ใช้กันอย่างกว้างขวาง^๖

^๕ วินัย ผลเจริญ. (๒๕๔๖). ผลกระทบของนโยบายประชานิยมที่มีต่อเศรษฐกิจสังคม และการเมืองไทย (ตอน ๑). จุลสารกลุ่มประชาชนเพื่อประชาธิปไตย, ๔(๓๗), ๑.

^๖ เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (๒๕๔๙). ทักษิณา-ประชานิยม, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

ความหมายของประชานิยม

เอนก เหล่าธรรมทัศน์^๗ ให้นิยาม ประชานิยม ว่าเป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ในการนำมาใช้กับการเมืองทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยประชานิยมจะให้ความสำคัญกับประชาชนเป็นหลัก โดยเฉพาะประชาชนชนชั้นล่าง โดยมุ่งหวังเอาความนิยมและการสนับสนุนเป็นหลัก เช่นกัน โดยประชานิยมจะมีลักษณะที่ทั้งแตกต่างกันหรือคล้ายกันในแต่ละภูมิภาคต่างๆ ของโลก เช่น ประชานิยมของรัสเซียและอเมริกาจะมีความแตกต่างจากของละตินอเมริกา ขณะที่แบบละตินอเมริกา คือ ขบวนการจากชนชั้นล่างที่มีผู้นำโดดเด่น มีบารมี และมีพรรคการเมืองสนับสนุนนำพามวลชนไปลงคะแนนเสียงเพื่อสนับสนุนกรรมกรและคนยากจนในเมืองเป็นสำคัญ ประชาชนในที่นี้คือคนชั้นล่าง และคนจนในเมือง และประชานิยมในประเทศไทยมีผู้วิเคราะห์ว่าเป็นประชานิยมแบบละตินอเมริกา^๘ ภูวกฤต เหมหาชาติ^๙ ให้นิยาม นโยบายประชานิยม ว่าเป็น นโยบายที่สนับสนุนประชาชนคนยากจนเป็นหลัก เพื่อมุ่งหวังความนิยมทางการเมือง โดยไม่จำเป็นต้องมีความสมเหตุสมผลหรือเป้าหมายทางเศรษฐศาสตร์มหภาคมารับ นโยบายประชานิยมจะมีหลากหลายรูปแบบที่ปรากฏ แต่จะมีลักษณะร่วมกันตรงที่การเป็นนโยบายที่มุ่งเอาอกเอาใจและสนองความต้องการของประชาชน ตลอดจนการไม่แสดงถึงจำนวนเงินที่ใช้ในการดำเนินนโยบาย เปรียบเสมือนอุดมการณ์และนโยบายทางการเมืองที่เป็นที่นิยมของประชาชน และหลายพรรคการเมืองในประเทศไทยได้ใช้นโยบายเชิงประชานิยมนี้ในการหาเสียงเลือกตั้ง โดยนโยบายเชิงประชานิยมนั้นเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถส่งเสียงบอกนักการเมืองผ่านคูหาเลือกตั้งได้ ซึ่งทำให้นักการเมืองต้องหันมาให้ความสนใจต่อความเป็นอยู่และความต้องการของประชาชนมากขึ้น

ภัทร หวังกิตติกุล^{๑๐} ให้นิยาม ประชานิยม ว่าเป็นหมายถึง ขบวนการการกระทำกิจกรรมที่เน้นความสำคัญที่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นหลัก โดยมีแนวคิดเพื่อเอาใจประชาชนส่วนใหญ่ที่ยากจน ชนชั้นล่าง ซึ่งไม่ได้หมายถึงเฉพาะประชาชนคนยากจนชนชั้นล่างหรือกรรมกรเท่านั้น แต่หมายถึงประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ดังเช่นประชานิยมในกลุ่มตะวันตกหรือยุโรปที่คนส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลาง ไม่ใช่ชนชั้นล่าง ประชานิยมจึงมีความหมายครอบคลุมคนส่วนมากในประเทศ

ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว^{๑๑} ให้นิยาม ประชานิยม ว่าเป็นการขับเคลื่อนทางการเมืองของมวลชนอุดมการณ์ส่วนใหญ่ของประเทศ ที่ไม่ใช่มวลชนกลุ่มน้อยที่ออกมาต่อต้าน หรือกลุ่มอภิสิทธิ์ชนหรือชนชั้นกลาง โดยปรารถนาให้นโยบายทางการเมืองเอื้อผลประโยชน์เชิงสวัสดิการสังคมมากกว่าการสงเคราะห์โดยรัฐ ซึ่งต้องยึดโยงกับระบบเศรษฐกิจมหภาคที่เน้นการกระจายรายได้ให้กับประชาชนในสังคมได้อย่างเป็นธรรม หากพิจารณาในแง่ของอุดมการณ์ทางการเมืองจำเป็นต้องมีผู้นำมวลชนที่มี

^๗ เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (๒๕๔๙).

^๘ ภูวกฤต เหมหาชาติ. (๒๕๕๙). นโยบายประชานิยม. พุทธจักร, ๖๙(๔), ๑๘-๓๐.

^๙ ภัทร หวังกิตติกุล. (๒๕๖๓). ผลกระทบของนโยบายประชานิยมของทักษิณที่มีต่อประชาธิปไตยของไทย. วารสารร่วมพิภพ มหวิทยาลัยอเมริกา, ๓๕(๓), ๖๔๘-๖๕๑.

^{๑๐} ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว. (๒๕๖๔). แนวทางประชานิยม: ภาพสะท้อนแนวคิดทางการเมืองเชิงโครงสร้างชนชั้นในสังคมไทย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๑๖(๒), ๑๕-๓๐.

บารมีมากเพียงพอด้วยการนำเสนอโนบายของพรรคการเมืองผ่านการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง เพื่อให้ได้เสียงสนับสนุนจากประชาชนและปรารภณาเข้ามาบริหารประเทศในฐานะรัฐบาลภายใต้โนบายประชานิยม^{๑๑}

Skolkay^{๑๒} ให้นิยาม ประชานิยม ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการใช้โวหารและการเมืองของการเป็นศัตรูกันเป็นอย่างมาก นักการเมืองจะนำเสนอปัญหาให้เข้าใจง่ายทำให้เหมือนแก้ไขได้ง่ายๆ บางทีก็เป็นนามธรรม แต่ส่วนมากจะแก้ปัญหาจริงไม่ได้ นักการเมืองประชานิยมจะแสดงออกว่าตนเองเป็นคนธรรมดาที่เข้าใจประชาชน เพื่อเปรียบเทียบกับผู้นำอื่นที่คอร์รัปชัน ไม่มีความสามารถหรือไม่เหมาะสมที่จะปกครอง ประชานิยมปฏิเสธการปฏิบัติที่ใช้ความรุนแรงซึ่งอาศัยการสนับสนุนจากประชาชนและทำตามกฎเกณฑ์พื้นฐานของประชาธิปไตยรวมทั้งเศรษฐกิจแบบตลาด ผู้นำแสดงบทบาทการตัดสินใจโดยใช้พรรคการเมืองที่ชนะการเลือกตั้ง เมื่อมองด้านอุดมการณ์แล้ว ประชานิยมปฏิเสธอุดมการณ์ทุกอย่างโดยอ้างว่าอุดมการณ์ที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอกับสังคม จึงมุ่งหาอุดมการณ์ที่เป็นตัวเลือกใหม่ ทำให้ผู้นำยึดถือหลักประโยชน์นิยมมุ่งแสวงหาโอกาสและทำสิ่งต่างๆ ที่แปลกใหม่ แต่ในที่สุดการเมืองเป็นเผด็จการซึ่งมากน้อยบ้างแตกต่างกันไป ประชานิยมมีลักษณะเด่นอีกอย่างคือ การขาดความคิดที่มั่นคงและชัดเจนหรือมีอุดมการณ์และนโยบายที่มั่นคงในระยะยาว

ความสำคัญของประชานิยม

ประชานิยมจะเป็นผลเชิงบวกหรือเชิงลบ จำเป็นต้องมีกฎหมายหลักเพื่อจำกัดและควบคุมการดำเนินนโยบายประชานิยมอย่างเคร่งครัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนและประเทศชาติ และมีข้อบกพร่องหรือผลเชิงลบน้อยที่สุด ก็เพราะนโยบายประชานิยมเชิงบวกมีความสำคัญต่อการเมืองไทยมาก กล่าวคือ นโยบายประชานิยมทำให้การแข่งขันกันทางนโยบายเกิดขึ้นจริงในทางการเมืองและนโยบายประชานิยมเป็นการสร้างมูลค่าในทางเศรษฐกิจจากการหมุนเงินใช้จ่ายในตลาดหลายรอบ จึงเหมาะแก่การกระตุ้นการใช้จ่ายของประชาชนเพื่อให้ภาพรวมของเศรษฐกิจดีขึ้น หากไม่มีกลไกการควบคุมที่มีประสิทธิภาพแล้วผลก็จะเกิดขึ้นแบบตรงกันข้าม

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร^{๑๓} ได้จัดทำรายงานการศึกษาประเด็นการปฏิรูปประเทศไทยด้านนโยบายประชานิยมที่จะส่งผลต่อหนี้สาธารณะและการเพิ่มบทบาทผู้ดีต่อความรับผิดชอบในโครงการประชานิยม ซึ่งจากการศึกษาพบว่า นโยบายประชานิยมเริ่มเป็นที่รู้จักในสังคมไทยมาตั้งแต่การเลือกตั้งในปี ๒๕๔๔ แม้ว่าการจัดทำนโยบายประชานิยมจะมีทั้งด้านบวกและด้านลบ แต่ก็ได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือของนักการเมืองในการหาเสียงมาอย่างต่อเนื่อง โดยที่ผ่านมามีการหาเสียง

^{๑๑} ภัทร หวังกิตติกุล. (๒๕๖๓).

^{๑๒} Skolkay, Andrej. (๒๐๐๐). Populism in Central Eastern Europe. In Thinking Fundamentals, IWM Junior Visiting Fellows Conferences. Vienna.

^{๑๓} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๕๘). สารสังเขปประเด็นการปฏิรูปประเทศไทยด้านนโยบายประชานิยมที่จะส่งผลต่อหนี้สาธารณะและการเพิ่มบทบาทผู้ดีต่อความรับผิดชอบในโครงการประชานิยม. กรุงเทพฯ : สำนักงานพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

ของพรรคการเมืองส่วนใหญ่จะเปิดเผยเฉพาะผลประโยชน์ที่ประชาชนได้รับจากนโยบายประชานิยม แต่ไม่ได้รับทราบถึงภาระหนี้ที่จะเกิดขึ้นแก่รัฐ ทั้งยังไม่ทราบว่า จะมีผลกระทบด้านลบในอนาคตอย่างไร ส่งผลให้ในหลายๆ นโยบายสร้างภาระทางการเงินการคลังของประเทศทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ผูกพันเงินงบประมาณที่รัฐบาลต้องรับภาระชดใช้คืน หรือเป็นรายได้ที่ขาดหายไป ไม่เข้าสู่กระบวนการงบประมาณที่ต้องผ่านรัฐสภา

โดยในรายงานการศึกษาดังกล่าวได้อธิบายรูปแบบของการดำเนินนโยบายประชานิยมและผลกระทบที่เกิดขึ้นในระยะยาวว่า ในการดำเนินนโยบายประชานิยมจำเป็นต้องใช้เงินจำนวนมาก ซึ่งรัฐบาลสามารถกู้เงินทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ หรืออาจใช้วิธีเก็บภาษีอากรเพิ่มขึ้น แต่ไม่จำเป็นว่าการระดมเงินหรือหาเงินด้วยวิธีใดก็ตาม ท้ายที่สุดแล้วภาระรายจ่ายก็จะตกกลับมาสู่ประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งของประเทศ ด้วยเหตุนี้ การดำเนินนโยบายประชานิยมอาจทำให้อัตราค่าจ้างที่แท้จริงและอัตราการจ้างงานเพิ่มขึ้นในช่วงแรก แต่นโยบายประชานิยมจะดีเฉพาะช่วงเริ่มต้นเท่านั้น และในระยะต่อมาจะเริ่มประสบปัญหาการขยายตัวของอุปสงค์ต่อสินค้าภายในประเทศที่เพิ่มสูงขึ้น อัตราเงินเฟ้อจะเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้ นโยบายประชานิยมยังส่งผลให้ประชาชนอ่อนแอลง ขาดความสามารถในการผลิต และความพยายามในการพัฒนาและช่วยเหลือตนเองน้อยลง ส่งผลให้อำนาจการผลิต (Productivity) ลดลง ซึ่งถ้ารัฐบาลต้องการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ที่เกิดขึ้นรัฐบาลก็ต้องนำเอานโยบายรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และนโยบายเศรษฐกิจมหภาคกลับมาใช้อีก เพื่อลดผลกระทบจากการใช้นโยบายประชานิยมข้างต้น

นโยบายประชานิยมมีความสำคัญต่อการเมืองของไทย ดังนี้^{๑๔}

ประการแรก คือ ทำให้การแข่งขันกันทางนโยบายเกิดขึ้นจริง แต่เป็นการแข่งขันทางนโยบายที่พยายามจะเป็นประชานิยมมากกว่ากัน เพื่อหวังคะแนนเสียงจากผู้เลือกตั้งก่อนการก่อเกิดของพรรคไทยรักไทยนั้น นโยบายของรัฐบาลมักจะได้มาจากการกำหนดของข้าราชการ นักวิชาการ เช่น จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยิ่งกว่าจะมาจากนักการเมือง เมื่อมีการก่อตั้งพรรคไทยรักไทย การกำหนดนโยบายเปลี่ยนโฉมหน้าไปเพราะพรรคไทยรักไทยมีนโยบายของตัวเอง หน่วยราชการอื่นที่เคยมีบทบาทในการกำหนดนโยบายเป็นเพียงส่วนเสริมที่คอยนำเอานโยบายกว้างๆ ของพรรคไทยรักไทยไปแปรเป็นรูปธรรมและนำไปปฏิบัติ รวมทั้งรัฐบาลเองเป็นผู้ขับเคลื่อนนโยบายด้วยตัวเอง ไม่ได้หวังพึ่งข้าราชการประจำในการดำเนินงาน

ประการที่สอง คือ เป็นการเปิดเวทีของการถกเถียงกันว่าส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจอย่างไร เนื่องจากผลกระทบจากโครงการต่าง ๆ และนโยบายแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุนได้ถูกนักวิชาการบางท่านมองว่าเป็นนโยบายที่จะก่อให้เกิดผลเสียต่อเศรษฐกิจและสังคมไทยในระยะยาว ในทัศนะของนักวิชาการเหล่านี้ นโยบายประชานิยมมิใช่เป็นนโยบายที่ดีแต่เป็นนโยบายที่ทำลายกลไกปกติของตลาด ในขณะที่นักวิชาการอีกกลุ่มมองว่า นโยบายประชานิยมเป็นการสร้างมูลค่าในทางเศรษฐกิจขึ้นจากการ

^{๑๔} ภูวกฤต เหมหาชาติ. (๒๕๕๙).

คลื่นประชานิยมลูกที่สอง ปรากฏชัดในประเทศอาร์เจนตินา บราซิล และเปรู เนื่องจากประเทศเหล่านี้ต่างประสบวิกฤตเศรษฐกิจ ทำให้ผู้นำที่ใช้ประชานิยมเป็นเครื่องมือในการรณรงค์หาเสียง จึงสามารถชนะการเลือกตั้งและเป็นรัฐบาล โดยมุ่งกล่าวโทษชนชั้นนำว่าเป็นผู้ปล้นอำนาจอธิปไตยของประชาชน แต่ภายหลังจากได้อำนาจการบริหารกลับเลือกที่จะร่วมมือกับกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) เพื่อดำเนินการปฏิรูปแบบเสรีนิยมสมัยใหม่ แม้จะไม่ได้ได้รับความนิยมนอกจากประชาชนแต่กลับช่วยทำให้เศรษฐกิจมีเสถียรภาพและขจัดปัญหาเงินเฟ้อรุนแรงได้ ส่งผลให้ประชาชนยังคงไว้วางใจรัฐบาลและได้รับการเลือกตั้งเข้ามาบริหารประเทศอีกในสมัยต่อมา

คลื่นประชานิยมลูกที่สาม เป็นคลื่นลูกปัจจุบันเกิดขึ้นจากชัยชนะในการเลือกตั้งของฮูโก ชาเวซ (Hugo Chavez) ในประเทศเวเนซุเอลา นำไปสู่การแพร่หลายของประชานิยมไปยังประเทศต่างๆ เช่น ประเทศโบลิเวีย เอกวาดอร์ และนิการากัว โดยมีการนำเอาลัทธิอเมริกาใต้นิยมกับโภชนาต่อต้านจักรวรรดินิยมมาใช้ มีความคล้ายคลึงกับคลื่นลูกแรกก่อนหน้านี้อยู่บ้าง แต่คลื่นประชานิยมลูกที่สามกลับโน้มเอียงที่จะใช้ความคิดทางสังคมนิยม ซึ่งผู้นำประชานิยมทั้งหมดในคลื่นลูกที่สามต่างนำเสนอตัวเองเป็นฝ่ายซ้ายแบบซุทธากอนโคน โดยอ้างว่าสังคมนิยมสามารถสู้กับระบบตลาดเสรีนิยมได้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาตัวแบบใหม่ที่ทำให้ประชาชนหลุดพ้นจากความยากจนได้

๓) ประชาชนในประเทศตะวันตก เป็นลักษณะการเมืองที่มีพรรคการเมืองบางพรรคได้รับความสนับสนุนจากประชาชนอย่างท่วมท้นและมีทัศนคติทางการเมืองที่ตรงกันกับความต้องการของประชาชน แต่ก็ปรากฏภาพความล้มเหลวของการดำเนินนโยบายประชานิยมสุดโต่งในกรีซ เนื่องจากสองพรรคการเมืองใหญ่ของประเทศ คือ “พรรคสังคมนิยมของกรีซ” (Panhellenic Socialist Movement) หรือที่เรียกว่า “พรรค PASOK” และ “พรรคประชาธิปไตยใหม่” (New Democracy Party) หรือที่เรียกว่า “พรรค ND” ที่มีการแข่งขันโดยใช้นโยบายประชานิยมอย่างบ้าคลั่ง^{๙๙} จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๓ รัฐบาลของนายจอร์จ ปาปันเดรอุ (George Papandreou) ไม่สามารถบริหารการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงต้องขอความช่วยเหลือจากสหภาพยุโรปและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) จนนำไปสู่สถานะเศรษฐกิจที่ย่ำแย่และความวุ่นวายภายในประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจไปทั่วยุโรปและทั่วโลก^{๑๐}

๔) ประชาชนในฐานะแนวทางการพัฒนาหรือแนวคิดการพัฒนาที่เน้นชนบท เน้นการพัฒนาเกษตรกรรมเพื่อเป็นทางเลือก โดยไม่มุ่งพัฒนาให้เกิดความเป็นเมืองอย่างประเทศตะวันตก ซึ่งเป็นการเน้นกระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าของชนบทผ่านประชาชนเป็นสำคัญ อันเป็นลักษณะแนวทางประชานิยมที่มุ่งเน้นความสุขของประชาชนที่เกิดขึ้นจากคุณค่าทางจิตใจของปัจเจกบุคคลมากกว่าการให้คุณค่า

^{๙๙} วัชรพล วงษ์กระสัน. (๒๕๕๔). กรีซ: กรณีศึกษาวิกฤตหนี้สินและภาวะประชานิยมที่กระทบต่อนิเวศวิทยามนุษย์, สืบค้นจาก http://popularity44.blogspot.com/๒๐๑๑/๑๒/blog-post_๒๒.html

^{๑๐} วีรพงษ์ ชุตินิธิ์. (๒๕๕๔). กรีซ... ประเทศฉิบหาย...ข้างมัน ขอให้ข้า...ชนะก่อน. สืบค้นจาก <http://www.doctorwe.com/posttoday/> ๒๐๑๑๐๗๐๗

ทางวัตถุนิยม ถือเป็นประชานิยมที่ยั่งยืนและช่วยสร้างสรรค์คุณค่าให้แก่ประชาชนมากกว่าประชานิยมที่มุ่งเน้นการพัฒนาความเจริญผ่านวัตถุนิยมอย่างที่พบเจอในประเทศตะวันตก

๕) ประชานิยมกับการให้ความสำคัญหรือให้คุณค่าของประชาชน เป็นอุดมการณ์การเมืองที่เห็นความสำคัญของประชาชนทั่วไปเป็นหลัก ต้องดำเนินนโยบายทุกอย่างให้มีลักษณะเป็นประชานิยมตลอดเวลา เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของประชาชนและมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการช่วยเหลือบุคคลในสังคมทุกกลุ่มวัยอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ซึ่งถือเป็นนโยบายที่สร้างความยุติธรรมให้แก่สังคม

อนุสรณ์ ธรรมใจ และคณะ^{๒๑} ได้อธิบายลักษณะที่สำคัญ ๔ ประการ ที่มองในหลายมิติ ซึ่งหากนโยบายประกอบด้วยลักษณะดังกล่าวก็ถือเป็นประชานิยมแบบละตินอเมริกาที่สร้างปัญหาได้ โดยทั้ง ๔ ประการ ประกอบด้วย

ประการที่หนึ่ง มุ่งเน้นผลประโยชน์และชัยชนะทางการเมืองโดยใช้ฐานมวลชนเป็นเครื่องมือ โดยไม่ได้ทำให้ประชาชนเข้มแข็งขึ้นหรือเป็นการเพิ่มอำนาจประชาชน (Empower the People)

ประการที่สอง สร้างภาระทางการคลังจำนวนมาก ขาดความยั่งยืนทางการเงินการคลังหรือขาดความมีเหตุมีผลทางเศรษฐศาสตร์ในการกำหนดนโยบายหรือมาตรการ

ประการที่สาม อาจขาดความโปร่งใสในการดำเนินการ

ประการที่สี่ ทำให้วัฒนธรรมแบบอุปถัมภ์เข้มแข็งยิ่งขึ้น เป็นการช่วยเหลือแบบสังคมสงเคราะห์ มีลักษณะนโยบายสั่งการบนลงล่าง ขาดการมีส่วนร่วมของฐานราก

ผลกระทบของประชานิยม

การนำนโยบายประชานิยมมาใช้ ในมุมมองหนึ่งอาจเป็นสิ่งที่ดีเพราะเป็นการช่วยเหลือประชาชนที่ยากจนและเป็นการสร้างเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net) อย่างไรก็ดี มีข้อสงสัยและข้อถกเถียงต่อการนำเสนอในลักษณะดังกล่าวหลายประการในประเด็นเรื่องความเป็นไปได้และความยั่งยืนของโครงการต่างๆ ตลอดจนผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นตามมา ซึ่งจะพิจารณาถึงผลกระทบที่มีต่อด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง และด้านสังคม ดังนี้^{๒๒}

๑. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ในการดำเนินนโยบายต่างๆ จำเป็นต้องใช้เงิน ซึ่งอาจดำเนินการโดยการกู้ยืมเงินทั้งในและต่างประเทศ หรือใช้วิธีการเรียกเก็บภาษีเพิ่มขึ้น ภายใต้เงื่อนไขพื้นฐานเหล่านี้ เมื่อรัฐบาลประชานิยมเข้ามามีอำนาจก็จะริบดำเนินนโยบายประชานิยมทางเศรษฐกิจต่างๆ โดยมุ่งเน้นไปในด้านการกระจายรายได้ การสร้างงาน และการเร่งอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจต่างๆ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและผลกระทบจากนโยบายประชานิยมสามารถแบ่งได้เป็น ๔ ระยะ คือ

^{๒๑} อนุสรณ์ ธรรมใจ, วรณกิตติ์ วรณศิลป์ และคณะ. (๒๕๕๔). บทวิเคราะห์ ประชานิยม ประชาชาติวัฒน์: ผลต่อความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและฐานทางการคลัง. คณะเศรษฐศาสตร์ ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจเพื่อการปฏิรูป.

^{๒๒} นันทวุฒิ พิพัฒน์เสรีธรรม. (๒๕๕๑). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเกิดขึ้นของประชานิยมในประเทศไทย. วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์, ๒๖ (๓), ๒๒-๒๕.

ระยะที่ ๑ นโยบายประชานิยมทางด้านเศรษฐกิจมหภาคต่างๆ ล้วนประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย กล่าวคือ เศรษฐกิจขยายตัว อัตราค่าจ้างที่แท้จริงและอัตราการจ้างงานเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับสูงเงินเฟ้ออย่างไม่เป็นปัญหาในระบบเศรษฐกิจเนื่องจากการใช้งานมาตรการควบคุมราคาต่างๆ และการขาดแคลนสินค้าสามารถแก้ไขได้ด้วยการนำเข้าจากต่างประเทศ การลดลงของสินค้าคงคลังและการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศทำให้ช่วยรองรับความต้องการใช้จ่ายมวลรวมที่ขยายตัวขึ้นโดยไม่ทำให้อัตราเงินเฟ้อสูงขึ้น

ระยะที่ ๒ เศรษฐกิจของประเทศเริ่มประสบปัญหา สาเหตุส่วนหนึ่งนั้นมาจากการขยายตัวอุปสงค์ต่อสินค้าภายในประเทศที่เพิ่มขึ้นสูงขึ้นเกินกว่าที่จะตอบสนองได้ อีกส่วนหนึ่งนั้นมาจากการลดลงของเงินในต่างประเทศ ซึ่งในช่วงนี้อัตราเงินเฟ้อจะเพิ่มสูงขึ้นเป็นอย่างมาก และค่าจ้างก็เพิ่มขึ้นสูงด้วย ทั้งนี้เนื่องมาจากการดำเนินนโยบายอุดหนุนต่างๆ ทำให้สถานการณ์การขาดดุลงบประมาณของรัฐบาลเริ่มรุนแรงขึ้น

ระยะที่ ๓ การขาดแคลนและอัตราเงินเฟ้อเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก เงินตราต่างประเทศต่างๆ ไหลออกจากประเทศ ทำให้ปัญหาการขาดดุลงบประมาณของรัฐบาลยิ่งทรุดหนักลงเนื่องจากการเก็บภาษีได้น้อยลง ในขณะที่ยังต้องดำเนินโครงการอุดหนุนต่างๆ รัฐบาลจึงจำเป็นต้องแก้ไขด้วยการลดการอุดหนุนต่างๆ ที่เคยใช้มาก็เริ่มที่จะล้มเหลว ส่งผลให้ความมั่นคงของรัฐบาลตกอยู่ในสถานะที่อันตราย

ระยะที่ ๔ การล่มสลายของรัฐบาลประชานิยม โดยในขั้นรุนแรงนั้นอาจจะเกิดจากการใช้กำลังในการล้มล้างรัฐบาลประชานิยม นโยบายรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจถูกนำกลับมาใช้ การเข้าโครงการฟื้นฟูเศรษฐกิจภายใต้เงื่อนไขของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) การเข้ามาบริหารงานรัฐบาลใหม่จะต้องเป็นไปด้วยความลำบาก อัตราค่าจ้างที่แท้จริงลดลงอย่างมากยิ่งกว่าในช่วงการบริหารงานของรัฐบาลประชานิยม ปัญหาต่างๆ จะต้องใช้เวลานานในการแก้ไขเนื่องจากการไหลออกนอกประเทศของเงินทุนและความไม่มั่นใจของนักลงทุน

๒. ผลกระทบทางการเมือง ฐานเสียงของประชาชนถือเป็นสิ่งสำคัญในการเข้าสู่อำนาจและการสร้างความชอบธรรมในการบริหารประเทศ ดังนั้น พรรคการเมืองจึงต้องพยายามหาหนทางต่างๆ ในการเอาชนะใจประชาชนเพื่อให้ได้มาซึ่งคะแนนเสียงสนับสนุนส่วนใหญ่ ในประเทศที่กำลังพัฒนาซึ่งระดับการศึกษาของประชาชนยังไม่สูงนัก ประกอบกับการทำงานของสื่อมวลชนที่ยังไม่มีประสิทธิภาพการนำนโยบายประชานิยมมาใช้ก็อาจจะประสบความสำเร็จได้ง่าย เนื่องจากประชาชนไม่รู้เท่าทันถึงผลเสียของนโยบายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หรือไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างสมบูรณ์ ทำให้เกิดการตัดสินใจผิดพลาด

การนำนโยบายประชานิยมมาใช้ในการหาเสียงเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๔๔ ถือเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้พรรคไทยรักไทยได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งเหนือพรรคการเมืองอื่นและทำให้ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ได้ก้าวขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งโดยธรรมชาติของนักการเมือง

นั้นเข้ามามีอำนาจแล้วก็ยิ่งอยากให้อยู่ในอำนาจให้นานที่สุด ดังนั้น การเข้ารักษาคะแนนเสียงสนับสนุนจากประชาชนถือเป็นเรื่องสำคัญ

๓. ผลกระทบทางด้านสังคม อาจมีทั้งในด้านบวกและด้านลบ ซึ่งผลกระทบในด้านบวกนั้น นโยบายประชานิยมได้ทำให้ประชาชนที่มีฐานะยากจน ไม่ว่าจะเป็เกษตรกรหรือผู้ใช้แรงงานได้รับความช่วยเหลือและมีความสำคัญมากขึ้นในสังคมและการเมือง ดังนั้น การที่พรรคไทยรักไทยนำนโยบายประชานิยมต่างๆ มาใช้เพื่อสร้างฐานเสียงทางการเมืองจนประสบความสำเร็จ จึงทำให้พรรคการเมืองต่างๆ หันมาให้ความสำคัญและพยายามเสนอนโยบายต่างๆ โดยมุ่งเน้นไปที่ประชาชนกลุ่มนี้เป็นหลัก ทำให้ประชาชนกลุ่มนี้ได้รับความสนใจและได้รับการช่วยเหลือมากขึ้น สำหรับผลกระทบในด้านลบนั้น นโยบายประชานิยมอาจทำให้สังคมอ่อนแอลง ประชาชนขาดความพยายามในการพัฒนาและช่วยเหลือตนเอง รอคอยแต่ความช่วยเหลือจากรัฐบาลเพียงอย่างเดียว ซึ่งสาเหตุดังกล่าวนี้เกิดจากการที่นักการเมืองหวังจะได้คะแนนเสียงและชัยชนะทางการเมืองโดยเร็ว ทำให้นโยบายประชานิยมถูกนำไปใช้โดยขาดความพร้อมและไม่มีการสร้างพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจที่ดีกับประชาชนก่อน หลายๆ โครงการเป็นลักษณะของการนำเงินของรัฐไปให้เพื่อแลกกับคะแนนเสียงและสร้างทัศนคติของการเป็นผู้รอรับอย่างเดียว เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โครงการธนาคารประชาชน โครงการพักชำระหนี้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย โดยหลักการในด้านของผลกระทบทางลบนั้น นโยบายประชานิยมอาจทำให้สังคมอ่อนแอลง ประชาชนขาดความพยายามในการพัฒนาและช่วยเหลือตนเอง รอคอยแต่การหยิบยื่นความช่วยเหลือจากรัฐบาลเพียงอย่างเดียว ซึ่งสาเหตุเหล่านี้เกิดจากการที่นักการเมืองหวังว่าจะได้คะแนนเสียงและชัยชนะทางการเมืองโดยเร็ว ทำให้นโยบายประชานิยมถูกนำไปใช้โดยขาดความพร้อมและไม่มีการสร้างพื้นฐานความรู้ความเข้าใจที่ดีให้กับประชาชนเสียก่อน

ผลเสียต่อเศรษฐกิจของนโยบายแบบประชานิยมจะมีอยู่ ๓ ด้าน^{๒๓}

ผลเสียด้านที่ ๑ คือ ผลต่ออัตราเงินเฟ้อ จากการเร่งการใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ถ้าภาคการผลิตในประเทศปรับตัวและขยายการผลิตไม่ทัน การนำเข้าก็จะสูงขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการสินค้าที่เพิ่มขึ้น ซึ่งก็อาจทำให้ดุลบัญชีเงินสะพัดขาดดุล ถ้าการขาดดุลมีมากและต่อเนื่อง ก็สามารถสร้างปัญหาดุลชำระเงินให้กับประเทศได้

ผลเสียด้านที่ ๒ คือ ฐานะการคลังของภาครัฐเองที่จะอ่อนแอ หนี้ภาครัฐจะมีมากขึ้นจากการกู้ยืมเพื่อชดเชยการเพิ่มการใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ซึ่งถ้าหากทางการไม่กู้ ทางการก็ต้องลดรายจ่ายประเภทอื่นแทน

ผลเสียด้านที่ ๓ คือ ผลที่จะมีต่อสถาบันการเงินของภาครัฐ จากการปล่อยสินเชื่ออัตราดอกเบี้ยต่ำที่มาตรฐานการปล่อยสินเชื่ออาจไม่รัดกุมพอ ทำให้สถาบันการเงินที่ปล่อยกู้มีหนี้เสียมากขึ้น

^{๒๓} จารุพงศ์ จินาพันธ์. (๒๕๕๗). ผลเสียต่อเศรษฐกิจของนโยบายประชานิยม. สืบค้นจาก <http://www.kpi.ac.th/kpith/index.php>

จนกระทบเงินกองทุนและกระทบความสามารถในการทำธุรกิจของสถาบันการเงินนั้น ในกรณีที่ปัญหาหนี้เสียมีมากและกว้างขวางก็อาจเป็นความเสี่ยงต่อเสถียรภาพของระบบการเงินได้

กฎกฤษฎีกา **หม่อมราชวงศ์**^{๒๔} ได้เสนอข้อดีและข้อเสียของนโยบายประชานิยมไว้ดังนี้

ข้อดี

๑. ได้คะแนนเสียงไว เป็นที่ชื่นชอบของประชาชน จัดจํานโยบายได้ง่าย นโยบายสามารถฝังเข้าไปในจิตใจของประชาชนได้ง่าย

๒. ประชาชนคนไทยจะได้รับในส่วนของรัฐได้สัญญาว่าจะให้ ทำให้ในระยะสั้นๆ ประชาชนได้หลงใหลได้ปลื้มกับความสุขสบายที่จะบังเกิดขึ้นเป็นเบื้องต้นที่รัฐได้หยิบยื่นให้กับประชาชนคนไทย

๓. เพิ่มรายได้ให้กับประชาชน ลดภาระค่าใช้จ่าย เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ในทางกลับกัน หลายนโยบายใช้เงินจํานวนหลายหมื่นล้านบาท ซึ่งหวังว่าหากสภาพคล่องทางการเงินและหากเงินกองคลังมีไม่เพียงพอก็อาจจะส่งผลให้เกิดเงินเฟ้ออย่างรุนแรง รวมถึงปัญหาเศรษฐกิจในระยะยาวได้

ข้อเสีย

๑. ความเป็นไปได้ในการดำเนินนโยบายไปปฏิบัติเป็นไปได้ยาก ใช้งบประมาณที่สูง ต้องเป็นรัฐบาลที่จัดตั้งโดยความเข้มแข็งและเป็นปีกแผ่น จึงจะสามารถผลักดันนโยบายและนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

๒. ทำให้ประชาชนคนไทยเกิดการมอมเมา กลุ่มหลงใหลในสิ่งที่ได้รับ และมีความคิดที่อยากจะได้เพิ่มขึ้น หากมีคนหยิบยื่นให้จําไปสู่ลัทธิการบริโภคนิยม ซึ่งในท้ายที่สุดแล้ว แหล่งที่มาของรายได้ที่รัฐต้องหามาเพื่อใช้ทำโครงการเหล่านี้ก็ต้องหาเพิ่มขึ้น ซึ่งเป้าหมายใหญ่ๆ ที่รัฐจะต้องหา คือ ไม้กู่ก็ผลาญทรัพยากรของชาติ เพื่อนำเงินเข้ามาใช้ในโครงการและรวมถึงการเก็บภาษีรายได้ในรูปแบบต่าง ๆ ที่เพิ่มขึ้น เพื่อมาชดเชยรายจ่ายที่เสียไปกับโครงการเหล่านี้ ซึ่งหากหาเงินเข้ามาชดเชยรายจ่ายไม่ทันประเทศชาติก็จะเข้าสู่ยุคหายนะทันที

การศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของกระบวนการประชานิยมต่อรัฐไทย ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ตามกรอบการวิเคราะห์ที่กำหนด พบว่า^{๒๕}

๑) ผลกระทบด้านสังคม ตามกรอบความเหลื่อมล้ำ พบว่า ผลของนโยบายประชานิยมเกิดประโยชน์และรายได้แก่กลุ่มผู้นำ กลุ่มผู้มีการศึกษา มากกว่าที่จะเกิดแก่ประชาชนโดยรวม เพราะความไม่มีเสถียรภาพของกิจกรรมโครงการต่างๆ ไม่มีความยั่งยืน การมีส่วนร่วมของประชาชนมีน้อย เพราะต้องการโครงการที่มีผลประโยชน์อย่างรวดเร็ว ไม่ต้องรอนาน ส่วนโครงการไม่มีเสถียรภาพเพราะข้าราชการที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลไม่เอาใจใส่ ไม่จริงจัง มีการเรียกรับผลประโยชน์เป็นตัวเงิน หรือสิ่งของ หรือการต้อนรับ และที่สำคัญคือทำโครงการแต่เพียงรูปแบบเพื่อรายงานเท่านั้น ไม่มีความจริงจัง

^{๒๔} กฎกฤษฎีกา หม่อมราชวงศ์. (๒๕๕๙).

^{๒๕} ภัทร หวังกิตติกุล. (๒๕๖๓).

ในการติดตามประเมินผล เมื่อไม่ไหวโครงการก็ล่มสลาย ลักษณะนี้เกิดกับชุมชนที่ไม่มีความเข้มแข็ง ขาดความสามัคคี เพิกเฉยต่อการทุจริตคอร์รัปชัน ในทางตรงกันข้าม ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สมัครงาน สามัคคี ต่อต้านการทุจริต กิจกรรมโครงการมักจะก่อประโยชน์แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงยุติธรรม สามารถต่อยอดกิจกรรมโครงการให้เจริญก้าวหน้าและพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ ตามกรอบระบบอุปถัมภ์ พบว่า ระบบอุปถัมภ์ระหว่างองค์กรที่เกิดจากประชานิยมส่วนมากมักจะเป็นการจัดซื้อจัดจ้างหรือการ ซื้อวัสดุอุปกรณ์มักจะผูกขาดเพียงไม่กี่ร้าน และมีบางรายที่เจ้าหน้าที่ข้าราชการมีส่วนได้เสียกับร้านค้า มักจะเป็นผลประโยชน์ตอบแทนหรือเป็นเครือข่ายกัน ส่วนระบบอุปถัมภ์ระหว่างอาชีพก่อให้เกิด เครือข่ายจากกิจกรรมโครงการ แลกเปลี่ยนผลประโยชน์กัน แต่ในขณะเดียวกันก็เกิดการเปรียบเทียบ และมีความอิจฉาริษยากันด้วย อาจนำมาซึ่งการฟ้องร้องกลั่นแกล้งกัน ในส่วนที่เป็นเครือข่ายกันมักจะ พบไม่มาก ประชาชนนิยมตามกรอบการรวมอำนาจปกครอง พบว่า เชิงลบข้าราชการเจ้าหน้าที่ได้รับ มอบหมายให้ดูแลไม่เอาใจใส่ ไม่จริงใจ บางที่มีการเรียกรับผลประโยชน์เป็นตัวเงิน เชิงบวกข้าราชการ เจ้าหน้าที่สามารถแนะนำขั้นตอนวิธีการดำเนินการได้ดี ประชาชนนับถือเชื่อฟังและให้ความร่วมมือ รูปแบบโครงการเป็นรูปธรรมชัดเจน มีการกำกับติดตามผลเหมาะสม แต่บางแห่งก็ทำเพื่อให้ได้รูปแบบ เท่านั้น และตามกรอบการกระจายอำนาจปกครอง พบว่า หากผู้นำมีความเข้มแข็ง มีภาวะผู้นำ ซื่อสัตย์ โปร่งใสประชาชนก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี กิจกรรมโครงการสำเร็จผลรวดเร็ว และประชาชนรู้จัก เรียนรู้มากขึ้น แต่กรณีนี้พบน้อยมาก แต่ถ้าผู้นำชุมชนไม่มีความเข้มแข็ง ไม่มีภาวะผู้นำ ไม่ซื่อสัตย์สุจริต ประชาชนมักจะไม่เชื่อฟัง ไม่ให้ความร่วมมือ ไม่มีความจริงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการ อาจนำมา ซึ่งการฟ้องร้องผู้นำในที่สุด

๒) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ตามกรอบภาระหนี้สินและรายได้ พบว่า นักวิชาการบางท่านให้ ข้อมูลว่าประชานิยมจะก่อให้เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจให้เข้มแข็งในระยะสั้น แต่มีความกังวลว่าจะมี แนวโน้มก่อหนี้สาธารณะในระยะยาวเกิดหนี้คั่งค้าง เกิดความเสียหายต่อประเทศชาติเหมือนดังประเทศ ตะวันตกบางประเทศที่กำลังเผชิญอยู่ และในรายย่อยระดับชาวบ้านจะเป็นหนี้สินเพิ่มมากขึ้น มากกว่า ที่จะสร้างรายได้ แต่มีนักวิชาการบางท่านกลับมีมุมมองว่า นโยบายลักษณะประชานิยมก่อให้เกิดการ กระตุ้นเศรษฐกิจเกิดการแข่งขันเชิงนโยบายอย่างแท้จริง เกิดการหมุนเวียนของเงิน ระบุเศรษฐกิจจะ ดีขึ้น ทำให้ปริมาณหนี้สินลดลง และก่อให้เกิดรายได้ระยะสั้น แต่สามารถต่อยอดให้เกิดเป็นรายได้ระยะ ยาวและยั่งยืนได้ ถ้าหากมีระบบกลไกการบริหารโครงการที่มีประสิทธิภาพ และโดยที่นักวิชาการ บางท่านก็ให้มุมมองแบบทางเลือกว่า ประชาชนนั้นสามารถลดภาระหนี้สินและสร้างรายได้ แต่มองว่า ไม่มีความยั่งยืนในระยะยาว เพราะมีลักษณะเพียงการกระตุ้นให้เกิดการหมุนเวียนของเศรษฐกิจระยะ หนึ่งเท่านั้น ควรจะหาหนโยบายที่มีความยั่งยืนจะส่งผลดีกว่าทั้งต่อประเทศชาติและประชาชน สอดคล้อง กับแนวคิดการออกจากประชานิยมที่ว่า สังคมไทยจะก้าวข้ามพ้นประชานิยมไปได้นั้นควรต้องสร้าง ระบบรัฐสวัสดิการเข้ามาแทนที่ หากยังไม่มีความพร้อมทางเศรษฐกิจก็ต้องพัฒนาสังคมสวัสดิการขึ้นมา นอกจากนี้ ยังต้องสร้าง “ประชารัฐที่มีรากฐานจากประชาสังคม” และ “สำนักพลเมือง” เพื่อออกจาก

ประชานิยม ส่วนมุมมองของตัวแทนประชาชนเห็นว่า นโยบายประชานิยมเป็นสิ่งที่ช่วยแบ่งเบาภาระหนี้สินของครอบครัวได้ แม้จะไม่ทั้งหมดแต่ก็ช่วยหมุนเวียนระบบเศรษฐกิจของประชาชนบางครัวเรือน แต่บางครัวเรือนกลับสร้างภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น และไม่ก่อให้เกิดรายได้ ปัญหาเกิดจากการควบคุมดูแลของผู้นำ

๓) ผลกระทบด้านการเมือง ตามกรอบการเมืองโดยรวม นักวิชาการเห็นว่า ประชานิยมนำไปสู่การเผชิญหน้าและความขัดแย้งระหว่างคนในชนบทกับคนในเมือง ประชานิยมเอื้อให้กลุ่มนายทุน นักธุรกิจเข้ามาเล่นการเมือง ทำให้แยกกลุ่มทุนกับการเมืองออกจากกันได้ยาก และเมื่อเป็นเช่นนี้ประชาชนจะประสบความยากลำบากในการดำรงชีวิตในระยะยาว ตามกรอบพรรคการเมือง และนักการเมือง พบว่า ประชานิยมสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการหาเสียง และสร้างคะแนนนิยมให้กับพรรคการเมืองและนักการเมืองได้มากจริง แต่หากทำไม่ได้ตามที่รับปากกับประชาชนไว้แล้ว ผลจะเกิดแบบตรงกันข้าม เพราะประชาชนมีการศึกษา มีความฉลาดและเรียนรู้มากขึ้น แต่มีบางพื้นที่เกิดผลแยกกันระหว่างนักการเมืองกับพรรคการเมือง ส่วนตามกรอบนโยบายของพรรคการเมือง นโยบายที่เป็นแบบประชานิยมมักจะถูกเพ่งเล็งจากพรรคการเมืองซึ่งตรงกันข้ามเพราะนโยบายประชานิยมมีความเปราะบางมากในยุคนี้ ถูกมองว่าเป็นนโยบายอันตราย อาจนำมาซึ่งความล่มจมของประเทศ เปิดโอกาสให้มีการกอบโกยผลประโยชน์ แต่บางนโยบายกลับก่อให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าแก่ประชาชนจำนวนมาก ผู้ได้ประโยชน์คือประชาชน แล้วประเทศชาติได้อะไร ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของนักวิชาการบางท่านที่เห็นว่า นโยบายประชานิยมไม่ใช่ นโยบายที่สาธารณชนได้ประโยชน์ จะไม่มีทรัพย์สินออกสู่สาธารณชน แต่จะมีคนจำนวนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งเท่านั้นที่ได้ประโยชน์ แต่ในระยะยาวแล้วประเทศไม่ได้อะไรเลย เช่น รถคันแรก ใครได้ประโยชน์ คำตอบคือคนที่ออกรถคันแรกได้คนละแสน แล้วประเทศได้อะไร ผลลัพธ์คือคนที่ออกรถคันแรกมีรถใช้ถ่านหน้า ทำให้เข้าสู่ยุควัตถุนิยมมากขึ้น เห็นวัตถุนิยมมาก่อนประโยชน์ของสาธารณะ คนที่ได้ผลประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นคนพื้นฐานไม่สามารถที่จะมีรถได้ คนที่รวยแล้วจะไม่เห็นประโยชน์ต่อนโยบายนี้ เป็นต้น

๔) ผลกระทบด้านบริบททางสังคม จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า ประชาชนมีมุมมองต่อนโยบายประชานิยมว่าคนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อนโยบายประชานิยม บางส่วนมีข้อแม้ว่าต้องเป็นนโยบายของพรรคการเมืองหรือนักการเมืองที่ตนเองสนับสนุนหรือชื่นชอบเท่านั้น บางส่วนพึงพอใจเพราะได้ผลประโยชน์ตอบแทนรวดเร็ว และดูเหมือนว่าช่วงที่รัฐบาลมีนโยบายแบบนี้จำนวนมากทำให้การประกอบอาชีพมีความคล่องตัวสูง สรุปคือนโยบายประชานิยมทำให้เศรษฐกิจดี แต่ในขณะเดียวกันนโยบายประชานิยมก็ก่อให้เกิดวัฒนธรรมการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม เห็นแก่ครอบครัว เห็นแก่ชุมชนของตนมากกว่าของชุมชนอื่น โดยมีเหตุผลว่าสังคมโดยรวมมีหน่วยงานดูแลอยู่แล้ว รวมถึงการเคารพกติกาความมีระเบียบวินัยของประชาชนลดน้อยลง ใช้จ่ายเงินแบบขาดวินัยในตนเอง เพราะมุ่งเพื่อให้ได้ประโยชน์ของตนเอง และมองว่าคนอื่นก็จะคิดแบบเดียวกัน ผลกระทบด้านนี้จึงมีเชิงลบและเชิงบวกในตัว

แนวคิดนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมในประเทศไทย

สำหรับประเทศไทยมีแนวคิดนโยบายประชานิยมปรากฏเด่นชัดครั้งแรกในสมัยรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ โดยมีการวางแผนจัดทำงบประมาณ จำนวน ๒,๕๐๐ ล้านบาท แจกจ่ายกระจายไปยังสภาพัฒนาทั่วประเทศ เพื่อนำไปพัฒนาสาธารณูปโภคสาธารณูปการภายในพื้นที่ของตนตามอธยาศัย โดยรัฐบาลตั้งชื่อว่า “นโยบายเงินผัน” แต่ก็ยังไม่ได้มีการดำเนินการใดๆ เนื่องจากรัฐบาลยุคนั้นได้ยุบสภาไปเสียก่อน ทำให้นโยบายประชานิยมดังกล่าวยังไม่ได้มีการดำเนินการอย่างเป็นทางการ กระทั่งต่อมา ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ พรรคไทยรักไทยได้นำเสนอแนวคิดประชานิยมเป็นนโยบายหลักในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง อาทิ นโยบายรับจำนำข้าว นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โครงการพักชำระหนี้เกษตรกรและลดภาระหนี้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ “One Tambon, One Product” (OTOP) และโครงการบ้านเอื้ออาทร เป็นต้น^{๒๖} จนได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้น โดยมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) มากเพียงพอต่อการเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล แต่ก็ยังมีลักษณะเป็นรัฐบาลผสม ประกอบไปด้วยพรรคการเมืองใหญ่ จำนวน ๓ พรรค ได้แก่ พรรคชาติไทย พรรคความหวังใหม่ และพรรคเสรีธรรม เข้าร่วมรัฐบาลในสมัยแรก (ตั้งแต่วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ ถึงวันที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๘)

ทั้งนี้ แนวทางประชานิยมได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของพรรคการเมืองอย่างเอิกเกริก เพื่อมุ่งหวังคะแนนนิยมจากประชาชนให้ได้มากที่สุด และนำไปสู่การจัดตั้งรัฐบาลที่เป็นไปตามวิถีทางของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ที่มีแนวคิดสำคัญ คือ การไม่แจกสิ่งของหรือเงินทองผ่านหัวคะแนนท้องถิ่นภายใต้ระบบอุปถัมภ์ต่างตอบแทนระหว่างพรรคการเมืองกับผู้มีอิทธิพลอย่างที่ผ่านมา แต่จะเน้นการสร้างค่านิยมเชิงนโยบายที่เอื้อผลประโยชน์ระยะยาวต่อประชาชนและการสร้างรากฐานของชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งภายใต้แนวทางภูมิสังคม ถือเป็น การจุดประกายพลังทางชนชั้นให้แก่คนในชนบท ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันจนกลายเป็นพลังที่จุดติดและระเบิดออกมาจากภายในชุมชนท้องถิ่นเอง นำไปสู่การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและความเดือดร้อนของประชาชนจาก “วิกฤตต้มยำกุ้ง”ที่กำลังเผชิญในช่วงเวลานั้น โดยเน้นแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นฐาน อนึ่ง แนวทางประชานิยมในสังคมไทยนำไปสู่การพัฒนาตัวแบบทางการเมือง ที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยที่สัมผัสได้” ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงสวัสดิการต่างๆ จากภาครัฐได้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นรากหญ้าที่สามารถยกระดับสถานะทางเศรษฐกิจของตนขึ้นมาเป็นชนชั้นกลางในยุครัฐบาลทักษิณได้อย่างชัดเจนมากที่สุด กอปรกับความนิยมของชนชั้นรากหญ้าที่มีต่อแนวทางประชานิยมของ “พรรคไทยรักไทย” ยิ่งเพิ่มทวีคูณมากยิ่งขึ้น พิจารณาได้จากผลการเลือกตั้งทั่วไปครั้งต่อมา ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ที่ประสบความสำเร็จอย่างถล่มทลายมากกว่าการเลือกตั้งครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๔

^{๒๖} ภัทร หวังกิตติกุล. (๒๕๕๔). ผลกระทบของนโยบายประชานิยมแบบทักษิณต่อการเมืองในระบบประชาธิปไตยของไทย. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นโยบายประชานิยมนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาชั้นพื้นฐานของประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากความยากจน พิจารณาในเชิงลึกพบว่า ความยากจนของคนไทยมิได้มีอัตราสูงเฉพาะในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ แต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้อย่างยาวนาน ที่สำคัญคือ ผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ.๒๕๔๐ จึงทำให้เกิดปรากฏการณ์ประชานิยมขึ้นในประเทศไทยจาก ๓ ปัจจัย ดังนี้^{๒๗}

(๑) ปัจจัยจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจทางการเมืองไทย เพื่อให้เป็นไปตามหลักของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง การเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของผู้นำประเทศจะต้องได้รับคะแนนเสียงสูงสุดในการเลือกตั้งจากประชาชน และการกำหนดนายกรัฐมนตรีต้องมาจากการเลือกตั้งในรัฐธรรมนูญ แต่ในความเป็นจริง กลุ่มทุนที่สนับสนุนพรรคการเมืองมาจากนักธุรกิจชนชั้นกลางที่มีการศึกษา ให้เงินสนับสนุนและสร้างความสัมพันธ์กับทหารและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ พร้อมทั้งส่งตัวแทนเข้ามามีบทบาททางการเมืองควบคู่กับการแสวงหาผลประโยชน์ ทำให้ทหารสามารถเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองอยู่เสมอ ภายหลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ได้สร้างความเสียหายแก่บ้านเมืองและเกิดการสูญเสียแก่ประชาชนจำนวนมาก ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้ทหารลดบทบาททางการเมืองลงไป และส่งเสริมให้เกิดความชอบธรรมทางการเมืองแก่ประเทศมากขึ้น

(๒) ปัจจัยจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ เป็นเงื่อนไขสำคัญที่บัญญัติขึ้นเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางการเมืองด้วยกระบวนการทางการเมืองในการสร้างเสถียรภาพ นั่นคือการพัฒนาไปสู่การเมืองระบบสองพรรค

(๓) ปัจจัยจากผลกระทบของวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ถือเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดปรากฏการณ์ประชานิยมมากที่สุด เนื่องด้วยประชาชนได้รับความเดือดร้อนจากสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรง เกิดปัญหาการว่างงาน ความยากจน คุณภาพชีวิตอยู่ในระดับต่ำ ปัญหาสุขภาพและอื่นๆ นอกจากนี้ ประชาชนผิดหวังจากการแก้ไขปัญหารัฐบาลที่ล้มเหลวและล่าช้า ซึ่งเป็นสภาวะการณ์ที่เหมาะสมในรัฐบาลทักษิณ ด้วยบุคลิกลักษณะที่เป็นผู้ประสบความสำเร็จทางธุรกิจและภาพลักษณ์นักการเมืองที่เปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส และนำนโยบายประชานิยมต่างๆ มาใช้ในการหาเสียงเลือกตั้ง ทำให้ประชาชนพอใจในการได้รับความช่วยเหลือให้พ้นจากความยากจน จึงเป็นที่มาของชัยชนะการเลือกตั้งในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ และสร้างศรัทธาแก่ประชาชนในระดับรากหญ้า ทำให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นทางการเมืองมากขึ้น

^{๒๗} Pipatseritham, N. (๒๐๐๘). Factors Affecting the Occurrence of Popular Nations in Thailand. Thammasat Economic Journal, ๒๖(๓), ๑๑๙-๑๖๖.

นันทวุฒิ พิพัฒน์เสรีธรรม^{๒๘} และ**ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว**^{๒๙} ได้ศึกษาแนวทางประชานิยมกับการเมืองไทย โดยสรุปผลการศึกษาสอดคล้องกันว่า วิฤตเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ หรือที่เรียกว่า “วิฤตต้มยำกุ้ง” ส่งผลต่อการก่อเกิดนโยบายประชานิยมขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรมในสังคมไทย เนื่องด้วยสถานะเศรษฐกิจที่พังทลายได้เป็นตัวเร่งปฏิริยาภายใต้เงื่อนไขพื้นฐานความยากจนที่ก่อให้เกิดความสิ้นหวังทางรายได้ของประชาชน เมื่อปรากฏพรรคการเมืองที่สามารถตอบสนองเชิงนโยบายในลักษณะอุดมคติได้ในเวลานั้น ก็ส่งผลทำให้ประชาชนเกิดความคาดหวังต่อนโยบายของพรรคการเมืองและเลือกตั้งเข้ามาเป็นรัฐบาลเพื่อบริหารประเทศตามคำมั่นสัญญาที่ได้ให้ไว้ก่อนการเลือกตั้ง

ถึงกระนั้น แม้ประชาชนจะได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากนโยบายประชานิยม แต่ก็นำไปสู่ความสิ้นเปลืองในทางเศรษฐศาสตร์ภายในประเทศด้วยเช่นเดียวกัน และก็ไม่สามารถทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้นได้อย่างยั่งยืนโดยแท้จริง เพราะนโยบายประชานิยมมักถูกใช้เป็นเครื่องมือในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของพรรคการเมืองต่างๆ เพื่อมุ่งหวังการเข้ามามีอำนาจทางการเมืองเป็นหลัก เมื่อได้รัฐบาลเข้ามาบริหารก็ต้องจัดทำนโยบายและงบประมาณในโครงการให้มีความเหมาะสมตามที่ได้รณรงค์หาเสียงเลือกตั้งเอาไว้ ส่งผลเชิงจิตวิทยาต่อพฤติกรรมการบริโภคสินค้าและบริการที่เปลี่ยนแปลงไปของประชาชนในระยะยาว ด้วยอาการเสพติดนโยบายให้เปล่า จนกลายเป็นความคลั่งในประชานิยมและไม่สามารถถอนตัวออกมาได้^{๓๐}

อย่างไรก็ดี ประเทศไทยยังไม่เคยเผชิญสภาวะการณ์ที่รุนแรงจากการดำเนินนโยบายประชานิยม มีเพียงแค่ความวุ่นวายทางการเมืองที่เกิดจากกลุ่มมวลชนอุดมการณ์บางกลุ่ม เป็นการออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านตัวบุคคลที่ก่อกำเนิดนโยบายนี้ขึ้นมา เนื่องจากมีมุมมองว่าผู้นำรัฐบาลมุ่งกอบโกยผลประโยชน์ของชาติให้แก่ตนเองและพวกพ้อง โดยใช้เครื่องมือเชิงนโยบายคือประชานิยมเป็นใบเบิกทางให้ประชาชนเลือกตั้งเข้ามาบริหารประเทศได้ เมื่อได้เป็นรัฐบาล ก็ไม่ได้ลดความเหลื่อมล้ำในสังคมแต่อย่างใด กลับมุ่งรังสรรค์นโยบายให้กับกลุ่มคนจำเพาะ นั่นคือ ชนชั้นรากหญ้า ด้วยนโยบายประชานิยมโดยไม่ได้คำนึงถึงชนชั้นอื่นๆ ในสังคม อาทิ นโยบายรับจำนำข้าว นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โครงการพักชำระหนี้เกษตรกรและลดภาระหนี้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ “One Tambon, One Product” (OTOP) และโครงการบ้านเอื้ออาทร เป็นต้น^{๓๑} จนนำไปสู่การรัฐประหาร ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ และได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์ของมวลชนขึ้นมา โดยมีทั้งฝ่ายที่สนับสนุนและฝ่ายที่ต่อต้านรัฐบาล ส่งผลต่อการเมืองเชิงโครงสร้างที่กลายเป็นความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์ทางการเมืองหยั่งรากลึกกลงไปในสังคมไทยจนยากที่จะแก้ไขได้ อธิบายได้ด้วย

^{๒๘} นันทวุฒิ พิพัฒน์เสรีธรรม. (๒๕๕๑).

^{๒๙} ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว. (๒๕๖๓). รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนกับการผลักดันแนวทางประชานิยมภายใต้การสนับสนุนรัฐบาลของชนชั้นรากหญ้าในสังคมไทย. วารสารนิติรัฐกิจและสังคมศาสตร์ สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. ๔(๑), ๘๑-๑๑๒.

^{๓๐} ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว, เนติมา ไคร้มุก และพิกุล สุพนาม. (๒๕๖๓). การบริหารประเทศภายใต้แนวทางประชานิยม: บทเรียนความล้มเหลวจากต่างแดนกับการดำเนินนโยบายประชานิยมของรัฐบาลไทย. วารสารนิติ รัฐกิจ และสังคมศาสตร์ สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. ๔(๒), ๑-๓๕.

^{๓๑} ภัทร หวังจิตติกุล. (๒๕๕๔).

แนวคิดของ Mudde & Kaltwasser^{๓๒} ที่ชี้ให้เห็นว่า ประชาชนนิยมเป็นอุดมการณ์อันบางเบา (Thin Centred Ideolog) ที่ไม่สามารถคงอยู่ได้ด้วยตัวเอง เพราะไม่มีความสมบูรณ์แบบในตัวแนวคิด เหมือนกับลัทธิฟาสซิสต์เสรีนิยมหรือสังคมนิยมที่มีความสมบูรณ์แบบทางหลักการมากกว่าและเป็นแนวคิดที่ทรงพลัง สามารถส่งอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ด้วย แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำก็ตาม แต่หลักการและรูปแบบการปกครองยังคงอยู่ต่อไป กล่าวคือ แนวทางประชานิยมไม่สามารถสร้างพลังทางสังคมได้ หากปราศจากผู้นำทางอุดมการณ์ที่ได้รับความนิยมจากประชาชน แต่ในสังคมไทยยังพบว่า ประชาชนยังคงเป็นนโยบายที่พรรคการเมืองต่างๆ ได้มีการนำเสนอเป็นนโยบายหลักของพรรคตนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าจะมีการรัฐประหารและเปลี่ยนแปลงรัฐบาลใหม่หลายยุคสมัยมาแล้วก็ตาม จึงต้องพิจารณาโครงสร้างชนชั้นในสังคมและระบบเศรษฐกิจควบคู่กันไปด้วย

แนวคิดนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมในต่างประเทศ

นโยบายประชานิยมถือเป็นนโยบายสาธารณะของภาครัฐ ซึ่งนำเสนออุดมการณ์ทางการเมืองเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือแก่คนยากจนส่วนใหญ่ของประเทศที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก ในช่วงระยะเวลาแรกของการดำเนินการ แต่หากมีการดำเนินนโยบายดังกล่าวอย่างต่อเนื่องอาจจะทำให้เกิดปัญหาสถานะการขาดดุลทางการเงินการคลังตามหลักเศรษฐศาสตร์อย่างรุนแรงจนนำไปสู่การล่มสลายของรัฐใดรัฐหนึ่ง ทั้งนี้ คณะกรรมาธิการได้รวบรวมข้อมูลการดำเนินนโยบายจากรัฐต่างๆ ที่มีการใช้ประชานิยมเป็นนโยบายหลักในการบริหารประเทศจนนำไปสู่ความล้มเหลวและได้กลายเป็นบทเรียนการพังทลายทางเศรษฐกิจครั้งสำคัญของโลกอยู่ ๓ ประเทศ ดังนี้

๑) ความล้มเหลวของนโยบายประชานิยมในประเทศอาร์เจนตินา

ประชานิยมในประเทศอาร์เจนตินาสอดคล้องกับแนวคิดคลื่นประชานิยมลูกที่สอง ซึ่งสถานการณ์ในช่วงเวลานั้น ชาติต่างๆ ในทวีปละตินอเมริกาประสบวิกฤตเศรษฐกิจ ทำให้ผู้นำพรรคการเมืองต่างใช้ประชานิยมเป็นเครื่องมือจนสามารถกุมชัยชนะจากการเลือกตั้งได้ นโยบายที่ปรากฏจึงมุ่งเน้นการปฏิรูปแบบเสรีนิยมสมัยใหม่ ทำให้เศรษฐกิจมีเสถียรภาพจนนำไปสู่การที่ประชาชนต่างให้การสนับสนุนรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง^{๓๓} จุดเริ่มต้นของเรื่องราวมาจากการดำเนินนโยบายประชานิยมของพันเอกฮวน โดมิงโก เปรอง (Juan Domingo Peron) ภายหลังจากได้รับการเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดี โดยมีภรรยาเป็นผู้ช่วยคนสำคัญ คือ นางมารีอา เอวา ดูวเต้ (Maria Eva Duarte) หรือเอวิต้า เปรอง (Evita Peron) ภูมิหลังเคยเป็นชนชั้นกรรมาชีพและมีฐานะยากจน ซึ่งได้เข้ามามีบทบาทสำคัญทางการบริหารประเทศในกระทรวงแรงงาน โดยนโยบายแรงงานสำหรับสตรีเป็นนโยบายที่ทำให้พันเอกเปรองและนางเอวิต้าได้รับความนิยมจนสามารถครองใจชนชั้นแรงงานได้เป็นอย่างมาก ต่อมาภายหลัง

^{๓๒} Mudde, C. & Kaltwasser, C.R. (๒๐๐๔). The Populist Zeitgeist. Government and Opposition.

^{๓๓} เกษียร เตชะพีระ. (๒๕๖๑).

สงครามโลกครั้งที่ ๒ ทหารได้เข้ามาแทรกแซงกดดันให้พันเอกเปรองลาออกจากตำแหน่ง เนื่องจากถูกกล่าวหาว่าให้การสนับสนุนพรรคนาซีในช่วงสงครามโลกที่ผ่านมา แต่นางเอวิต้าได้ปลุกระดมประชาชนผู้ยากไร้ประมาณ ๓๐,๐๐๐ คน มาร่วมชุมนุมประท้วงเต็มท้องถนน เพื่อคัดค้านไม่ให้พันเอกเปรองลาออก หลังจากนั้นจึงมีการเลือกตั้งครั้งใหม่ผลปรากฏว่าพันเอกเปรองยังได้รับความไว้วางใจจากประชาชนและได้เป็นประธานาธิบดีอีกสมัยด้วยคะแนนเสียงอย่างท่วมท้น นำไปสู่การใช้นโยบายประชานิยมในการบริหารประเทศเป็นหลักมากยิ่งขึ้น โดยการดำเนินกิจการต่างๆ ของภาครัฐนั้น เป็นการนำเงินงบประมาณแผ่นดินมาใช้จ่ายเพื่อดูแลประชาชนภายในประเทศ จนเกิดภาวะเงินเฟ้อและเงินคงคลังหมด ทำให้นำไปสู่การชุมนุมประท้วงนัดหยุดงาน^{๓๔}

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ นายพลเอ็ดวาร์ด โลนาดี (Eduardo Lonardi) ได้นำทหารเข้ายึดอำนาจและเนรเทศพันเอกเปรองไปอยู่ที่ประเทศสเปน ถึงกระนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ พันเอกเปรองก็ได้เดินทางกลับเข้ามาภายในประเทศอีกครั้ง ทำให้เกิดกลุ่มแนวคิดอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มคนที่สนับสนุนทหารกับกลุ่มคนที่สนับสนุนพันเอกเปรอง จนนำไปสู่ภาวะมิลิแทรีสร้างความปลอดภัยให้แก่มหาชนโลกเป็นอย่างมาก กอปรกับราคาน้ำมันที่พุ่งสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องเกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างหนัก (Hyperinflation) ทำให้พันเอกเปรองซึ่งดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีอยู่ในขณะนั้นเกิดภาวะความเครียดสะสมและตรอมใจจนถึงแก่กรรม เป็นเหตุให้ประเทศอาร์เจนตินากลับเข้าสู่ยุคทหารครองเมืองอีกครั้ง ด้วยนโยบายที่เด็ดขาดกับกลุ่มบุคคลผู้มีความคิดเห็นแตกต่างทางการเมือง โดยใช้วิธีการที่รุนแรงจนนำไปสู่การเข่นฆ่าประชาชนนับหมื่นคน

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ภายใต้บริบทของการเมืองโลกในยุคนี้ โดยการนำของชาติมหาอำนาจโลกเสรีทุนนิยมประเทศสหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีบทบาทสำคัญภายในภูมิภาคละตินอเมริกามากขึ้น โดยมีแนวทางในการต่อต้านและกดดันประเทศที่รัฐบาลมาจากการปฏิวัติรัฐประหาร เป็นเหตุทำให้รัฐบาลทหารของอาร์เจนตินาโดนคว่ำบาตรจากประชาคมโลก และนำไปสู่การออกนโยบายเปิดเสรีทางการค้าในที่สุด ทำให้นายทุนชาวต่างชาติเข้ามาดำเนินกิจการศูนย์การค้าขนาดใหญ่และสร้างบทบาททางเศรษฐกิจผ่านการดำเนินธุรกิจภายในประเทศ อาทิ ห้างสรรพสินค้า Makro และห้างสรรพสินค้า Carrefour เกิดขึ้นมากกว่า ๓๗๐ แห่ง ส่งผลกระทบต่อร้านค้าโชวห่วยซึ่งเป็นธุรกิจของชาวอาร์เจนตินาโดยตรง ทำให้มีความจำเป็นต้องปิดตัวลงทั้งหมดตามกลไกระบบเศรษฐกิจ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ เกิดวิกฤตเกี่ยวกับสภาวะเงินหมุนเวียนภายในประเทศไหลออกนอกประเทศเป็นจำนวนมาก และนำไปสู่ภาวะเงินเฟ้อขั้นรุนแรง (Hyperinflation) อีกครั้งจนประเทศเกิดหนี้สินเป็นจำนวนมหาศาล

จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ นายราอูล อันฟองซิล (Raul Alfonsín) เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดี และในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้ออกนโยบายเสรีนิยมใหม่ มีการออกกฎหมายที่เอื้อให้ชาวต่างชาติเข้ามาครอบครองที่ดินภายในประเทศได้ และยังมีการขายรัฐวิสาหกิจให้แก่บริษัทเอกชน

^{๓๔} Storylog. (๒๕๕๙).

ต่างชาติ แต่การดำเนินนโยบายดังกล่าวถูกคัดค้านโดยผู้นำฝ่ายค้าน คือ นายคาร์ลอส ซาอูล เมเนม (Carlos Saul Menem) ซึ่งได้โจมตีว่านโยบายที่เกิดขึ้นเป็นนโยบายขายชาติขายแผ่นดิน รวมถึงในห้วงเวลานั้นมีแรงกดดันและปัญหาต่างๆ ของประเทศเป็นจำนวนมาก ทำให้นายอัลฟองซิน ตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดี และต่อมาในช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๓๔-๒๕๔๑ นายเมเนม พรรคนิยมเปรอง ได้ใช้นโยบายประชานิยมในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งด้วยนโยบาย “คิดใหม่ ทำใหม่ เพื่อประชาชนและประเทศชาติ” ทำให้ได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีคนใหม่ด้วยคะแนนเสียงถล่มทลาย แต่เหตุการณ์กลับพลิกผันอันเกิดจากการที่นายเมเนม ได้นำนโยบายเสรีนิยมใหม่ของนายอัลฟองซิน ที่ตนเคยโจมตีมาดำเนินการเองเพื่อเอื้อผลประโยชน์ให้แก่ตนและกลุ่มพวกพ้อง อีกทั้งยังเข้าควบคุมสื่อโทรทัศน์ผ่านรายการ ละคร และกีฬาฟุตบอล โดยมีการดำเนินนโยบายขายรัฐวิสาหกิจที่สำคัญของชาติมากมาย อาทิ สายการบิน น้ำประปา บริษัทน้ำมัน การไฟฟ้า ทางด่วน องค์การโทรศัพท์ เป็นต้น โดยใช้วิธีการขายรัฐวิสาหกิจทุกแห่งเข้าในตลาดหลักทรัพย์และให้ญาติสนิทมิตรสหายซื้อ หุ้นในราคาถูก หลังจากนั้นรัฐบาลก็ปั่นหุ้นแล้วขายต่อให้นายทุนชาวต่างชาติในราคาสูง ถือเป็นกระบวนการคอร์รัปชันที่แยบยลและถูกต้องตามกฎหมายทุกประการ ทำให้ประเทศอาร์เจนตินาเข้าสู่ภาวะล้มละลายในท้ายที่สุด ช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๔๕^{๓๕}

นโยบายประชานิยมในประเทศอาร์เจนตินาก่อให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ เนื่องจากนโยบายประชานิยมมักนำไปสู่การเพิ่มปริมาณเงินหมุนเวียนในระบบ เพิ่มภาระหนี้สาธารณะ เนื่องจากนโยบายประชานิยมมักต้องใช้เงินจากงบประมาณแผ่นดินเป็นจำนวนมาก และก่อให้เกิดความล้มเหลวทางเศรษฐกิจในระยะยาว เนื่องจากนโยบายประชานิยมมักไม่ยั่งยืนและไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในระยะยาวได้

โดยสรุป นโยบายประชานิยมในประเทศอาร์เจนตินาเป็นนโยบายที่มุ่งช่วยเหลือประชาชนผู้มีรายได้น้อยและกลุ่มเปราะบาง นโยบายประชานิยมมีข้อดีคือช่วยลดความเหลื่อมล้ำในสังคม สร้างความนิยมให้กับรัฐบาล และกระตุ้นเศรษฐกิจในระยะสั้น อย่างไรก็ตาม นโยบายประชานิยมก็มีข้อเสียคือก่อให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ เพิ่มภาระหนี้สาธารณะ และก่อให้เกิดความล้มเหลวทางเศรษฐกิจในระยะยาว รัฐบาลควรใช้นโยบายประชานิยมอย่างระมัดระวัง โดยคำนึงถึงผลกระทบระยะยาว และควรมีนโยบายอื่นๆ ควบคู่ไปกับนโยบายประชานิยม เพื่อส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

๒) ความล้มเหลวของนโยบายประชานิยมในประเทศกรีซ

ความล้มเหลวของประชานิยมช่วงระยะเวลาต่อมาเกิดขึ้นในประเทศกรีซ ซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรปเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีการดำเนินนโยบายประชานิยมเต็มขั้นมาอย่างยาวนาน จนทำให้ประเทศประสบภาวะวิกฤตทางการเงินอย่างรุนแรง จนนำไปสู่การรัดเข็มขัดทางเศรษฐกิจ โดยจุดเริ่มต้นนั้นมาจากการที่สองพรรคการเมืองใหญ่ คือ “พรรค Panhellenic Socialist Movement” ซึ่งเรียกพรรคนี้ว่า “พรรค PASOK” และอีกพรรคหนึ่งคือ

^{๓๕} Storylog. (๒๕๕๙).

“พรรคประชาธิปไตยใหม่” ถูกเรียกว่า “พรรค ND” มีการแข่งขันโดยใช้นโยบายประชานิยม เพื่อมุ่งหวังฐานความนิยมทางการเมืองจากประชาชน โดยเมื่อ “พรรค PASOK” ภายใต้แกนนำของนายคอสตัส สมิทิส (Costas Simitis) ได้รับการเลือกตั้งและมีการดำเนินนโยบายการเพิ่มอัตราค่าจ้างแรงงานขึ้นปีละ ๓ เปอร์เซ็นต์ การลดภาษีและยกเว้นภาษีสำหรับการซื้อรถยนต์คันใหม่ และมอบเงินบำนาญแก่ผู้เกษียณก่อนวัย^{๓๖}

ต่อมาเมื่อ “พรรค ND” ได้รับเลือกตั้งก็มีนโยบายการเพิ่มค่าแรง การให้ระบบอินเทอร์เน็ตสาธารณะ รวมไปถึงการเป็นเจ้าของกีฬาโอลิมปิกที่ต้องใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายจำนวนมหาศาล เป็นผลทำให้ประชาชนอยู่ในภาวะเสพติดนโยบายประชานิยมจากพรรคการเมืองทั้ง ๒ พรรค มาอย่างยาวนานมากกว่า ๓๐ ปี อีกทั้งการได้รับค่าแรงสูงกว่าความเป็นจริง สวัสดิการที่ดีจากรัฐ และการกู้ยืมเงินอย่างง่าย ซึ่งในขณะนั้นประเทศกำลังเข้าสู่ภาวะการขาดดุลงบประมาณกลายเป็นปัญหาเรื้อรังที่ไม่สามารถแก้ไขได้ เนื่องจากกลายเป็นส่วนหนึ่งในความต้องการของประชาชนไปเสียแล้ว จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๓ รัฐบาลของนายจอร์จ ปาปันเดรอุ (George Papandreu) ประสบปัญหาการบริหารการเงินเพื่อจ่ายพันธบัตรของกรีซที่ครบอายุ เป็นผลทำให้ต้องขอความช่วยเหลือจากสหภาพยุโรปและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) โดยทั้งสององค์กรได้ให้เงินกู้แก่ประเทศกรีซเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น ๑๑๐,๐๐๐ ล้านยูโร แต่มีเงื่อนไขสำคัญว่าให้ประเทศกรีซจะต้องมีการลดการขาดดุลงบประมาณครั้งใหญ่ และมีมาตรการในการรัดเข็มขัดอย่างเข้มข้น เช่น การไม่ขึ้นเงินเดือนทั้งภาครัฐ เอกชน งดการจ่ายเงินโบนัสเป็นเวลา ๓ ปีติดต่อกัน การเพิ่มภาษีมูลค่าเพิ่มจากร้อยละ ๒๑ เป็นร้อยละ ๒๓ และการเพิ่มภาษีสำหรับน้ำมันเชื้อเพลิงอีกร้อยละ ๑๐ เป็นต้น จากเงื่อนไขดังกล่าว จึงก่อให้เกิดความไม่พอใจของประชาชน ส่งผลให้เกิดการหยุดงานและออกมาชุมนุมประท้วงครั้งใหญ่ในกรุงเอเธนส์^{๓๗}

นโยบายประชานิยมในประเทศกรีซทำให้เกิดภาวะทางการคลังที่สูง บิดเบือนกลไกตลาดลดความน่าเชื่อถือของประเทศในสายตานักลงทุน และอาจนำไปสู่ปัญหาเศรษฐกิจในระยะยาว

โดยสรุป นโยบายประชานิยมในประเทศกรีซ เน้นการขยายสวัสดิการสังคมให้ครอบคลุมประชาชนในวงกว้าง และจ่ายเบี้ยบำนาญในอัตราสูงเกินฐานะของประเทศ รวมถึงการเพิ่มค่าจ้างขั้นต่ำต่อเนื่อง โดยไม่คำนึงถึงศักยภาพของแรงงาน ส่งผลให้หนี้สาธารณะต่อ GDP อยู่ในระดับสูง ผลิตภาพต่ำ ประเทศขาดความสามารถในการแข่งขัน และบัญชีเดินสะพัดขาดดุลในระดับสูงต่อเนื่อง

บทเรียนจากกรณีกรีซชี้ให้เห็นว่า นโยบายประชานิยมที่ดำเนินการอย่างขาดความรอบคอบ อาจนำไปสู่ปัญหาเศรษฐกิจในระยะยาวได้ ดังนั้น รัฐบาลควรพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลกระทบของนโยบายประชานิยมต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ก่อนที่จะนำนโยบายเหล่านี้ไปปฏิบัติ

^{๓๖} ณัฐพล วงษ์กระสัน. (๒๕๕๔).

^{๓๗} วีรพงษ์ ชุตินิหาร. (๒๕๕๔).

๓) ความล้มเหลวของนโยบายประชานิยมในประเทศเวเนซุเอลา

บทเรียนความล้มเหลวของประชานิยมครั้งล่าสุดเกิดขึ้นในประเทศเวเนซุเอลาสอดคล้องกับแนวคิดคลื่นประชานิยมลูกที่สาม โดยจุดเริ่มต้นต้องย้อนกลับไปเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ รัฐบาลของประธานาธิบดีคาร์ลอส แอนเดรส เปเรซ (Carlos Andres Perez Rodriguez) ได้ออกนโยบายการจัดตั้งบริษัทน้ำมันแห่งชาติ โดยให้รัฐบาลเข้าไปยึดและควบคุมกิจการดำเนินธุรกิจพลังงานทั้งหมดแทนบริษัทเอกชนต่างชาติ ส่งผลทำให้รัฐบาลของเวเนซุเอลาในขณะนั้นร่ำรวยขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ทางด้านการบริหารจัดการทรัพยากรนั้นกลับล้มเหลวโดยสิ้นเชิง^{๓๘}

ต่อมา ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ นายฮูโก ชาเวซ (Hugo Chavez) ได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีซึ่งมีแนวคิดการจัดตั้งรัฐสวัสดิการ จึงได้มีการนำเงินงบประมาณมาลงทุนกับโครงการประชานิยมเพื่อมุ่งหวังเอาใจประชาชนและสร้างฐานคะแนนนิยมทางการเมือง เช่น การอุ้มราคาสินค้าให้ถูกลงกว่าความเป็นจริง การนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศทดแทนการผลิตภายในประเทศ การสร้างบ้านราคาถูกกว่ากลไกตามท้องตลาด การอุ้มราคาน้ำมันและราคาไฟฟ้าให้ถูกลง การสนับสนุนให้คนหยุดทำการเกษตร รวมถึงยังควบคุมอัตราการแลกเปลี่ยนเงินตรา เพื่อป้องกันไม่ให้เงินรั่วไหลออกนอกประเทศ เป็นต้น ทำให้ นายฮูโก ชาเวซ กลายเป็นวีรบุรุษของชาติและกลายเป็นที่รักของประชาชนในประเทศอย่างไม่เคยมีมาก่อน แต่นโยบายดังกล่าวได้นำไปสู่จุดเริ่มต้นของค่าเงินเพื่อขึ้นรุนแรง ในเวลาต่อมานายนิโกลัส มาดูโร (Nicolas Maduro) ได้ขึ้นมาเป็นประธานาธิบดีคนใหม่แทน ภายหลังจากการอสัญกรรมของนายฮูโก ชาเวซ แต่รัฐบาลก็ยังคงดำเนินนโยบายประชานิยมอย่างต่อเนื่องและความหายนะก็เริ่มเข้ามาเยือน เมื่อเกิดวิกฤตราคาน้ำมันโลกตกต่ำ ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๕๙ ส่งผลทำให้ราคาน้ำมันดิบลดลงต่ำกว่า ๓๐ ดอลลาร์สหรัฐ/บาร์เรล รายได้หลักของรัฐบาลเวเนซุเอลาจึงค่อยๆ ลดลงและไม่เพียงพอต่อการนำมาเลี้ยงดูประชาชนดังเช่นในอดีตอีกต่อไป โครงการประชานิยมต่างๆ เริ่มเข้าขั้นวิกฤต แต่กระนั้นก็ไม่สามารถหยุดดำเนินการได้ เนื่องจากประชาชนที่มีรายได้น้อยจำนวนมากเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการเหล่านี้ เป็นเหตุให้รัฐบาลเวเนซุเอลาแก้ไขปัญหาด้วยการพิมพ์ธนบัตรออกมาเพิ่มโดยไม่อิงกับระบบเศรษฐกิจโลก ส่งผลให้ค่าเงินโบลิวาร์เกิดภาวะเงินเพื่อขึ้นรุนแรง (Hyperinflation) ทำให้เงินด้อยค่าลงจนไม่สามารถนำมาซื้อสินค้าได้ ประชาชนจึงต้องแลกเปลี่ยนสินค้ากันเองโดยตรง อีกทั้งค่าครองชีพก็พุ่งสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนรัฐต้องขึ้นอัตราค่าแรงขั้นต่ำเป็นผลทำให้เกิดปัญหาเงินเพื่อเพิ่มขึ้นไปอีกจากเมื่อก่อน ๘ โบลิวาร์ เท่ากับ ๑ ดอลลาร์สหรัฐ ส่วนในปัจจุบันกลายเป็น ๖,๕๕๒ โบลิวาร์ เท่ากับ ๑ ดอลลาร์สหรัฐ^{๓๙}

^{๓๘} Kapook. (๒๕๖๒). วิกฤตเวเนซุเอลา ! บทเรียนแสนสาหัส ฝันร้ายของประชานิยม, สืบค้นจาก <https://money.kapook.com/view/๒๐๗๔๘๕.html>

^{๓๙} Kapook. (๒๕๖๒).

ทั้งนี้ ปริมาณการผลิตน้ำมันที่น้อยลงตามสภาวะการณ์เป็นผลพวงมาจากการที่รัฐบาลเวเนซุเอลาไม่เคยสนับสนุนหรือพัฒนาระบบเทคโนโลยีต่างๆ ทางด้านการผลิตน้ำมันให้ทัดเทียมกับนานาชาติที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและมีการพัฒนานวัตกรรมการผลิตน้ำมันอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้ต้องใช้ต้นทุนในการผลิตที่สูงกว่าประเทศอื่นๆ จนไม่สามารถแข่งขันกับนานาชาติได้ ประเทศเวเนซุเอลาจึงเข้าสู่ภาวะวิกฤตอย่างหนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดแคลนอาหาร ยาและเวชภัณฑ์ อุปกรณ์ทางการแพทย์ รวมไปถึงของใช้ที่จำเป็น ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม การปล้นสะดม และเข้าสู่ภาวะมิลิแทรี จนทำให้ประชากรมากกว่า ๒.๓ ล้านคน ต้องอพยพออกจากประเทศเพื่อขอลี้ภัยไปยังประเทศเพื่อนบ้านข้างเคียงและทวีปอื่นๆ ได้แก่ บราซิล โคลัมเบีย เปรู ชิลี ปานามา เอกวาดอร์ อาร์เจนตินา สหรัฐอเมริกา และสเปน โดยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ จนถึงปัจจุบัน การเคลื่อนย้ายของชาวเวเนซุเอลาถือเป็น “หนึ่งในการโยกย้ายถิ่นฐานของประชากรครั้งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ภูมิภาคละตินอเมริกา” จนก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองระดับนานาชาติ และสุดท้ายแล้วเวเนซุเอลาจึงเป็นหนึ่งในประเทศที่มีความเสี่ยงสูงที่จะกลายเป็นรัฐล่มสลาย^{๕๐}

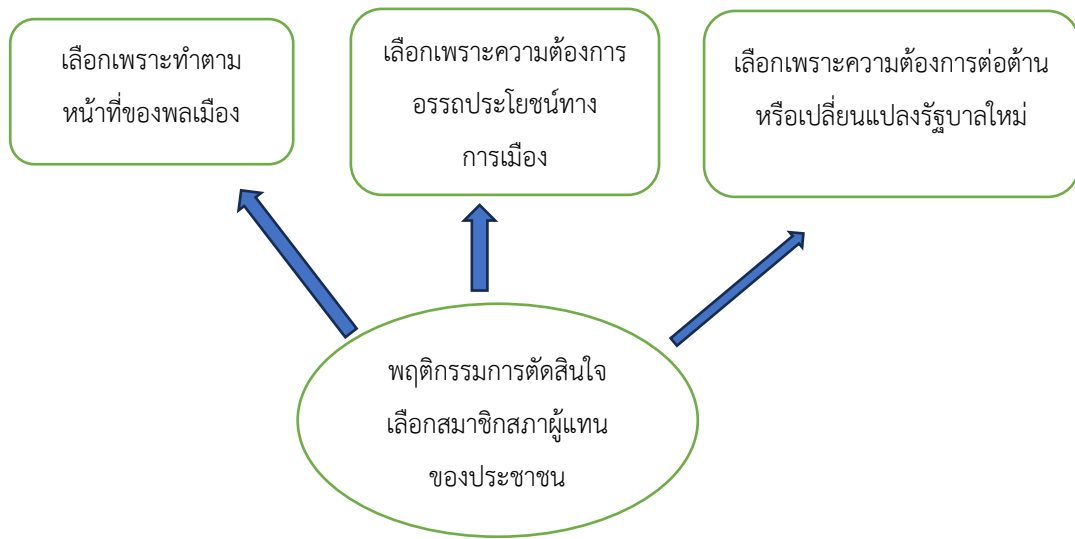
นโยบายประชานิยมในประเทศเวเนซุเอลา มุ่งเน้นไปที่การกระจายความมั่งคั่งให้ประชาชนอย่างทั่วถึงผ่านนโยบายต่างๆ เช่น การขึ้นค่าจ้างขั้นต่ำ การแจกเงินอุดหนุน การลดภาษี การสร้างงานสาธารณะ และการควบคุมราคาสินค้าอุปโภคบริโภค นโยบายประชานิยมในประเทศเวเนซุเอลา ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ เพิ่มหนี้สาธารณะ และบั่นทอนประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งนำไปสู่การฉ้อราษฎร์บังหลวง

โดยสรุป นโยบายประชานิยมในประเทศเวเนซุเอลาเป็นนโยบายมุ่งเน้นไปที่การกระจายความมั่งคั่งให้ประชาชนอย่างทั่วถึง นโยบายประชานิยมในประเทศเวเนซุเอลา เริ่มต้นขึ้นภายใต้การนำของประธานาธิบดี ฮูโก ชาเวซ นโยบายประชานิยมของเวเนซุเอลาก่อให้เกิดทั้งข้อดีและข้อเสียต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ในปัจจุบันนโยบายประชานิยมของเวเนซุเอลาได้เริ่มผ่อนคลายลง เนื่องจากประเทศเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจและการเมืองที่รุนแรง

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกตั้ง

การทบทวนข้อมูลเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกตั้งในครั้งนี้สอดคล้องกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๖๖ ถือได้ว่าเป็นการเลือกรัฐบาลที่จะเข้ามาบริหารประเทศ และยังเป็นทางเลือกพรรคการเมืองคุณภาพจากนโยบายเชิงประชานิยมและนโยบายสาธารณะที่ใช้ในการหาเสียง ซึ่งการทบทวนข้อมูลจากนักวิชาการที่เคยศึกษาเรื่องนี้ในหลายพื้นที่ของประเทศทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีนัยสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกตั้งในบริบทของสังคมไทยตามช่วงเวลานั้นๆ ซึ่งอาจจะไม่สอดคล้องกับทฤษฎีที่เป็นหลักการจากอดีต

^{๕๐} BBC NEWS. (๒๕๖๒). วิกฤตเวเนซุเอลา : ๗ ตารางความทุกข์ยากของประเทศภายใต้การนำของ ๒ ประธานาธิบดีนิยม, สืบค้นเมื่อ ๖ กรกฎาคม ๒๕๖๒, จาก <https://www.bbc.com/thai/international-๕๓๐๔๘๓๘๙> <https://fee.org/articles/the-perils-of-populism/>

ภาพที่ ๒-๑ แสดงพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน

พฤติกรรมการตัดสินใจเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนกลุ่มจังหวัดราชธานีเจริญศรีโสธร ทั้ง ๓ ปัจจัยหลัก คือ ๑) เลือกเพราะเป็นการทำตามหน้าที่ของพลเมือง ๒) เลือกเพราะความต้องการอรรถประโยชน์ทางการเมือง ๓) เลือกเพราะความต้องการต่อต้านหรือเปลี่ยนแปลงรัฐบาล^{๑๑}

๑) ด้านการทำหน้าที่ของพลเมือง

การทำหน้าที่ของเมืองตามหน้าที่ของพลเมืองในรัฐหนึ่งรัฐใดซึ่งมีหน้าที่ในการปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับหรือหน้าที่พลเมืองนั้น ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ อาทิ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๕๙ บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (๑) มีสัญชาติไทย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติต้องได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี (๒) มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีในวันเลือกตั้ง (๓) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง ผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งอยู่นอกเขตเลือกตั้งที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน หรือมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งเป็นเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง หรือมีถิ่นที่อยู่นอกราชอาณาจักร จะขอลงทะเบียนเพื่อออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งนอกเขตเลือกตั้ง ณ สถานที่และตามวัน เวลา วิธีการ และเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยมิได้แจ้งเหตุอันสมควรตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อาจถูกจำกัดสิทธิบางประการตามที่กฎหมายบัญญัติ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๔๕

^{๑๑} พิภูล มีมานะ และสนุก สิงห์มาตร. (๒๕๖๓). พฤติกรรมการตัดสินใจเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนกลุ่มจังหวัดราชธานีเจริญศรีโสธร. วารสารวิชาการรัตนบุศย์, ๒(๑), ๕๗-๗๑.

บัญญัติไว้ว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามที่กฎหมายบัญญัติ กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการบริหารพรรคการเมือง ซึ่งต้องกำหนดให้เป็นไปโดยเปิดเผยและตรวจสอบได้ เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในการกำหนดนโยบายและการส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง และกำหนดมาตรการให้สามารถดำเนินการโดยอิสระไม่ถูกรบงำหรือชี้นำโดยบุคคลซึ่งมิได้เป็นสมาชิกของพรรคการเมืองนั้น รวมทั้งมาตรการกำกับดูแลมิให้สมาชิกของพรรคการเมืองกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง มาตรา ๗๘ รัฐพึงส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ การจัดทำบริการสาธารณะทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมตลอดทั้งการตัดสินใจทางการเมือง และการอื่นใดบรรดาที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชน มาตรา ๕๐ บัญญัติว่า บุคคลมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้ (๗) ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือลงประชามติอย่างอิสระโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศเป็นสำคัญ ในรัฐธรรมนูญยังได้บัญญัติไว้ว่าหากผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งต้องเสียสิทธิอะไรบ้าง ดังปรากฏในหมวดที่ ๗ ว่าด้วยเรื่องรัฐสภา ในส่วนที่ ๒ สภาผู้แทนราษฎร มาตรา ๙๕ วรรคสาม บัญญัติไว้ชัดเจนว่า “ผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่ง ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยมิได้แจ้งเหตุอันสมควรตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อาจถูกจำกัดสิทธิบางประการตามที่กฎหมายบัญญัติ” โดยในมาตรา ๓๕ ของ พ.ร.บ. ว่าด้วยการเลือกตั้ง ส.ส. พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้กำหนดว่าผู้ไม่ไปเลือกตั้งจะต้องเสียสิทธิหลายประการ คือ ผู้นั้นจะไม่สามารถยื่นคัดค้านการเลือกตั้งได้ ไม่สามารถลงสมัครรับเลือกตั้งได้ ไม่ว่าจะเป็นการลงสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส. ส.ว. สมาชิกสภาท้องถิ่น แม้แต่ลงสมัครเป็นผู้บริหารท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ก็ไม่อาจกระทำได้เช่นเดียวกัน นอกเหนือจากนี้ตาม พ.ร.บ. ยังระบุอีกว่า ผู้ที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งจะไม่อาจดำรงตำแหน่งข้าราชการการเมือง รวมไปถึงการดำรงตำแหน่งรองผู้บริหารท้องถิ่น เลขานุการผู้บริหารท้องถิ่น ผู้ช่วยเลขานุการผู้บริหารท้องถิ่น ประธานที่ปรึกษาผู้บริหารท้องถิ่น ที่ปรึกษาผู้บริหารท้องถิ่น หรือคณะที่ปรึกษาผู้บริหารท้องถิ่นตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นระยะเวลาสองปีนับแต่วันเลือกตั้ง จากการศึกษาเรื่อง สมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยต้องมุ่งเน้นการสร้าง “คน” ให้เป็น “พลเมือง” เพราะ “คน” ที่มีคุณภาพย่อมนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างและพัฒนาคนในทุกๆระดับ ด้วยใช้ระบบการศึกษาเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนให้เกิดการหล่อหลอมและตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นพลเมือง ต้องเริ่มปลูกฝังตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน สังคม เพื่อให้เกิดการกระตุ้นในสำนึกของความเป็นพลเมือง เกิดเป็นวัฒนธรรมในการ

เป็นพลเมืองสู่ชุมชนและสังคมของพลเมือง ซึ่งรัฐเองก็ต้องมีส่วนร่วมในการเปิดพื้นที่ให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ พร้อมกำหนดแนวทาง นโยบาย ยุทธศาสตร์ที่เอื้อต่อความเป็นพลเมืองด้วย จึงจะทำให้เกิดความเป็นพลเมืองอย่างเข้มแข็งทั้งภายในและภายนอก ดังนั้น องค์ประกอบให้เกิดการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้น ได้แก่ การที่ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การเคารพสิทธิเสรีภาพ กติกา และกฎหมายที่เป็นธรรม ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม การปลูกฝังค่านิยมและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย และการยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ โดยมีสื่อซึ่งมาจากผู้ผลิตที่มีความเป็นพลเมืองได้ถ่ายทอดและเผยแพร่ กระตุ้นจิตใต้สำนึก จิตสำนึก และให้มีการแสดงออกด้วยพฤติกรรมที่บ่งบอกถึงความเป็นพลเมือง มีการอธิบายไว้ว่า พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะต้องเป็นผู้ที่มีสำนึก รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ และมีจิตสาธารณะเป็นคุณธรรมประจำใจ รวมไปถึงต้องเป็นผู้มีวินัย มีเหตุผล แสดงออกซึ่งสิทธิเสรีภาพนั้นได้อย่างเหมาะสม ไม่ละเมิดผู้อื่น ที่สำคัญคือมีความรับผิดชอบต่อสังคม กระตือรือร้นและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ตลอดจนทั้งการมีส่วนร่วมของพลเมืองมีหลากหลายรูปแบบและหลากหลายระดับ เริ่มตั้งแต่ระดับที่ใกล้ตัว เช่น การติดตามข่าวสาร การพูดคุย แสดงความคิดเห็นทางการเมือง ไปจนถึงระดับที่สูงขึ้นไป เช่น การรณรงค์ การรวมกลุ่มเพื่อแสดงออกทางการเมือง และการลงสมัครเป็นผู้แทนเป็นต้น ซึ่งต้องอาศัยการแสดงออกและความรับผิดชอบต่อสังคมที่เพิ่มมากขึ้น โดยพื้นฐานของการเป็นรัฐและสังคม การเลือกผู้แทนจะส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะการเลือกตั้งเป็นจุดเริ่มต้นของกฎหมายและนโยบาย สิทธิของปัจเจกบุคคลในการลงคะแนนเสียงจึงผูกพันบุคคลนั้นเข้ากับระเบียบทางสังคมของเขาแม้ว่าเขาผู้นั้นเลือกที่จะใช้สิทธิในการเลือกตั้งหรือไม่ใช้สิทธินั้นก็ตามกฎหมายระเบียบและนโยบายต่างๆ ที่ผู้แทนในฐานะรัฐเป็นผู้กำหนดขึ้นย่อมผูกพันพวกเขาเข้ากับสังคมและรัฐอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ เพราะฉะนั้น การเลือกตั้งจึงเป็นมากกว่าหน้าที่ ในฐานะ “โอกาส” ที่ผู้คนในสังคมจะได้ตัดสินใจและมีส่วนร่วมกำหนดจุดตั้งต้นของนโยบายและแนวทางการปกครองแห่งรัฐ เพราะเมื่อได้ผู้แทนแล้ว พวกเขาจะทำหน้าที่เป็นผู้ออกกฎหมายต่างๆ ในการปกครองบ้านเมืองซึ่งทุกคนในสังคมจะต้องให้ความร่วมมือและปฏิบัติตามในฐานะพลเมือง เมื่อมีสิทธิในการเลือกตั้งทั่วไปแล้วชาวไทยทุกคนทั้งหญิงและชายพึงใช้สิทธิในครั้งนี้อย่างภูมิใจ และตระหนักในความสำคัญของสิทธิในการเลือกตั้งที่เป็นมากกว่า “หน้าที่” และตัดสินใจไปใช้สิทธิเพียงเพราะไม่ต้องการเสียสิทธิประโยชน์ต่างๆ แต่ควรใช้สิทธิในฐานะกลไกพื้นฐานในการรับรองสิทธิพลเมือง ในฐานะการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย และเป็นโอกาสในการเสนอแนะและปรับปรุงนโยบายเพื่อประโยชน์ของผู้คนในสังคมโดยรวม เมื่อคิดได้เช่นนี้การเลือกตั้งจะมีความหมายกับพลเมืองทุกคน และการแสวงหาข่าวสารข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับผู้สมัครและนโยบายของพรรคการเมืองจะกลายเป็นพันธกิจสำคัญที่พลเมืองทุกคนพึงศึกษาต่อไป เพราะฉะนั้น การลงคะแนนเสียงจึงไม่ใช่เพียงวิธีการที่กลุ่มผู้คนในสังคมจะได้ตัดสินใจเลือกผู้แทนเท่านั้น ภายใต้อาณาเขตใหญ่ในการตัดสินใจเลือกผู้แทนดังกล่าว ยังมีกระบวนการมากมาย

ที่จะร่วมส่งเสริมให้เกิดประชาธิปไตยในวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมได้ กระนั้น สิ่งที่สำคัญคือต้องเปลี่ยนมุมมองก่อนว่าการเลือกตั้งไม่ใช่หน้าที่ของ กกต. ผู้สมัคร พรรคการเมืองและสื่อมวลชนในการนำเสนอข่าวเท่านั้น แต่เป็นโอกาสที่พลเมืองทุกคนจะได้แสดงบทบาท แสดงความเห็น เสนอแนะนโยบาย สร้างโอกาสในการต่อรอง

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การทำหน้าที่ของพลเมือง หมายถึง การทำหน้าที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะต้องเป็นผู้ที่มีสำนึก รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ และมีจิตสาธารณะเป็นคุณธรรมประจำใจ โดยพื้นฐานของการเป็นรัฐและสังคมการเลือกผู้แทนเป็นอีกหน้าที่หนึ่งที่จะส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนเพราะการเลือกตั้งเป็นจุดเริ่มต้นของกฎหมายและนโยบาย ส่วนองค์ประกอบให้เกิดการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้น ได้แก่ การที่ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การเคารพสิทธิเสรีภาพ กติกา และกฎหมายที่เป็นธรรม ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม การปลูกฝังค่านิยมและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย และการยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ โดยมีสื่อซึ่งมาจากผู้ผลิตที่มีความเป็นพลเมืองได้ถ่ายทอดและเผยแพร่ กระตุ้นจิตใต้สำนึก จิตสำนึก และให้มีการแสดงออกด้วยพฤติกรรมที่บ่งบอกถึงความเป็นพลเมือง การเข้าถึงสื่อโซเชียล

๒) ด้านความต้องการอรรถประโยชน์ทางการเมือง

จากการวิจัยเรื่อง อิทธิพลของอรรถประโยชน์ทางการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า อรรถประโยชน์ทางการเมืองเป็นสิ่งเร้าภายนอกที่ปัจเจกบุคคลให้คุณค่าอันเกิดจากกิจกรรมทางการเมืองซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมือง อธิบายได้ด้วยฐานคติ ๔ ทฤษฎี ดังนี้ (๑) ทฤษฎีปัจจัยกำหนด ได้แก่ การจัดกลุ่มทางสังคม และกระแสนิยม (๒) ทฤษฎีจิตวิทยา ได้แก่ ความผูกพัน และความศรัทธา (๓) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน ได้แก่ ความจำเป็นพื้นฐาน ความปลอดภัยในชีวิต การยอมรับนับถือการได้รับการยกย่อง และ การทำตามใจตนเอง และ (๔) ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล ได้แก่ ความสามารถของนักการเมือง แนวนโยบายของพรรคการเมือง ประสิทธิภาพนโยบาย และอุดมการณ์ทางการเมือง ส่วนรูปแบบการตัดสินใจทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตย หมายถึง การเข้าไปมีส่วนในการกระทำใดๆ ในกิจกรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย จำแนกเป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่ (๑) บทบาทผู้สังเกตการณ์ (๒) บทบาทผู้มีส่วนร่วม และ (๓) บทบาทความเป็นหุ้นส่วน ซึ่งกลุ่มผลประโยชน์เป็นการรวมตัวจากกลุ่มสาขาอาชีพเดียวกัน โดยพฤติกรรมแล้วมารวมตัวกันด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจหรือด้วยเหตุผลทางการเมือง เมื่อมีจำนวนเพิ่มขึ้นก็จะมีอิทธิพลและอำนาจการต่อรองหรือปกป้องผลประโยชน์ภายในกลุ่มและผลประโยชน์นอกกลุ่มที่เป็นสาธารณะด้วยก็ได้ โดยวิธีการต่างๆ แทบจะแยกไม่ออกในลักษณะปกป้องผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มแต่เปิดเผยส่วนที่เป็นสาธารณะ แต่เป้าหมายสุดท้ายคือการมีอิทธิพลเหนือนโยบายสาธารณะ “เมื่อใดก็ตามกลุ่มผลประโยชน์เรียกร้องก็เป็นกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง ในขณะที่เดียวกันถ้ามีกิจกรรมในระดับการเมืองก็กลายเป็นการผลักดันทางการเมือง” (Maurice Duverger) โดยปกติแล้วกลุ่มผลประโยชน์ซึ่งทับซ้อนด้วยตัวตนทางการเมือง

เกิดจากมีอุดมการณ์และนโยบายที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของกลุ่มตนแล้วเสนอตนเพื่อก้าวสู่อำนาจรัฐ บางครั้งตัวตนทางการเมืองที่ทับซ้อนด้วยเงากลุ่มผลประโยชน์บดบัง อาจเคลื่อนไหวไปข้องเกี่ยวกับผลประโยชน์ตนผ่านนัยทางการเมือง ด้วยการผลักดันยกร่างกฎหมายที่เอื้อประโยชน์ตนบ้างหรือ อำพรางซ่อนเร้นตัวตนที่แท้ในเชิงนโยบายของรัฐ การก้าวข้ามผลประโยชน์เฉพาะตนสู่อุดมการณ์อันเป็น สาธารณะนั้น จะต้องสลัดตัวตนที่แฝงตัวในผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม ให้คงอยู่เพียงตัวตนทางการเมือง ซึ่งมีความเป็นสากลกว่ากลุ่ม เพราะหากเป็นเช่นที่กล่าวมานี้แม้จะข้องเกี่ยวกับผลประโยชน์ย่อมเป็น ประโยชน์ที่สากลมากกว่าประโยชน์ของกลุ่ม อนึ่งกลุ่มผลประโยชน์มักปรากฏในประเทศอุตสาหกรรม ที่พัฒนาแล้ว เนื่องจากสมาชิกมีการรวมกลุ่มเป็นสหภาพเพื่อปกป้องสิทธิประโยชน์ การรวมตัวกันจึง เต็มไปด้วยสำนึกในผลประโยชน์ เมื่อว่าโดยสาระแล้วก็คือผลประโยชน์เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม เช่น พรรคแรงงาน (Labour Party) ของอังกฤษเป็นที่น่าสังเกต การรวมกลุ่มที่หลากหลายขยายลงสู่ฐานราก ของสังคมในลักษณะเรียกร้องเพื่อสิทธิประโยชน์แห่งตนยังขาดพลังเพียงพอที่จะขับเคลื่อนหรือพัฒนา เป็นพรรคการเมือง ประเด็นนี้ประชาชนจากฐานรากของสังคมจึงตกเป็นฝ่ายถูกกระทำจากกรอบกลุ่ม ผลประโยชน์อื่นที่เหนือกว่าซึ่งสามารถยึดพื้นที่ทางการเมืองได้ และจากการศึกษาอิทธิพลของ อรรถประโยชน์ทางการเมืองที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า อรรถประโยชน์ทางการเมือง เป็นสิ่งเร้าภายนอกที่ปัจเจกบุคคลให้คุณค่าอันเกิดจากกิจกรรมทางการเมืองซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ทางการเมือง อธิบายได้ด้วยฐานคติ ๔ ทฤษฎี ดังนี้ (๑) ทฤษฎีปัจจัยกำหนด ได้แก่ การจัดกลุ่มทางสังคม และกระแสนิยม (๒) ทฤษฎีจิตวิทยา ได้แก่ ความผูกพัน และความศรัทธา (๓) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน ได้แก่ ความจำเป็นพื้นฐาน ความปลอดภัยในชีวิต การยอมรับนับถือการได้รับการยกย่อง และการทำ ตามใจตนเอง และ (๔) ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล ได้แก่ ความสามารถของนักการเมือง แนวนโยบาย ของพรรคการเมือง ประสิทธิภาพนโยบาย และอุดมการณ์ทางการเมือง ส่วนรูปแบบการตัดสินใจทาง การเมืองแบบวิถีประชาธิปไตย หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมในการกระทำใดๆ ในกิจกรรมทางการเมือง แบบประชาธิปไตย จำแนกเป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่ (๑) บทบาทผู้สังเกตการณ์ (๒) บทบาทผู้มีส่วนร่วม และ (๓) บทบาทความเป็นหุ้นส่วน สำหรับการเข้าถึงอรรถประโยชน์ทางการเมืองเพื่อประกอบการ ตัดสินใจทางการเมืองของประชาชน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ดังนี้ (๑) อรรถประโยชน์ ฐานคติทฤษฎีปัจจัยกำหนด (๒) อรรถประโยชน์ฐานคติทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล (๓) อรรถประโยชน์ ฐานคติทฤษฎีจิตวิทยา และ (๔) อรรถประโยชน์ฐานคติทฤษฎีการแลกเปลี่ยน ซึ่งพฤติกรรมการตัดสินใจ ของมนุษย์จึงขึ้นอยู่กับความเห็นแก่ตัวเป็นฐานคติเบื้องต้น โดยมักจะคำนึงถึงประโยชน์ที่ตนจะได้รับ สูงสุดเรียกว่า อรรถประโยชน์ กล่าวคือ มนุษย์ย่อมจะตัดสินใจเลือกสิ่งที่มีค่าสูงสุดจากบรรดาสิ่งที่มีอยู่ เสมอ เฉกเช่นเดียวกันในทางการเมืองเป็นเรื่องของการตีราคาคุณค่าและการยอมรับในคุณค่าที่เกิดจาก กิจกรรมทางการเมือง ซึ่งอธิบายด้วย ๔ ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีปัจจัยกำหนด ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน

ทฤษฎีจิตวิทยา และทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล โดยแต่ละทฤษฎีได้อธิบายคุณค่าทางการเมืองที่แตกต่างกันออกไปเรียกว่า “อรรถประโยชน์ทางการเมือง” หมายถึง ปัจจัยสิ่งเร้าที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง โดยไม่ว่าการตัดสินใจทางการเมืองของตัวแสดงทางการเมืองใดๆ ก็ตาม ย่อมขึ้นอยู่กับประโยชน์สูงสุดที่เขาได้รับหรือคาดว่าจะได้รับ การเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น ทำให้ประชาชนพลเมืองได้หันมาสนใจในเรื่องการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุที่ประชาชนได้รับอรรถประโยชน์สูงสุดจากการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หรือที่เรียกอีกประการหนึ่งว่า “ประชาธิปไตยกนใด”

สรุปได้ว่า ความต้องการอรรถประโยชน์ทางการเมือง หมายถึง การที่ประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นมีความต้องการผลประโยชน์ต่างๆ ในการตัดสินใจเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในแต่ละครั้งว่าจะเลือกแบบใด ผู้สมัครคนใดหรือเลือกจากพรรคการเมืองใด และมักจะคำนึงประโยชน์ที่ตนจะได้รับสูงสุดโดยมีอิทธิพลจากพฤติกรรมการตัดสินใจซึ่งอธิบายได้ด้วยฐานคติ ๔ ทฤษฎี ดังนี้ (๑) ทฤษฎีปัจจัยกำหนด (๒) ทฤษฎีจิตวิทยา (๓) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน และ (๔) ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล ส่วนรูปแบบการตัดสินใจทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตย หมายถึง การเข้าไปมีส่วนในการกระทำใดๆ ในกิจกรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย จำแนกเป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่ (๑) บทบาทผู้สังเกตการณ์ (๒) บทบาทผู้มีส่วนร่วม และ (๓) บทบาทความเป็นหุ้นส่วน

๓) ด้านความต้องการต่อต้านหรือเปลี่ยนแปลงรัฐบาล

ในเรื่องการแสดงการต่อต้านรัฐบาลนั้นมีนักวิชาการได้ให้คำนิยามหรือคำอธิบายไว้ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในองค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือเอกชน เนื่องจากโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวิทยาการต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในองค์กร เพื่อปรับปรุงให้ธุรกิจเหล่านั้นสามารถอยู่รอดและแสวงหากำไรต่อไปในอนาคตได้ เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์กรย่อมจะต้องมีผลกระทบต่อบุคคลต่างๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องอยู่ในองค์กรด้วย ซึ่งถ้าการเปลี่ยนแปลงนั้นทำให้พวกเขาต้องสูญเสียบางสิ่งบางอย่างที่เคยได้รับ ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะมีผลมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสาเหตุและความสามารถของผู้บริหารที่จะเลือกวิถีทางที่ดีที่สุด เพื่อจัดการกับการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงในแต่ละสถานการณ์ได้ดีเพียงใด อุปสรรคสำคัญของการใช้นโยบายเป้าหมายหรือวิธีการปฏิบัติงานใหม่ๆ คือ การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงของสมาชิกขององค์กร โดยแหล่งที่มาของการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง มาจากความไม่แน่นอนของผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ความไม่เต็มใจ การเสียผลประโยชน์ที่มีอยู่ และการรับรู้ถึงจุดอ่อนของข้อเสนองานของการเปลี่ยนแปลง ความไม่ลงรอยกันหรือสถานะที่ไม่เห็นพ้องต้องกัน หรือความเป็นปฏิปักษ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลตั้งแต่ ๒ กลุ่มขึ้นไปนั้น มีสาเหตุมาจากวัตถุประสงค์ที่ไม่สามารถเข้ากันได้ ความไม่ลงรอยกันทางด้านความต้องการ

ความปรารถนา ค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้สึกไม่แน่นอนเป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้บุคคลเกิดการต่อต้าน ความรู้สึกไม่แน่นอนเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคนซึ่งเป็นผลจากการที่บุคคลประสบกับเหตุการณ์ที่แปลกใหม่ไม่คุ้นเคย และไม่สามารถทำนายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคตได้ ความไม่แน่นอนขององค์การทำให้พนักงานเกิดความไม่พอใจและรู้สึกเกิดความไม่มั่นคงในการทำงาน ซึ่งความรู้สึกไม่แน่นอนจะนำไปสู่การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงต่อไปได้ ความรู้สึกไม่แน่นอนหมายถึง การกระทำลงไปในสถานการณ์ที่ผู้กระทำไม่รู้เลยว่าจะมีผลอะไรตามมาบ้างจากการกระทำนั้น ประสบการณ์ในอดีตก็ไม่มีพอที่จะคาดเดาได้ว่าผลการกระทำนั้นเป็นอย่างไร ซึ่งความไม่แน่นอนเป็นผลมาจากการประเมินสภาพการณ์ที่ไม่ชัดเจน ขาดแนวทางในการประเมิน ไม่คุ้นเคย เกิดความขัดแย้งกันมากเกินไปที่จะรับรู้และเดาผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นได้ การที่คนเราไม่สามารถคาดคะเนได้ว่าการเลือกทางเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ผลลัพธ์จะเกิดขึ้นในรูปใด ภาวะของความไม่แน่นอนย่อมเกิดขึ้น และเกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ตอบสนองกับผู้ที่ไม่เห็นด้วยทำให้เกิดการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงขึ้นมา

สรุปได้ว่า ความต้องการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล คือ ความไม่ลงรอยกันหรือสถานะที่ไม่เห็นพ้องต้องกันหรือความเป็นปฏิปักษ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลตั้งแต่ ๒ กลุ่มขึ้นไป โดยมีสาเหตุมาจากวัตถุประสงค์ของกระบวนการตลอดจนผลของการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ ไม่สามารถเข้ากันได้ กล่าวสูญเสียสถานะความมั่นคง อำนาจ ความไม่เต็มใจ การเสียผลประโยชน์ที่มีอยู่ รวมไปถึงความต้องการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลจากการเลือกตั้ง และไม่ต้องการให้สมาชิกพรรคการเมืองที่จะเลือกเข้าทำหน้าที่เป็นรัฐบาล

ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ยังมีประเด็นด้านคุณสมบัติของผู้สมัคร ด้านนโยบายของผู้สมัคร ด้านผลประโยชน์หรือผลตอบแทนของผู้สมัคร ด้านความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้สมัคร^{๔๒}

รูปแบบและวิธีการรณรงค์หาเสียงของนักการเมืองที่แข่งขันกันนำเสนอนโยบายต่อ (ประชาชน) ประชาชนอย่างเอาจริงเอาจังว่าการเลือกตั้งครั้งก่อนๆ ตลอดจนบทบาทของสถาบันทางการเมืองต่างๆ เช่น ทหาร ศาลยุติธรรม องค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง และกลุ่มที่มีองค์กรภาคประชาชน เป็นต้น^{๔๓}

ในการศึกษาพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งในประเทศไทยมักจะสนใจศึกษาถึงอิทธิพลของสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม เช่น เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของบุคคลเบื้องต้น ก่อนที่จะมีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของปัจจัยด้านจิตวิทยา หรือความรู้สึกทางการเมือง การศึกษาความสนใจทางการเมือง ความเชื่อมั่นทางการเมือง รวมทั้งการ

^{๔๒} บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล. (๒๕๔๘). ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

^{๔๓} เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (๒๕๔๓). การเมืองของพลเมืองสู่สหัสวรรษใหม่. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

เป็นสมาชิกกลุ่มหรือพรรคการเมืองจึงถูกนำเข้ามาพิจารณาเพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนชาวไทยด้วย^{๔๔}

อย่างไรก็ดี คนรุ่นใหม่ที่เป็น New Voter จะมีคนพูดถึงในฐานะที่เป็นฐานคะแนนเสียงที่ใหญ่ เนื่องจากประเทศไทยไม่มีการเลือกตั้งมานานหลายปี คนกลุ่มนี้จึงเกิดการสะสมไว้ ถ้านับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ก็จะมีคนกลุ่มนี้จำนวน ๘ รุ่น จากการคำนวณเบื้องต้นจะมี New Voter ประมาณ ๖ - ๗ ล้านคน พรรคการเมืองทุกพรรคจึงให้ความสนใจกับเสียงของคนรุ่นใหม่เป็นพิเศษเพราะเชื่อว่าคนเหล่านี้ยังไม่มีรสนิยมทางการเมืองในแบบที่มีความผูกพันเป็นพิเศษกับพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งหรือผู้นำทางการเมืองคนใดคนหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากคนที่เคยเลือกตั้งมาก่อนแล้วที่อาจจะมีพรรคการเมืองหรือนักการเมืองในดวงใจอยู่แล้ว^{๔๕}

ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้ง

การศึกษาถึงพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้ง (Electoral Behavior) เป็นสิ่งที่นักรัฐศาสตร์ในประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยให้ความสนใจอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากในระบอบประชาธิปไตย การเลือกตั้งเป็นกติกาสูงสุดที่ทุกคนยอมรับในสังคมประชาธิปไตย ที่มาของรัฐบาลที่มีความชอบธรรม เป็นกลไกยืนยันถึงความรับผิดชอบที่รัฐบาลต้องมีต่อประชาชน สิ่งเหล่านี้ปรากฏในสหรัฐอเมริกาและยุโรปตะวันตก ซึ่งมีการเลือกตั้งทั่วไปในระดับประเทศตามกรอบระยะเวลาอย่างต่อเนื่องตามที่มีการระบุไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศเหล่านี้

นักรัฐศาสตร์พยายามศึกษาว่าอะไรคือปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ทั้งนี้เพื่อหาเหตุผลหรือปัจจัยที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และนำไปเสนอต่อสาธารณะเพื่อให้นักการเมือง ประชาชน ผู้มีส่วนได้เสียทราบทั่วกัน การนำเสนอในเชิงวิชาการของนักวิชาการมักทำไปโดยหวังให้เกิดการแข่งขันทางการเมืองที่เป็นธรรม ต่างจากนักการเมือง โดยนักการเมืองนั้นพยายามศึกษาเหตุผลของพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพื่อสร้างความได้เปรียบคู่แข่งทางการเมืองของตนเป็นสำคัญปัจจุบัน ฐานในการวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการเลือกตั้ง สามารถแบ่งได้เป็น ๓ กลุ่ม ด้วยกัน คือ

๑) กลุ่มที่มองเชิงตัวแปรสังคมเศรษฐกิจ (Social and demographic factors or Socio-economic status) หรือกลุ่มที่มองถึงตัวแปรที่เป็นตัวกำหนด (Deterministic factors)

๒) กลุ่มที่มองเชิงจิตวิทยา (Psychological factors)

๓) กลุ่มที่มองเชิงเศรษฐศาสตร์ (Economic model) หรือกลุ่มที่ศึกษาถึงสำนักในเชิงเหตุผล (Consciously rational theories)

^{๔๔} สุจิต บุญบงการ และพรรคศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (๒๕๖๗). พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

^{๔๕} พลสิษฐ์ ไชยวัฒน์ และสตีธร ธนานิธิโชติ. (๒๕๖๑). คนรุ่นใหม่ประชาธิปไตยช่วงเปลี่ยนผ่าน. สืบค้นจาก <https://prachatai.com/journal>

กลุ่มที่มองเชิงตัวแปรสังคมเศรษฐกิจ (Social and demographic factors or Socioeconomic status)

การศึกษาพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งในเชิงสังคมเศรษฐกิจนั้นให้ความสำคัญกับตัวแปรปัจจัยทางสังคมและข้อมูลประชากรเป็นหลัก แนวคิดนี้ได้รับอิทธิพลจากแนวทางการศึกษาแบบพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Study) ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากในช่วงระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๕๐ – ๑๙๖๐ นักวิชาการในสำนักคิดนี้เชื่อว่าปัจจัยทางสังคมอันเป็นภูมิหลังของบุคคลเป็นตัวกำหนดที่สำคัญของพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

พื้นฐานของแนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญกับตัวแปรเชิงกำหนด เช่น ในงานของ Paul Lazarsfeld ที่เสนอตัวแบบแรงผลักดันทางสังคม (Social Forces) และงานของ Kert Levin ที่เสนอแนวคิดทฤษฎีสถาน (Field Theory) กล่าวคือทั้ง Lazarsfeld และ Levin เสนอปัจจัยที่มีผลในการกำหนดรูปแบบของพฤติกรรม^{๔๖} โดยมีพื้นฐานจากแนวคิดทางสังคมวิทยา ในเรื่องสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio – economic Status) มีการพิจารณาว่า สถานะตำแหน่งทางสังคมที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมของคนที่แตกต่างกันซึ่งรวมถึงพฤติกรรมในการเลือกตั้งด้วย^{๔๗}

นอกจากนี้ แนวการศึกษาที่ยังให้ความสำคัญกับปัจจัยที่ผู้ลงคะแนนมีความชอบในตัวผู้สมัคร (Perception of the Candidates) และความชื่นชอบในนโยบายหรือประเด็นทางการเมือง (Issues Preferences or Policy Voting) โดยมองว่าสิ่งเหล่านี้มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้ง Harrop และ Miller ได้ศึกษาถึงความผูกพันของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีต่อพรรคการเมืองนั้นมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของบุคคล เขาเสนอว่า ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วไปมีแนวโน้มที่จะผูกพันกับพรรคการเมืองจึงลงคะแนนให้กับพรรคการเมืองที่ตนผูกพัน แต่ในระยะสั้นประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งอาจเปลี่ยนพฤติกรรมการลงคะแนนไปลงคะแนนให้พรรคการเมืองอื่นได้เมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารในตัวผู้สมัครนโยบายพรรค ผลประโยชน์ของกลุ่มทั้งที่เป็นประโยชน์ในเชิงอุปถัมภ์ และประโยชน์ในเชิงสาธารณะ ข้อมูลข่าวสารเหล่านี้อาจเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ แต่ Harrop และ Miller ชี้ว่าการเปลี่ยนแปลงในเชิงทัศนคติดังกล่าวเป็นแรงส่งระยะสั้น (Short-term Force) ในระยะยาวหากพรรคการเมืองมีความเป็นสถาบันสูงแล้วประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีแนวโน้มที่จะลงคะแนนให้กับพรรคการเมืองที่ตนผูกพัน^{๔๘}

แนวคิดสำนักเชิงเหตุผล (Rational choice model)

แนวคิดสำนักเชิงเหตุผลเชื่อว่า ผู้ลงคะแนนเสียงเป็นผู้มีเหตุผล (Rational Voter) มนุษย์เป็นมนุษย์เศรษฐกิจ (Economic Man) พฤติกรรมการออกไปใช้สิทธิออกเสียงนั้นเกิดจากการใช้เหตุผล

^{๔๖} Golembiewski, R.T., Welsh, W.A., and Crotty, W.J. (๑๙๖๙). Methodological Primer for Political Scientists. Chicago : Rand McNally.

^{๔๗} ชิตยา สุวรรณะชญ. (๒๕๒๗). สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

^{๔๘} Harrop, M. and Miller, L.W. (๑๙๘๗). Elections and Voters : A Comparative Introduction, London : McMillian Education.

ใคร่ครวญถึงผลได้ผลเสีย จากการไปใช้สิทธิดังกล่าว มีการใช้ข้อมูลข่าวสารเท่าที่มีอยู่ในการพิจารณา ลงคะแนน โดยอาจดูทั้งตัวผู้สมัคร พรรค และนโยบายพรรค แนวคิดนี้เชื่อว่าผู้ลงคะแนนพิจารณาปัจจัย เหล่านี้ในรูปของกรอบความคิดเชิงสมเหตุสมผล (Rational Framework) ในทางปฏิบัติ ผู้ลงคะแนน เสียจะตั้งหลักเกณฑ์ของตนในการเลือกผู้สมัครที่ตนพอใจมากที่สุด โดยการได้รับข้อมูลข่าวสารทางการ เกี่ยวกับตัวผู้สมัครหรือเกี่ยวกับพรรคการเมืองนั้นสังกัดอยู่เพียงพอ หลังจากนั้นก็จะประเมินข้อมูล ข่าวสารนั้น พิจารณาว่าสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่ตนได้กำหนดไว้ก่อนหรือไม่ เมื่อพิจารณาสิ่งต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วจึงทำการลงคะแนนเสียง บางครั้งผู้ลงคะแนนอาจให้ความสำคัญกับคุณสมบัติส่วนตัว ของผู้สมัครเป็นหลักหรืออาจให้ความสำคัญกับนโยบายของพรรคการเมืองก็ได้ แนวคิดนี้มองว่า การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสามารถเทียบเคียงได้กับการตัดสินใจของผู้บริโภคในทางเศรษฐศาสตร์ (Voter as Consumer) โดยมีการเลือกตั้งเป็นเครื่องมือ (Instrument) แนวทางศึกษาเรียกอีกอย่างหนึ่ง ว่า “ตัวแบบการเลือกตั้งโดยเหตุและผล” หรือ “The Rational Choice Model”

แนวคิดนี้ได้รับความนิยมเฟื่องฟูในช่วงที่แนวคิดพฤติกรรมศาสตร์ขยายตัวอย่างมาก แนวคิดนี้ พยายามอธิบายพฤติกรรมลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของผู้มีสิทธิออกเสียงในสหรัฐอเมริกา สมัยแรก ในช่วง ค.ศ. ๑๙๔๐ - ๑๙๕๐ มองว่าพฤติกรรมเลือกตั้งเกิดจากความมีสำนึกในเชิงเหตุผลของ บุคคลเชิงผลประโยชน์ที่ได้รับหักล้างกับต้นทุนของพฤติกรรมนั้น (Cost - Benefit) แนวคิดนี้เชื่อว่า ความนิยมพรรคและสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมลงคะแนนเสียงมากกว่าปัจจัยตัวพรรคการเมืองและปัจจัยตัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง แต่ต่อมา แนวคิดนี้เริ่มหันมาให้ความสำคัญกับอิทธิพลของพรรคและตัวผู้สมัครอย่างกว้างขวางขึ้น^{๔๙} โดยมีการศึกษาถึงปัจจัยพฤติกรรมของผู้นำพรรคว่ามีผลต่อผู้ใช้สิทธิลงคะแนนเสียงหรือไม่ ศึกษาบทบาทของ ผู้ณรงค์หาเสียง (Voting Campaign Manager) รวมถึงศึกษาถึงนโยบายพรรค (Political Platforms) นักวิชาการที่ศึกษาวิจัยงานด้านพฤติกรรมเลือกตั้งแนวสำนึกเชิงเหตุผลมีจำนวนมากที่สำคัญ ได้แก่ Anthony Downs และ V.O.Key^{๕๐}

พฤติกรรมลงคะแนนเลือกตั้งเป็นพฤติกรรมทางการเมือง อันเป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วม ร่วมทางการเมืองอย่างหนึ่ง นักวิชาการหลายท่านได้ให้ข้อสังเกตว่า การเลือกตั้งในอนาคตจะมีความ ซับซ้อนหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องมากขึ้น มีการใช้เทคนิคและกลยุทธ์ต่างๆ เพื่อมุ่งหมายชัยชนะ ทาง การเมืองมากขึ้น

ในเชิงแนวคิดทฤษฎี สุจิต บุญบงการ และพรรคดี ผ่องแผ้ว กล่าวไว้ว่า นักสังคมศาสตร์ ซึ่งโดยมากก็คือกลุ่มนักสังคมวิทยาและนักรัฐศาสตร์ได้แบ่งทฤษฎีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งออกเป็น ๓ กลุ่มดังนี้^{๕๑}

^{๔๙} Kessel, J.H. (๑๙๗๒). Comment : The Issue in Issue Voting. American Political Science Review, ๖๖, ๔๕๙ - ๔๖๕.

^{๕๐} Key, Jr., V.O. (๑๙๖๖). The Responsible Electorate : Rationality in Presidential Voting. Cambridge : Harvard University Press.

^{๕๑} สุจิต บุญบงการ และพรรคดี ผ่องแผ้ว. (๒๕๒๗). พฤติกรรมลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

๑) ทฤษฎีปัจจัยตัวกำหนด (Deterministic Theory)

ความพยายามที่จะทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับการปกครองในระบบประชาธิปไตย โดยมุ่งไปที่พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งนับวันจะมีความซับซ้อนหรือมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องมากขึ้น ทั้งนี้ได้พยายามศึกษาว่า อะไรเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพื่อหาเหตุผลหรือปัจจัยที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและนำไปเสนอต่อสาธารณะ ปัจจัยด้านสถานภาพทางสังคมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการเสนอเงื่อนไขที่กำหนดรูปแบบ (Pattern) ของพฤติกรรม ซึ่งไม่ได้มุ่งที่จะสรุปรวมเชิงนิรนัย (Deductive Generalization) หรือทำนายพฤติกรรมในอนาคต หากแต่ให้ประโยชน์อย่างสำคัญในด้านการจัดตัวแปรอันหลากหลายที่เกี่ยวข้องให้เป็นระเบียบ ปัจจัยทางสังคมที่กำหนดพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของบุคคล ได้แก่ เพศ อาชีพ รายได้ การศึกษา และที่อยู่อาศัย เป็นต้น

ปัจจัยตัวกำหนด แปลว่า ปัจจัยด้านสถานภาพทางสังคมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

ปัจจัยทางสังคมที่กำหนดพฤติกรรมการลงคะแนนเสียง ได้แก่

- เพศ
- อายุ
- อาชีพ
- การศึกษา
- ที่อยู่อาศัย ฯลฯ

ปัจจัยทางสังคม การเมือง ที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิ ประกอบด้วย

ประการที่ ๑ การพึ่งพาต่อรัฐบาลในฐานะที่เป็นลูกจ้างของรัฐ

ประการที่ ๒ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร

ประการที่ ๓ ผู้เลือกตั้งมีแนวโน้มจะหลีกเลี่ยงความขัดแย้งโดยการไม่ไปใช้สิทธิ

Seymour Martin Lipset นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกัน ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่ออัตราการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ได้เสนอเอาไว้ว่า^{๕๒}

๑) ลักษณะภูมิหลังทางเศรษฐกิจ สังคม ประกอบด้วย รายได้ การศึกษา กลุ่มอาชีพ เชื้อชาติ เพศ อายุ ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน สถานภาพการสมรส และการเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ มีความสัมพันธ์กับการใช้สิทธิเลือกตั้ง

๒) แบบแผนของการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง พบว่า

- ผู้มีรายได้สูงไปใช้สิทธิมากกว่าผู้มีรายได้ต่ำ
- ผู้มีการศึกษาสูงไปใช้สิทธิมากกว่าผู้มีการศึกษาต่ำ
- คนที่อยู่ในเมืองไปใช้สิทธิมากกว่าคนในชนบท
- ผู้ชายไปใช้สิทธิมากกว่าผู้หญิง
- คนที่แต่งงานแล้วไปใช้สิทธิมากกว่าคนโสด ฯลฯ

^{๕๒} วุฒิสกัต์ ลากเจริญทรีพีย์. สังคมวิทยาการเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. สืบค้นจาก <http://www.slideshare.net>.

๒) ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล (Consciously Rational Theory)

เป็นการนำแนวคิดเชิงเศรษฐศาสตร์มาอธิบายเกี่ยวกับการตัดสินใจในการลงคะแนนเลือกตั้งของบุคคล โดยเป็นการพิจารณาพฤติกรรมบนพื้นฐานของความชอบด้วยเหตุและผลของมนุษย์กับการตัดสินใจทางการเมืองให้ความสำคัญกับการบริหารการเลือกตั้ง ตัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง พรรคการเมือง การรณรงค์หาเสียง นโยบายพรรค การแจกจ่ายสิ่งของ และรวมถึงการใช้เงินในการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำนึกตรึงตรองของผู้ไปใช้สิทธิ เป้าหมายในการตัดสินใจของแต่ละคนในการลงคะแนนเสียงคือเป้าหมายทางการเมือง ไม่พิจารณาลักษณะเจตนารมณ์ที่ซับซ้อนอื่นๆ ของผู้ตัดสินใจ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ผู้ตัดสินใจเลือกตั้งเลือกทางที่เหมาะสมที่สุดตามลักษณะค่านิยมหรือเป้าหมายโดยเลือกทางที่จัดลำดับไว้สูงสุด ส่วนผลที่เกิดขึ้นจะเป็นอย่างไร หรือบรรลุเป้าหมายตามที่ผู้ตัดสินใจมุ่งหวังหรือไม่ นั่น มิใช่เรื่องสำคัญ “ความสำนึกเชิงเหตุผล” แปลว่า พฤติกรรมการตัดสินใจบนพื้นฐานของความชอบด้วยเหตุและผลของมนุษย์ฐานคติที่สำคัญ ๓ ประการ

(๑) การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นเครื่องมือที่จะนำมาซึ่งผลประโยชน์หรือเป้าหมายที่ประชาชนต้องการ

(๒) การให้ความสำคัญกับเป้าหมายทางการเมืองของผู้ลงคะแนนเสียง

(๓) การตัดสินใจลงคะแนนเสียง ผู้ลงคะแนนเสียงจะกระทำอย่างระมัดระวังรอบคอบโดยใช้ข่าวสารที่มากเพียงพอ

๓) ทฤษฎีระบบ (System Theory)

ประยุกต์เอาทฤษฎีระบบการเมือง (Political System Theory) ของ David Easton มาใช้เป็นกรอบแนวทางในการศึกษาพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งพิจารณาว่าการลงคะแนนเสียงตามปกติ (Normal Votes) คือความสมดุลของความนิยมในพรรคการเมืองสองพรรคใหญ่ในการเลือกตั้งที่มีลักษณะของการเลือกพรรคหรือมีความนิยมในพรรคใดพรรคหนึ่งเป็นฐาน ความสมดุลของระบบการเมืองว่า การขึ้นลงของอัตราการลงคะแนนเสียงและการเลือกคนใดคนหนึ่งขึ้นอยู่กับส่วนผสมของปัจจัยแวดล้อมซึ่งผันแปรไปในช่วงสมัยที่มีการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลระยะสั้น (Short-term Forces) เมื่อประมวณรวมกันแล้วจะมีผลต่อปัจจัยพื้นฐาน คือ ความนิยมพรรค ที่ถือว่าเป็นแรงผลักดันระยะยาว (Long-term Forces) ซึ่งอาจทำให้ผู้ลงคะแนนเสียงเปลี่ยนความนิยมพรรคจากพรรคหนึ่งเป็นการแกว่งออกจากสภาวะสมดุล “ปกติ” และเมื่อถึงการเลือกตั้งคราวต่อไปก็มักจะแกว่งกลับโดยภาวะสมดุล (Equilibrium) เช่นนี้ไปเรื่อยๆ

ระบบ แปลว่า ความสมดุลหรือดุลภาวะที่เกิดขึ้น

องค์ประกอบ

- ภาวะสมดุล (Equilibrium)

- ปัจจัยแวดล้อม

- ปัจจัยที่มีผลระยะสั้น (Short-term Forces) เช่น ความสนใจในตัวผู้สมัคร ความเห็นต่อนโยบายและปัญหาทางการเมือง ภาพพจน์ต่อการปฏิบัติงานของพรรค สถานการณ์ภายในและภายนอกประเทศ สภาพการแข่งขันของผู้สมัคร ฯลฯ

- ปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันระยะยาว (Long-term Forces)

สรุปได้ว่า พฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนการไปใช้สิทธิการลงคะแนนเสียงและการตัดสินใจให้แก่ผู้สมัครหรือพรรคการเมืองนั้น เกิดจากการวิเคราะห์ถึงผลได้ผลเสียจากนโยบายหาเสียงของผู้สมัครและพรรคการเมือง รวมทั้งการแสดงออกในความเป็นพลเมืองของประชาชนที่ส่งผลในการเลือกตั้ง เพื่อต้องการให้ผู้ที่ตนเลือกเข้าไปทำหน้าที่การใช้อธิปไตยแทนตนในทางการเมืองการปกครองที่สนองตอบต่อความต้องการของตนได้

ตารางที่ ๒-๑ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมการเลือกตั้ง

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Golembiewski (๑๙๖๙)	พื้นฐานของแนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญกับตัวแปรเชิงกำหนด เช่น ในงานของ Paul Lazarsfeld ที่เสนอตัวแบบแรงผลักดันทางสังคม และงานของ Kert Levin ที่เสนอแนวคิดทฤษฎีสนาม กล่าวคือทั้ง Lazarsfeld และ Levin เสนอปัจจัยที่มีผลในการกำหนดรูปแบบของพฤติกรรม
จิตยา สุวรรณชะฎ (๒๕๒๗)	มีพื้นฐานจากแนวคิดทางสังคมวิทยา ในเรื่องสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม มีการพิจารณาว่าฐานะตำแหน่งทางสังคมที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมของคนที่แตกต่างกันซึ่งรวมถึงพฤติกรรมในการเลือกตั้งด้วย
พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (๒๕๒๗)	กล่าวคือ ขาดิกำเนิดหรือเพศที่แตกต่างกันมาแต่กำเนิด หรือฐานะทางการเงิน ระดับการศึกษา หรือชนชั้นทางสังคมซึ่งถือเป็นฐานะทางสังคมที่ได้มาภายหลัง ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ต่างกันไป
Harrop and Miller (๑๙๘๗)	ความผูกพันของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีต่อพรรคการเมืองนั้นมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของบุคคล ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วไปมีแนวโน้มที่จะผูกพันกับพรรคการเมือง
Kessel (๑๙๗๒)	พฤติกรรมการเลือกตั้งเกิดจากความมีสำนึกในเชิงเหตุผลของบุคคลเชิงผลประโยชน์ที่ได้รับหักล้างกับต้นทุนของพฤติกรรมนั้น
Key Jr. (๑๙๖๖)	มีการศึกษาถึงปัจจัยพฤติกรรมของผู้นำพรรคว่ามีผลต่อผู้ใช้สิทธิลงคะแนนเสียง ศึกษาบทบาทของผู้รณรงค์หาเสียง รวมถึงศึกษาถึงนโยบายพรรคนักวิชาการที่ศึกษาวิจัยงานด้านพฤติกรรมการเลือกตั้ง
สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (๒๕๒๗)	ในเชิงแนวคิดทฤษฎี ได้กล่าวไว้ว่า นักสังคมศาสตร์ ซึ่งโดยมากคือ กลุ่มนักสังคมวิทยาและนักรัฐศาสตร์ได้แบ่งทฤษฎีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งออกเป็น ๓ กลุ่มดังนี้ (๑) ทฤษฎีปัจจัยกำหนด (๒) ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล และ (๓) ทฤษฎีระบบ

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการเมือง

ความหมายของการพัฒนาการเมือง

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร^{๕๓} ได้ให้ความหมาย การพัฒนาทางการเมือง (Political Development) ว่าหมายถึง กระบวนการทางการเมือง อันได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทางการเมืองและกิจกรรมทางการเมืองที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายทางการเมืองที่ปรารถนา นอกจากนี้การพัฒนาทางการเมืองยังหมายถึงการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองให้ทันสมัย การพัฒนาระบบการเมือง ระบบบริหาร ระบบเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพ และการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

สมคิด บางโม^{๕๔} ได้ให้ความหมาย การพัฒนาทางการเมือง ว่าหมายถึง การตัดสินใจเลือกทางปฏิบัติซึ่งมีหลายทางเป็นแนวปฏิบัติไปสู่เป้าหมายที่วางไว้การตัดสินใจนี้ อาจเป็นการตัดสินใจที่จะกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งหลายอย่าง เพื่อความสำเร็จตรงตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ในทางปฏิบัติการตัดสินใจ มักเกี่ยวข้องกับปัญหาที่ยุ้งยากสลับซับซ้อน และมีวิธีการแก้ปัญหาให้วินิจัยมากกว่าหนึ่งทางเสมอ ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้วินิจฉัยปัญหาว่าจะเลือกสั่งการปฏิบัติโดยวิธีใดจึงจะบรรลุเป้าหมายอย่างดีที่สุดและบังเกิดผลประโยชน์สูงสุด

สมบัติ อารังธัญวงศ์^{๕๕} ได้ให้ความหมาย การพัฒนาทางการเมือง ว่าหมายถึง ระบบการเมืองที่จะส่งเสริมการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ก็คือ ระบบการเมืองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการควบคุม กำกับ ตรวจสอบ นักการเมืองและผู้บริหารอย่างใกล้ชิด ระบบการเมืองดังกล่าวจึงจะถือว่าเป็น “ระบอบประชาธิปไตย” ที่แท้จริง

Pye and Verba^{๕๖} ได้ให้ความหมายทางการเมืองของการเมืองไว้เป็น ๓ ส่วน ด้วยกัน คือ ๑) ในส่วนที่เกี่ยวกับประชาชน การพัฒนาทางการเมือง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสภาพไพร่ฟ้ามาเป็นประชาชนที่มีส่วนในการกำหนดชะตากรรมของตนเองและประเทศชาติ มีความเสมอภาคและอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่มีลักษณะเป็นสากล (Universalistic) มิใช่กฎเกณฑ์ที่มีลักษณะเป็นการเฉพาะราย (Particularistic) ๒) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลงานของรัฐบาล การพัฒนาทางการเมืองเป็นการเพิ่มสมรรถนะของระบบการเมืองในการให้บริการสาธารณะการควบคุมความขัดแย้งและการสนองความต้องการของประชาชน และ ๓) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับองค์กรของหน่วยการปกครองการบริหาร ดังนั้น

^{๕๓} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๕๗). การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

^{๕๔} สมคิด บางโม. (๒๕๔๘). องค์กรและการจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพมหานคร: วิทย์พัฒน์.

^{๕๕} สมบัติ อารังธัญวงศ์. (๒๕๓๘). การเมือง : แนวความคิดและการพัฒนา. กรุงเทพฯ: โครงการเอกสารและตำรา คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

^{๕๖} Pye, L. W., and Verba, S. (๑๙๖๕). Political culture and Political Development. Princeton. N.J. : Princeton University Press.

การพัฒนาทางการเมือง หมายถึง การแบ่งแยกหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจทางการเมือง (Differentiation) มีภารกิจที่เฉพาะเจาะจง (Specificity) และมีการบูรณาการขององค์กรและสถาบันที่เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น โดยการพัฒนาทางการเมืองจะครอบคลุมถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ

๑) สภาพแวดล้อมทางการเมืองที่เป็นเงื่อนไขที่จำเป็น (Prerequisite) สำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจ

๒) ผลงานและสมรรถนะทางการบริหารที่จะนำเอานโยบายไปปฏิบัติ

๓) รูปแบบพฤติกรรมทางการเมืองที่มีลักษณะเป็นสมัยใหม่มากกว่าดั้งเดิม

๔) ผลงานและสมรรถนะของระบบการเมืองในการตอบสนองข้อเรียกร้องและความท้าทายจากประชาชน

๕) การสร้างชาติ-รัฐที่สามารถปฏิบัติภารกิจในโลกสมัยใหม่ได้

๖) การพัฒนาประชาธิปไตยซึ่งรวมถึงเสรีภาพ อธิปไตย และสถาบันทางการเมืองที่มีอิสระ

ความสำคัญของการพัฒนาการเมือง

การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยต้องพัฒนาโครงสร้างทางการเมืองการปกครองให้เป็นประชาธิปไตย พัฒนาให้สังคมปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย และจะต้องกำหนดโครงสร้างทางการเมืองการปกครองให้เป็นไปตามปรัชญาและหลักการประชาธิปไตยอย่างครบถ้วน รวมทั้งต้องเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ทั้งนี้ วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง แบบแผน ทศนคติ และพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองและองค์การการเมืองซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการหล่อหลอมความรู้ความเข้าใจทางการเมืองที่ถ่ายทอดสืบเนื่องกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น การพัฒนาทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะต้องเริ่มต้นด้วยระบบการเมืองที่จะส่งเสริมการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ ระบบการเมืองต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการควบคุม กำกับ และตรวจสอบ การดำเนินงานของฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ ระบบการเมืองดังกล่าวจึงจะถือว่าเป็น “ระบอบประชาธิปไตย” ที่แท้จริง พร้อมกันนี้ ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงทัศนะและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ที่จะ มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เพื่อเป็นการช่วยให้รัฐบาลมีความรอบคอบในการบริหาร ประเทศและสอดคล้องตรงกับความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการควบคุมการบริหาร ประเทศอีกทางหนึ่งด้วย^{๕๗}

^{๕๗} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๕๗).

สฤทธิ วิฑูรย์^{๕๘} กล่าวว่า การพัฒนาทางการเมืองเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำระหว่างองค์ประกอบทางการเมือง ซึ่งการกระทำนี้ก่อให้เกิดผลเป็นการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งเดิมๆ ไปสู่สิ่งใหม่ๆ และสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นนี้ต้องดีกว่าเดิม ในการพัฒนาการเมืองนั้นต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อกระบวนการทางการเมืองซึ่งต้องกระทำร่วมกัน ได้แก่

- ๑) ประชาชนและกลุ่มของประชาชน
- ๒) สังคมการเมือง
- ๓) หลักการหรือระเบียบ (รัฐธรรมนูญ)
- ๔) กลไกหรือเครื่องมือของรัฐ
- ๕) สังคมเศรษฐกิจ หมายถึง ระบบเศรษฐกิจการตลาดแบบเสรี

ในบรรดาองค์ประกอบทั้ง ๕ นี้ ประชาชนและกลุ่มของประชาชนมีความสำคัญต่อการพัฒนาทางการเมืองที่สุด ทั้งนี้เพราะประชาชนภายในรัฐจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนกฎหมายทางการเมืองหรือรัฐธรรมนูญได้ ดังนั้น ในการพัฒนาทางการเมืองจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญเบื้องต้นต่อประชาชนที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้นมา ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ ความเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมการเมือง (Political Culture) วัฒนธรรมทางการเมืองในที่นี้หมายถึงการกระทำร่วมกันของประชาชนที่เห็นเป็นพฤติกรรมร่วมกันอย่างชัดเจน

การพัฒนาทางการเมืองของไทยที่ควรจะดำเนินการเป็นเบื้องต้นแรกคือการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้กับประชาชนโดยทั่วไป ซึ่งควรประกอบด้วย ๒ แผนแม่บทสำคัญ คือ

- ๑) แผนเค้าโครงหรือแม่บทเกี่ยวกับการสร้างความเป็นประชาธิปไตยในทุกมิติ เช่น การมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง การตรวจสอบสถาบันทางการเมือง การตรวจสอบระบบราชการ ฯลฯ
- ๒) แผนเค้าโครงวิธีการหล่อหลอมทางสังคมเพื่อให้เกิดการนำแผนต่างๆ ตามที่จะมีขึ้นไปสู่การปฏิบัติ (Implementation) ให้เกิดผล

การจะพัฒนาทางการเมืองจึงควรเริ่มต้นด้วยการสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยโดยการให้การศึกษาและการพัฒนาทักษะการสร้างวัฒนธรรมนั้นทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ประชาชน (Civic Education) แล้วจึงนำไปสู่การพัฒนาในมิติอื่นๆ เพื่อการพัฒนาการเมืองต่อไป โดยพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาการเมืองไทยบรรลุเป้าหมายก็คือ การที่ประชาชนในชาติมีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนัก และมีจิตสำนึกเป็นประชาธิปไตย ยึดถือหลักประชาธิปไตยเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต หรือมีวิถีชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งการไปสู่จุดหมายดังกล่าวนี้ไม่ใช่เรื่องง่าย เป็นเรื่องจำเป็นที่ทุกฝ่ายจะต้องให้

^{๕๘} สฤทธิ วิฑูรย์. (๒๕๖๓). การพัฒนาการเมืองกับการจัดกระบวนการเรียนรู้วิถีประชาธิปไตยสู่ประชาชน. สืบค้นจาก <https://fpps.or.th/news.php?detail=n-๑๐๗๘๐๔๕๑๒๗.news>

ความสนใจและหันมาร่วมกันดำเนินกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งเป็นการให้การศึกษา
ทางการเมืองและประชาชน

องค์ประกอบของการพัฒนาทางการเมือง

การพัฒนาทางการเมืองไม่ว่าจะพิจารณาในทัศนะใดก็ตาม จะต้องประกอบไปด้วยคุณลักษณะ
สำคัญที่เป็นองค์ประกอบของการพัฒนาทางการเมือง ดังนี้^{๕๙}

๑) ความเสมอภาค (Equality) คือ ประชาชนจะต้องมีความเสมอภาคในการเข้ามามีส่วนร่วม
ทางการเมืองทั้งในการใช้สิทธิทางการเมืองและในการร่วมกิจกรรมทางการเมือง นอกจากนี้ ประชาชน
จะต้องมีความเสมอภาคตามกฎหมาย กฎหมายจะต้องมีผลบังคับใช้ต่อประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน
ไม่ว่าจะฐานะร่ำรวยหรือยากจนจะต้องได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมอย่าง
เสมอภาคเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ ความเสมอภาคยังครอบคลุมไปถึงความเสมอภาคทางการเมือง
เศรษฐกิจ และสังคม

๒) ความสามารถของระบบการเมือง (Capacity) หมายถึง ความสามารถที่ระบบการเมือง
จะสนองต่อความต้องการของประชาชนในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ถ้าระบบการเมือง
มีสมรรถนะสูง นโยบายสาธารณะที่เกิดจากกระบวนการตัดสินใจของระบบการเมืองจะผลักดันให้มี
การพัฒนาประเทศทุกด้านเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี นอกจากนี้ สมรรถนะของระบบ
การเมืองยังครอบคลุมไปถึงการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Implementation) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ
อย่างมีประสิทธิภาพ (Efficiency and Effectiveness)

๓) การแบ่งโครงสร้างทางการเมืองให้มีความแตกต่างและมีความชำนาญเฉพาะ (Differentiation and Specialization) เป้าหมายของการพัฒนาระบบการเมือง จะต้องส่งเสริมให้โครงสร้าง
ทางการเมืองมีความแตกต่างกันตามภารกิจ และมีความชำนาญเฉพาะในการปฏิบัติภารกิจเพื่อ
ตอบสนองความต้องการของประชาชน ดังนั้น หน่วยงานต่างๆ ของรัฐบาลจะต้องจัดตั้งให้เหมาะสมกับ
ภารกิจที่รับผิดชอบ จะได้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้ประชาชนได้รับความพึงพอใจจาก
บริการของรัฐบาล

๔) การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีเหตุผล (Secularization of Political Culture) โดยทั่วไป สังคมแบบดั้งเดิมที่ปกครองแบบอำนาจนิยมมักปลูกฝังให้ประชาชนยึดมั่นในจารีต
ประเพณีโดยไม่มีเหตุผล ยึดถือโชคลาง ปลูกฝังให้ประชาชนเห็นว่าผู้ปกครองเป็นผู้มีบุญบารมี
ส่วนประชาชนที่ยากจนเป็นเพราะกรรมเก่าแต่ชาติปางก่อน ดังนั้น การพัฒนาทางการเมืองจึงเน้น
ส่งเสริมให้ประชาชนใช้เหตุผลในการดำรงชีวิต มีเหตุผลในการกำกับดูแล ตรวจสอบระบบการเมืองอย่าง
ใกล้ชิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีเหตุผลจะพบในสังคมอุตสาหกรรมที่ประชาชนค่อนข้างมีการศึกษา
ดี และประชาชนส่วนมากเป็นชนชั้นกลาง

^{๕๙} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๕๓).

๕) ความเป็นอิสระของระบบย่อย (Subsystem Autonomy) องค์ประกอบของการพัฒนาทางการเมืองที่สำคัญประการหนึ่งก็คือความเป็นอิสระของระบบย่อย ระบบการเมืองใดก็ตามที่มีระบบย่อยที่มีความเป็นอิสระน้อยหรือไม่มีความเป็นอิสระเลยแสดงว่าระบบการเมืองนั้นเป็นระบบศูนย์รวมอำนาจ (Centralization) ลักษณะการรวมศูนย์อำนาจจะทำให้ประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาของประชาชนและการให้บริการล่าช้า เพราะผู้บริหารอยู่ห่างไกลจากสภาพปัญหาอันแท้จริงของประชาชนและความผูกพัน (Commitment) ในการตอบสนองความต้องการของประชาชน

หากระบบการเมืองเป็นการกระจายอำนาจ (Decentralization) จะทำให้ระบบย่อยมีความเป็นอิสระสูง เช่น หน่วยงานระดับล่างมีอิสระในการปกครองตนเอง ตลอดจนมีอิสระในการกำหนดทิศทางในการพัฒนาชีวิตและชุมชนของตน ดังนั้น ความเป็นอิสระของหน่วยย่อยต่างๆ ได้แก่การให้อิสระแก่หน่วยการปกครองท้องถิ่น ระบบพรรคการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์

องค์ประกอบของการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย มี ๓ ส่วนที่จะต้องพัฒนาไปพร้อมกัน ดังนี้^{๖๐}

ส่วนแรก คือ การพัฒนาคน (ประชาชนในประเทศ) ได้แก่ อุดมการณ์ หลักความเชื่อหรือปรัชญาของประชาธิปไตย วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ส่วนที่สอง คือ ระบบ อันได้แก่ สถาบันการเมืองการปกครอง รัฐธรรมนูญ กลไกรัฐ (ระบบราชการ) กลุ่มผลประโยชน์และพรรคการเมือง

ส่วนที่สาม คือ ประเทศไทยในบริบทโลกทุนนิยมไร้พรมแดน

แนวทางในการพัฒนาทางการเมืองของไทยให้เป็นประชาธิปไตย

การพัฒนาทางการเมืองให้เป็นประชาธิปไตยเกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ในเรื่องระบอบประชาธิปไตย วัฒนธรรมทางการเมือง และการพัฒนาทางการเมือง ซึ่งจะต้องบูรณาการให้สอดคล้องประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีแนวทางที่สำคัญ ดังนี้^{๖๑}

๑) การปฏิรูปทางการเมือง อันได้แก่ การแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย การพัฒนาระบบรัฐสภา การพัฒนาระบบพรรคการเมือง การพัฒนาระบบการเลือกตั้ง การพัฒนาระบบการตรวจสอบทางการเมือง การป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียง ฯลฯ

๒) การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ประเด็นนี้สำคัญมาก ถือว่าเป็น “หัวใจของการพัฒนาทางการเมืองให้เป็นประชาธิปไตย” นั่นคือต้องปลูกฝังให้ประชาชนมีจิตสำนึก มีความรู้ความเข้าใจในคุณค่าของระบอบประชาธิปไตย และหวงแหนระบอบประชาธิปไตย ต่อต้านระบอบเผด็จการ แต่การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้นเป็นกระบวนการที่ต้อง

^{๖๐} วิศาล ศรีมหาโร. (๒๕๕๔). การเมืองไทยระบบหรือคน : การพัฒนาวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

^{๖๑} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๕๗).

ใช้เวลาและต้องมีมาตรการที่มีประสิทธิภาพ และมีความตั้งใจจริงจากผู้นำทางการเมือง และต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง ใช้ความพยายาม ความอดทน ความจริงใจ และความจริงจัง

๓) การพัฒนาระบบการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากระบบการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาคนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และกล่อมเกลாதองการเมือง (Political Socialization) ได้ดีที่สุดวิธีการหนึ่ง ทั้งรูปแบบการเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย ในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติ ในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ซึ่งการศึกษาในระบบโรงเรียนในทางทฤษฎีนั้นเป็นการศึกษาเรียนรู้เรื่องปรัชญาหลักการรูปแบบของประชาธิปไตย ฯลฯ ในขณะที่เดียวกันในทางปฏิบัติต้องมีการฝึกปฏิบัติวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยโดยผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนเสริมหลักสูตรต่างๆ เพื่อหล่อหลอมให้นักเรียน นักศึกษาได้ซึมซับคุณค่าของประชาธิปไตยโดยตรง ส่วนการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถให้ความรู้เรื่องประชาธิปไตยผ่านทางสื่อมวลชนต่างๆ รวมทั้งครอบครัวต้องสามารถให้การเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เป็นวิถีชีวิตกับสมาชิกในครอบครัวได้ เช่น การเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็น การประชุมปรึกษาหารือการรับฟังความคิดเห็น การฟังเสียงข้างมากที่มีเหตุผล ฯลฯ

๔) การพัฒนาระบบเศรษฐกิจ การพัฒนาทางการเมืองจะบรรลุผลสำเร็จได้มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจด้วย นั่นคือ ถ้าประชาชนมีฐานะทางด้านเศรษฐกิจปานกลาง พอกินพอใช้ ไม่มีหนี้สิน ประชาชนจะให้ความสนใจการเมืองและจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ดังนั้น รัฐบาลจะต้องมีนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจทั้งชนบทและเมืองให้มีความแตกต่างกันน้อยลงลดช่องว่างทางเศรษฐกิจเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งสามารถกระทำได้ดังนี้

๔.๑) การส่งเสริมอาชีพ และรายได้แก่ประชาชนในชุมชนและเกษตรกรให้เป็นรูปธรรม โดยเฉพาะ “เกษตรแบบพึ่งตนเอง” หรือ “เกษตรแบบใหม่” หรือ “เศรษฐกิจแบบพอเพียง”

๔.๒) การกระจายความเจริญไปสู่ชนบทและภูมิภาคต่างๆ ให้ทั่วถึง

๔.๓) การกระจายรายได้ด้วยความเป็นธรรมและเสมอภาค

๔.๔) การพัฒนาปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานด้านการเกษตรในชนบทให้ทั่วถึงเพื่อสนับสนุนการประกอบอาชีพของเกษตรกร เช่น ที่ดินทำกิน แหล่งน้ำ ไฟฟ้า ถนน ฯลฯ

๔.๕) ส่งเสริมระบบเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพทั้งภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรม ภาคพาณิชย์กรรม และภาคการบริการ โดยเน้นการมีวินัยทางการเงินการคลังและการตรวจสอบได้

๔.๖) การสร้างงานในชนบท เพื่อป้องกันปัญหาการอพยพไปขายแรงงานในเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ และปัญหาการอพยพย้ายถิ่นอันทำให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่

๕) การพัฒนาระบบราชการให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะลดขนาดของระบบราชการให้เล็กลง (Down Size) แต่ทำงานให้มีประสิทธิภาพ หน่วยงานใดมีลักษณะงานที่ซ้ำซ้อนควรยุบรวมกัน ควรปฏิรูประบบราชการใหม่ให้มีโครงสร้างหรือสายการบังคับบัญชาที่สั้น กะทัดรัด บริหารและบริการ สะดวก รวดเร็ว ที่เรียกว่า “Reengineering” หมายถึง “การออกแบบระบบราชการเสียใหม่” หรือ

“การปฏิรูประบอบราชการ” ซึ่งรัฐบาลปัจจุบันได้มีการปฏิรูปโครงสร้างกระทรวงใหม่ ระบบบริหารจัดการ ระบบงบประมาณ ตลอดจนระบบการบริหารงานบุคคล ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหาประเทศไทย

๖) การพัฒนาด้านสังคม โดยพยายามยกระดับคนในสังคมให้เป็นชนชั้นกลางมากขึ้น เพราะในอดีต ประเทศไทยยังมีชนชั้นกลางน้อยแต่มีชนชั้นล่างมาก ดังนั้น การจะยกระดับชนชั้นในสังคมให้เป็นชนชั้นกลาง (Middle Class) มากขึ้นนั้น จึงต้องยกระดับการศึกษาให้สูงขึ้นถึงระดับปริญญาตรีและยกฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนให้สูงขึ้น พอกินพอใช้มากยิ่งขึ้น

การพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบส่วนร่วมนั้น นอกจากการเสริมสร้างพลังอำนาจทางการเมืองในภาคประชาชน (People Empowerment) แล้ว ยังจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความเข้มแข็งหรือที่เรียกว่าการสร้างความสามารถทางการเมืองของประชาชน (Citizen Competence) ให้เป็นรากฐานรองรับพร้อมๆ กันไปกับการมีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เอื้ออำนวยได้กล่าวไว้แล้ว ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยเวลาขั้นตอนและปัจจัยสำคัญดังต่อไปนี้ คือ^{๖๒}

๑) การส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามารถทางการเมืองสูงขึ้น (Political Competence) โดยจัดให้มีการฝึกฝน ถ่ายทอด แลกเปลี่ยน และเผยแพร่ทักษะความรู้กันอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง โดยเฉพาะทักษะการต่อสู้ทางการเมืองในวิถีทางสันติที่ช่วยในการประนีประนอมและประสานประโยชน์

๒) การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมืองของประชาชน (Civic Culture) โดยจัดให้มีการสร้างขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี แนวความคิดและจริยธรรมที่สามารถใช้เป็นบรรทัดฐานอ้างอิงร่วมกันได้หรือเป็นต้นแบบในการถ่ายทอดแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองร่วมกันได้

๓) การส่งเสริมสถาบันทางการเมืองของประชาชนให้เข้มแข็งขึ้น (Political Institutionalization) โดยส่งเสริมให้จัดตั้งองค์กรประชาชนที่เข้มแข็ง สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความต่อเนื่องในการปฏิบัติภาระหน้าที่อย่างเป็นระบบ มีการกระจายอย่างทั่วถึง พึ่งพาตัวเองได้และมีความคงทน สามารถเผชิญปัญหาแรงกดดันได้อย่างหนักแน่นมั่นคง ตลอดจนมีการพัฒนาและหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงผู้นำและบุคลากรที่มีความสามารถได้โดยราบรื่นและถ่ายโอนภารกิจอย่างต่อเนื่อง

๔) การส่งเสริมขบวนการทางการเมืองของประชาชน (Political Movement) ให้มีการดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรมและมีการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันกับส่วนอื่นของสังคม โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง ตลอดจนการพัฒนาให้ก้าวหน้าสูงขึ้น

๕) การส่งเสริมเครือข่ายทางการเมืองของประชาชน (Political Network) ให้มีการเชื่อมโยงและช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน ทั้งในทางราบและทางตั้ง มีการแบ่งงานกันทำ และมีการยึดโยงกับประชาชนกลุ่มต่างๆ อย่างใกล้ชิด

^{๖๒} เขาวานะ ไตรมาศ. (๒๕๔๘). การเสริมสร้างภาคประชาชนกับการสร้างฐานรากประชาธิปไตยแบบส่วนรวมในศูนย์ประชุมสหประชาชาติ. การเมืองประชาชน: ความยั่งยืนของประเทศไทย: การประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้าครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ: ส.เจริญการพิมพ์.

๖) การส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองของประชาชนให้แพร่หลาย (Political Communication) โดยจัดให้มีระบบสารสนเทศ ระบบทางด่วนข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ และกระจายอย่างกว้างขวาง มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการปรับความทันสมัยของข้อมูลตลอดจนระบบการบริการและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพสูงและยืดหยุ่นสูงด้วย

๗) การส่งเสริมมาตรการและกลยุทธ์ทางการเมืองของประชาชน (Political Strategy) โดยส่งเสริมให้มีระเบียบวิธีที่มีประสิทธิภาพเหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองและเป้าหมายทางการเมืองที่ต้องการบรรลุด้วย รวมทั้งสามารถใช้ประโยชน์จากเงื่อนไขของกฎหมายรัฐธรรมนูญ โอกาส สิทธิและเสรีภาพทางการเมือง ตลอดจนการจัดการในการใช้ทรัพยากรทางการเมืองที่ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์หรือประสิทธิผลทางการเมืองได้สูงด้วย โดยเฉพาะมาตรการและกลยุทธ์ที่สำคัญที่จำเป็นต้องใช้ในการประสานประโยชน์และลดความขัดแย้ง การกดดัน เจรจาต่อรอง ควบคุมตรวจสอบ การเจาะลึก และเกาะติดกับกรณีต่างๆ อย่างต่อเนื่อง การเรียกร้องหรือแม้แต่การสร้างแนวร่วมพันธมิตร การสร้างอิทธิพลรูปแบบต่างๆ ต่อองค์กรของรัฐ

๘) การส่งเสริมบรรทัดฐานทางการเมืองของประชาชน (Political Norm) โดยจัดให้มีการสร้างสรรค์ สังคม ปลูกฝังและสืบสานจารีตประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเมืองภาคประชาชนขึ้นมารองรับอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

๙) การส่งเสริมการกล่อมเกลารวมทางการเมืองของประชาชน (Political Socialization) โดยจัดให้มีการสร้างความรู้ ความเข้าใจ สร้างทัศนคติ ค่านิยม และหล่อหลอมพฤติกรรมทางการเมืองในภาคประชาชนระหว่างเครือข่ายการเมืองภาคประชาชนด้วยตนเอง

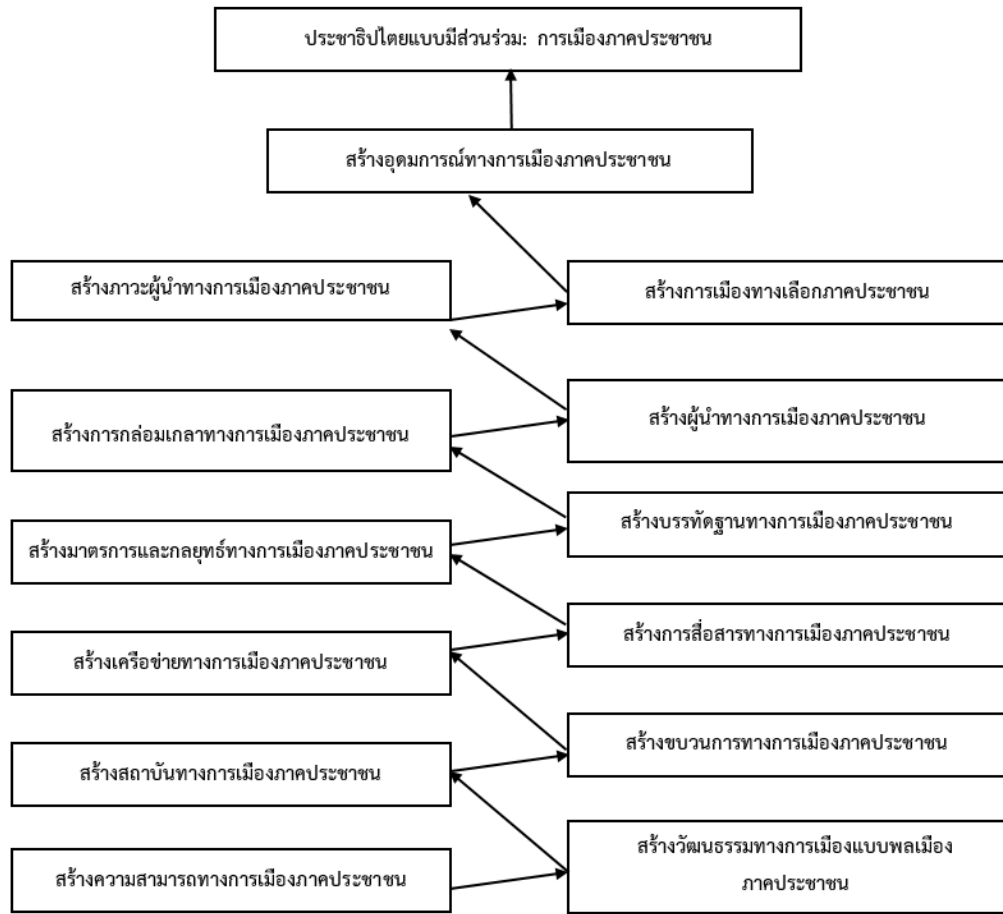
๑๐) การส่งเสริมให้มีการสร้างผู้นำประชาชนทดแทน (Political Reproduction) โดยจัดให้มีการพัฒนาบุคลากรหรือทรัพยากรบุคลากรทางการเมืองภาคประชาชน สร้างเยาวชนการเมืองภาคประชาชน มีการกำหนดหลักสูตรการศึกษา เรียนรู้และฝึกฝนทักษะใหม่ๆ ที่มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น

๑๑) การส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองในหมู่ประชาชน (Political Leadership) โดยส่งเสริมภาวะผู้นำใหม่ทางการเมืองที่ไม่เน้นการแข่งขันทางอำนาจหรือเพื่อการแข่งขันเข้ากุมอำนาจรัฐ แต่เน้นความสำคัญของการมีภาวะผู้นำทางการเมืองแบบพลเมือง รวมทั้งการส่งเสริมการสร้างวิบุรุษมวลชน

๑๒) การส่งเสริมให้ประชาชนมีทางเลือก (Alternative Politics) โดยจัดให้มีการสร้างทางเลือกใหม่ให้แก่ประชาชนนอกเหนือจากแบบแผนดั้งเดิมที่เน้นการมีส่วนร่วมแบบทางอ้อม โดยเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมแบบทางตรงมากขึ้น ให้มีสิทธิมีส่วนในการตัดสินใจที่แท้จริง ขยายโอกาสให้ประชาชนเป็นฝ่ายนำในกระบวนการตัดสินใจสาธารณะ โดยเฉพาะในการแก้วิกฤติการณ์หรือปัญหาสำคัญทั้งระดับชุมชนและระดับชาติ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่ตนเองระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้อง

๑๓) การส่งเสริมอุดมการณ์ทางการเมืองในหมู่ประชาชน (Political Ideology) โดยจัดให้มีการสร้างอุดมการณ์ทางการเมืองภาคประชาชนแยกเป็นเอกเทศต่างหากจากกรอบอุดมการณ์ทาง

การเมืองที่พรรคการเมืองนำเสนอและสามารถสร้างแรงบันดาลใจทางการเมืองให้แก่ประชาชนด้วยกันเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ ๒-๒ แสดงพัฒนาการทางการเมืองภาคประชาชน

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการเมือง

ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร^{๖๓} ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมทางการเมือง ว่า หมายถึง กิจกรรมหรือกิจการที่ประชาชนกระทำหรือดำเนินการทางการเมือง โดยความสมัครใจหรือได้รับการจูงใจโน้มน้าวจากภายนอก เช่น บุคคลอื่น พรรคการเมือง หรือสถานการณ์ เพื่อต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจในกิจการต่างๆ ของรัฐบาล โดยประชาชนได้กระทำการต่างๆ ทั้งที่เป็นทางตรงและทางอ้อม อาจเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่อง และใช้วิธีที่ถูกต้องโดยได้รับการยอมรับตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม การกระทำนั้นมุ่งประสงค์ที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายสาธารณะ การบริหารงานนโยบายสาธารณะและการเลือกผู้นำทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น โดยเน้นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองต้องเป็นการกระทำโดยสมัครใจ

^{๖๓} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๕๔). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

วุฒิพร ลิ้มวารักษ์^{๖๔} ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมทางการเมือง ว่าหมายถึง เรื่องของประชาชนหรือภาคส่วนที่อยู่นอกเหนือจากสถาบันหรือองค์กรทางการเมือง และมีใช้เรื่องของนามธรรมหรือทางความคิด ความเชื่อ หากแต่เป็นการแสดงออกเชิงพฤติกรรมในเชิงปรากฏการณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะแสดงออกในการเรียกร้องหรือกดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำ นโยบาย กฎหมาย หรืออื่นๆ ที่อำนาจทางการเมืองเข้าไปมีอิทธิพลหรือได้รับผลกระทบ

ทรงยุทธ ต้นวัน^{๖๕} ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมทางการเมือง ว่าหมายถึง กิจกรรมของประชาชนที่มุ่งเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล โดยรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในแต่ละยุคแต่ละสังคมจะมีความแตกต่างกันออกไป พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นความสำเร็จของการพัฒนาทางการเมือง ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่เกิดขึ้นโดยสมัครใจและกฎหมายกำหนดให้กระทำได้ ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในแต่ละครั้ง ไม่ว่าจะสำเร็จหรือไม่ ไม่ว่าจะเป็นครึ่งคราวหรือยาวต่อเนื่อง การกระทำนั้นจะมุ่งประสงค์ที่จะมีอิทธิพลเกี่ยวกับนโยบาย การบริหารงาน และการเลือกผู้นำทางการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น เช่น ประชาชนรวมตัวกันเพื่อคัดค้านหรือแสดงความคิดเห็นต่อนโยบายต่างๆ ของรัฐ เป็นต้น

นรนิติ เศรษฐบุตร^{๖๖} ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมทางการเมือง ว่าหมายถึง การมีส่วนร่วมในการกระทำ (Activity) ของแต่ละบุคคล ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาล เรียกว่า การมีส่วนร่วมโดยตนเอง (Autonomous Participation) และการมีส่วนร่วมซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายทางอ้อม นอกเหนือจากแต่ละบุคคลโดยตรงแล้ว เรียกว่า การมีส่วนร่วมโดยการถูกระดม (Mobilized Participation) ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ปรัชญา เวสารัชช^{๖๗} ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมทางการเมือง ว่าหมายถึง การที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมตรวจสอบ โดยใช้ความรู้ความสามารถของตนเองพร้อมกับเป็นผู้รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่ดีเช่นกัน

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ปัจจุบันมีการให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและมีการเรียกร้องเพื่อมีส่วนร่วมในทุกๆ ระดับของกระบวนการทางนโยบาย ทั้งนี้เนื่องจากประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) เป็นการกระจายอำนาจและทรัพยากรต่างๆ และเป็นการที่คนทุกกลุ่มมีอำนาจใน

^{๖๔} วุฒิพร ลิ้มวารักษ์. (๒๕๖๒). กระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์ กรณีศึกษา โพสต์ทูเดย์ และแนวหน้า. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองและยุทธศาสตร์การพัฒนา) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

^{๖๕} ทรงยุทธ ต้นวัน. ๒๕๕๒. ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อมวลชนความรู้และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคก อำเภอฟังโคน จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

^{๖๖} นรนิติ เศรษฐบุตร. (ม.ป.ป.). การเมืองไทยระบบหรือคน : การพัฒนาวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. สืบค้นจาก www.kpiacth

^{๖๗} ปรัชญา เวสารัชช. (๒๕๒๘). รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

การตัดสินใจโดยอำนาจควรได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชนเพื่อทุกๆ คนได้มีโอกาสที่จะมีอิทธิพลต่อกิจกรรมส่วนรวม จึงกล่าวได้ว่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจัดเป็นการกระจายอำนาจและเป็นการมีประชาธิปไตยอย่างกว้างขวางของกระบวนการทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ^{๖๘} การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนและส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงาน หากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใดก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารประเทศ และส่งผลให้ผู้บริหารประเทศมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมืองจากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้นๆ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนจะมีคนรับฟัง อีกทั้งความต้องการของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง ระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงทัศนะและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ที่จะมีส่วนต่อความเป็นอยู่ของประชาชน นอกจากนี้ ยังเป็นการควบคุมการบริหารราชการให้มีความโปร่งใส (Transparency) ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชน (Responsiveness) ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการส่งเสริมการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นด้วย^{๖๙}

ถวิลวดี บุรีกุล^{๗๐} ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) ว่าเป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำ ปรีกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนและส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงาน การมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใดจะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารและทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น และยังเป็นการป้องกันนักการเมืองจากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสม นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าจะมีคนรับฟังเสียงของประชาชน อีกทั้งยังมีการตอบสนองต่อความต้องการหรือความปรารถนาของประชาชน

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ถือเป็นหัวใจสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบอบประชาธิปไตย เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจต่อการเมืองการปกครองของประเทศ และที่สำคัญการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้นเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและควบคุมการทำงานของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหารและเจ้าหน้าที่ภาครัฐได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองยังเป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการทางการเมืองคือเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาระบบการเมืองประชาธิปไตยไทย ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วม

^{๖๘} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๕๗).

^{๖๙} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๕๗).

^{๗๐} ถวิลวดี บุรีกุล. (๒๕๕๑). การมีส่วนร่วม: แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ทางการเมืองเป็นดัชนีชี้วัดที่สำคัญประการหนึ่งในระบอบประชาธิปไตย สังคมใดจะมีระดับความเป็นประชาธิปไตยสูงหรือต่ำพิจารณาได้จากระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยที่สังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองต่ำแสดงว่าสังคมนั้นมีความเป็นประชาธิปไตยต่ำ ถ้ามีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงแสดงว่าสังคมนั้นมีการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยสูง อีกทั้งการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นตัวบ่งบอกถึงอุดมการณ์เจตนาทางการเมืองของประชาชนในชาติได้อีกด้วย^{๗๑}

การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในกิจกรรมของชุมชนและกิจกรรมทางการเมืองในระดับต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะในส่วนของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ถือว่าเป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่งในระบอบประชาธิปไตย ที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการตัดสินใจ และการกำหนดกิจกรรมต่างๆ ของรัฐ คือ ทำให้ผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองได้มีโอกาสทราบความต้องการของกันและกันอย่างแท้จริงทำให้การดำเนินนโยบายของรัฐตอบสนองต่อผู้เป็นเจ้าของประเทศในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญต่อการเมืองการปกครองในฐานะเป็นเครื่องชี้วัด การตัดสินใจ เพิ่มความรับผิดชอบ สร้างและพัฒนา สนับสนุนแก่การบริหารประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการยอมรับแนวคิดวิธีการใหม่ๆ ในการบริหารประเทศอย่างยั่งยืนและสันสุข การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญต่อการบริหารประเทศ^{๗๒}

ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

สุจิต บุญบงการ^{๗๓} อธิบายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลมีจุดประสงค์เพื่อมีอิทธิพลในกระบวนการตัดสินใจของรัฐบาล แยกลักษณะที่น่าสนใจไว้หลายประการ คือ

ประการแรก การมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความหมายในเรื่องกิจกรรมไม่ใช่ทัศนคติ ไม่ใช่เป็นเรื่องของความคิด ความรู้สึก หรือความเชื่อทางการเมือง แต่ยอมรับว่าทัศนคติทางการเมืองมีผลต่อรูปแบบหรือการแสดงออกของการมีส่วนร่วมทางการเมืองแต่ไม่ใช่เป็นกิจกรรม

ประการที่สอง การมีส่วนร่วมทางการเมืองใช้กับบุคคลธรรมดา ส่วนนักการเมืองหรือผู้นำทางการเมืองนั้น เราถือว่าเป็นบทบาททางการเมือง (Political Role)

ประการที่สาม การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเรื่องของการแสดงออกเพื่อให้มีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลหรือผู้นำประเทศ

ประการสุดท้าย การมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจของรัฐบาลหรือผู้นำแต่อย่างใด แม้ว่าผู้มีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์กดดันรัฐบาล การมีส่วนร่วมทางการเมือง

^{๗๑} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๕๔).

^{๗๒} สากล พรหมสถิตย์ และ นพดล ธีระวงศ์ภิญโญ. (๒๕๖๑). การมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมือง. งานประชุมวิชาการรัฐประศาสนศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ ๗/๒๕๖๑, รัฐประศาสนศาสตร์ไทย ๔.๐ : ประชาธิปไตย นวัตกรรม และความท้าทาย.

^{๗๓} สุจิต บุญบงการ. (๒๕๕๘). แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองไทย. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาปัญหาพัฒนาการเมืองไทย (หน่วยที่ ๑). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

จะมีผลมากนักเพียงใดจึงขึ้นอยู่กับอำนาจทางการเมืองของผู้มีส่วนร่วม ซึ่งมักมีอำนาจทางการเมืองไม่มากนัก และไม่สามารถผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาลได้ตลอดเวลาและในทุกๆ เรื่อง

รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง มี ๔ รูปแบบ

๑) การใช้สิทธิเลือกตั้ง (Voting) เป็นกิจกรรมของบุคคลแต่ละคนในการเลือกตัวแทนของตนเข้าไปใช้อำนาจในทางการเมือง

๒) การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง (Campaign Activity) เป็นกิจกรรมลักษณะเดียวกับการใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่เป็นรูปแบบของการไปมีส่วนร่วมในการรณรงค์หาเสียง

๓) กิจกรรมชุมชน (Community Activity) เป็นกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กรที่มีพลเมืองร่วมกันดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยประชาชนจะใช้กิจกรรมนี้โดยมีเป้าหมายที่แน่นอน

๔) การติดต่อเป็นการเฉพาะ (Particularized Contacts) เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนพลเมืองเป็นรายบุคคล

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่าประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยนั้นต้องมีการเลือกตั้ง แต่ก็ได้หมายความว่าประเทศใดที่มีการเลือกตั้งแล้วประเทศนั้นจะเป็นประชาธิปไตยเสมอไป เพราะการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้นประกอบไปด้วย^{๗๔}

๑) การเลือกตั้ง (Election) คือการคัดสรรบุคคลเข้าไปทำกิจกรรมทางการเมืองเพื่อใช้อำนาจรัฐโดยการผ่านการออกเสียงของประชาชน ซึ่งในประเทศเผด็จการบางประเทศก็อาจมีการเลือกตั้งเช่นกัน แต่เป็นการบังคับเลือก เพราะเป็นการเลือกตั้งที่เป็นแต่เพียงรูปแบบเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงที่จะต้องมีลักษณะที่เป็นการทั่วไป (In general) เป็นอิสระ (Free Voting) มีระยะเวลาที่แน่นอน (Periodic Election) การลงคะแนนลับ (Secret Voting) หนึ่งคนหนึ่งเสียง (One Man One Vote) และมีความบริสุทธิ์ยุติธรรม (Fair Election)

๒) การออกเสียงลงประชามติ (Referendum) คือ การที่ประชาชนมีสิทธิออกเสียงรับรองหรือไม่รับรองในกฎหมายหรือมีส่วนในการกำหนดนโยบายสาธารณะ

๓) การตรวจสอบ (Monitor) คือ การที่ประชาชนสามารถมีส่วนในการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐได้ อาทิ การใช้สิทธิผ่าน พรบ.ข้อมูลข่าวสารฯ หรือการติดตามการทำงานของนักการเมืองหรือหน่วยงานราชการ ฯลฯ

๔) การถอดถอน (Recall) คือ การที่ประชาชนสามารถใช้สิทธิถอดถอนนักการเมืองหรือข้าราชการได้ อาทิ การเข้าชื่อถอดถอนตามรัฐธรรมนูญ หรือการใช้สิทธิทางศาลฟ้องร้องต่อผู้ที่ใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้น ฯลฯ

^{๗๔} ชำนาญ จันทร์เรือง. (๒๕๕๖). ประชาธิปไตยกับการเมืองภาคประชาชน. สืบค้นจาก <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=๑๓๖๔>.

รูปแบบการเมืองภาคประชาชน^{๗๕} มีดังนี้

๑) การออกเสียงประชามติ (Referendum) การออกเสียงประชามติเป็นรูปแบบหนึ่งของการเมืองภาคประชาชนที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนลงคะแนนออกเสียงในกิจกรรมหรือประเด็นต่างๆ ว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยเพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจของรัฐในกิจกรรมหรือประเด็นนั้น การออกเสียงประชามติได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นครั้งแรก และรัฐธรรมนูญฉบับต่อมาก็มีการบัญญัติไว้เช่นกัน ส่วนการออกเสียงประชามติครั้งแรกของประเทศไทย คือ การออกเสียงประชามติตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๙ อันเป็นผลของการรัฐประหาร ๑๙ กันยายน ๒๕๔๙ โดยกำหนดให้รัฐ โดยสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งให้มีการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐

๒) ประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นรูปแบบการดำเนินการโดยราชการหรือรัฐที่ให้ประชาชนมาร่วม อาจจะมาจากความประสงค์ของราชการหรือการที่ประชาชนเพื่อใช้เป็นพื้นที่ในการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ในประเด็นที่เป็นข้อขัดแย้ง ดังนั้น ประชาพิจารณ์จึงเป็นรูปแบบที่รัฐนำมาดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน และ/หรือรับประโยชน์ต่างกันจากโครงการพัฒนาของรัฐและเป็นกระบวนการที่บริหารจัดการโดยราชการหรือรัฐ

๓) การอภิปรายสาธารณะ (Public Dialogue) Mathews ค.ศ. ๑๙๙๙ อธิบายว่าการอภิปรายสาธารณะหรือการถกแถลงของประชาชน (People Dialogue) เป็นกลไกของการเมืองภาคประชาชน ในสังคมไทยยังมีคำอื่นที่มีนัยเดียวกัน เช่น การสานเสวนาสาธารณะ เป็นคำที่ใช้โดย ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ นักวิชาการประจำศูนย์สันติศึกษา สถาบันพระปกเกล้า เพื่อเป็นกลไกแก้ไขปัญหาการเมืองที่แบ่งฝักฝ่าย ในช่วงเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม ปี ๒๕๕๑ หรือประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือหรือพิจารณาอย่างใคร่ครวญ (Deliberative Democracy) เป็นคำที่ใช้กันหลากหลายทั้งที่เหมือนและแตกต่างกัน

๔) การริเริ่มกฎหมายโดยประชาชน (People Initiation) การริเริ่มกฎหมายโดยประชาชนเป็นมาตรการที่สำคัญในการที่จะให้ระบบการเมืองรับผิดชอบต่อเจตนารมณ์ของประชาชนหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามจำนวนที่กำหนด สามารถเสนอร่างกฎหมายที่เห็นสมควรเข้าสู่กระบวนการพิจารณาสาธารณะและโดยทั่วไปแล้วการริเริ่มร่างกฎหมายจะตามมาด้วยการลงประชามติ ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งตัดสินใจในขั้นสุดท้าย

การริเริ่มกฎหมายโดยประชาชน สามารถจำแนกประเภทได้เป็น ๒ ประเภท คือ (๑) การริเริ่มกฎหมายโดยประชาชนโดยตรง อันเป็นกระบวนการที่ใช้การลงประชามติเมื่อมีการลงชื่อเสนอกฎหมาย และ (๒) การริเริ่มกฎหมายโดยประชาชนโดยอ้อม เป็นกระบวนการลงประชามติหลังจากกฎหมายไม่ผ่านการพิจารณาของฝ่ายนิติบัญญัติ

^{๗๕} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๕๔).

๕) รูปแบบอื่นๆ การนัดหยุดงาน การชุมนุมประท้วง ฯลฯ พบว่า การนัดหยุดงานมักจะเป็นวิธีการที่สัมพันธ์กับเงื่อนไขความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ จึงทำการกดดันเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มด้วยรูปแบบต่างๆ เช่น การครอบครองหรือการยึดโรงงาน การเดินขบวน ทำลายโรงงาน อุทธรณ์ต่อการกระทำจากกฎหมาย ฯลฯ ส่วนการชุมนุมประท้วงนั้นเป็นการกระทำร่วมกันที่จะสัมพันธ์กับสิทธิทางการเมืองและสิทธิทางสังคม เริ่มจากฝูงชนมารวมประชุมกันอย่างเปิดเผยในที่สาธารณะ โดยอาจจะมีการเล่นเกมเล่นดนตรี มีการอภิปรายโจมตีวิพากษ์วิจารณ์ฝ่ายตรงกันข้าม เช่น ข้าราชการหรือฝ่ายการเมือง มีการจัดตั้งองค์กรปฏิบัติการด้วย จากนั้นก็จะมีการเสนอข้อเรียกร้องหรือคำอุทธรณ์ต่างๆ หรืออาจจะมีการเคลื่อนย้ายสถานที่มากกว่าหนึ่งสถานที่ก็ได้

สมบัติ อารังธัญวงศ์^{๓๖} แบ่งประเภทและลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนี้

๑) การกำหนดตัวผู้ปกครอง ซึ่งประชาชนถือเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ดังนั้น การที่ประชาชนปรากฏตัวตนในการออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งถอดถอนผู้นำทางการเมืองจึงถือเป็นการแสดงตัวตนตามสิทธิของเจ้าของอธิปไตย การส่งเสริมให้ประชาชนรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งและตระหนักในคุณค่าของการมีส่วนร่วมในการเลือกกำหนดผู้นำนั้น เป็นการแสดงออกซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญ เป็นกลไกที่ชี้ให้เห็นว่าประชาชนเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดทิศทางของประเทศ รวมถึงสะท้อนถึงแนวโน้มในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้วย

๒) การผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาลเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญเช่นกัน เนื่องจากในสังคมประกอบด้วย ชุมชน สมาคม กลุ่มอิทธิพล และกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ แต่ละกลุ่มเหล่านี้จะมีวัตถุประสงค์เฉพาะของแต่ละกลุ่ม ซึ่งการเคลื่อนไหวของแต่ละกลุ่มนั้นอาจจะเป็นเรื่องผลประโยชน์ของแต่ละกลุ่ม รวมถึงอาจมีผลเกี่ยวพันกับการผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาล เช่น สมาคมธนาคารผลักดันรัฐบาลเกี่ยวกับนโยบายการเงินการธนาคาร หรือสภาอุตสาหกรรมผลักดันรัฐบาลเกี่ยวกับโครงสร้างภาษีการส่งเสริมอุตสาหกรรม เป็นต้น จึงทำให้กลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์มีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจของรัฐบาลในการยกระดับสมรรถนะ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจากระดับบุคคลไปสู่ระดับองค์กร

๓) การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ในสังคมประชาธิปไตยประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของรัฐบาลได้ทั้งในทางสนับสนุนและคัดค้าน ทำได้โดยทั้งการเขียน การพูด โฆษณาเผยแพร่ ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการกระทำของรัฐบาลได้อย่างเสรี ซึ่งในปัจจุบันมีการวิพากษ์วิจารณ์โดยใช้สื่อต่างๆ ซึ่งการวิพากษ์วิจารณ์ถือว่ามีบทบาทสำคัญในการควบคุม กำกับ และตรวจสอบการกระทำของรัฐบาล โดยประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมดังกล่าวได้ด้วย

^{๓๖} สมบัติ อารังธัญวงศ์. (๒๕๕๐). การเมือง: แนวความคิดและการพัฒนา. กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

การพูดคุยพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ส่งผลต่อการตัดสินใจของตนเองว่าจะเห็นด้วยหรือไม่กับรัฐบาล ซึ่งถ้าไม่เห็นด้วยก็จะพัฒนาไปสู่การมีส่วนร่วมที่มีระดับสูงขึ้น เช่น การเข้าร่วมรณรงค์ทางการเมือง

๔) การชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมือง ในสังคมประชาธิปไตยประชาชนมีสิทธิเสรีภาพที่จะชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมือง ทั้งสนับสนุนและคัดค้าน ซึ่งการชุมนุมทางการเมืองนั้นมักเกิดขึ้นเมื่อการต่อรองกับรัฐบาลด้วยการเจรจาไม่ประสบผลสำเร็จ กลุ่มผู้เรียกร้องจึงจัดให้มีการชุมนุมเคลื่อนไหวดังกล่าว ถ้ามีการชุมนุมเพื่อสนับสนุนรัฐบาลจะเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย แต่ถ้าเป็นการชุมนุมเพื่อคัดค้านรัฐบาลนั้นจะมีลักษณะตรงกันข้าม ส่วนใหญ่จะเริ่มจากความไม่พอใจการกระทำของรัฐบาล ซึ่งการชุมนุมจะเพิ่มความรุนแรงขึ้นหากรัฐบาลไม่ยอมตกลงตามข้อเสนอ อาจเกิดการปะจันหน้ากัน กลายเป็นการจลาจลในที่สุด การชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองกระทำภายใต้กรอบของกฎหมาย ถ้าเกิดขึ้นมากโดยที่รัฐบาลไม่สามารถตอบสนองการเรียกร้องของประชาชนได้ อาจนำไปสู่การไร้เสถียรภาพทางการเมืองด้วย

Milbrath and Goel^{๗๗} ได้แยกกิจกรรมหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ๖ รูปแบบ

๑) การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (Voting) เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการใช้สิทธิของตนในการเลือกตัวแทนไปบริหารองค์กร โดยการสำนึกต่อหน้าที่ของพลเมืองที่ดี

๒) การเป็นสมาชิกพรรคการเมืองและผู้รณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง (Party and Campaign Workers) เป็นการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนกลุ่มน้อยที่ต้องการสนับสนุนผู้สมัคร และ/หรือพรรคการเมืองที่ตนชื่นชอบ เช่น ชวนผู้อื่นให้ลงคะแนนเสียงให้แก่พรรคหรือผู้สมัครที่ตนชอบ การบริจาคเงินช่วยเหลือพรรคหรือผู้รับเลือกตั้ง

๓) การเป็นนักกิจกรรมในชุมชน (Community Activists) เป็นการมีส่วนร่วมโดยการก่อตั้งกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน เพื่อมีบทบาทในกิจกรรมสาธารณะ หรือการติดต่อกับทางราชการในเรื่องปัญหาชุมชน

๔) การติดต่อกับทางราชการ (Contacting Officials) เป็นการมีส่วนร่วมของบุคคลต่อราชการ เช่น การร้องทุกข์ การให้ข้อมูลข่าวสาร

๕) การเป็นผู้ประท้วง (Protestors) เป็นการเข้ามามีมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการรวมกันประท้วงเพื่อเรียกร้องความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งจากผู้บริหาร เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่กลุ่มประท้วงสนับสนุน

๖) การเป็นผู้สื่อสารทางการเมือง (Communicators) เป็นการเข้ามามีมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการใช้สื่อประเภทต่างๆ ทั้งโดยการเขียน การพูด การพิมพ์ เพื่อสนับสนุนหรือคัดค้านนโยบาย

^{๗๗} Milbrath, L. & Goel, M. (๑๙๗๗). Political participation: How and why do people get involved in politics. Chicago: Rand Macnally.

สาธารณะหรือการดำเนินงานต่างๆ ของผู้บริหาร เช่น การร้องเรียนปัญหาต่างๆ ผ่านทางสื่อมวลชน การเข้าร่วมสัมมนาอภิปรายต่างๆ เพื่อเสนอความคิดเห็นของตนในปัญหาของชุมชน

ระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

บวรศักดิ์ อูวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล^{๗๘} ได้สะท้อนแนวคิดการมีส่วนร่วมในมิติหนึ่งของ ประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลด้วยการวัดระดับการเป็นประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลจึงมักจะวัด ที่ระดับของการมีส่วนร่วมด้วยปัจจัยหนึ่ง แต่ในที่นี้จะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่เป็นมิติหนึ่งของการเป็นประชาธิปไตย โดยมีลำดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง สรุปได้ดังภาพ

สนใจและมีส่วนร่วม มาก	14. ร่วมดำเนินกิจกรรมสาธารณะ และดูแลกิจกรรมของพรรคการเมือง 13. เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมือง 12. ดำเนินกิจกรรมหาเงินเข้าพรรคการเมือง
สนใจและมีส่วนร่วม ปานกลาง	11. ร่วมกิจกรรมของพรรค เช่น เข้าร่วมประชุม 10. สมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง 9. ช่วยรณรงค์หาเสียง 8. ร่วมการประชุม ฟังการหาเสียง แนะนำตัว หรือการชุมนุมทางการเมือง 7. บริจาคเงิน/สิ่งของช่วยเหลือพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง
สนใจและมีส่วนร่วม น้อย	6. ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้นำทางการเมือง 5. ร่วมประชาสัมพันธ์ทางการเมือง เช่น การสวมเสื้อหรือติดสติ๊กเกอร์ที่รถยนต์ 4. พยายามพูดเชิญชวนให้ผู้อื่นไปเลือกผู้ที่ตนสนับสนุน 3. เป็นผู้เปิดประเด็นพูดคุยเรื่องการเมือง ให้ความรู้ผู้อื่น 2. ไปเลือกตั้ง
ไม่มีส่วนร่วม	1. แสดงตนเป็นผู้สนใจทางการเมือง เช่น ร่วมพูดคุยเรื่องการเมือง 0. ไม่สนใจและเข้าร่วมกิจกรรมได้เลย

ภาพที่ ๒-๓ แสดงลำดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ระดับของการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ทั้งที่เป็นการบัญญัติไว้ตามรัฐธรรมนูญโดยตรงและ กิจกรรมที่เป็นผลโดยอ้อมจากรัฐธรรมนูญได้เปิดกว้างไว้ เพื่อทำความเข้าใจระดับการมีส่วนร่วมทาง การเมืองของประชาชน โดยใช้คำถามที่ถามถึงความถี่ของการมีส่วนร่วมในการกระทำกิจกรรม ได้แก่

- ๑) ความสนใจและการมีส่วนร่วมระดับต่ำ
 - (๑) พูดคุยเรื่องการเมือง
 - (๒) ไปลงคะแนนในการเลือกตั้งท้องถิ่น
 - (๓) ไปลงคะแนนในการเลือกตั้งระดับชาติ

^{๗๘} บวรศักดิ์ อูวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล. (๒๕๔๙).

- (๔) พุดช้กชนผู้อื่นให้ไปลงคะแนน
- (๕) ร่วมประชาสัมพันธ์ทางการเมือง
- ๒) ความสนใจและการมีส่วนร่วมระดับปานกลาง
 - (๑) มีการติดต่อกับนักการเมือง
 - (๒) เคยบริจาคเงินหรือสิ่งของ
 - (๓) ร่วมชุมนุมฟังการหาเสียง/แนะนำตัว
 - (๔) เข้าร่วมในเวทีสาธารณะ
 - (๕) มีการรวมตัวกับคนอื่นเป็นกลุ่มผลประโยชน์หรือเป็นสมาชิกกลุ่ม
 - (๖) ช่วยผู้สมัครหรือพรรคการเมืองหาเสียง
 - (๗) บริจาคเงินเพื่อสนับสนุนพรรคการเมือง
 - (๘) เป็นสมาชิกพรรคการเมือง
- ๓) ความสนใจและการมีส่วนร่วมระดับสูง
 - (๑) ดำรงตำแหน่งสำคัญในพรรคการเมือง
 - (๒) ลงสมัครรับเลือกตั้ง

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

Creighton^{๗๙} กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

- ๑) คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น เนื่องจากกระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณชนจะช่วยสร้างความกระจ่างให้กับวัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการหรือนโยบาย และบ่อยครั้งที่การมีส่วนร่วมของประชาชนนำมาสู่การพิจารณาทางเลือกใหม่ๆ ที่น่าจะเป็นคำตอบที่มีประสิทธิภาพที่สุด
- ๒) ใช้ต้นทุนน้อยและลดความล่าช้าลง แม้ว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมจะต้องใช้เวลาและมีค่าใช้จ่ายมากกว่าการตัดสินใจฝ่ายเดียว แต่การตัดสินใจฝ่ายเดียวที่ไม่คำนึงถึงความต้องการแท้จริงของประชาชนนั้นอาจนำมาซึ่งการโต้แย้งคัดค้านหรือการฟ้องร้องกัน อันทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงในระยะยาว เกิดความล่าช้าและความล้มเหลวของโครงการได้ในที่สุด
- ๓) การสร้างฉันทามติ การมีส่วนร่วมของประชาชนจะสร้างข้อตกลงและข้อผูกพันอย่างมั่นคงในระยะยาวระหว่างกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน ช่วยสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มต่างๆ ลดข้อโต้แย้งทางการเมือง และช่วยให้เกิดความชอบธรรมต่อการตัดสินใจของรัฐบาล
- ๔) การนำไปปฏิบัติง่ายขึ้น การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้ประชาชนมีความรู้สึกของการเป็นเจ้าของการตัดสินใจนั้น และทันทีที่การตัดสินใจได้เกิดขึ้น พวกเขา ก็อยากเห็นสิ่งนั้นเกิดผลในทางปฏิบัติ และยิ่งอาจเข้ามาช่วยกันอย่างกระตือรือร้นอีกด้วย

^{๗๙} Creighton, J. L. (๒๐๑๘). คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม. แปลโดย ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์, ดร.ถวิลาดี บุรีกุล, ผศ.ดร.เมธิดา พงษ์ศักดิ์ศรี. ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท.

๕) การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าที่เลวร้ายที่สุด เพราะการเปิดโอกาสให้ฝ่ายต่างๆ เข้ามา แสดงความต้องการและข้อเป็นห่วงกังวลตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ จะช่วยลดโอกาสของการโต้แย้งและการ แบ่งฝ่ายที่จะเป็นปัจจัยให้เกิดการเผชิญหน้าอย่างรุนแรงได้

๖) การคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม เนื่องจากกระบวนการตัดสินใจที่โปร่งใส และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะสร้างความน่าเชื่อถือต่อสาธารณชนและเกิดความ ชอบธรรมโดยเฉพาะเมื่อมีการตัดสินใจในเรื่องที่มีการโต้แย้งกัน

๗) การคาดการณ์ความห่วงกังวลและทัศนคติของสาธารณชน เพราะเมื่อเจ้าหน้าที่ที่ เกี่ยวข้องได้มาทำงานร่วมกับสาธารณชนในกระบวนการมีส่วนร่วม เพราะจะรับรู้ถึงความห่วงกังวล และมุมมองของสาธารณชนต่อการทำงานขององค์กร ซึ่งจะทำให้เจ้าหน้าที่สามารถคาดการณ์ปฏิกิริยา ตอบสนองของสาธารณชนต่อกระบวนการและการตัดสินใจขององค์กรได้

๘) การพัฒนาภาคประชาสังคม ประโยชน์อย่างหนึ่งของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ทำให้ประชาชนมีความรู้ทั้งในส่วนของเนื้อหาโครงการและกระบวนการตัดสินใจของรัฐ รวมทั้งเป็นการ ฝึกอบรมผู้นำ และทำให้ประชาชนได้เรียนรู้ทักษะการทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ อย่างมี ประสิทธิภาพในอนาคต

อรรถย ก๊กผล^{๔๐} กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าก่อให้เกิดประโยชน์ หลายประการ สรุปได้ดังนี้

๑) เป็นการเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจของประชากร ทำให้การตัดสินใจมีความรอบคอบและ ได้รับการยอมรับมากขึ้น

๒) ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา โดยปกติกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน จะมีค่าใช้จ่ายและใช้ระยะเวลาในระดับหนึ่ง แต่ต้นทุนที่เสียไปกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน จะมีความคุ้มค่าเมื่อเปรียบเทียบการต่อต้านของประชาชนในภายหลัง

๓) การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการสร้างฉันทามติ ซึ่งสอดคล้องกับสังคมพหุลักษณะที่มีความ หลากหลายของความคิด ทำให้ลดความขัดแย้งในสังคมได้

๔) นำไปสู่ความร่วมมือในการปฏิบัติ กระบวนการมีส่วนร่วมทำให้ประชาชนมีความรู้สึก เป็นเจ้าของและมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

๕) ช่วยทำให้ผู้บริหารมีความใกล้ชิดกับประชาชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง ผู้บริหารกับประชาชน

๖) เป็นการช่วยพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน รวมทั้งเป็น การฝึกประชาชนในกระบวนการประชาธิปไตย

๗) ช่วยกระตุ้นให้ประชาชนมีความสนใจในประเด็นสาธารณะมากขึ้น

^{๔๐} อรรถย ก๊กผล. (๒๕๕๒). คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงค์การพิมพ์.

สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้ให้สิทธิประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนี้^{๑๑}

๑) สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง

รัฐธรรมนูญกำหนดให้ประชาชนผู้มีอายุไม่ต่ำกว่า ๑๘ ปี ในวันเลือกตั้ง มีสิทธิเลือกตั้งได้ ซึ่งเป็นการขยายสิทธิจากเดิมในอดีตที่ต้องมีอายุครบ ๑๘ ปีในวันที่ ๑ มกราคม ของปีที่มีการเลือกตั้ง รวมทั้งยังกำหนดให้เป็นหน้าที่ของประชาชนในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างอิสระ โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศเป็นสำคัญ ดังนั้น หากผู้ใดไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งจะถูกจำกัดสิทธิบางประการ ซึ่งได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๖๑ ว่า ผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้ใดไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และมีได้แจ้งเหตุที่ไม่อาจไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หรือแจ้งเหตุที่ไม่อาจไปใช้สิทธิเลือกตั้งแล้วแต่เหตุนั้นมีเหตุอันสมควร ผู้นั้นถูกจำกัดสิทธิบางประการ

๒) สิทธิจัดตั้งพรรคการเมือง

กำหนดให้บุคคลมีเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง ตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามที่กฎหมายบัญญัติ กฎหมายดังกล่าวอย่างน้อยต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการบริหารพรรคการเมืองซึ่งต้องกำหนดให้เป็นไปโดยเปิดเผยและตรวจสอบได้ เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในการกำหนดนโยบาย และการส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งและกำหนดมาตรการให้สามารถดำเนินการโดยอิสระ ไม่ถูกครอบงำ หรือชี้นำโดยบุคคลซึ่งมิได้เป็นสมาชิกของพรรคการเมืองนั้น รวมทั้งมาตรการกำกับดูแลมิให้สมาชิกของพรรคการเมืองกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

๓) สิทธิเข้าชื่อเสนอกฎหมาย

กำหนดให้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นคนเข้าชื่อเสนอกฎหมาย ตามหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย หรือหมวด ๕ หน้าที่ของรัฐ

๔) สิทธิออกเสียงประชามติ

กำหนดให้ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร คณะรัฐมนตรีจะขอให้มีการออกเสียงประชามติในเรื่องใดอันมิใช่เรื่องที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลหรือคณะบุคคลใดก็ได้ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ รวมทั้งยังกำหนดให้บุคคลมีหน้าที่ไปลงประชามติอย่างอิสระ โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศเป็นสำคัญ

^{๑๑} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๖๒). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

๕) สิทธิการมีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขรัฐธรรมนูญ

ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคนมีสิทธิเข้าชื่อร่วมกันในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ตามกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย โดยผู้ตัดชื่อแก้ไขเพิ่มเติมต้องเสนอเป็นร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมต่อรัฐสภาและให้รัฐสภาพิจารณาเป็นสามวาระ ซึ่งการขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญต้องไม่ใช่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบรัฐ

๖) สิทธิการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น

(๑) กำหนดให้มีการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเอง ตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นตามวิธีการและรูปแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่กฎหมายบัญญัติ

(๒) สมาชิกสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง

(๓) ผู้บริหารท้องถิ่น ให้มาจากการเลือกตั้งหรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น

(๔) ผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ อาจมาจากวิธีอื่นตามที่กฎหมายกำหนด แต่ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน

(๕) การดำเนินงาน อปท. สภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่น ต้องเปิดเผยข้อมูลและดำเนินการให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

(๖) ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในท้องถิ่นมีสิทธิเข้าชื่อกันเพื่อเสนอข้อบัญญัติหรือเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นได้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

๗) สิทธิตรวจสอบองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าสองหมื่นคนมีสิทธิเข้าชื่อกล่าวหาว่ากรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ผู้ใดมีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ หรือทุจริตต่อหน้าที่ หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่ หรือใช้อำนาจขัดต่อบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง โดยยื่นต่อประธานรัฐสภา พร้อมด้วยหลักฐานตามสมควร หากประธานรัฐสภาเห็นว่ามีความเห็นสมควรสั่งให้มีการกระทำตามที่ถูกล่าวหา ให้ประธานรัฐสภาเสนอเรื่องไปยังประธานศาลฎีกาเพื่อแต่งตั้งคณะผู้ไต่สวนอิสระจากผู้ซึ่งมีความเป็นกลางทางการเมืองและมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์เพื่อไต่สวนหาข้อเท็จจริง

๘) สิทธิสมัครรับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภา

กำหนดให้ที่มาของวุฒิสภาจำนวนสองร้อยคน มาจากการเลือกกันเองของบุคคลซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์อาชีพ ลักษณะ หรือประโยชน์ร่วมกัน หรือทำงาน หรือเคยทำงาน ด้านต่างๆ ที่หลากหลายของสังคม โดยในการแบ่งกลุ่มต้องแบ่งในลักษณะที่ทำให้ประชาชน ซึ่งมีสิทธิ

สมัครรับเลือกทุกคนสามารถอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้ การกำหนดที่มาของวุฒิสภาดังกล่าว เป็นการเปิดกว้างให้ประชาชนทุกคนทุกอาชีพมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง นโยบาย “ประชานิยม” กับการสร้าง/ลด “ความเหลื่อมล้ำ” และ “ความไม่เป็นธรรม” ทางเศรษฐกิจ: ข้อเสนอเชิงประจักษ์ว่าด้วยการแบ่งสรรผลประโยชน์ในธุรกิจค้าข้าวของไทย^{๘๒} มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่าง ผลต่างอันดับที่ ๑ ของราคาข้าวสารในตลาดโลก กับผลต่างอันดับที่ ๑ ของราคาข้าวสารภายในประเทศ และผลต่างอันดับที่ ๑ ของราคาข้าวสารภายในประเทศ กับผลต่างอันดับที่ ๑ ของราคาข้าวเปลือกภายในประเทศ เพื่อชี้ให้เห็นถึงการแบ่งสรรผลประโยชน์ในธุรกิจค้าข้าวของไทย ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ๓ ฝ่าย ได้แก่ เกษตรกรผู้ปลูกข้าว โรงสี และผู้ส่งออก ภายใต้นโยบายภาครัฐ ก่อนและหลังนโยบายประชานิยม กล่าวคือ การรับจำหน่ายข้าวเปลือก และการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว อันก่อให้เกิดการแบ่งสรรผลประโยชน์ในทางที่สร้างหรือลดความเหลื่อมล้ำ รวมถึงความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ตลอดจนเปรียบเทียบผลของการนำนโยบายประชานิยมทั้ง ๒ รูปแบบมาปฏิบัติในมิติดังกล่าว เพื่อสรุปเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายต่อไป

ผลการศึกษาพบว่า ก่อนการนำนโยบายประชานิยมมาใช้ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์สูงสุด ถึงร้อยละ ๖๘ ในขณะที่ผู้ส่งออกและโรงสี ได้รับร้อยละ ๓๐ และร้อยละ ๒ ตามลำดับ ภายหลังจากการนำนโยบายประชานิยมมาใช้ โครงสร้างการแบ่งสรรผลประโยชน์เกิดการเปลี่ยนแปลงจากเดิม เกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่เคยเป็นผู้รับผลประโยชน์มากถึงร้อยละ ๖๘ กลับลดลงไปกว่าครึ่ง เหลือเพียงร้อยละ ๓๒ ในขณะที่ผู้ส่งออกและโรงสีได้รับผลประโยชน์เพิ่มมากขึ้นเป็นร้อยละ ๔๗ และร้อยละ ๒๑ ตามลำดับ เมื่อจำแนกนโยบายประชานิยมออกเป็นการรับจำหน่ายข้าวเปลือก และการประกันรายได้เกษตรกร พบว่า การรับจำหน่ายข้าวเปลือกมีส่วนการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่เป็นคุณแก่ผู้ส่งออกมากเป็นประวัติการณ์ สูงถึงร้อยละ ๖๑ ในขณะที่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวกลับได้รับน้อยที่สุดเป็นประวัติการณ์เช่นกัน เพียงร้อยละ ๑๗ เมื่อเปรียบเทียบกับโครงสร้างสัดส่วนการแบ่งสรรผลประโยชน์ของการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ที่เป็นคุณแก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมากเป็นประวัติการณ์ สูงถึงร้อยละ ๘๗ ในขณะที่ผู้ส่งออกและโรงสีได้รับร้อยละ ๙ และร้อยละ ๔ ตามลำดับ จึงอาจกล่าวได้ว่า นโยบายประชานิยม ที่แม้จะถูกตั้งข้อสังเกตว่ามีผลดีมากกว่าผลร้าย ในขณะเดียวกัน ก็เริ่มเป็นที่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในสังคมไทย นับเป็นตัวแปรหนึ่งที่สามารถทั้งสร้างและลดความเหลื่อมล้ำ รวมถึงความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจได้ ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า การรับจำหน่ายข้าวเปลือกที่แม้จะได้รับการยอมรับและชื่นชมจากเกษตรกรผู้ปลูกข้าว แต่กลับเป็นนโยบายที่เอื้อประโยชน์ต่อผู้

^{๘๒} กิตติศักดิ์ เจริญสิทธิประเสริฐ, ธนพร ศรียากุล, และชยงการ ภรมมาต. (๒๕๕๕). นโยบาย “ประชานิยม” กับการสร้าง/ลด “ความเหลื่อมล้ำ” และ “ความไม่เป็นธรรม” ทางเศรษฐกิจ: ข้อเสนอเชิงประจักษ์ว่าด้วยการแบ่งสรรผลประโยชน์ในธุรกิจค้าข้าวของไทย. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๓๘(๑), ๘๘-๑๐๓.

ส่งออกมากที่สุด ในขณะที่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวกลายเป็นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์น้อยที่สุด ตรงกันข้าม การประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว กลับเป็นนโยบายที่เอื้อประโยชน์ต่อเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมากที่สุด แต่อาจจะด้วยข้อเท็จจริงด้านราคาข้าวสารในตลาดโลกที่ลดลงอย่างต่อเนื่องตลอดนโยบาย จึงเป็นเหตุให้การประกันรายได้เกษตรกรไม่เป็นที่ยอมรับและชื่นชมจากเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

การศึกษาเรื่อง การนำนโยบายประชานิยมมาใช้ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งปี พ.ศ. ๒๕๕๔: ศึกษากรณีของพรรคประชาธิปัตย์และพรรคเพื่อไทย^{๔๓} มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยที่สำคัญคือ ๑) ศึกษาว่านโยบายประชานิยมของพรรคประชาธิปัตย์และพรรคเพื่อไทยมีผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแค่ไหน อย่างไร และ ๒) ศึกษาถึงปัจจัยสำคัญอื่นที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในครั้งนี้

ผลของการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า ปัจจัยที่สำคัญคือ บริบททางการเมือง เรื่องความขัดแย้งในสังคมไทย การแบ่งขั้วแบ่งสี แบ่งเป็น ๒ ฝ่ายใหญ่ๆ ที่เรียกกันว่า “ฝ่ายเอาทักษิณ” และ “ฝ่ายไม่เอาทักษิณ” มีผลต่อการตัดสินใจมากที่สุด

ส่วนผลวิจัยเชิงปริมาณตามสมมติฐานที่สำคัญ พบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจกับนโยบายประชานิยมของทั้งสองพรรคมาก และพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งมากที่สุดคือนโยบายพรรค และปัจจัยนโยบายประชานิยมเป็นปัจจัยที่มีผลอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างไปทางมาก จากผลที่พบจากการวิจัยที่ต่างกันนั้น จึงได้มีการวิเคราะห์เพิ่มเติมจากความเห็นผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการที่มีชื่อเสียงหลายท่านอย่างถี่ยิบ สรุปได้ว่านโยบายประชานิยมมีผลต่อการตัดสินใจของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งมาก แต่ปัจจัยอื่นคือ บริบททางการเมืองในเรื่องของการแบ่งขั้ว แบ่งสี แบ่งฝ่าย มีน้ำหนักมากกว่า ซึ่งน่าจะเป็นสิ่งที่เหนือกว่าปัจจัยอื่นๆ ในการเลือกตั้งครั้งนี้ เพราะผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่แบ่งฝ่ายมีความตั้งใจที่จะเลือกฝ่ายตนอยู่แล้ว ไม่ว่าจะนโยบายจะเป็นเช่นไรก็ไม่ได้ทำให้ผลการเลือกตั้งเปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ ในการศึกษาวิจัยยังมีประเด็นที่น่าสนใจคือ พรรคการเมืองมีการพัฒนารูปแบบการผลิตและการนำเสนอนโยบายประชานิยมในทางที่เจาะจงกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น และขยายไปในแนวลึกถึง “ตัวบุคคล” และแนวราบกระจายไปยัง “กลุ่ม” ต่างๆ มากขึ้น โดยยังคงเน้นหวังผลในการหาเสียงเป็นหลัก จนอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและการคลังของประเทศ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพรรคการเมืองต่างๆ จะแข่งขันหาเสียงด้วยนโยบายประชานิยม โดยมุ่งการ “แจก” และ “ให้” อย่างมากมาย แต่ประสิทธิผลของการหาเสียงด้วยนโยบายดังกล่าวยังคงอยู่ที่ความเชื่อมั่นของประชาชนต่อพรรคการเมืองที่นำเสนอเป็นสำคัญ

ข้อสังเคราะห์จากงานวิจัยนี้มีสิ่งที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ สรุปได้ดังนี้ ๑) ปัจจัยนโยบายประชานิยมไม่ใช่เป็นตัวแปรเดียว (Principle Variable) ของการตัดสินใจเลือกตั้งของประชาชนแต่เป็นตัวแปร

^{๔๓} สมชาย สาโรธา. (๒๕๕๖). การนำนโยบายประชานิยมมาใช้ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งปี พ.ศ. ๒๕๕๔: ศึกษากรณีของพรรคประชาธิปัตย์และพรรคเพื่อไทย. ปรัชญาดุสิตบัณฑิต (สื่อสารการเมือง) มหาวิทยาลัยเกริก.

เสริม (Contributory Variable) ของปัจจัยอื่น ๒) พรรคประชาธิปัตย์และพรรคเพื่อไทยที่ต่างก็มุ่งใช้นโยบายประชานิยมแข่งขันในการเลือกตั้งครั้งนี้อย่างเต็มที่ แต่ปัจจัยนี้กลับไม่ใช่ปัจจัยที่ตัดสินใจแพ้ชนะการเลือกตั้ง ๓) ปัจจัยที่น่าจะเป็นตัวแปรในการตัดสินใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งคือ ปัจจัยบริบททางการเมือง การเมือง การแบ่งขั้ว แบ่งสี แบ่งขั้ว แบ่งฝ่ายของประชาชนเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๔) การเลือกตั้งทั่วไปปี ๒๕๕๔ ไม่ใช่การเลือกตั้งแบบปกติทั่วไป (Unconventional Election) อาจเรียกว่าการเลือกตั้งทางเทคนิค (Technical Election) ๕) แนวโน้มของการเมืองและการเลือกตั้งในประเทศไทยเข้าสู่ระบบ ๒ ขั้ว ๖) ปัจจัย “ประชานิยม” ได้เกิดขึ้นใน “ภาคเหนือ” และ “ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” คล้ายกับทาง “ภาคใต้” ๗) ความศรัทธาในตัวบุคคลมีบทบาทสูงในการเลือกตั้งครั้งนี้ ๘) มีปัจจัยพิเศษหลายปัจจัยที่ทำให้พรรคการเมืองหรือผู้สมัครได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งครั้งนี้ และ ๙) บทบาทของนโยบายประชานิยมมีผลทั้งในทางบวกและทางลบ

การศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ก่อให้เกิด “ประชานิยม” ทางการเมืองไทย ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ – ๒๕๕๓^{๔๔} ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิด “ประชานิยม” ในทางการเมืองปี ๒๕๔๙ - ๒๕๕๓ ผู้วิจัยศึกษาได้ว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดประชานิยมมี ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านการเมือง เพราะมีบทบาทสำคัญที่จะขับเคลื่อนประชานิยมในดำรงอยู่และมีบทบาทต่อการเมืองไทย ๒๕๔๙ - ๒๕๕๓

ปัจจัยที่ ๑ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ คือ จากการที่ “ประชานิยม” เข้าไปมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจชีวิตประจำวันของประชาชนมากขึ้น ทำให้ประชานิยมต้องถูกนำมาใช้อย่างต่อเนื่องและไม่อาจปฏิเสธได้หากประชานิยมถูกนำมาตอบสนอง แม้ประชาชนจะได้ความช่วยเหลือจากสิ่งจากรัฐบาลหยิบยื่นให้ ประชาชนอาจจะไม่รับรู้ถึงความเสียหายในระยะสั้น แต่การเข้ามาช่วยเหลือต้องนำภาษีประชาชนมาใช้ พอถึงเวลาที่รัฐบาลขาดรายได้ ผู้ที่จะถูกรัฐบาลหารายได้อันดับแรกคือ ประชาชน ฉะนั้น สาเหตุที่ประชานิยมเกิดขึ้นในสังคมช่วงปี ๒๕๔๙ - ๒๕๕๓ มาจากการแก้ไขปัญหาเรื่องปากท้องของประชาชน การแก้ไขปัญหาความยากจน การลดค่าครองชีพต่างๆ ของประชาชน ซึ่งทำให้เกิดการยึดติดกับประชานิยม (เสพติดประชานิยม) ประชาชนกลายเป็นเครื่องมือที่ใช้แข่งขันกันต่อรองกับนโยบายเพื่อสร้างความนิยมแก่นักการเมือง และรูปแบบสังคมที่ต้องตอบสนองต่อการเกิดประชานิยม ไม่ว่าจะฝ่ายใดฝั่งใดจะให้เข้ามามีอำนาจ ต่างเป็นการเข้าถึงประชาชนที่ฝ่ายใดจะได้มากกว่า แต่บทบาทของประชานิยมนั้น ไม่ได้ลดลงและยังดำรงอยู่หลังจากที่นักการเมืองได้รับผลสำเร็จจากการใช้ประชานิยมด้วยรูปแบบสังคมที่เอื้อแก่การให้เกิดประชานิยมที่ตอบสนองเรื่องเศรษฐกิจของประชาชน สวัสดิการขั้นพื้นฐาน หากได้รับการตอบสนองจากนักการเมือง จึงไม่ใช่เรื่องยากที่ประชานิยมจะเข้ามาอยู่ในชีวิตประจำวันของประชาชนและเกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง

^{๔๔} ทรงภูมิ พรหมภาพ และโกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (๒๕๕๘). ปัจจัยที่ก่อให้เกิด “ประชานิยม” ทางการเมืองไทย ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ - ๒๕๕๓. วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์, ๔(๒), ๒๓๒-๒๕๑.

ปัจจัยที่ ๒ ปัจจัยด้านการเมือง คือ นักการเมืองหลังยุครัฐบาลทักษิณ ต่างให้ความสำคัญกับประชานิยมและเกิดการนำเอา “ประชานิยม” มาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาอำนาจ รูปแบบการเมืองประชานิยมเกิดขึ้นนับตั้งแต่การเลือกตั้งปี ๒๕๕๐ ไม่ว่าจะเป็นพรรคการเมืองเล็กหรือใหญ่ ต่างใช้นโยบายประชานิยมมาแข่งขันกัน ซึ่งทำให้ลักษณะบุคลิกนักการเมืองมีการเข้าถึงประชาชนมากขึ้น นักการเมืองสร้างภาพลักษณ์เป็นส่วนหนึ่งกับประชาชนกับชุมชนได้ ปราบฏุกการณ์นี้แสดงให้เห็นได้ทุกพรรคการเมือง นักการเมืองนั้นจะอ้างผลประโยชน์ของประชาชนมาเป็นส่วนที่ช่วยให้ความรู้สึกที่ใกล้ชิดประชาชน เป็นที่พึ่งของประชาชนได้ ด้วยนัยที่หวังจะได้รับความนิยมนอกจากประชาชน หากนักการเมืองไม่นำประชานิยมมาใช้ในกิจกรรมหรือการเคลื่อนไหวทางการเมืองต่างๆ นั้น จะเป็นการตัดโอกาสที่จะทำให้นักการเมืองเข้าถึงอำนาจ การสร้างประชานิยมโดยการลงพื้นที่พบปะกับประชาชนบ่อยๆ ของนักการเมือง สร้างบุคลิกที่เป็นที่พึ่งของประชาชน การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลังปี ๒๕๕๐ เป็นต้นมา ประชานิยมถูกใช้อย่างแพร่หลาย เป็นการสร้างประชานิยมที่ลอกเลียนรูปแบบมาจากรัฐบาลทักษิณที่ทำให้การเมืองไม่เข้มข้น นักการเมืองพยายามผูกขาดประชาชน ประชาชนแบ่งเป็นฝ่ายได้ชัดเจนการแข่งขันทางการเมือง เพื่อแย่งชิงพื้นที่และการเข้าถึงประชาชนเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน คงไว้ซึ่งฐานเสียงที่จะใช้ในสมัยต่อมา ดังนั้น การดำเนินนโยบายต่างๆ ทางการเมืองต้องมองถึงความยั่งยืน การแก้ปัญหาที่ตรงจุด รวมทั้งการพึ่งตัวเองของประชาชนให้ได้เป็นที่ตั้ง ต้องมองให้ไกลกว่าการใช้กลยุทธ์เพียงสั้นๆ ด้วยการทำให้ประชาชนรู้สึกได้รับการอุปถัมภ์จากรัฐ อันจะนำไปสู่การรักษาอำนาจทางการเมืองของรัฐบาลต่อไปเท่านั้น ปัจจัยทางการเมืองจึงก่อให้เกิดประชานิยมและมีบทบาทสำคัญในช่วงปี ๒๕๔๙ – ๒๕๕๓ การรักษาอำนาจทางการเมืองเพื่อให้เป็นที่ยอมรับและไว้วางใจต่อประชาชนนำมาซึ่งนโยบายที่แจกจ่ายหรือให้เปล่าแก่ประชาชน

การศึกษาเรื่อง ปัญหาการควบคุมตรวจสอบ “ประชานิยม” ในประเทศไทย^{๕๕} ผลการศึกษาพบว่า “ประชานิยม” มีสถานะเป็นแนวคิด (Idea) พื้นฐานที่อยู่เบื้องหลังการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสียขึ้นอยู่กับลักษณะของนโยบาย ความสามารถในการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล และบริบทของแต่ละประเทศที่แตกต่างกัน การดำเนินนโยบายประชานิยมของรัฐบาลจึงต้องถูกควบคุมตรวจสอบภายใต้กรอบวินัยทางการเมือง เพื่อป้องกันมิให้ประสบกับหายนะทางการเมืองในระยะยาว อย่างไรก็ตาม ระบบการควบคุมตรวจสอบของประเทศไทยยังประสบกับปัญหาและข้อจำกัดหลายประการ

ประการที่หนึ่ง การควบคุมตรวจสอบโดยรัฐสภาไม่สามารถควบคุมตรวจสอบในทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากสมาชิกรัฐสภาไม่สามารถรับทราบต้นทุนที่แท้จริงในการดำเนินโครงการประชานิยมของรัฐบาล และไม่มีหน่วยงานวิเคราะห์ข้อมูลที่เข้มแข็งในการสนับสนุนการทำงาน

^{๕๕} อานันท์ กระบวนศรี. (๒๕๕๘). ปัญหาการควบคุมตรวจสอบ “ประชานิยม” ในประเทศไทย. นิตยสารธรรมสารคดี สาขากฎหมายมหาชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ของรัฐสภา ประกอบกับระบบกฎหมายการคลังของไทยยังไม่เอื้ออำนวยต่อการควบคุมตรวจสอบการใช้เครื่องมือทางการคลังประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการใช้จ่ายเงินแผ่นดิน มาตรการทางภาษี หรือการกีดกันนี้สาธารณะเพื่อสนองต่อนโยบายประชานิยมของรัฐบาล ทำให้ รัฐสภาไม่สามารถควบคุมตรวจสอบนโยบายและการดำเนินการตามนโยบายประชานิยมของรัฐบาลได้ อย่างแท้จริง

ประการที่สอง การควบคุมตรวจสอบโดยองค์กรตุลาการ ไม่สามารถควบคุมตรวจสอบความคุ้มค่าของนโยบายและเครื่องมือทางการคลังที่รัฐบาลใช้ในการดำเนินการตามนโยบายประชานิยม จึงทำให้ศาลรัฐธรรมนูญตีความกฎหมายขยายขอบเขตอำนาจของตนเอง ใช้อำนาจก้าวล่วงเข้าไปควบคุมตรวจสอบความคุ้มค่าของเครื่องมือทางการคลังที่รัฐบาลใช้ในการดำเนินโครงการประชานิยม รวมถึงการกำหนดเขตอำนาจของศาลปกครองในการควบคุมตรวจสอบเครื่องมือทางการคลังที่สัมพันธ์ต่อการกระทบกระเทือนกับเรื่องในทางนโยบายซึ่งเป็นเรื่องที่รัฐบาลต้องรับผิดชอบในทางการเมือง อันเป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักแบ่งแยกอำนาจอันเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของประเทศที่ปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตย

ประการที่สาม การควบคุมตรวจสอบโดยองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติได้ตีความกฎหมายขยายอำนาจของตนเข้าไปควบคุมตรวจสอบความคุ้มค่าในการดำเนินโครงการประชานิยมของรัฐบาลในคดีอาญา ซึ่งเป็นเรื่องทางการเมืองที่รัฐบาลจะต้องรับผิดชอบต่อประชาชน เป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักการพื้นฐานในระบอบเสรีประชาธิปไตย นอกจากนี้กฎหมายที่ให้อำนาจในการควบคุมตรวจสอบวินัยทางงบประมาณและการคลังยังไม่ครอบคลุมถึงผู้ดำรงตำแหน่งในทางการเมือง ทำให้ไม่สามารถลงโทษปรับทางปกครองแก่ข้าราชการทางการเมืองผู้เกี่ยวข้องกับโครงการประชานิยมที่ขัดต่อวินัยทางงบประมาณและการคลัง แม้ว่าบุคคลดังกล่าวอาจจะมีกรกระทำที่มีสถานะเป็นการกระทำในทางปกครองเช่นเดียวกับข้าราชการประจำก็ตาม

จากสภาพปัญหาดังกล่าว จึงได้มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเพื่อสนับสนุนให้องค์กรควบคุมตรวจสอบสามารถควบคุมตรวจสอบ “ประชานิยม” ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักการปกครองพื้นฐานในระบอบเสรีประชาธิปไตย ดังนี้

ประการที่หนึ่ง กำหนดให้คณะรัฐมนตรีแจ้งข้อมูลทางการคลังของนโยบายประชานิยม และยกระดับหน่วยงานอิสระทางการคลังที่ทำหน้าที่ในการวิเคราะห์ข้อมูลสนับสนุนการทำงานของรัฐบาล เพื่อให้รัฐสภาสามารถรับทราบต้นทุนที่แท้จริงของนโยบายประชานิยมของรัฐบาล และนำระบบงบประมาณสองขามาใช้ในประเทศไทย พร้อมกับรับรองหลักความยินยอมทางภาษีในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ รวมถึงการบัญญัตินิยามของ “เงินแผ่นดิน” ให้มีความชัดเจน และแก้ไขกฎหมายเพื่อให้รัฐสภามีอำนาจในการควบคุมตรวจสอบเงินนอกงบประมาณ เพื่อให้รัฐสภาสามารถควบคุมตรวจสอบนโยบายประชานิยมและการใช้เครื่องมือทางการคลังในการดำเนินโครงการประชานิยมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประการที่สอง กำหนดบทบัญญัติทางการคลังในรัฐธรรมนูญ และกำหนดขอบเขตอำนาจศาลปกครองในทางการคลังให้มีความแน่นอนและชัดเจน เพื่อให้องค์กรศาลใช้อำนาจตุลาการในการควบคุมตรวจสอบการใช้เครื่องมือทางการคลังในการดำเนินโครงการประชานิยมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้หลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นหลักนิติรัฐ และหลักประชาธิปไตย

ประการที่สาม คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติจะต้องมีความยับยั้งชั่งใจในการใช้อำนาจในการควบคุมตรวจสอบการใช้เครื่องมือทางการคลังในการดำเนินโครงการประชานิยมในคดีอาญา และกำหนดให้คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินสามารถควบคุมตรวจสอบการกระทำของข้าราชการการเมืองที่มีสถานะเป็นการกระทำทางปกครอง เพื่อให้องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญสามารถควบคุมตรวจสอบการใช้เครื่องมือทางการคลังในการดำเนินโครงการประชานิยมได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักการปกครองพื้นฐานในระบอบเสรีประชาธิปไตย

การศึกษาเรื่อง นโยบายประชานิยม^{๘๖} ผลการศึกษาพบว่า นโยบายประชานิยม เป็นนโยบายที่เอื้อประโยชน์และส่งผลดีในระยะยาวให้แก่คนจนผู้มีรายได้น้อยเพื่อลดช่องว่างฐานะทางสังคมให้น้อยลง จึงเป็นทฤษฎีที่จะส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาวและอาจเลิกนโยบายในบางเรื่อง หากผลลัพธ์เป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์แล้วในภายหลังได้ นโยบายประชานิยมบางโครงการพึงต้องตระหนักถึงผลกระทบในภาพรวมที่อาจมีความเสียหายที่สูงต่อเศรษฐกิจมหภาค หนี้สาธารณะ และกระบวนการที่ไม่โปร่งใสและตรวจสอบได้

ดูเหมือนว่าประเทศที่ประสบกับวิกฤตทางเศรษฐกิจมีทางเลือกอยู่ไม่มากนัก ทางหนึ่งก็คือการลดความกดดันทางการเมืองหรือสร้างคະແນນนิยม โดยการดำเนินนโยบายการสร้างหนี้ต่อไปเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจสร้างงานให้ประชาชน หรือไม่ก็ต้องใช้ยาขมทำสิ่งตรงกันข้าม คือ ดำเนินนโยบายและมาตรการทางเศรษฐกิจอย่างเข้มงวด ซึ่งส่งผลกระทบต่อคนจน ซึ่งในกรณีของประเทศไทยไม่จำเป็นจะต้องคิดว่ามีทางเลือกเพียง ๒ ทางเท่านั้น ในการแก้ไขวิกฤตทางเศรษฐกิจ ถ้าหากเราเข้าใจว่าวิกฤตที่เกิดขึ้นนี้เป็นวิกฤตของมนุษย์มิใช่เป็นเพียงวิกฤตการณ์ด้านการเงิน การคลังที่เกี่ยวกับเรื่องของเศรษฐกิจมหภาคเท่านั้น เราก็จะสามารถดำเนินนโยบายแก้ปัญหาโดยเอาคนหรือประชาชนเป็นศูนย์กลางแบบบูรณาการ กล่าวคือ พยายามสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในสังคมเพื่อมาวิเคราะห์โอกาส ภัยคุกคาม จุดอ่อน จุดแข็งของสภาพแวดล้อมเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ร่วมกัน รวมทั้งวางกลยุทธ์และแผนปฏิบัติงานในการแก้ปัญหา และนำไปช่วยปฏิบัติอย่างเป็นเครือข่ายร่วมกัน ไม่มีแนวนโยบายทางเศรษฐกิจจากตำราทางวิชาการใดๆ ที่ใช้ได้ผลกับทุกประเทศ ไม่ว่าจะในเรื่องที่เกี่ยวกับการสร้างธรรมาภิบาล การส่งเสริมการค้าเสรี รวมทั้งการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ และอื่นๆ การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเท่านั้นที่จะช่วยให้การกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤต

^{๘๖} ภาวฤต เหมหาชาติ. (๒๕๕๙).

เศรษฐกิจเป็นไปโดยสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศได้อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นสัญญาณบอกว่าถึงเวลาแล้วที่ผู้ที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศและการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจไม่ควรกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจตามทฤษฎีวิชาการตายตัวมากเกินไป โดยปราศจากการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกฝ่ายในสังคม เพื่อที่จะได้ร่วมกันศึกษาหาความรู้ สร้างความเข้าใจให้ถ่องแท้ถึงสภาพอันแท้จริงของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของประชาชนคนไทย เพื่อที่จะได้สามารถดำเนินนโยบาย ทำให้ประชานิยมกลายเป็นประชาร่วมมือได้โดยไม่จำเป็นต้องทำให้ประเทศล่มจมเสมอไป

การศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ของการดำเนินนโยบายประชานิยม : กรณีศึกษามาตรการลดค่าครองชีพของประชาชนในโครงการรถเมล์ฟรี^{๘๗} ผลการศึกษาพบว่า “โครงการรถเมล์ฟรี” เป็นส่วนหนึ่งของมาตรการ “ลดภาระค่าครองชีพประชาชนด้านขนส่ง” ซึ่งริเริ่มในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ โดยในระยะที่ ๑ โครงการรถเมล์ฟรีอายุเพียง ๖ เดือน และมีการต่ออายุ ๒๒ ครั้ง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงรัฐบาล ๕ สมัย ซึ่งทุกรัฐบาลที่ผ่านมา ได้มอบให้องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) เป็นหน่วยงานตัวแทนในการดำเนินโครงการ โดย ณ วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๖๐ รัฐบาลได้ใช้งบประมาณอุดหนุนโครงการดังกล่าวรวมทั้งสิ้น ๒๘,๒๔๓ ล้านบาท

ขสมก. เป็นรัฐวิสาหกิจที่รัฐบาลถือหุ้นร้อยละ ๑๐๐ ก่อตั้งในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ มีผลประกอบการขาดทุนอย่างต่อเนื่องตลอด ๔๐ ปี โดย ณ สิ้นปี ๒๕๕๙ มีผลขาดทุนสะสม ๑๐๕,๖๓๓ ล้านบาท ซึ่ง ๔๖,๔๘๕ ล้านบาท หรือร้อยละ ๔๔ ของผลขาดทุนสะสม เป็นการเพิ่มขึ้นในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๖๐) ซึ่งหากมองผิวเผินจะเห็นว่า “โครงการรถเมล์ฟรี” เป็นนโยบายประชานิยมที่ส่งผลกระทบต่อผลประกอบการของ ขสมก. นอกจากนั้น การกำหนดราคาค่าโดยสารยังเป็นการทำลายกลไกตลาด ไม่ก่อให้เกิดความสามารถในการแข่งขัน และเป็นภาระทางการคลังของประเทศ อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ (Cost-Benefit Analysis) พบว่า โครงการรถเมล์ฟรีมีความคุ้มค่าเชิงสังคม แต่ไม่คุ้มค่าทางการเงิน และจากการทำแบบสอบถามกลุ่มผู้ใช้บริการ พบว่า มีความพึงพอใจและต้องการให้รัฐบาลขยายอายุโครงการต่อไป หากมองเชิงลึกจะเห็นว่า ในช่วงเวลาเดียวกัน ขสมก. เติมนรถ ๑๑๔ เส้นทาง (รถโดยสาร ๒ ประเภท คือ รถเมล์ธรรมดา และรถเมล์ปรับอากาศ) และแบ่งให้รถร่วมภาคเอกชนดำเนินการเดินรถ ๓๔๒ เส้นทาง (มีรถโดยสาร ๔ ประเภท คือ มินิบัส รถร่วมบริการ รถตู้ปรับอากาศ และรถสองแถวในซอย) ซึ่งบริษัทรถร่วมเอกชนมี “กำไร” จากผลประกอบการ ดังนั้น จึงเสนอแนะให้ปรับปรุง “โครงการรถเมล์ฟรี” ๕ ด้าน คือ ด้านการวิเคราะห์

^{๘๗} พิมพ์เพ็ญ ลัดพลี, ฐิติเทพ สิทธิยศ, จันทิรา ตรงศ์มีทอง, ปวีณา สำเร็จ, สุवारณณ วรรณสุกใส, อัจฉรา อาธารมาศ, วรวิมล แซ่ลิ้ม, ปุณชรัสมิ์ ดอนศรีจันทร์, ศิริ จงดี, และสุทวดี เริ่มคิดการ. (๒๕๖๐). การวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ของการดำเนินนโยบายประชานิยม : กรณีศึกษามาตรการลดค่าครองชีพของประชาชนในโครงการรถเมล์ฟรี. สำนักงานบริหารหนี้สาธารณะ กระทรวงการคลัง.

โครงการ ด้านงบประมาณสนับสนุนด้านเครื่องมือการระดมทุนรูปแบบใหม่ ด้านการกำกับดูแล และด้าน Moral Hazard ที่สำคัญถึงความร่วมมือ ความมุ่งมั่น และเจตนาธรรม ของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะเป็นแรงผลักดันที่แท้จริงในการปรับปรุงพัฒนา “โครงการรถเมล์ฟรี” เป็นต้นแบบของ “โครงการประชานิยม” ที่มีผลประโยชน์ทางสังคมโดยไม่เป็นภาระทางการคลังเสมอไป

การศึกษาเรื่อง นโยบายประชานิยม : ผลกระทบและแนวทางการรับมือ^{๘๘} มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายประชานิยมของรัฐบาลไทย เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างนโยบายประชานิยมกับนโยบายรัฐสวัสดิการ และการสร้างเกณฑ์สำหรับการกำหนดกรอบนโยบายที่เหมาะสมของรัฐบาล และเสนอแนะแนวทางและมาตรการสำหรับการหลีกเลี่ยงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากนโยบายประชานิยม

ผลการวิจัยพบว่า

๑) นโยบายประชานิยมของรัฐบาลไทยจำนวน ๘ โครงการ สามารถจำแนกประเด็นนโยบายออกเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ นโยบายที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรและการพยุงสินค้าเกษตร นโยบายด้านการศึกษา นโยบายที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ และนโยบายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่โดยโครงการที่ส่งผลกระทบทางบวกเป็นส่วนใหญ่และค่อนข้างมีความคุ้มค่าสูงจำนวน ๓ โครงการ ได้แก่ โครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร โครงการบ้าน ๓๐๓. (ธนาคารอาคารสงเคราะห์) เพื่อที่อยู่อาศัยแห่งแรก โครงการลดอัตราภาษีสรรพสามิตน้ำมันดีเซล ส่วนผลกระทบทางลบเป็นส่วนใหญ่และมีความค้ำค่าน้อย จำนวน ๕ โครงการ ได้แก่ โครงการพักหนี้เกษตรกรรายย่อยและประชาชนผู้มีรายได้น้อย โครงการรับจำนำข้าวเปลือก โครงการจัดการเรียนการสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์พกพา (แท็บเล็ต) โครงการมาตรการรถยนต์คันแรก โครงการเพื่อออกแบบและก่อสร้างระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนและระบบแก้ไขปัญหาอุทกภัยของประเทศไทย

๒) นโยบายประชานิยมแตกต่างจากนโยบายรัฐสวัสดิการใน ๓ ประเด็น คือ ความต่อเนื่องของนโยบาย เป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เท่าเทียมและยั่งยืนของประชาชน และภาระทางการคลัง โดยนโยบายประชานิยมเป็นนโยบายระยะสั้นที่ใช้เป็นเพียงกลยุทธ์เอาใจประชาชนเพื่อการสร้างคะแนนนิยมของนักการเมืองเพื่อให้ชนะการเลือกตั้ง อาจไม่มีการสานต่อเมื่อเปลี่ยนรัฐบาล และเป็นการสร้างภาระทางการคลัง ในขณะที่นโยบายรัฐสวัสดิการจะมีความต่อเนื่องในรัฐบาลทุกชุด โดยเป็นเป็นบทบาทของรัฐในการส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของพลเมือง อาศัยหลักความเสมอภาคของโอกาส การกระจายความมั่งคั่งอย่างชอบธรรม และมีความรับผิดชอบต่อประชาชนทุกกลุ่มผ่านระบบการจัดเก็บภาษีที่มีประสิทธิภาพ สำหรับการที่สังคมไทยจะก้าวข้ามพ้นประชานิยมได้นั้น

^{๘๘} พลชนัน นิรมิตรไชยพันธ์, อริศรา เล็กสรรเสริญ, กมลพร สอนศรี, และวราภรณ์ โนนริยา. (๒๕๖๑). นโยบายประชานิยม : ผลกระทบและแนวทางการรับมือ. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

รัฐต้องสร้างระบบรัฐสวัสดิการเข้ามาแทนที่ ในระยะแรกหากยังไม่มีความพร้อมทางการคลัง ต้องเริ่มจากการพัฒนาระบบสวัสดิการให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อลดภาระทางการคลัง

๓) มาตรการสำหรับการหลีกเลี่ยงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากนโยบายประชานิยม รวมทั้งการขยายตัวของนโยบายประชานิยมในรูปแบบต่างๆ สามารถจำแนกประเด็นนโยบายออกเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ นโยบายที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรและการพยุงสินค้าเกษตรควรเน้นที่ความต้องการจำเป็นที่แท้จริงของเกษตรกร เปิดโอกาสให้เกษตรกรและผู้เกี่ยวข้อง หน่วยงานในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการ นโยบายด้านการศึกษาต้องส่งเสริมการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม นโยบายที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ ต้องคำนึงถึงความคุ้มค่าของงบประมาณที่ใช้ไปกับความต้องการจำเป็นและการคัดกรองประชาชนกลุ่มเป้าหมาย และนโยบายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ควรส่งเสริมให้มีการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน อีกทั้งสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ยังมีบทบาทสำคัญในการป้องกันผลกระทบจากนโยบายประชานิยมผ่านยุทธศาสตร์การสกัดกั้นการทุจริตเชิงนโยบายในรูปแบบภาคีเครือข่าย ได้ ๓ ระยะ ได้แก่ ระยะต้นน้ำ ในการดำเนินงานร่วมกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ในการคัดกรองผู้สมัครตำแหน่งทางการเมือง สร้างภาคีเครือข่ายกับภาคประชาสังคมในแต่ละพื้นที่ในการให้ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย ระยะกลางน้ำ ในระยะนี้จะเน้นบทบาทของสำนักงาน ป.ป.ช. ในการสร้างภาคีเครือข่ายในรูปแบบที่มุ่งตรวจสอบ การนำนโยบายไปปฏิบัติ และระยะปลายน้ำ ในระยะนี้จะเป็นการสร้างภาคีเครือข่ายการปราบปรามผู้ที่ทุจริต และเป็นกระบวนการตรวจสอบทรัพย์สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และปราบปรามผู้กระทำผิดทางการเมืองมาลงโทษ

จากผลการศึกษาข้างต้น มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่ การจัดทำนโยบายควรมีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกมิติ รัฐบาลควรมีการศึกษาถึงกฎหมาย ข้อกำหนดหรือระเบียบราชการต่าง ๆ อย่างรอบคอบ และดำเนินการตามอย่างเคร่งครัด ประเทศไทยควรมีการวางแผนระยะยาวอย่างเป็นระบบเพื่อก้าวข้ามประชานิยมไปสู่ระบบรัฐสวัสดิการ หากประเทศไทยยังไม่มีความพร้อมในฐาณะทางการคลัง ควรมีการพัฒนาสังคมสวัสดิการขึ้นมารองรับเพื่อลดภาระทางการคลัง ในด้านข้อเสนอแนะต่อสำนักงาน ป.ป.ช. ได้แก่ การสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งและการทำงานในแบบองค์การเครือข่ายการแก้ไขปัญหาความเสียหายจากนโยบายประชานิยมตั้งแต่ต้นน้ำ และผลักดันให้มีการกำหนดโทษกับผู้กำหนดนโยบายที่ทำให้ประเทศเกิดผลเสียหายจากโครงการประชานิยม ในด้านข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในอนาคต ได้แก่ การศึกษาเชิงลึกในแต่ละกลุ่มนโยบายสาธารณะ เช่น นโยบายการเกษตร นโยบายการศึกษา นโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือนโยบายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมประชาชนเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และการรู้เท่าทันนักการเมืองจะทำให้รับมือและหลีกเลี่ยงการเกิดนโยบายประชานิยมได้อย่างยั่งยืนในการเป็นรัฐบาลบริหารประเทศ ซึ่งการบริหารแบบประชานิยมอย่างสุดโต่งในต่างแดน คือ ประเทศอาร์เจนตินา

กรีซ และเวเนซุเอลา เป็นเรื่องที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากประสบความล้มเหลวในการดำเนินนโยบายประชานิยม จนกลายเป็นบทเรียนครั้งสำคัญของโลกที่รัฐบาลไทยควรต้องศึกษาเรียนรู้ และพยายามสร้างเข้าใจในกระบวนการกำหนดนโยบายที่เกิดขึ้น รวมถึงการพิจารณาโยบายสาธารณะต่างๆ อย่างถี่ถ้วนและระมัดระวังก่อนที่จะมีการนำเสนอต่อประชาชน

ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างการดำเนินนโยบาย “ประชานิยมที่ล้มเหลวจากต่างแดน” กับการดำเนินนโยบาย “ประชานิยม ของรัฐบาลไทย” มีลักษณะคล้ายคลึงกันทางด้านการมุ่งอำนาจทางการเมืองภายใต้เงื่อนไขทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันของแต่ละประเทศ โดยสามารถสรุปได้ ๔ ลักษณะ ดังนี้

๑) นโยบายประชานิยมประสบความสำเร็จในเชิงของการใช้เป็นเครื่องมือหลักในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง เพื่อมุ่งเข้ามาใช้อำนาจทางการเมืองในการบริหารประเทศของพรรคการเมืองต่างๆ ทำให้รัฐบาลยุคสมัยต่อมาต้องดำเนินนโยบายดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ

๒) นโยบายประชานิยมนำไปสู่ความสิ้นเปลืองในเชิงเศรษฐศาสตร์และไม่สามารถทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนได้ เนื่องจากประชาชนต้องรอรับความช่วยเหลือจากภาครัฐอยู่ตลอดเวลา ถ้ารัฐบาลไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ก็จะรวมกลุ่มกันชุมนุมประท้วงเพื่อกดดันรัฐบาลให้ลาออก หรือถึงขั้นเชื้อเชิญทหารให้เข้ามากระทำการยึดอำนาจรัฐประหาร

๓) ประเทศที่มีการใช้ประชานิยมเป็นนโยบายหลักในการบริหารประเทศ จะส่งผลเชิงจิตวิทยาต่อลักษณะพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของประชาชน เนื่องจากประชาชนจะเสพติดประชานิยมจนเข้าขั้นคลั่งประชานิยม ทำให้รัฐบาลต้องจัดทำโครงการที่เป็นประชานิยมอยู่เสมอ เพื่อลดความวุ่นวายที่อาจเกิดขึ้นทางการเมืองและเป็นการประกันวาระการดำรงตำแหน่งของรัฐบาลในอนาคตอีกด้วย

๔) ประชานิยมที่ล้มเหลวจากต่างแดนส่วนใหญ่เกิดจากภาวะเงินเฟ้อรุนแรง (Hyperinflation) จนนำไปสู่การล่มสลายทางระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ ซึ่งประเทศไทยยังไม่เคยเผชิญสภาวะการณ์ดังกล่าวจากการใช้นโยบายประชานิยม ฉะนั้น รัฐบาลไทยควรดำเนินนโยบายประชานิยมอย่างระมัดระวังและไม่สร้างภาระทางภาษีให้แก่บางกลุ่มชนชั้น เพื่อเป็นการลดโอกาสที่จะนำไปสู่ความขัดแย้ง ที่เกิดขึ้นจากความไม่เป็นธรรมในสังคมไทย

การศึกษาเรื่อง ชนชั้นนำ: นโยบายประชานิยมกับความคาดหวังของชนชั้นกลางตามแนวคิดของนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์^{๘๘} มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการเรียนการสอน การส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาปรับปรุงรายวิชา ชนชั้นนำและผู้นำทางการเมือง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาดไทย ผลการศึกษาพบว่า ประเด็นความคิดเห็นของชนชั้นนำควรเป็น

^{๘๘} นกุล ชื่นพัก, วรลักษณ์ ลลิตศศิวิมล, อับดุลเราะมัน มอลอ, และสุนิตดา สันบุคา. (๒๕๖๓). ชนชั้นนำ: นโยบายประชานิยมกับความคาดหวังของชนชั้นกลางตามแนวคิดของนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์. การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ ๑๑.

พันธมิตรกับชนชั้นใด โดยมีระดับชนชั้นนำประกอบด้วย ๑) ชนชั้นนำ ๒) ชนชั้นกลาง (ระดับสูง) ๓) ชนชั้นกลาง (ระดับกลาง) ๔) ชนชั้นกลาง (ระดับล่าง) และ ๕) ชนชั้นล่าง โดยนักศึกษาได้เรียนรู้ระดับชนชั้นนำทั้งในทฤษฎีและภาคปฏิบัติจากตำราเอกสาร งานวิจัย การค้นคว้าอิสระทางความคิดเห็น และสื่อสังคมทางออนไลน์ทุกช่องทางทางการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ของนักศึกษาในแต่ละภาคการศึกษา นักศึกษาแสดงความคิดเห็นว่า ชนชั้นกลางระดับกลางเป็นพันธมิตรกับชนชั้นนำมากที่สุด ในชนชั้นนำมีมากด้วยนักการเมือง พรรคการเมืองเกือบทุกพรรคจึงหาแนวทางโน้มน้าวชนชั้นกลางให้เข้ามามีส่วนในกิจกรรมทางการเมือง เข้ามาเลือกตั้งเลือกพรรคการเมืองของตนเอง ประเด็นนี้เองทำให้พรรคการเมืองเกือบทุกพรรคนำนโยบายประชานิยมมาใช้ในทางการหาเสียงเลือกตั้ง พรรคการเมืองของตนเองโดยเฉพาะนโยบายประชานิยมในสมัยพรรคไทยรักไทยที่มี พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร นำมาใช้ในการหาเสียง และได้รับชัยชนะจัดตั้งรัฐบาลเพื่อเข้ามาบริหาร โดยนำการให้บริการของรัฐในรูปแบบต่างๆ มาให้กับประชาชน เช่น ๓๐ บาทรักษาทุกโรค เรียนฟรี รถเมล์-รถไฟฟ้าฟรี จำนำข้าว เป็นต้น มาถึงในยุคของรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ก็มีแนวคิดประชานิยมนำมาใช้หรืออีกนัยหนึ่ง อาจเรียกได้ว่า ประชาธิปไตย ก็เป็นได้

การศึกษาเรื่อง ผลกระทบของกระบวนการประชานิยมต่อประเทศไทย^{๙๐} ผลการศึกษาพบว่าการสานต่อนโยบายประชานิยมนั้นเป็นเพียงแต่เปลี่ยนชื่อ นโยบาย เปลี่ยนวิธีการดำเนินการ แต่โดยลักษณะแล้วก็ยังเป็นประชานิยม ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญและช่องว่างของกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญที่เอื้อให้เกิดนโยบายประชานิยม ประชานิยมจะเป็นผลเชิงบวกหรือเชิงลบ จำเป็นต้องมีกฎหมายหลักเพื่อจำกัดและควบคุมการดำเนินนโยบายประชานิยมอย่างเคร่งครัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนและประเทศชาติ เพราะนโยบายประชานิยมเชิงบวกจะทำให้การแข่งขันกันทางนโยบายเกิดขึ้นจริงในทางการเมืองและเป็นการสร้างมูลค่าในทางเศรษฐกิจขึ้นจากการหมุนเงินเข้าใช้จ่ายในตลาดหลายรอบ เป็นการกระตุ้นการใช้จ่ายของประชาชนเพื่อให้ภาพรวมของเศรษฐกิจดีขึ้น ส่วนการประกอบสร้างกระบวนการประชานิยมต่อประเทศไทยเกิดจากนักการเมืองและพรรคการเมืองที่พยายามนำเสนอและผลิตนโยบายประชานิยมผ่านนโยบายสาธารณะ ซึ่งก็คือกฎหมาย กล่าวคือ นโยบายจะเป็นแบบประชานิยมหรือไม่นั้น ส่วนหนึ่งมาจากการประกอบสร้างผ่านกฎหมายของนักการเมือง ผลกระทบของกระบวนการประชานิยมต่อประเทศไทย มีสรุปผลการวิจัยโดยรวมที่ตรงกันหรือคล้ายกันเป็นส่วนมาก คือ ประชานิยมมีผลกระทบเชิงลบมากกว่าเชิงบวก ได้แก่ ผลกระทบด้านสังคม ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ การแบ่งชนชั้นทางสังคม และเกิดระบบอุปถัมภ์มากขึ้นผลกระทบ ในด้านเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจให้เข้มแข็งในระยะสั้นเป็นอย่างมาก แต่มีแนวโน้มจะก่อหนี้สาธารณะในระยะยาวมากเช่นกัน ส่วนผลกระทบด้านการเมือง นักการเมืองใช้ประชานิยมหาเสียงเพื่อหวังผลชนะการเลือกตั้งมากขึ้น นำไปสู่การเผชิญหน้าและความขัดแย้งระหว่างคนในชนบทกับ

^{๙๐} กนต์ ศรีหาล้า และปิยลักษณ์ โพธิ์วรรณ. (๒๕๖๓). ผลกระทบของกระบวนการประชานิยมต่อประเทศไทย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๔๐(๑), ๗-๑๙.

คนในเมือง และผลกระทบด้านวัฒนธรรมประชาชนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อนโยบายประชานิยม เกิดวัฒนธรรมเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม และทำให้เคารพกติกา ระเบียบวินัยของประชาชนลดน้อยลง อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์และศึกษาในกรอบหรือมิติที่ต่างออกไป จะทำให้ทราบผลกระทบที่มีความเหมือนและแตกต่างละเอียดลึกซึ้งไปมากทั้งผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบ

การศึกษาเรื่อง ผลกระทบของนโยบายประชานิยมของทักษิณที่มีต่อประชาธิปไตยของไทย^{๙๑} มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่ออธิบายสาเหตุที่นโยบายประชานิยมของทักษิณก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า และ (๒) เพื่ออธิบายผลกระทบที่มีต่อประชาธิปไตยของไทยจากปรากฏการณ์ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าอันมีสาเหตุมาจากนโยบายประชานิยมของทักษิณ ผลการศึกษาพบว่า นโยบายประชานิยมของทักษิณได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า ซึ่งส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง และนำไปสู่การเกิดรัฐประหารในท้ายที่สุด โดยกลุ่มคนชนชั้นกลางนับเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญที่สุดซึ่งก่อให้เกิดปรากฏการณ์ดังกล่าวขึ้นเนื่องจากพฤติกรรมทางการเมือง ๓ ประการคือ (๑) การไม่เชื่อมั่นและไม่ให้ความสำคัญกับรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง เนื่องจากพวกตนเป็นกลุ่มคนส่วนน้อยในสังคม จึงไม่สามารถใช้การเลือกตั้งเพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐบาลที่พวกตนต้องการได้ (๒) การร่วมมือกับองค์กรและสถาบันที่มีอำนาจอื่นๆ เพื่อโค่นล้มรัฐบาลของนายทักษิณที่พวกตนไม่สนับสนุน และ (๓) การสนับสนุนการรัฐประหารเพื่อโค่นล้มรัฐบาลของนายทักษิณ เพราะไม่สามารถใช้วิธีการตามหลักการประชาธิปไตยซึ่งมุ่งเน้นหลักการเสียงข้างมากได้

นโยบายประชานิยมของนายทักษิณได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าเนื่องจากเหตุผล ๒ ประการ คือ (๑) นโยบายประชานิยมของนายทักษิณได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองที่เคยเป็นมาในอดีต ซึ่งส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนชนชั้นกลางแต่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า และ (๒) นโยบายประชานิยมของนายทักษิณมีลักษณะของความไม่เป็นธรรมในการกระจายผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า กล่าวคือนโยบายประชานิยมของนายทักษิณได้ก่อให้เกิดการแบ่งแยกอย่างชัดเจนระหว่างกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบาย (กลุ่มคนชนชั้นกลาง) และกลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์จากนโยบาย (กลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า) ซึ่งกลุ่มคนทั้งสองกลุ่มมีสัดส่วนในสังคมการเมืองที่ต่างกันอย่างชัดเจนโดยกลุ่มคนชนชั้นกลางเป็นกลุ่มคนส่วนน้อย แต่กลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าเป็นกลุ่มคนส่วนมาก ด้วยเหตุนี้ การเลือกตั้งซึ่งใช้หลักการของเสียงส่วนใหญ่จึงไม่ใช่เครื่องมือที่จะตอบสนองความต้องการทางการเมืองของกลุ่มคนชนชั้นกลางที่เป็นเสียงส่วนน้อย กลุ่มคนชนชั้นกลางจึงไม่เชื่อมั่นในการเลือกตั้งและไม่เห็นความสำคัญของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งอีกต่อไป พวกเขาจึงหันไปใช้เครื่องมืออื่นแทน นั่นก็คือ การร่วมมือกับองค์กรและสถาบันที่มีอำนาจอื่นๆ เช่น กองทัพ เพื่อทำการโค่นล้มรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งแต่ไม่เป็นที่พึงประสงค์ของพวกเขา จนในท้ายที่สุดก็นำไปสู่การสนับสนุนและผลักดันให้เกิดการรัฐประหารทั้ง ๒ ครั้ง

^{๙๑} ภัทร หวังกิตติกุล. (๒๕๖๓).

การศึกษาเรื่อง แนวทางประชานิยม: ภาพสะท้อนแนวคิดทางการเมืองเชิงโครงสร้างชนชั้นในสังคมไทย^{๙๒} มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งศึกษาวิเคราะห์แนวทางประชานิยมด้วยการทบทวนนิยาม ความหมายและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยใช้กรอบแนวคิดผ่านมุมมองบริบทการเมืองเชิงโครงสร้างชนชั้นในสังคมไทยเป็นฐาน ผลการศึกษาพบว่า การให้คำนิยามความหมายของนักวิชาการอาจจะแตกต่างกันไปอยู่บ้าง แต่ก็สรุปความหมายออกมาได้ใกล้เคียงกัน หากจะกล่าวว่ประชานิยมเป็นนโยบายที่ดีหรือไม่ดีก็ตัดสินทีเดียวไม่ได้ เพราะเมื่อรัฐบาลได้จัดทำนโยบายดังกล่าวขึ้นมา ก็ถือเป็นสวัสดิการขั้นพื้นฐานสำหรับกลุ่มคนบางชนชั้น แต่อาจจะไม่ถูกใจอีกบางชนชั้นก็ได้ ด้วยเหตุที่การจัดทำนโยบายต้องใช้เงินภาษีของประชาชนมาจัดทำเป็นโครงการ ทั้งนี้ หากวิเคราะห์แนวทางประชานิยมในประเทศไทย พบว่า นโยบายประชานิยมยังคงต้องมีต่อไปในสังคม เนื่องจากเป็นนโยบายที่สร้างโอกาสการเข้าถึงสวัสดิการสังคมของรัฐให้กับประชาชนได้โดยตรงอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม แต่รัฐไม่ควรใช้นโยบายประชานิยมแบบถาวร ด้วยเหตุผลทางเศรษฐศาสตร์ที่อาจทำให้รัฐต้องสูญเสียงบประมาณมหาศาลโดยใช้เหตุ จึงสมควรปรับในการจัดเก็บภาษีภายในรัฐเสียใหม่และพัฒนาให้เป็นรัฐสวัสดิการแบบสัมฤทธิ์ผลทางอุตสาหกรรม (Industrialism) โดยมุ่งเน้นการจัดเก็บภาษีตามศักยภาพการทำงานรายบุคคล เพื่อให้สามารถจัดสรรงบประมาณภายในรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด มุ่งจัดสวัสดิการที่ดีให้กับผู้ที่เสียภาษีให้แก่รัฐในอัตราที่สูง แต่ก็ไม่ละเลยกลุ่มที่เสียภาษีในอัตราที่น้อยกว่าด้วยการจัดเก็บอัตราก้าวหน้า ถือเป็นการบริหารทรัพยากรได้อย่างยุติธรรมและเท่าเทียมกันในระบบเศรษฐกิจ ทำให้ไม่เกิดความเหลื่อมล้ำทางด้านการกระจายรายได้ ภายหลังจากปฏิรูประบบการจัดสวัสดิการได้สำเร็จแล้ว ประชานิยมก็จะเป็นเพียงนโยบายช่วยเหลือในยามฉุกเฉินจากกรณีภัยพิบัติต่างๆ เช่น อุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือทุกภิกขภัย เป็นต้น ประชาชนทุกคนก็จะสามารถช่วยเหลือตนเองขั้นพื้นฐานได้ดีและรวดเร็วมากกว่าการรอคอยความช่วยเหลือจากภาครัฐ รวมถึงรัฐบาลก็สามารถนำเงินภาษีไปพัฒนาประเทศผ่านระบบตลาดการค้า ก่อให้เกิดรายได้และดุลยภาพทางเศรษฐกิจ ทำยที่สุดถ้าระบบการจัดสรรสวัสดิการสังคมดีและมีคุณภาพ ประชาชนก็ไม่ต้องพึ่งพิงความช่วยเหลือจากนโยบายประชานิยมอีกต่อไป

^{๙๒} ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว. (๒๕๖๔).

บทที่ ๓ วิธีพิจารณาศึกษา

การพิจารณาศึกษาเรื่อง ผลกระทบของนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมของพรรคการเมืองไทย ครั้งนี้เป็นวาระเร่งด่วนในสถานการณ์ปัจจุบันที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชนภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข คณะอนุกรรมการด้านวิชาการและเสริมสร้างการให้ความรู้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในคณะกรรมการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา จึงมุ่งเน้นการทบทวนข้อมูลและศึกษาข้อเท็จจริงจากผู้มีส่วนได้เสียหลายภาคส่วน เพื่อให้ครอบคลุมทุกประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา จึงกำหนดวิธีพิจารณาศึกษา ดังนี้

- ๓.๑ วิธีศึกษาเชิงคุณภาพ
- ๓.๒ วิธีศึกษาเชิงปริมาณ
- ๓.๓ ขั้นตอนการพิจารณาศึกษา

๓.๑ วิธีศึกษาเชิงคุณภาพ

๓.๑.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาเชิงคุณภาพครั้งนี้ ประกอบด้วย ตัวแทนจากหน่วยงานองค์กรต่างๆ ดังนี้ หน่วยงานกำกับดูแลพรรคการเมือง-นักการเมือง สถาบันการศึกษาด้านการเมืองและการปกครอง นักวิชาการด้านการเมืองและด้านกฎหมาย ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม และสื่อมวลชน

กลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษาเชิงคุณภาพครั้งนี้ คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ใช้การกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในการเข้าร่วมการประชุมระดมความคิดเห็น และการสัมภาษณ์เชิงปฏิบัติการ

๓.๑.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาเชิงคุณภาพ กำหนดประเด็นคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษา

๓.๑.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๑.๓.๑ ข้อมูลจากผู้มีส่วนได้เสียจากการสัมภาษณ์เชิงปฏิบัติการ

๓.๑.๓.๒ ข้อมูลจากการทบทวนเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง และการประชุมระดม

ความคิดเห็นในคณะทำงานฯ และคณะอนุกรรมการฯ

๓.๑.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑.๔.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ ข้อมูลในส่วนนี้ได้มาจากการประชุมระดมความคิดเห็น และการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นข้อมูล ข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องกับผู้บันทึกข้อมูลและผู้ให้ข้อมูล

๓.๑.๔.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลในส่วนนี้ได้มาจากการทบทวนเอกสารวิชาการ รวมถึงบทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้ตรวจสอบข้อมูลโดยเฉพาะแหล่งที่มาของข้อมูล ความน่าเชื่อถือ ความถูกต้อง ความสมบูรณ์ และความทันสมัย

๓.๑.๔.๓ วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ได้เลือกใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลมาจัดทำให้เป็นระบบ แยกแยะข้อมูล เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลที่ได้มาจากทั้งสองแหล่งข้อมูล ทำการวิเคราะห์และตีความตามเนื้อหาที่ปรากฏ และสรุปผลการศึกษา

๓.๒ วิธีศึกษาเชิงปริมาณ

๓.๒.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาเชิงปริมาณครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มผู้ได้เสียทุกภาคส่วน ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม สื่อมวลชน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเชิงปริมาณครั้งนี้ ได้แก่ ตัวแทนจากหน่วยงานองค์กรต่างๆ ดังนี้ หน่วยงานกำกับดูแลพรรคการเมือง-นักรการเมือง พรรคการเมือง ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สถาบันการศึกษาด้านการเมืองและการปกครอง นักศึกษา และประชาชนทั่วไป กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างแบบไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๕๐๐ คน ซึ่งเป็นขนาดกลุ่มตัวอย่างที่มีความน่าเชื่อถือ^{๙๓}

๓.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณคือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่สร้างขึ้น โดยแบ่งเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) จำนวน ๗ ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ การไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ผ่านมา ประเด็นที่พิจารณาในการตัดสินใจเลือกตั้ง และความคิดเห็นที่มีต่อนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยม

^{๙๓} ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (๒๕๕๗). การศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ด้วย SPSS. กรุงเทพมหานคร: วีอินเตอร์พรีนทร์ กรุงเทพมหานคร.

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่มีต่อการพัฒนา การเมืองไทย โดยแบ่งออกเป็น ๑๔ ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert Scales)^{๙๔} โดยเกณฑ์ให้น้ำหนักคะแนน ดังนี้

ระดับที่ ๕	หมายถึง	มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด
ระดับที่ ๔	หมายถึง	มีระดับความคิดเห็นมาก
ระดับที่ ๓	หมายถึง	มีระดับความคิดเห็นปานกลาง
ระดับที่ ๒	หมายถึง	มีระดับความคิดเห็นน้อย
ระดับที่ ๑	หมายถึง	มีระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

เกณฑ์การแปลผล

โดยนำผลคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย มีเกณฑ์ในการแปลความจากสูตร ดังนี้^{๙๕}

$$\text{สูตรการหาอันตรภาคชั้น} = \frac{\text{ค่าสูงสุด} - \text{ค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้นที่ต้องการ}}$$

ผู้วิจัยได้กำหนดชั้นที่ต้องการเป็น ๕ ชั้น จะได้ค่าเฉลี่ย ดังนี้

$$\text{อันตรภาคชั้น} = \frac{๕ - ๑}{๕} = ๐.๘$$

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยแบ่งออกเป็น ๑๐ ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert Scales)^{๙๖} โดยเกณฑ์ให้น้ำหนักคะแนน ดังนี้

ระดับที่ ๕	หมายถึง	มีระดับการมีส่วนร่วมเป็นประจำทุกครั้ง
ระดับที่ ๔	หมายถึง	มีระดับการมีส่วนร่วมบ่อยๆ ครั้ง
ระดับที่ ๓	หมายถึง	มีระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง
ระดับที่ ๒	หมายถึง	มีระดับการมีส่วนร่วมนานๆ ครั้ง
ระดับที่ ๑	หมายถึง	มีระดับการมีส่วนร่วมไม่เคยเลย

เกณฑ์การแปลผล

โดยนำผลคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย มีเกณฑ์ในการแปลความจากสูตร ดังนี้^{๙๗}

$$\text{สูตรการหาอันตรภาคชั้น} = \frac{\text{ค่าสูงสุด} - \text{ค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้นที่ต้องการ}}$$

^{๙๔} Likert, R. N. (๑๙๓๐). A technique for the measurement of attitude. Attitude Measurement. Chicago: Ronal McNally & Company.

^{๙๕} เพ็ญแข ศิริวรรณ และคณะ. (๒๕๕๑). สถิติเพื่อการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัลพับลิเคชั่น.

^{๙๖} Likert, R. N. (๑๙๓๐).

^{๙๗} เพ็ญแข ศิริวรรณ และคณะ. (๒๕๕๑).

ผู้วิจัยได้กำหนดชั้นที่ต้องการเป็น ๕ ชั้น จะได้ค่าเฉลี่ย ดังนี้

$$\text{อันตรภาคชั้น} = \frac{๕ - ๑}{๕} = ๐.๘$$

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะ

การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

(๑) นำผลการศึกษาเชิงคุณภาพในชั้นที่ ๑ และทบทวนข้อมูลหตุยภูมิ หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา

(๒) จัดทำร่างแบบสอบถามเกี่ยวกับผลกระทบที่มีต่อการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ประกอบด้วย ด้านพรรคการเมือง ด้านนักการเมือง ภาพรวมของการเมืองไทย และด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน และกำหนดข้อคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษา

(๓) นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วนำไปเสนอต่อคณะอนุกรรมการด้านวิชาการ เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และให้ข้อเสนอแนะเพื่อให้มีความตรงเชิงเนื้อหาและความสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการศึกษา

(๔) นำแบบสอบถามที่ทำการปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ ๓ ท่าน ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การศึกษา โดยมีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

- +๑ หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษา
- ๐ หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษา
- ๑ หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษา

(๕) นำแบบสอบถามจากการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญตามข้อ ๓ มาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง (Item – Objective Congruence Index: IOC) เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) และเพื่อให้ปรับปรุงแก้ไข จากการวิเคราะห์ข้อคำถามแต่ละข้อมีค่า IOC อยู่ระหว่าง ๐.๖๐-๑.๐๐

(๖) ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามแบบคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและคณะอนุกรรมการด้านวิชาการ แล้วนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาความเที่ยงของแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามตามวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)^{๔๘} ได้ค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถามเท่ากับ ๐.๘๔๗

^{๔๘} ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (๒๕๔๓). เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

(๗) นำแบบสอบถามที่ผ่านการทดลองและแก้ไขแล้วจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ผ่านระบบออนไลน์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลในการศึกษาต่อไป

๓.๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ได้นำลิงค์แบบสอบถามออนไลน์แจกให้กับกลุ่มตัวอย่าง และตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์จากการตอบกลับแบบสอบถาม เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป

๓.๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกฉบับและคัดเลือกไว้เฉพาะแบบสอบถามที่สมบูรณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติ ดังนี้

(๑) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของคำตอบจากแบบสอบถามที่นำมาทำการวิเคราะห์

(๒) นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาให้คะแนนตามลำดับคำตอบโดยแยกคะแนนออกเป็น กลุ่มตามตัวแปรที่ศึกษา เพื่อดำเนินการวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป

ตอนที่ ๑ วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) แล้วหาค่าร้อยละ (Percentage) นำเสนอในรูปของตารางประกอบการบรรยาย

ตอนที่ ๒ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ในภาพรวมและเป็นรายข้อ แล้วนำไปแปลค่าโดยเทียบเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย ดังนี้^{๙๙}

๔.๒๑-๕.๐๐	แปลความว่า	ความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
๓.๔๑-๔.๒๐	แปลความว่า	ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
๒.๖๑-๓.๔๐	แปลความว่า	ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
๑.๘๑-๒.๖๐	แปลความว่า	ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
๑.๐๐-๑.๘๐	แปลความว่า	ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ในภาพรวมและเป็นรายข้อ แล้วนำไปแปลค่าโดยเทียบเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย ดังนี้^{๑๐๐}

๔.๒๑-๕.๐๐	แปลความว่า	การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากที่สุด
๓.๔๑-๔.๒๐	แปลความว่า	การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก
๒.๖๑-๓.๔๐	แปลความว่า	การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง
๑.๘๑-๒.๖๐	แปลความว่า	การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย
๑.๐๐-๑.๘๐	แปลความว่า	การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

^{๙๙} เพ็ญแข ศิริวรรณ และคณะ. (๒๕๕๑).

^{๑๐๐} เพ็ญแข ศิริวรรณ และคณะ. (๒๕๕๑).

๓.๓ ขั้นตอนการพิจารณาศึกษา

ได้กำหนดขั้นตอนการพิจารณาศึกษา ดังนี้

๑) คณะกรรมาธิการการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา ได้แต่งตั้งคณะทำงานพิจารณาศึกษาผลกระทบนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมของพรรคการเมืองที่มีต่อการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน

๒) ศึกษาและทบทวนข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับประชาานิยม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกตั้ง แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการเมือง พร้อมจัดทำประเด็นข้อคำถามและแบบสอบถามสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) การประชุมคณะทำงาน ระดมความคิดเห็น กำหนดร่างขอบเขตประเด็นสำคัญในการพิจารณาศึกษา โดยมุ่งเน้นศึกษาข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ตลอดจนกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย และระยะเวลาที่ใช้ศึกษา

การศึกษาในขั้นนี้มีการจัดทำโครงร่างรายงานการพิจารณาศึกษา เพื่อเป็นการนำร่องเชิงความคิดสำหรับการศึกษาขั้นต่อไป

๔) การประชุมคณะทำงาน ระดมความคิดเห็น วิเคราะห์บทเรียนจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่พรรคการเมืองเคยประกาศ และนำมาปฏิบัติเมื่อเป็นรัฐบาลได้ส่งผลดี/ผลเสียในมิติของการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน

๕) จัดทำรายงานความก้าวหน้าของการพิจารณาศึกษา

๖) จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการในหัวข้อ “ปัทมุดประชาานิยมอย่างไร ให้การเมืองไทยพัฒนา” โดยมีเป้าหมายเพื่อรับฟังข้อมูลแนวคิด ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนได้เสียที่เข้าร่วมสัมมนา โดยใช้การจัดเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพ

๗) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา ควบคู่กับการนำข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิที่ได้รับมาเข้าประชุมระดมความคิดเห็นในคณะทำงาน ทำการวิเคราะห์ แยกแยะประเด็นสำคัญที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษาเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์จากข้อมูลทั้งสองแหล่งเพื่อนำไปสู่การสรุปผลต่อไป

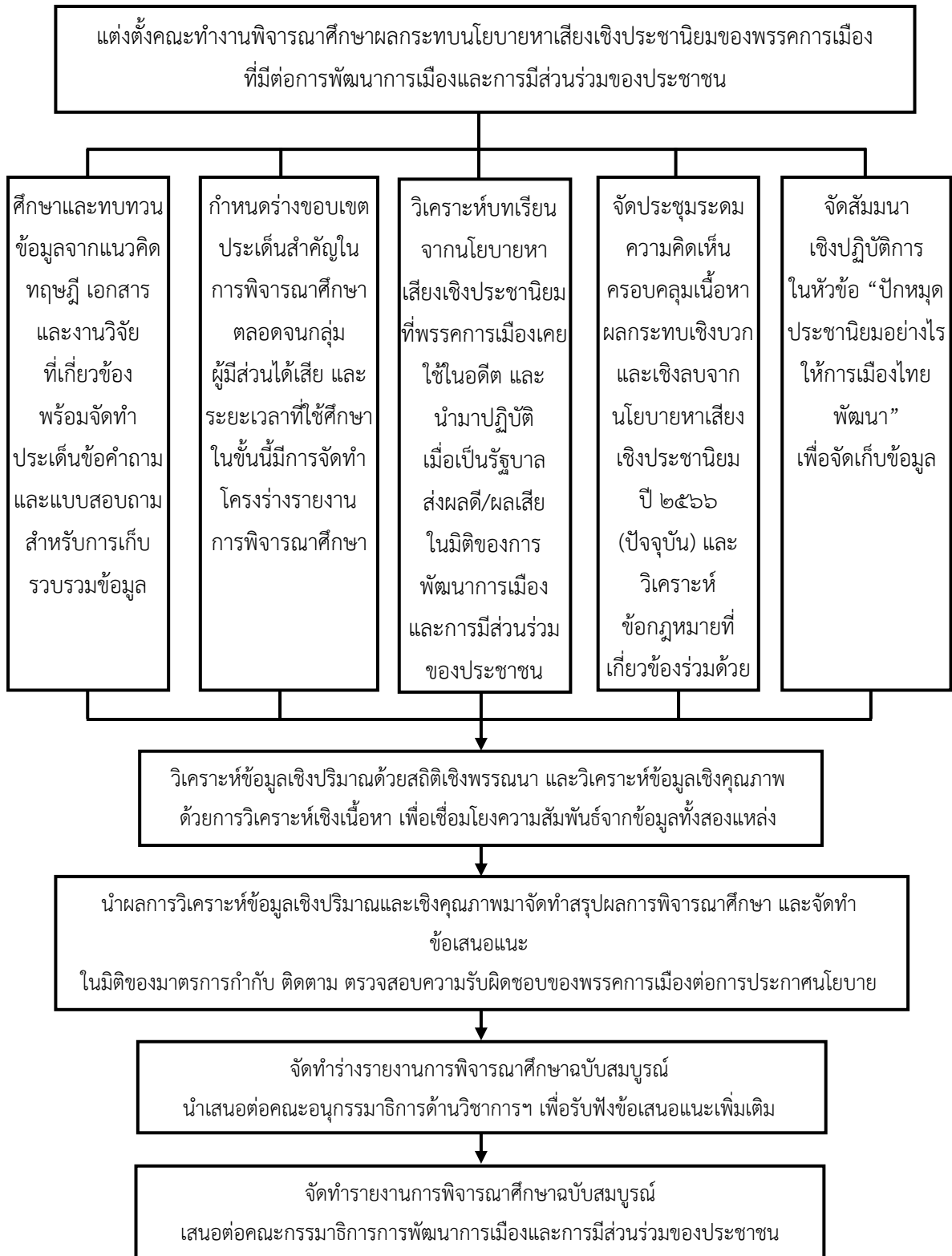
๘) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาจัดทำสรุปผลการพิจารณาศึกษา และจัดทำข้อเสนอแนะในมิติของมาตรการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบความรับผิดชอบของพรรคการเมืองต่อการประกาศนโยบาย และมาตรการบทลงโทษพรรคการเมืองที่ขาดความรับผิดชอบต่อการประกาศนโยบาย

๙) จัดทำร่างรายงานการพิจารณาศึกษาฉบับสมบูรณ์

๑๐) นำเสนอร่างรายงานการพิจารณาศึกษาต่อคณะอนุกรรมาธิการด้านวิชาการฯ เพื่อรับข้อเสนอแนะเพิ่มเติมให้รายงานฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

๑๑) จัดทำรายงานการพิจารณาศึกษาฉบับสมบูรณ์ เสนอต่อคณะกรรมาธิการการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา

ทั้ง ๑๒ ขั้นตอนนำเสนอแสดงได้ดังแผนภาพที่ ๓.๑

ภาพที่ ๓-๑ แสดงขั้นตอนการพิจารณาศึกษา

บทที่ ๔

ผลการพิจารณาศึกษา

การพิจารณาศึกษาเรื่อง ผลกระทบของนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมของพรรคการเมืองไทย คณะกรรมการ ได้ดำเนินการศึกษาแบบผสมผสานทั้งวิธีเชิงคุณภาพและวิธีเชิงปริมาณ ขอเสนอผลการพิจารณาศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

- ๔.๑ วิเคราะห์บทเรียนจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมในอดีต
- ๔.๒ วิเคราะห์นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมของไทยกับต่างประเทศ
- ๔.๓ วิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยม ปี ๒๕๖๖
- ๔.๔ วิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่มีต่อการพัฒนาการเมือง และการมีส่วนร่วมของประชาชน

๔.๑ วิเคราะห์บทเรียนจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมในอดีต

นโยบายประชาานิยมเป็นนโยบายที่มุ่งเน้นการแจกจ่ายสวัสดิการหรือผลประโยชน์แก่ประชาชน โดยหวังผลทางการเมืองในการได้รับคะแนนเสียงจากประชาชน นโยบายประชาานิยมมักถูกนำมาใช้ในช่วงก่อนการเลือกตั้ง เพื่อดึงดูดคะแนนเสียงจากประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อย และด้อยโอกาส อย่างไรก็ตาม นโยบายประชาานิยมก็มีข้อเสียเช่นกัน นั่นคือ นโยบายเหล่านี้มักมีต้นทุนสูงและอาจนำไปสู่ปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น หนี้สาธารณะ การขาดดุลงบประมาณ และภาวะเงินเฟ้อ เป็นต้น

จากบทเรียนในอดีตพรรคการเมืองเคยประกาศใช้นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมและนำมาปฏิบัติเมื่อเป็นรัฐบาล และนโยบายนั้นมีทั้งผลดีและผลเสียต่อประเทศและประชาชน ซึ่งนโยบายที่ประสบความสำเร็จ ได้แก่

๑) นโยบาย ๓๐ บาทรักษาทุกโรค

นโยบาย ๓๐ บาทรักษาทุกโรค ของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร เป็นนโยบายประกันสุขภาพถ้วนหน้าของรัฐบาลไทยที่ประสบความสำเร็จอย่างมากในการดึงดูดคะแนนเสียงจากประชาชน เนื่องจากเป็นนโยบายที่ตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพของประชาชนอย่างตรงจุด เริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยให้สิทธิประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย หรือเสียค่าใช้จ่ายเพียง ๓๐ บาทต่อครั้ง ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานได้อย่าง

ทั่วถึงและเท่าเทียมกัน โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก นโยบายนี้ถือเป็นนโยบายสำคัญอย่างหนึ่งของประเทศไทย

ข้อดีของนโยบาย ๓๐ บาทรักษาทุกโรค

- ๑) ช่วยให้ประชาชนเข้าถึงบริการสาธารณสุขได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายหรือเสียค่าใช้จ่ายเพียงเล็กน้อย ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงในการเสียชีวิตหรือพิการจากโรคร้ายได้
- ๒) ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสุขภาพระหว่างคนที่มีฐานะดีกับคนที่มีฐานะไม่ดี
- ๓) ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนใส่ใจสุขภาพของตนเองมากขึ้น
- ๔) ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ

ข้อเสียของนโยบาย ๓๐ บาทรักษาทุกโรค

- ๑) ส่งผลให้ภาระค่าใช้จ่ายด้านสาธารณสุขของภาครัฐเพิ่มขึ้นอย่างมาก
- ๒) ก่อให้เกิดความแออัดในโรงพยาบาลและสถานบริการสาธารณสุข
- ๓) คุณภาพของการรักษาอาจลดลง เนื่องจากโรงพยาบาลและสถานบริการสาธารณสุขต้องให้บริการผู้ป่วยจำนวนมากขึ้น

โดยสรุป นโยบาย ๓๐ บาทรักษาทุกโรคเป็นนโยบายที่มีประโยชน์ต่อประชาชนจำนวนมาก และยังเป็นนโยบายเชิงภารกิจของรัฐ อย่างไรก็ตาม นโยบายนี้ยังมีข้อจำกัดบางประการที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการรักษาและภาระค่าใช้จ่ายของภาครัฐในอนาคต เมื่อมีการประกาศใช้นโยบายแล้ว ภาครัฐควรมีการทบทวนผลลัพธ์และเร่งดำเนินการแก้ไขข้อจำกัดต่าง ๆ เพื่อให้นโยบายนี้สามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) นโยบายกองทุนหมู่บ้าน

นโยบายกองทุนหมู่บ้านของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร นโยบายนี้ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยให้เงินทุนแก่ชุมชนเพื่อนำไปประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนสำหรับประชาชนในหมู่บ้าน เพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพและสร้างรายได้ ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ข้อดีของนโยบายกองทุนหมู่บ้าน

- ๑) ช่วยให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่ายขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน
- ๒) ช่วยลดภาระดอกเบี้ยในการกู้ยืมเงินจากแหล่งอื่น เช่น เงินกู้ยืมในระบบ
- ๓) ส่งเสริมให้ประชาชนมีอาชีพและรายได้ที่มั่นคงขึ้น
- ๔) กระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ

ข้อเสียของนโยบายกองทุนหมู่บ้าน

- ๑) มีการกู้ยืมเงินไปใช้ในวัตถุประสงค์ที่ไม่เหมาะสม เช่น ใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ก่อหนี้ซ้ำซ้อน
- ๒) ขาดการบริหารจัดการที่ดี ส่งผลให้เกิดการทุจริตและขาดประสิทธิภาพ
- ๓) ขาดการติดตามประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ

โดยสรุป นโยบายกองทุนหมู่บ้านเป็นนโยบายที่มีประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจฐานราก และประชาชนจำนวนมาก แต่หากขาดการบริหารจัดการที่ดีจะสร้างภาระหนี้ซ้ำซ้อนให้กับประชาชน รวมถึงกองทุนขาดสภาพคล่อง จึงเป็นนโยบายที่มีทั้งข้อดีและข้อเสีย อย่างไรก็ตาม หากมีการปรับปรุง และแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จะทำให้นโยบายนี้มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ โดยข้อเสนอแนะที่สำคัญ ได้แก่ การปรับปรุงเงื่อนไขการกู้ยืมเงิน เสริมสร้างความรู้และทักษะการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน และติดตามประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ

๓) นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐของรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา นโยบายนี้เป็นนโยบายแบบเจาะจงกลุ่มเป้าหมาย ถือได้ว่าประสบความสำเร็จในการช่วยเหลือประชาชนผู้มีรายได้น้อยและกลุ่มเปราะบาง โดยมอบสิทธิประโยชน์ต่างๆ ให้กับประชาชนกลุ่มเป้าหมาย เช่น ส่วนลดค่าเดินทาง ค่าอาหาร ค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น

ข้อดีของนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

- ๑) ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือนของผู้มีรายได้น้อย
- ๒) ช่วยให้ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นในชีวิตประจำวันได้มากขึ้น
- ๓) เป็นการกระจายรายได้ให้แก่ประชาชนในระดับรากหญ้า
- ๔) เป็นการช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยให้หลุดพ้นจากความยากจน

ข้อเสียของนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

- ๑) อาจมีการนำบัตรไปใช้ประโยชน์ในทางที่ผิด เช่น การนำไปขายต่อเพื่อแลกเงินสด
- ๒) อาจก่อให้เกิดการหลอกล้อทางสังคม เนื่องจากผู้มีรายได้น้อยที่ไม่ได้ลงทะเบียนจะได้รับประโยชน์น้อยกว่า

- ๓) อาจมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวม เช่น ทำให้เกิดการใช้จ่ายที่เกินความจำเป็น

โดยสรุป นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเป็นนโยบายสวัสดิการของรัฐที่มุ่งช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพมากขึ้น โดยการให้ความช่วยเหลือในรูปแบบเงินอุดหนุนเพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน นโยบายนี้มีข้อดีหลายประการ เช่น ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ช่วยให้ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นได้มากขึ้น และเป็นการกระจายรายได้ให้แก่

ประชาชนในระดับรากหญ้า อย่างไรก็ตาม นโยบายนี้ยังมีข้อเสียบางประการ เช่น อาจมีการนำบัตรไปใช้ประโยชน์ในทางที่ผิด และอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวม

จากบทเรียนในอดีต นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่ประสบความสำเร็จได้แก่

๑) นโยบายรับจำนำข้าว

นโยบายรับจำนำข้าวเป็นนโยบายที่ได้รับความนิยมอย่างมากในหมู่เกษตรกร เนื่องจากช่วยให้เกษตรกรได้รับราคาข้าวที่สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม นโยบายนี้ก็กลับกลายเป็นภาระหนักของรัฐบาล เนื่องจากรัฐบาลต้องแบกรับภาระขาดทุนมหาศาลจากการรับซื้อข้าวในราคาที่สูงกว่าราคาตลาด ส่งผลให้เกิดปัญหาหนี้สาธารณะและเศรษฐกิจตกต่ำ ในที่สุดรัฐบาลจึงต้องยกเลิกนโยบายนี้ไป ซึ่งโครงการรับจำนำข้าว รับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรในราคาที่สูงกว่าราคาตลาด นโยบายนี้ประสบความสำเร็จ เนื่องจากรัฐบาลต้องแบกรับภาระขาดทุนมหาศาล ส่งผลให้เกิดปัญหาหนี้สาธารณะและเศรษฐกิจตกต่ำ

ข้อดีของนโยบายรับจำนำข้าว

- ๑) ช่วยชาวนาให้มีรายได้ที่มั่นคงและสามารถอยู่ได้แม้ราคาข้าวจะตกต่ำ
- ๒) ช่วยลดความเสี่ยงในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชาวนา
- ๓) เป็นการกระจายรายได้ไปสู่เกษตรกรโดยตรง

ข้อเสียของนโยบายรับจำนำข้าว

- ๑) ก่อให้เกิดภาระทางการคลังมหาศาลเนื่องจากรัฐบาลต้องนำเงินงบประมาณมาจ่ายให้กับชาวนา
- ๒) ทำให้เกิดปัญหาการทุจริตและฉ้อโกง
- ๓) ส่งผลกระทบต่อราคาข้าวในตลาดโลก

โดยสรุป นโยบายรับจำนำข้าวเป็นนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่สร้างความเสียหายให้กับประเทศอย่างมหาศาล แม้วัตถุประสงค์จะมุ่งเพื่อให้ชาวนามีรายได้ที่มั่นคงและสามารถอยู่ได้ แต่ราคาที่รัฐบาลให้สูงกว่าราคาตลาด เป็นการบิดเบือนกลไกตลาดที่แท้จริง

๒) นโยบายรถคันแรก

นโยบายรถคันแรกมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นการใช้จ่ายของภาคประชาชน ทำให้มีเงินหมุนเวียนในระบบมากขึ้น และช่วยส่งเสริมอุตสาหกรรมยานยนต์ไทย โดยในช่วงระยะเวลาดำเนินโครงการมียอดจำหน่ายรถยนต์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ส่งผลให้ภาคอุตสาหกรรมยานยนต์มีรายได้และกำไรเพิ่มขึ้น และเกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น

ข้อดีของนโยบายรถคันแรก

- ๑) ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจโดยเพิ่มการใช้จ่ายของภาคประชาชน
- ๒) เพิ่มรายได้ให้กับผู้ผลิตและจำหน่ายรถยนต์
- ๓) เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น
- ๔) เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงรถยนต์ของประชาชน

ข้อเสียของนโยบายรถคันแรก

- ๑) ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก
- ๒) ก่อให้เกิดปัญหาหนี้ครัวเรือน
- ๓) เพิ่มปริมาณรถยนต์บนท้องถนน
- ๔) ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

โดยสรุป นโยบายรถคันแรกเป็นนโยบายที่มีทั้งข้อดีและข้อเสีย โดยข้อดีคือ ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจและเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงรถยนต์ของประชาชน อย่างไรก็ตาม ข้อเสียของนโยบายนี้ก็มีค่อนข้างมาก เช่น ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ก่อให้เกิดปัญหาหนี้ครัวเรือน และเพิ่มปริมาณรถยนต์บนท้องถนน

๓) นโยบายแจกแท็บเล็ตนักเรียน

นโยบายแจกแท็บเล็ตนักเรียนเป็นนโยบายที่กระทรวงศึกษาธิการมีขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา นโยบายนี้มุ่งหวังให้นักเรียนทุกคนมีอุปกรณ์ดิจิทัลที่สามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ตลอดเวลา และสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นโยบายนี้ให้แท็บเล็ตแก่นักเรียนทุกคน ซึ่งทำให้รัฐต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมาก และอาจไม่คุ้มค่ากับผลลัพธ์ที่ได้รับ

ข้อดีของนโยบายแจกแท็บเล็ตนักเรียน

- ๑) ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยช่วยให้นักเรียนทุกคนเข้าถึงอุปกรณ์เทคโนโลยีที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้
- ๒) ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้สะดวกและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลและสื่อการเรียนรู้ได้หลากหลายรูปแบบ
- ๓) ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาและทุกที่

ข้อเสียของนโยบายแจกแท็บเล็ตนักเรียน

- ๑) ต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการดำเนินการ
- ๒) อาจเป็นภาระแก่ผู้ปกครองที่ต้องชำระค่าอินเทอร์เน็ต
- ๓) อาจมีความเสี่ยงที่นักเรียนจะติดสื่อลามกอนาจารหรือเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม

โดยสรุป นโยบายแจกแท็บเล็ตนักเรียนเป็นนโยบายที่มีทั้งข้อดีและข้อเสีย แม้จะมีเป้าประสงค์ในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา แต่ยังขาดการพิจารณาปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ อย่างรอบด้าน จึงทำให้นโยบายไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งไว้

ตารางที่ ๔-๑ แสดงข้อดี ข้อเสีย และข้อเสนอแนะของนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่ประสบผลสำเร็จและความล้มเหลวในอดีต

รายการ	นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่ประสบผลสำเร็จ			นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่ประสบความล้มเหลว		
	นโยบาย ๓๐ บาทรักษาทุกโรค	นโยบาย กองทุนหมู่บ้าน	นโยบาย บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ	นโยบาย รับจำนำข้าว	นโยบาย รถคันแรก	นโยบาย แจกแท็บเล็ตนักเรียน
๑. ข้อดีของ นโยบาย	๑) ช่วยให้ประชาชนเข้าถึง บริการสาธารณสุขได้โดย ไม่เสียค่าใช้จ่ายหรือเสีย ค่าใช้จ่ายเพียงเล็กน้อย ลดความเสี่ยงการเสียชีวิต หรือพิการจากโรคร้ายได้	๑) ช่วยให้ประชาชนเข้าถึง แหล่งเงินทุนได้ง่ายขึ้น โดย ไม่จำเป็นต้องมีหลักทรัพย์ ค้ำประกัน	๑) ช่วยลดภาระ ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ของผู้มีรายได้น้อย	๑) ช่วยชาวนาให้มี รายได้ที่มั่นคงและ สามารถอยู่ได้ แม้ราคาข้าวจะตกต่ำ	๑) ช่วยกระตุ้น เศรษฐกิจโดยเพิ่ม การใช้จ่ายของ ภาคประชาชน	๑) ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ ได้สะดวกและมี ประสิทธิภาพมากขึ้น โดยสามารถเข้าถึงแหล่ง ข้อมูลและสื่อการเรียนรู้ได้ หลากหลายรูปแบบ
	๒) ช่วยลดความเหลื่อมล้ำ ทางสุขภาพระหว่างคนที่มี ฐานะดีกับคนที่มีฐานะไม่ดี	๒) ช่วยลดภาระดอกเบี้ย ในการกู้ยืมเงินจากแหล่ง อื่น เช่น เงินกู้นอกระบบ	๒) ช่วยให้ผู้มีรายได้น้อย เข้าถึงสินค้าอุปโภค บริโภคที่จำเป็นใน ชีวิตประจำวันได้มากขึ้น	๒) ช่วยลดความเสี่ยง ในการประกอบอาชีพ เกษตรกรรมของ ชาวนา	๒) เพิ่มรายได้ให้กับ ผู้ผลิตและจำหน่าย รถยนต์	๒) ลดความเหลื่อมล้ำ ทางการศึกษา โดยช่วยให้ นักเรียนทุกคนเข้าถึง อุปกรณ์เทคโนโลยีที่ จำเป็นสำหรับการเรียนรู้
	๓) ช่วยส่งเสริมให้ประชาชน ใส่ใจสุขภาพของตนเอง มากขึ้น	๓) ส่งเสริมให้ประชาชนมี อาชีพและรายได้ที่มั่นคงขึ้น	๓) เป็นการกระจาย รายได้ให้แก่ประชาชน ในระดับรากหญ้า	๓) เป็นการกระจาย รายได้ไปสู่เกษตรกร โดยตรง	๓) เกิดการจ้างงาน เพิ่มขึ้น	๓) ส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดชีวิต โดยช่วยให้ นักเรียนสามารถเรียนรู้ ได้ตลอดเวลาและทุกที่
	๔) ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยรวมของประเทศ	๔) กระตุ้นเศรษฐกิจ ฐานรากของประเทศ	๔) เป็นการช่วยเหลือ ผู้มีรายได้น้อยให้หลุด พ้นจากความยากจน		๔) เพิ่มโอกาสในการ เข้าถึงรถยนต์ของ ประชาชน	

ตารางที่ ๔-๑ (ต่อ)

รายการ	นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่ประสบผลสำเร็จ			นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่ประสบความล้มเหลว		
	นโยบาย ๓๐ บาทรักษาทุกโรค	นโยบาย กองทุนหมู่บ้าน	นโยบาย บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ	นโยบาย รับจำนำข้าว	นโยบาย รถคันแรก	นโยบาย แจกแท็บเล็ตนักเรียน
๒. ข้อเสีย ของนโยบาย	๑) ส่งผลให้ภาระค่าใช้จ่ายด้านสาธารณสุขของภาครัฐเพิ่มขึ้นอย่างมาก	๑) มีการกู้ยืมเงินไปใช้ในวัตถุประสงค์ที่ไม่เหมาะสม เช่น ใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ก่อหนี้ซ้ำซ้อน	๑) อาจมีการนำบัตรไปใช้ประโยชน์ในทางที่ผิด เช่น การนำไปขายต่อเพื่อแลกเงินสด	๑) ก่อให้เกิดภาระทางการคลังมหาศาล เนื่องจากรัฐบาลต้องนำเงินงบประมาณมาจ่ายให้กับชาวนา	๑) ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก	๑) ต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการดำเนินการ
	๒) ก่อให้เกิดความแออัดในโรงพยาบาลและสถานบริการสาธารณสุข	๒) ขาดการบริหารจัดการที่ดี ส่งผลให้เกิดการทุจริตและขาดประสิทธิภาพ	๒) อาจก่อให้เกิดการหลื่อมล้ำทางสังคม เนื่องจากผู้มีรายได้น้อยที่ไม่ได้ลงทะเบียนจะได้รับประโยชน์น้อยกว่า	๒) ทำให้เกิดปัญหาการทุจริตและฉ้อโกง	๒) ก่อให้เกิดปัญหาหนี้ครัวเรือน	๒) อาจเป็นภาระแก่ผู้ปกครองที่ต้องชำระค่าอินเทอร์เน็ต
	๓) คุณภาพของการรักษาอาจลดลง เนื่องจากโรงพยาบาลและสถานบริการสาธารณสุขต้องให้บริการผู้ป่วยจำนวนมากขึ้น	๓) ขาดการติดตามประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ	๓) อาจมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวม เช่น ทำให้เกิดการใช้จ่ายที่เกินความจำเป็น	๓) ส่งผลกระทบต่อราคาข้าวในตลาดโลก	๓) เพิ่มปริมาณรถยนต์บนท้องถนน	๓) อาจมีความเสี่ยงที่นักเรียนจะติดสื่อลามกอนาจารหรือเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม
				๔) ส่งเสริมให้ชาวนาปลูกข้าวมากเกินไป	๔) ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	

ตารางที่ ๔-๑ (ต่อ)

รายการ	นโยบายหาเสียงเชิงประชาณิยมที่ประสบผลสำเร็จ			นโยบายหาเสียงเชิงประชาณิยมที่ประสบความล้มเหลว		
	นโยบาย ๓๐ บาทรักษาทุกโรค	นโยบาย กองทุนหมู่บ้าน	นโยบาย บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ	นโยบาย รับจำนำข้าว	นโยบาย รถคันแรก	นโยบาย แจกแท็บเล็ตนักเรียน
๓. ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงนโยบาย	๑) ภาครัฐควรจัดสรรงบประมาณด้านสาธารณสุขให้เพียงพอ เพื่อรองรับภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น	๑) ควรมีการปรับปรุงเงื่อนไขการกู้ยืมเงินให้มีความเหมาะสม เพื่อป้องกันการใช้เงินในวัตถุประสงค์ที่ไม่เหมาะสม	๑) ควรปรับปรุงระบบการคัดกรองผู้ได้รับสิทธิให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อให้ความช่วยเหลือไปถึงผู้ที่เดือดร้อนอย่างแท้จริง	๑) ควรกำหนดราคารับจำนำข้าวให้เหมาะสมกับราคาตลาด เพื่อไม่ให้เกิดการขาดทุน	๑) ควรกำหนดเงื่อนไขและคุณสมบัติผู้เข้าร่วมโครงการให้เหมาะสม	๑) กระทรวงศึกษาธิการควรพิจารณาถึงงบประมาณและความจำเป็นอย่างรอบคอบก่อนดำเนินการ
	๒) พัฒนาคุณภาพการรักษาในโรงพยาบาลและสถานบริการสาธารณสุข เพื่อลดปัญหาความแออัดและคุณภาพการรักษาที่ลดลง	๒) ควรมีการเสริมสร้างความรู้และทักษะการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านให้กับคณะกรรมการและสมาชิก	๒) ควรเพิ่มจำนวนสินค้าและบริการที่สามารถใช้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐได้ เพื่อให้ผู้ถือบัตรมีทางเลือกมากขึ้น	๒) ควรมีมาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและฉ้อโกง	๒) ควรมีการติดตามประเมินผลอย่างใกล้ชิด	๒) ควรมีมาตรการสนับสนุนผู้ประกอบการในการชำระค่าอินเทอร์เน็ต
	๓) ส่งเสริมให้ประชาชนมีวินัยในการดูแลสุขภาพของตนเอง เพื่อลดค่าใช้จ่ายด้านสาธารณสุข	๓) ควรมีการติดตามประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น	๓) ควรส่งเสริมให้ผู้มีรายได้น้อยนำบัตรสวัสดิการแห่งรัฐไปใช้จ่ายในสินค้าและบริการที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น การศึกษา ฝึกอบรมอาชีพ	๓) ควรส่งเสริมให้ชาวนาปลูกข้าวหลากหลายชนิด เพื่อลดความเสี่ยงในการประกอบอาชีพ	๓) ควรมีมาตรการควบคุมและกำกับดูแลการปล่อยสินเชื่อเพื่อซื้อรถยนต์	๓) ควรมีการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔.๒ นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมของไทยกับต่างประเทศ

นโยบายประชานิยมเป็นนโยบายที่มุ่งช่วยเหลือประชาชนผู้มีรายได้น้อยและกลุ่มเปราะบาง นโยบายประชานิยมมักได้รับความนิยมจากประชาชน เนื่องจากสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้โดยตรงและรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม นโยบายประชานิยมก็มีข้อเสียคือก่อให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ เพิ่มภาระหนี้สาธารณะ และก่อให้เกิดความล้มเหลวทางเศรษฐกิจในระยะยาว

จากความล้มเหลวในการดำเนินนโยบายประชานิยมในประเทศอาร์เจนตินา กรีซ และเวเนซุเอลา พบว่า นโยบายประชานิยมมักประสบกับความล้มเหลวในระยะยาว โดยสาเหตุหลักมาจาก ๓ ประการ ได้แก่

๑) ภาวะเงินเฟ้อ นโยบายประชานิยมมักนำไปสู่การเพิ่มปริมาณเงินหมุนเวียนในระบบ ซึ่งอาจทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อขึ้นได้ ภาวะเงินเฟ้อจะทำให้ค่าเงินอ่อนค่าลง ทำให้ราคาสินค้าและบริการสูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อประชาชนทุกระดับรายได้ โดยเฉพาะประชาชนผู้มีรายได้น้อย

๒) ภาระหนี้สาธารณะ นโยบายประชานิยมมักต้องใช้เงินจากงบประมาณแผ่นดินเป็นจำนวนมาก ซึ่งอาจนำไปสู่การเพิ่มภาระหนี้สาธารณะขึ้น หนี้สาธารณะที่สูงอาจทำให้รัฐบาลไม่สามารถใช้จ่ายในโครงการอื่น ๆ ได้ และอาจนำไปสู่การล้มละลายได้

๓) ความล้มเหลวทางเศรษฐกิจในระยะยาว นโยบายประชานิยมมักไม่ยั่งยืนและไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในระยะยาวได้ นโยบายประชานิยมมักมุ่งเน้นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบในระยะยาว ซึ่งอาจทำให้เศรษฐกิจเติบโตได้อย่างไม่ยั่งยืน

นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมในประเทศไทยที่ประสบความสำเร็จได้แก่ นโยบายรับจำนำข้าว นโยบายรถคันแรก และนโยบายแจกแท็บเล็ตนักเรียน มีลักษณะร่วมกันหลายประการกับนโยบายประชานิยมในประเทศอาร์เจนตินา กรีซ และเวเนซุเอลา ดังนี้

๑) มุ่งเน้นการแจกจ่ายผลประโยชน์แก่ประชาชน โดยไม่คำนึงถึงประสิทธิภาพหรือความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ นโยบายเหล่านี้มักกำหนดราคาสินค้าหรือบริการต่ำกว่าราคาตลาด หรือให้เงินอุดหนุนแก่ประชาชนโดยตรง ซึ่งทำให้รัฐบาลต้องแบกรับภาระทางการเงินจำนวนมาก

๒) มักเป็นนโยบายระยะสั้น ไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบในระยะยาว นโยบายเหล่านี้มักมุ่งหวังที่จะสร้างความนิยมให้กับรัฐบาลในระยะสั้น โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

๓) มักทำให้เกิดปัญหาการทุจริต เนื่องจากนโยบายเหล่านี้มักเกี่ยวข้องกับเงินจำนวนมาก จึงมีความเสี่ยงสูงที่จะเกิดการทุจริตหรือแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ

นอกจากนี้ นโยบายเหล่านี้ยังมีความแตกต่างกันบางประการ ดังนี้

๑) นโยบายรับจำนำข้าว เป็นนโยบายที่มุ่งช่วยเหลือชาวนาโดยตรง โดยรัฐบาลรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาในราคาสูงกว่าราคาตลาด ซึ่งทำให้รัฐบาลต้องแบกรับภาระทางการเงินจำนวนมาก

นโยบายนี้ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ เช่น สต็อกข้าวล้นตลาด การส่งออกข้าวลดลง และราคาข้าวในตลาดโลกสูงขึ้น เป็นต้น

๒) นโยบายรถคันแรก เป็นนโยบายที่มุ่งช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยให้สามารถซื้อรถยนต์ได้ โดยรัฐบาลให้เงินอุดหนุนแก่ผู้มีรายได้น้อยที่ซื้อรถยนต์คันแรก ซึ่งทำให้รัฐบาลต้องแบกรับภาระทางการเงินจำนวนมาก นโยบายนี้ก่อให้เกิดปัญหาการทุจริต เช่น การโกงรายได้

๓) นโยบายแจกแท็บเล็ตนักเรียน เป็นนโยบายที่มุ่งช่วยเหลือนักเรียนให้สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยรัฐบาลแจกแท็บเล็ตให้กับนักเรียนฟรี ซึ่งทำให้รัฐบาลต้องแบกรับภาระทางการเงินจำนวนมาก นโยบายนี้ก่อให้เกิดปัญหาการทุจริต เช่น การโกงคุณสมบัติ

นโยบายประชานิยมเหล่านี้ อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ ดังนี้

๑) สร้างภาระทางการคลัง เนื่องจากรัฐบาลต้องแบกรับภาระทางการเงินจำนวนมากในการดำเนินการตามนโยบายเหล่านี้

๒) ทำให้เกิดเงินเฟ้อ เนื่องจากนโยบายเหล่านี้มักทำให้อุปสงค์ในสินค้าและบริการเพิ่มขึ้น

๓) ลดประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ เนื่องจากนโยบายเหล่านี้มักไม่คำนึงถึงประสิทธิภาพหรือความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ

๔) ทำให้ระบบเศรษฐกิจบิดเบี้ยว เนื่องจากนโยบายเหล่านี้มักเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มคนบางกลุ่ม

ดังนั้น การใช้นโยบายประชานิยมจึงควรพิจารณาอย่างรอบคอบโดยคำนึงถึงผลกระทบทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติ

๔.๓ ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยม ปี ๒๕๖๖

การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๖๖ ที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าพรรคการเมืองส่วนใหญ่ใช้นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมเป็นเครื่องมือเพื่อให้พรรคและผู้สมัครของตนเองได้รับการเลือกตั้งมากกว่าการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านๆ มา และผลการเลือกตั้งแสดงให้เห็นว่า พรรคการเมืองที่มีนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมได้รับเสียงสนับสนุนจากประชาชนเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้นโยบายเหล่านี้มีโอกาสที่จะได้รับการผลักดันออกมาเป็นนโยบายของรัฐบาลในอนาคต ปราบกฏการณ์เช่นนี้เป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงผลลัพธ์ของการบังคับใช้กฎหมาย ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ (๑) (๒) (๓) เป็นภาพกว้างที่ยังมีจุดอ่อนในการกำกับดูแลพรรคการเมือง จึงทำให้พรรคการเมืองแข่งขันกันประกาศโฆษณานโยบายก่อนพิจารณาให้รอบคอบ

มุ่งเน้นการสร้างค่านิยมให้กับพรรคการเมือง โดยเน้นการตอบสนองความต้องการของประชาชน ตามวาทศิลป์และคำขวัญทางการเมือง ตลอดจนเน้นการแจกจ่ายผลประโยชน์ให้กับประชาชนทั่วไป โดยไม่คำนึงถึงประสิทธิภาพหรือความยั่งยืนของนโยบาย ส่งผลเสียในเชิงเศรษฐศาสตร์ในระยะยาวได้หลายประการ เช่น สร้างภาระทางการคลังในระยะยาว บิดเบือนกลไกตลาด ลดแรงจูงใจในการทำงาน และสร้างความเหลื่อมล้ำทางสังคม เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการปฏิรูปประเทศตามมาตรา ๒๕๘ (ก) ด้านการเมือง (๓) ยังขาดกลไกกำหนดความรับผิดชอบของพรรคการเมืองในการประกาศโฆษณา นโยบายที่มีไว้วิเคราะห์ผลกระทบ ความคุ้มค่า และความเสียหายอย่างรอบด้าน ในเชิงรูปธรรมอย่างแท้จริง

นอกจากผลกระทบเชิงเศรษฐศาสตร์แล้ว นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมสามารถส่งผลเสียในเชิงรัฐศาสตร์ในภาพรวมหลายประการ ดังนี้

๑) ส่งผลเสียต่อเสถียรภาพของระบอบประชาธิปไตย

นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมมักมุ่งเน้นไปที่การตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ โดยอาจละเลยความต้องการของกลุ่มชนชั้นหรือกลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ ในสังคม ส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมและความขัดแย้งในสังคมมากขึ้น ตัวอย่างเช่น นโยบายแจกเงินหรือสวัสดิการต่างๆ อาจทำให้ประชาชนเกิดความพึงพอใจกับรัฐบาล แต่อาจส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้และฐานะทางเศรษฐกิจมากขึ้น ในที่สุดอาจนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองและสังคมได้

๒) ส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพการทำงานของรัฐบาล

นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมมักมุ่งเน้นไปที่การตอบสนองความต้องการระยะสั้นของประชาชน โดยอาจละเลยการพิจารณาถึงผลกระทบในระยะยาว ตัวอย่างเช่น นโยบายแจกเงินหรือสวัสดิการต่างๆ อาจกระตุ้นการบริโภคและเศรษฐกิจในระยะสั้น แต่อาจส่งผลกระทบต่อภาวะเงินเฟ้อและหนี้สาธารณะในระยะยาว ในที่สุดอาจส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพการทำงานของรัฐบาลและเศรษฐกิจของประเทศ

๓) ส่งผลเสียต่อกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง

นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมมักมุ่งเน้นไปที่การแสวงหาเสียงสนับสนุนจากประชาชนส่วนใหญ่ โดยอาจละเลยการพิจารณาถึงหลักการหรือเหตุผลทางนโยบาย ตัวอย่างเช่น นโยบายที่มุ่งเอาใจกลุ่มชนชั้นหรือกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง อาจทำให้รัฐบาลตัดสินใจในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติหรือละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในที่สุดอาจส่งผลเสียต่อกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองและระบอบประชาธิปไตย

๔) ส่งผลเสียต่อวัฒนธรรมทางการเมือง

นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมอาจส่งผลเสียต่อวัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศ โดยอาจทำให้ประชาชนมีลักษณะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ตัวอย่างเช่น นโยบายที่มุ่งแจกจ่ายผลประโยชน์หรือสวัสดิการต่าง ๆ อาจทำให้ประชาชนเกิดความคาดหวังที่จะได้รับการ

ช่วยเหลือจากรัฐบาลอยู่เสมอ ในที่สุดอาจส่งผลเสียต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตยและจิตสำนึก
 สาธารณะของประชาชน

นอกจากนี้ นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมยังอาจส่งผลเสียต่อความสัมพันธ์ระหว่าง
 ประเทศได้อีกด้วย ตัวอย่างเช่น นโยบายที่มุ่งกีดกันการค้าหรือการลงทุนจากต่างประเทศ อาจทำให้
 ประเทศอื่น ๆ เกิดความไม่พอใจและตอบโต้ด้วยมาตรการตอบโต้ทางการค้าหรือการลงทุนเช่นกัน ใน
 ที่สุดอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ

จะเห็นได้ว่า นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมสามารถส่งผลเสียในเชิงรัฐศาสตร์ได้หลาย
 ประการ ดังนั้น รัฐบาลควรพิจารณาอย่างรอบคอบในการจัดทำนโยบายเชิงประชานิยม เพื่อไม่ให้
 ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพและประสิทธิภาพการทำงานของรัฐบาล กระบวนการตัดสินใจทางการเมือง
 และวัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศ

การเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. ๒๕๖๖ พรรคการเมืองต่าง ๆ ต่างก็ได้รับเสียงสนับสนุนจาก
 ประชาชนเป็นจำนวนมาก เมื่อเทียบกับการเลือกตั้งทั่วไปครั้งก่อน ๆ ปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อผลการ
 เลือกตั้งครั้งนี้ก็คือนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่พรรคการเมืองต่าง ๆ นำเสนอเพื่อดึงดูดคะแนนเสียง
 จากประชาชน อย่างไรก็ตาม ยังมีปัจจัยอีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญไม่แพ้กันก็คือ การสร้างกระแสนิยม

การสร้างกระแสนิยมเป็นกลยุทธ์ที่พรรคการเมืองใช้เพื่อสร้างความนิยมให้กับพรรคหรือ
 ตัวบุคคล โดยกลยุทธ์นี้มักใช้ร่วมกับนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดึงดูด
 คะแนนเสียงจากประชาชน กลยุทธ์การสร้างกระแสนิยมที่พรรคการเมืองนิยมใช้ได้แก่ การใช้โซเชียลมีเดีย
 การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชน การจัดเวทีปราศรัยและกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

จากปัจจัยข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นอกจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมแล้ว การสร้าง
 กระแสนิยมก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อผลการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. ๒๕๖๖ พรรคการเมืองที่
 สามารถสร้างกระแสนิยมให้กับพรรคหรือตัวบุคคลได้สำเร็จย่อมมีโอกาสได้รับเสียงสนับสนุนจาก
 ประชาชนมากขึ้น และตัวอย่างผลกระทบจากการสร้างกระแสนิยม มีดังนี้

๑) การเปลี่ยนแปลงชั่วคราวทางการเมือง พรรคก้าวไกลได้รับเสียงสนับสนุนจาก
 ประชาชนอย่างมากจนสามารถคว้าชัยชนะในการเลือกตั้ง ส่งผลให้พรรคพลังประชารัฐและพรรคร่วม
 รัฐบาลสูญเสียอำนาจไป การเลือกตั้งปี ๒๕๖๖ มีการสร้างกระแสนิยมโดยเน้นการเปลี่ยนแปลงชั่วคราว
 ทางการเมือง ดังนี้

(๑) กระแส “อยากเปลี่ยน” กระแสนี้เกิดขึ้นจากความไม่พอใจของประชาชนต่อการ
 บริหารประเทศของรัฐบาลชุดเดิม โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ปากท้องของประชาชน และ
 ความเหลื่อมล้ำในสังคม ประชาชนจึงต้องการเปลี่ยนรัฐบาลชุดใหม่เข้ามาบริหารประเทศ

(๒) กระแส “อยากได้คนรุ่นใหม่” กระแสนี้เกิดขึ้นจากความต้องการเปลี่ยนแปลงประเทศไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น โดยประชาชนมองว่าคนรุ่นใหม่มีความรู้ ความสามารถ และความคิดสร้างสรรค์ สามารถขับเคลื่อนประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้าได้

(๓) กระแส “อยากเห็นความเปลี่ยนแปลง” กระแสนี้เกิดขึ้นจากความต้องการความเปลี่ยนแปลงในทุกมิติของสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ประชาชนจึงต้องการเลือกพรรคการเมืองที่มีนโยบายและแนวทางที่ชัดเจนในการสร้างความเปลี่ยนแปลง

สำหรับพรรคการเมืองที่ได้รับความนิยมจากกระแสนี้ ได้แก่ พรรคก้าวไกล และพรรคเพื่อไทย โดยทั้งสองพรรคต่างมีนโยบายและแนวทางในการสร้างความเปลี่ยนแปลงประเทศไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น

(๑) พรรคก้าวไกล มีนโยบายหลักในการปฏิรูปประเทศในด้านต่างๆ เช่น การปฏิรูปการเมือง การปฏิรูปเศรษฐกิจ การปฏิรูปการศึกษา การปฏิรูปสาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น พรรคก้าวไกลยังเน้นนโยบายด้านความเท่าเทียมและสิทธิมนุษยชน โดยให้ความสำคัญกับกลุ่มคนเปราะบาง เช่น ผู้หญิง เด็ก คนพิการ และคนด้อยโอกาส เป็นต้น

(๒) พรรคเพื่อไทย มีนโยบายหลักในการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจปากท้องของประชาชน การลดความเหลื่อมล้ำในสังคม และการคืนอำนาจให้ประชาชน พรรคเพื่อไทยยังเน้นนโยบายด้านประชาธิปไตย โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง

ผลการเลือกตั้งปี ๒๕๖๖ พบว่า พรรคก้าวไกลได้รับคะแนนเสียงอันดับ ๑ ในการนับคะแนนแบบบัญชีรายชื่อ โดยมีคะแนนเสียง ๑๔ ล้านเสียง ส่วนพรรคเพื่อไทย ได้รับคะแนนเสียงอันดับ ๒ โดยมีคะแนนเสียง ๑๐ ล้านเสียง ผลการเลือกตั้งดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงกระแสนิยมในการเปลี่ยนหัวหน้าอำนาจทางการเมืองของคนไทย

๒) การเปลี่ยนแปลงในนโยบายและทิศทางการพัฒนาประเทศ พรรคก้าวไกลได้เสนอนโยบายที่มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาปากท้องของประชาชนและการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ส่งผลให้ประชาชนมีความคาดหวังต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ในการเลือกตั้งปี ๒๕๖๖ มีการสร้างกระแสนิยม โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงในนโยบายและทิศทางการพัฒนาประเทศ ดังนี้

(๑) การปฏิรูปการเมือง พรรคการเมืองหลายพรรคเน้นการปฏิรูปการเมือง เพื่อลดอำนาจของกองทัพและอำนาจของผู้มีอิทธิพล รวมไปถึงการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อเปิดทางให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น

(๒) การปฏิรูปเศรษฐกิจ พรรคการเมืองหลายพรรคเน้นการปฏิรูปเศรษฐกิจ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ รวมไปถึงการกระจายรายได้สู่ประชาชนอย่างทั่วถึง

(๓) การปฏิรูปสังคม พรรคการเมืองหลายพรรคเน้นการปฏิรูปสังคม เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพของประชาชน

พรรคการเมืองที่เน้นการเปลี่ยนแปลงในนโยบายและทิศทางการพัฒนาประเทศ ได้แก่

(๑) พรรคก้าวไกล เน้นนโยบายก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เช่น นโยบายรัฐสวัสดิการ นโยบายปฏิรูปที่ดิน นโยบายปฏิรูปการศึกษา และนโยบายแก้ไขรัฐธรรมนูญ เป็นต้น

(๒) พรรคเพื่อไทย เน้นนโยบายประชานิยม เช่น นโยบายขึ้นค่าแรงขั้นต่ำ นโยบายประกันรายได้เกษตรกร และนโยบายสร้างงาน เป็นต้น

(๓) พรรครวมไทยสร้างชาติ เน้นนโยบายอนุรักษ์นิยม เช่น นโยบายความมั่นคง และนโยบายชาตินิยม เป็นต้น

กระแสนิยมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความไม่พอใจของประชาชนต่อการบริหารประเทศของรัฐบาลชุดปัจจุบัน และความต้องการการเปลี่ยนแปลงไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น

๓) การตื่นตัวทางการเมืองของประชาชน การเลือกตั้งครั้งนี้ส่งผลให้ประชาชนตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น มีการติดตามข่าวสารและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้น

การเลือกตั้งปี ๒๕๖๖ มีการสร้างกระแสนิยมโดยเน้นการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชน ดังนี้

(๑) การปราศรัยของพรรคก้าวไกล พรรคก้าวไกลเป็นพรรคการเมืองที่เน้นการนำเสนอ นโยบายที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ ในการปราศรัยของพรรค จึงเน้นการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลชุดปัจจุบัน เรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนรุ่นใหม่

(๒) การชุมนุมทางการเมือง ตลอดช่วงก่อนการเลือกตั้ง มีการชุมนุมทางการเมืองของประชาชนกลุ่มต่างๆ เพื่อเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม การชุมนุมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่พอใจของประชาชนต่อการบริหารประเทศของรัฐบาลชุดปัจจุบัน ซึ่งส่งผลให้ประชาชนตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น

(๓) สื่อสังคมออนไลน์ สื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางสำคัญที่ใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ในช่วงก่อนการเลือกตั้ง มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์เป็นจำนวนมาก ซึ่งส่งผลให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเมืองอย่างหลากหลาย และเกิดการตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น

นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลให้เกิดการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชน เช่น สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ ที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ปัญหาเศรษฐกิจที่ยังไม่ฟื้นตัว และความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เพิ่มขึ้น เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้ประชาชนเรียกร้องให้มีการปฏิรูปประเทศ

ผลจากการสร้างกระแสนิยมดังกล่าว ทำให้ประชาชนมีความสนใจและมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนที่เพิ่มขึ้น ซึ่งถือเป็น

พัฒนาการทางการเมืองที่สำคัญของประเทศไทย ซึ่งผลกระทบเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงพลังของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและเปลี่ยนแปลงสังคม การสร้างกระแสนิยมจึงมีความสำคัญในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองและสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นให้กับประเทศ

นอกจากนี้การสร้างกระแสนิยมยังส่งผลต่อการแข่งขันทางการเมืองในระยะยาว พรรคการเมืองจะต้องพัฒนากลยุทธ์การสร้างกระแสนิยมของตนเองเพื่อดึงดูดคะแนนเสียงจากประชาชน ส่งผลให้ประชาชนมีทางเลือกมากขึ้นและสามารถตัดสินใจเลือกพรรคการเมืองได้อย่างมีข้อมูล อย่างไรก็ตาม การสร้างกระแสนิยมก็อาจนำไปสู่ปัญหาต่างๆ ได้เช่นกัน เช่น การบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร การสร้างความแตกแยกในสังคม และความไม่เป็นธรรมในการเลือกตั้ง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้การสร้างกระแสนิยมจึงควรอยู่บนพื้นฐานของความจริงและความถูกต้อง เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์และสร้างประชาธิปไตยที่ยั่งยืน

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่มีต่อการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน

คณะกรรมการฯ ขอเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณตามลำดับ ดังนี้

- ๑) การวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ๒) การวิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่มีต่อการพัฒนาการเมืองไทย ได้แก่ (๑) ผลกระทบต่อพรรคการเมือง (๒) ผลกระทบต่อนักการเมือง และ (๓) ผลกระทบต่อภาพรวมของการเมืองไทย
- ๓) การวิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูลในตอนนี้ ได้นำเสนอข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ประเด็นในการตัดสินใจเลือกตั้ง และความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายหาเสียง มาวิเคราะห์หาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ จำนวน และร้อยละ ดังแสดงในตารางที่ ๔-๒

ตารางที่ ๔-๒ จำนวนและร้อยละของข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
๑.	เพศ		
	ชาย	๒๕๒	๕๐.๔๐
	หญิง	๒๓๓	๔๖.๖๐
	เพศทางเลือก LGBTQ	๑๕	๓.๐๐
รวม		๕๐๐	๑๐๐.๐๐
๒.	๑๘-๒๕ ปี		
	๑๘-๒๕ ปี	๙๓	๑๘.๖๐
	๒๖-๔๐ ปี	๑๔๔	๒๘.๘๐
	๔๑-๕๐ ปี	๙๙	๑๙.๘๐
	๕๑-๖๐ ปี	๑๐๖	๒๑.๒๐
	สูงกว่า ๖๐ ปี ขึ้นไป	๕๕	๑๑.๖๐
รวม		๕๐๐	๑๐๐.๐๐
ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
๓.	การศึกษา		
	ต่ำกว่าปริญญาตรี	๘๘	๑๗.๖๐
	ปริญญาตรี	๒๓๓	๔๖.๖๐
	สูงกว่าปริญญาตรี	๑๗๙	๓๕.๘๐
รวม		๕๐๐	๑๐๐.๐๐
๔.	อาชีพ		
	นักเรียน/นักศึกษา	๑๐๐	๒๐.๐๐
	รับจ้าง/พนักงานองค์กรเอกชน	๗๗	๑๕.๔๐
	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	๒๓๐	๔๖.๐๐
	ค้าขาย /ธุรกิจส่วนตัว	๗๐	๑๔.๐๐
	เกษียณอายุ	๒๓	๔.๖๐
รวม		๕๐๐	๑๐๐.๐๐
๕.	การไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ผ่าน มา		
	ไป	๔๕๖	๙๑.๒๐
	ไม่ไป (ข้ามไปตอนที่ ๒)	๔๔	๘.๘๐
รวม		๕๐๐	๑๐๐.๐๐

ตารางที่ ๔-๒ (ต่อ)

ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
๖.	ประเด็นที่พิจารณาในการตัดสินใจเลือกตั้ง		
	คุณสมบัติของผู้สมัคร	๑๒๒	๒๖.๘๐
	พรรคการเมือง	๑๐๑	๒๒.๑๐
	นโยบายหาเสียง	๒๓๓	๕๑.๑๐
รวม		๔๕๖	๑๐๐.๐๐
๗.	ความคิดเห็นที่มีต่อนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยม		
	เห็นด้วย	๒๕๗	๕๖.๔๐
	ไม่เห็นด้วย	๑๙๙	๔๓.๖๐
รวม		๔๕๖	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔-๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๕๐๐ คน พบว่า

(๑) เพศ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน ๒๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๔๐ รองลงมาคือ เพศหญิง จำนวน ๒๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๖๐ และเพศทางเลือก LGBTQ จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๐๐ ตามลำดับ

(๒) อายุ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุ ๒๖-๔๐ ปี จำนวน ๑๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๘๐ รองลงมาได้แก่ อายุ ๕๑-๖๐ ปี จำนวน ๑๐๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๒๐ อายุ ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๙๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๘๐ อายุ ๑๘-๒๕ ปี จำนวน ๙๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๖๐ และอายุสูงกว่า ๖๐ ปี ขึ้นไป จำนวน ๕๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๖๐ ตามลำดับ

(๓) การศึกษา

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๒๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๖๐ รองลงมาได้แก่ ระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๗๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๘๐ และต่ำกว่าระดับปริญญาตรี จำนวน ๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๖๐ ตามลำดับ

(๔) อาชีพ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน ๒๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๐๐ รองลงมาได้แก่ นักเรียน/นักศึกษา จำนวน ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๐๐ รับจ้าง/พนักงานองค์กรเอกชน จำนวน ๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๔๐ ค้าขาย /ธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๐๐ และเกษียณอายุ จำนวน ๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๖๐ ตามลำดับ

(๕) การไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ผ่านมา

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จำนวน ๔๕๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๑.๒๐ รองลงมาคือ ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จำนวน ๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘๐ ตามลำดับ

(๖) ประเด็นที่พิจารณาในการตัดสินใจเลือกตั้ง

กลุ่มตัวอย่างที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่พิจารณาประเด็นนโยบายหาเสียง จำนวน ๒๓๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๑๐ รองลงมาได้แก่ คุณสมบัติของผู้สมัคร จำนวน ๑๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๘๐ และพรรคการเมือง จำนวน ๑๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๑๐ ตามลำดับ

(๗) ความคิดเห็นที่มีต่อนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยม

กลุ่มตัวอย่างที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่เห็นด้วยกับนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยม จำนวน ๒๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๔๐ รองลงมาคือ ไม่เห็นด้วย จำนวน ๑๙๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๖๐ ตามลำดับ

๑) การวิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่มีต่อการพัฒนาการเมืองไทย

การวิเคราะห์ข้อมูลในตอนนี้ ได้นำเสนอผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยม ได้แก่ ผลกระทบต่อพรรคการเมือง ผลกระทบต่อนักการเมือง และผลกระทบต่อภาพรวมของการเมืองไทย มาวิเคราะห์หาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังแสดงในตารางที่ ๔-๓, ๔-๔, ๔-๕ และ ๔-๖

ตารางที่ ๔-๓ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่มีต่อการพัฒนาการเมืองไทยในภาพรวม

	รายการ	—	S.D.	แปล ความหมาย	ลำดับที่
๑.	ผลกระทบต่อพรรคการเมือง	๔.๐๕	๐.๘๖	มาก	๑
๒.	ผลกระทบต่อนักการเมือง	๓.๙๕	๐.๘๘	มาก	๒
๓.	ผลกระทบต่อภาพรวมของการเมืองไทย	๓.๗๕	๐.๘๘	มาก	๓

จากตารางที่ ๔-๓ พบว่า นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมส่งผลกระทบต่อพรรคการเมืองมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕ รองลงมาได้แก่ ส่งผลกระทบต่อนักการเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๕ และส่งผลกระทบต่อภาพรวมของการเมืองไทย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔-๔ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยม
ที่มีต่อพรรคการเมือง

รายการ	—	S.D.	แปลความหมาย	ลำดับที่
๑. พรรคการเมืองส่วนใหญ่ประกาศนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมเพราะต้องการความได้เปรียบในการเลือกตั้ง	๔.๐๐	๑.๒๒	มาก	๔
๒. ปัจจุบันยังไม่มีพรรคการเมืองใดได้รับผลกระทบเชิงลบที่ชัดเจนจากบทลงโทษตามกฎหมาย ในกรณีไม่สามารถปฏิบัติตามนโยบายที่เคยใช้หาเสียงไว้	๔.๐๕	๑.๒๕	มาก	๓
๓. การประกาศนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมแล้วทำไมไม่ได้ส่งผลต่อความนิยมของพรรคการเมือง	๓.๖๗	๑.๓๑	มาก	๕
๔. พรรคการเมืองควรมีการแสดงผลการศึกษาความเป็นไปได้ของนโยบายต่าง ๆ ก่อนการประกาศหาเสียงเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือต่อประชาชน	๔.๓๒	๑.๐๖	มากที่สุด	๑
๕. กรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติตามนโยบายที่หาเสียงพรรคการเมืองควรมีส่วนรับผิดชอบในการประกาศนโยบายนั้น และได้รับบทลงโทษอย่างเป็นรูปธรรมอย่างสมเหตุสมผลกับนโยบาย	๔.๒๒	๑.๑๓	มากที่สุด	๒
รวม	๔.๐๕	๐.๘๖	มาก	

จากตารางที่ ๔-๔ การวิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่มีต่อพรรคการเมือง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พรรคการเมืองควรมีการแสดงผลการศึกษาความเป็นไปได้ของนโยบายต่าง ๆ ก่อนการประกาศหาเสียงเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือต่อประชาชน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ ๔.๓๒ รองลงมาได้แก่ กรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติตามนโยบายที่หาเสียงพรรคการเมืองควรมีส่วนรับผิดชอบในการประกาศนโยบายนั้น และได้รับบทลงโทษอย่างเป็นรูปธรรม อย่างสมเหตุสมผลกับนโยบาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ ปัจจุบันยังไม่มีพรรคการเมืองใดได้รับผลกระทบเชิงลบที่ชัดเจนจากบทลงโทษตามกฎหมาย ในกรณีไม่สามารถปฏิบัติตามนโยบายที่เคยใช้หาเสียงไว้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕ พรรคการเมืองส่วนใหญ่ประกาศนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมเพราะต้องการความได้เปรียบในการเลือกตั้ง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ และการประกาศนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมแล้วทำไมไม่ได้ส่งผลต่อความนิยมของพรรคการเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔-๕ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่มีต่อนักการเมือง

รายการ	—	S.D.	แปลความหมาย	ลำดับที่
๑. นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมทำให้นักการเมืองได้รับความชื่นชมจากประชาชน ซึ่งจะช่วยให้ได้รับการเลือกตั้ง	๔.๑๒	๑.๐๗	มาก	๒
๒. นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมทำให้นักการเมืองสามารถแสวงหาอำนาจที่เอื้ออำนวยต่อตนเอง	๓.๙๕	๑.๒๓	มาก	๓
๓. หากประชาชนชื่นชอบนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมแล้ว จะไม่คำนึงถึงชื่อเสียงของตัวนักการเมือง	๓.๕๐	๑.๓๑	มาก	๔
๔. กรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ตามนโยบายที่หาเสียง ควรมีการกำหนดความรับผิดชอบบตลงโทษนักการเมืองที่ใช้นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยม	๔.๒๒	๑.๐๘	มากที่สุด	๑
รวม	๓.๙๕	๑.๘๘	มาก	

จากตารางที่ ๔-๕ การวิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่มีต่อนักการเมือง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ตามนโยบายที่หาเสียง ควรมีการกำหนดความรับผิดชอบบตลงโทษนักการเมืองที่ใช้นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ ๔.๒๒ รองลงมาได้แก่ นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมทำให้นักการเมืองได้รับความชื่นชมจากประชาชน ซึ่งจะช่วยให้ได้รับการเลือกตั้ง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๒ นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมทำให้นักการเมืองสามารถแสวงหาอำนาจที่เอื้ออำนวยต่อตนเอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๕ และหากประชาชนชื่นชอบนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมแล้ว จะไม่คำนึงถึงชื่อเสียงของตัวนักการเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๐ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔-๖ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่มีต่อภาพรวมของการเมืองไทย

รายการ	—	S.D.	แปลความหมาย	ลำดับที่
๑. นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมเป็นการสร้างการเมืองรูปแบบใหม่ที่สร้างความสัมพันธ์ระบอบอุปถัมภ์โดยตรงระหว่างผู้นำและประชาชน	๓.๘๒	๑.๒๔	มาก	๒
๒. นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมเป็นการสร้างการเมืองที่ให้ความสำคัญหรือให้คุณค่าแก่ประชาชนเฉพาะบางกลุ่มและเพิ่มความเหลื่อมล้ำ	๓.๕๖	๑.๓๕	มาก	๕
๓. นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่ขาดการพิจารณาอย่างรอบด้านอาจนำมาซึ่ง การทุจริตเชิงนโยบาย รวมทั้งเอื้อประโยชน์ให้พวกพ้อง ทำให้ขาดความเสมอภาคทางการเมือง	๔.๑๑	๑.๑๕	มาก	๑
๔. นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่ตีนำไปสู่การพัฒนาการเมืองไทย และช่วยลดความขัดแย้งทางการเมืองได้	๓.๕๙	๑.๓๗	มาก	๔
๕. การประกาศนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมจากอดีตถึงปัจจุบันนำไปสู่ความเสื่อมถอยของจริยธรรมทางการเมืองไทย	๓.๖๕	๑.๓๒	มาก	๓
รวม	๓.๗๕	๐.๘๘	มาก	

จากตารางที่ ๔-๖ การวิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่มีต่อภาพรวมของการเมืองไทย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่ขาดการพิจารณาอย่างรอบด้านอาจนำมาซึ่งการทุจริตเชิงนโยบาย รวมทั้งเอื้อประโยชน์ให้พวกพ้อง ทำให้ขาดความเสมอภาคทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ ๔.๑๑ รองลงมาได้แก่ นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมเป็นการสร้างการเมืองรูปแบบใหม่ที่สร้างความสัมพันธ์ระบอบอุปถัมภ์โดยตรงระหว่างผู้นำและประชาชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒ การประกาศนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมจากอดีตถึงปัจจุบันนำไปสู่ความเสื่อมถอยของจริยธรรมทางการเมืองไทย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๕ นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่ตีนำไปสู่การพัฒนาการเมืองไทย และช่วยลดความขัดแย้งทางการเมืองได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๙ และนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมเป็นการสร้างการเมืองที่ให้ความสำคัญหรือให้คุณค่าแก่ประชาชนเฉพาะบางกลุ่มและเพิ่มความเหลื่อมล้ำ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๖ ตามลำดับ

๑) การวิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

การวิเคราะห์ข้อมูลในตอนนนี้ ได้นำเสนอตัวแปรการวิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน มาวิเคราะห์หาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ปรากฏผลดังแสดงในตารางที่ ๔-๗

ตารางที่ ๔-๗ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

รายการ	\bar{X}	S.D.	แปลความหมาย	ลำดับที่
๑. นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมทำให้พูดคุยเรื่องการเมืองกับคนในครอบครัว	๓.๓๙	๑.๒๓	ปานกลาง	๓
๒. นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมทำให้ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งในระดับชาติและท้องถิ่น	๓.๔๓	๑.๔๐	มาก	๒
๓. ได้รับอิทธิพลจากกระแสนิยมของนโยบายและได้ชักชวนคนแวดล้อมไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งในระดับชาติและท้องถิ่น	๓.๐๖	๑.๓๘	ปานกลาง	๖
๔. เข้าร่วมรับฟังนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมและช่วยประชาสัมพันธ์หรือเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลเพื่อกระตุ้นให้ผู้อื่นไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในระดับชาติและท้องถิ่น	๒.๘๑	๑.๓๘	ปานกลาง	๗
๕. ติดตามนโยบายหาเสียงของพรรคการเมืองหลังได้รับการเลือกตั้ง	๓.๘๖	๑.๑๒	มาก	๑
๖. กระแสนิยมในนโยบายหาเสียงทำให้บริจาคเงิน/สิ่งของสนับสนุนพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง	๒.๐๗	๑.๓๓	น้อย	๘
๗. นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมช่วยจูงใจทำให้สนใจสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง	๒.๐๖	๑.๓๖	น้อย	๙
๘. เข้าร่วมประชุมกับพรรคการเมืองเพื่อร่วมเสนอนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยม	๑.๘๕	๑.๒๙	น้อย	๑๐

ตารางที่ ๔-๗ (ต่อ)

รายการ	—	S.D.	แปลความหมาย	ลำดับที่
๙. นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมทำให้เกิดการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายในชุมชนและสังคมแวดล้อม	๓.๓๗	๑.๓๓	ปานกลาง	๔
๑๐. นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมของพรรคที่ขึ้นชอบทำให้ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะทางสังคม	๓.๒๗	๑.๓๒	ปานกลาง	๕
รวม	๒.๙๒	๐.๘๕	ปานกลาง	

จากตารางที่ ๔-๗ การวิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ติดตามนโยบายหาเสียงของพรรคการเมืองหลังได้รับการเลือกตั้ง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ ๓.๘๖ รองลงมาได้แก่ นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมทำให้ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งในระดับชาติและท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๓ นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมทำให้พูดคุยเรื่องการเมืองกับคนในครอบครัว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๙ นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมทำให้เกิดการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายในชุมชนและสังคมแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๗ นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมของพรรคที่ขึ้นชอบทำให้ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะทางสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๗ ได้รับอิทธิพลจากกระแสนิยมของนโยบายและได้ชักชวนคนแวดล้อมไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งในระดับชาติและท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๐๖ เข้าร่วมรับฟังนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยม และช่วยประชาสัมพันธ์หรือเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลเพื่อกระตุ้นให้ผู้อื่นไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในระดับชาติและท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๘๑ กระแสนิยมในนโยบายหาเสียงทำให้บริจาคเงิน/สิ่งของสนับสนุนพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๐๗ นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมช่วยจูงใจทำให้สนใจสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๐๖ และเข้าร่วมประชุมกับพรรคการเมืองเพื่อร่วมเสนอนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๘๕ ตามลำดับ

๔.๕ ผลการศึกษาและวิเคราะห์นโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยม

กรณีศึกษา นโยบายแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ต

ในระบอบประชาธิปไตย พรรคการเมืองเป็นสถาบันทางการเมืองที่สำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง การประกาศโฆษณาโยบายของพรรคการเมืองจึงเป็นกลไกสำคัญในการนำเสนอโยบายและวิสัยทัศน์ของพรรคการเมืองต่อประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้พิจารณาตัดสินใจเลือกพรรคการเมืองที่ตนเห็นด้วย บางพรรคอาจมีการบิดเบือนข้อมูลหรือนำเสนอ

ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องเพื่อหวังผลทางการเมือง ซึ่งอาจส่งผลเสียต่อกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชน ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน กรณีการประกาศนโยบายหาเสียงการแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ตแก่ประชาชนคนละ ๑๐,๐๐๐ บาท โดยระบุที่มาของเงินคือ งบประมาณแผ่นดินประจำปี ในการศึกษาและวิเคราะห์ประเด็นนี้ คณะทำงานพิจารณาศึกษาฯ ได้ใช้การทบทวนเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง การรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญที่เป็นวิทยากรรับเชิญร่วมกับผู้มีส่วนได้เสียที่เข้าร่วมสัมมนา จำนวน ๒๐๐ คน ผลการศึกษาและวิเคราะห์ มีรายละเอียดดังนี้

๑. ความเป็นไปได้ในการดำเนินนโยบายประชานิยม

นโยบายประชานิยม (Populism) เป็นนโยบายที่มุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ โดยมักใช้มาตรการทางการเงินหรือสวัสดิการต่างๆ เพื่อสร้างความนิยมให้กับรัฐบาลหรือพรรคการเมืองที่เสนอนโยบายดังกล่าว นโยบายประชานิยมมักถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการใช้จ่ายเงินอย่างสิ้นเปลือง ไม่ยั่งยืน และอาจนำไปสู่การคอร์รัปชันได้

นโยบายประชานิยม เป็นนโยบายที่สนับสนุนประชาชนคนยากจนเป็นหลัก เพื่อมุ่งหวังความนิยมทางการเมือง โดยไม่จำเป็นต้องมีความสมเหตุสมผลหรือเป้าหมายทางเศรษฐศาสตร์มหภาคมารองรับ นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมจะมีหลากหลายรูปแบบที่ปรากฏแต่จะมีลักษณะร่วมกันตรงที่การเป็นนโยบายที่มุ่งเอาอกเอาใจและสนองความต้องการของประชาชน ตลอดจนการไม่แสดงถึงจำนวนเงินที่ใช้ในการดำเนินนโยบาย เปรียบเสมือนอุดมการณ์และนโยบายทางการเมืองที่เป็นที่นิยมของประชาชน และหลายพรรคการเมืองในประเทศไทยได้ใช้นโยบายประชานิยมนี้ในการหาเสียงเลือกตั้ง โดยนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมนั้นเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถส่งเสียงบอกนักการเมืองผ่านคูหาเลือกตั้งผ่านได้ ซึ่งทำให้นักการเมืองต้องหันมาให้ความสนใจต่อความเป็นอยู่และความต้องการของประชาชนมากขึ้น^{๑๐๑}

การแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ต (Digital Wallet) เป็นนโยบายประชานิยมรูปแบบหนึ่ง โดยรัฐบาลจะแจกเงินให้แก่ประชาชนผ่านระบบดิจิทัลวอลเล็ต มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจและช่วยเหลือประชาชนผู้มีรายได้น้อย โดยเงินที่แจกจะเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจโดยตรงและทำให้เกิดการหมุนเวียนของเงินอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะช่วยบรรเทาปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำและทำให้เศรษฐกิจฟื้นตัวได้เร็วขึ้น ความเป็นไปได้ในการดำเนินการแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ตในประเทศไทยนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ได้แก่

^{๑๐๑} ภาวฤต เหมหาชาติ. (๒๕๕๙). นโยบายประชานิยม. พุทธจักร, ๖๙(๔), ๑๘-๓๐.

๑.๑ ความเป็นไปได้ทางด้านกฎหมาย

จากเนื้อหาการสัมมนาที่กล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวกับกฎหมาย มีประเด็นสำคัญดังนี้

๑) การแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ต อาจมีความเสี่ยงที่จะผิดกฎหมาย^{๑๐๒} มีลักษณะเป็นนโยบายประชานิยมเชิงสัญญาคือ สัญญาว่าจะให้ เป็นการกล่าวขึ้นมาโดยไม่ได้ระบุแนวทางการรายละเอียด ซึ่งการหาเสียงในรูปแบบนี้ถือว่าผิดกฎหมาย แต่ก็ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ด้วย^{๑๐๓} ซึ่งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๕๓ กำหนดว่า นโยบายของพรรคการเมืองต้องมีความชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้จริง โดยในกรณีของนโยบายที่มีผลทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์เฉพาะบุคคลหรือเฉพาะกลุ่ม และอาจก่อให้เกิดความแตกแยกในสังคมได้ พรรคการเมืองต้องระบุนโยบายของนโยบายนั้นให้ชัดเจน เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าใจถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากนโยบายดังกล่าว และสามารถตัดสินใจได้อย่างมีข้อมูล และมาตรา ๕๗ กำหนดว่า พรรคการเมืองต้องดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายที่ได้แถลงต่อรัฐสภา ซึ่งรวมถึงนโยบายที่มีผลทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์เฉพาะบุคคลหรือเฉพาะกลุ่ม และอาจก่อให้เกิดความแตกแยกในสังคมได้ หากพรรคการเมืองดำเนินการไม่เป็นไปตามนโยบายดังกล่าว อาจถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองได้

๒) การแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ต อาจมีความเสี่ยงที่จะผิดกฎหมายอื่นได้ เช่น พระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. ๒๕๖๑ กำหนดให้รัฐบาลต้องดำเนินนโยบายการคลังอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ ตามหลักการรักษาเสถียรภาพและการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน และหลักความเป็นธรรมในสังคม ดังนั้นอาจทำให้รัฐบาลไม่สามารถกู้เงินเพื่อดำเนินโครงการแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ตได้เนื่องจากภาระดอกเบี้ยในส่วนของภาครัฐสูงนั้น ย่อมส่งผลเสียต่อฐานะการคลังของรัฐบาล ซึ่งภาระดอกเบี้ยในส่วนของภาครัฐในปัจจุบันอยู่ที่ร้อยละ ๙ ซึ่งถือว่าค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับประเทศรายได้ปานกลางอื่นๆ โดยองค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) กำหนดว่าภาระดอกเบี้ยในส่วนของภาครัฐของประเทศรายได้ปานกลางไม่ควรเกินร้อยละ ๑๐^{๑๐๔}

๓) การแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ต อาจก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยคนรวยอาจได้รับประโยชน์มากกว่าคนจน ซึ่งการแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ตมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในระยะสั้น ไม่ใช่การแก้ไขปัญหาค่าความยากจน ไม่สามารถแก้ไขปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำได้จริง^{๑๐๕} อาจจะทำให้ขัดต่อกฎหมายสามารถสร้างความเสมอภาคให้แก่ประชาชน กฎหมายที่ให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอย่างเท่าเทียมกัน จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้ ดังในกฎหมายรัฐธรรมนูญ

^{๑๐๒} สมชาย แสวงการ. (๒๕๖๖). การสัมมนา เรื่อง “ปึกหมุดประชานิยมอย่างไร ให้การเมืองไทยพัฒนา” จัดขึ้น ณ รัฐสภา วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

^{๑๐๓} เจษฎ์ โทณะวณิก. (๒๕๖๖). การสัมมนา เรื่อง “ปึกหมุดประชานิยมอย่างไร ให้การเมืองไทยพัฒนา” จัดขึ้น ณ รัฐสภา วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

^{๑๐๔} สิทธิพล วิบูลย์ธนากุล. (๒๕๖๖). การสัมมนา เรื่อง “ปึกหมุดประชานิยมอย่างไร ให้การเมืองไทยพัฒนา” จัดขึ้น ณ รัฐสภา วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

^{๑๐๕} ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (๒๕๖๖). การสัมมนา เรื่อง “ปึกหมุดประชานิยมอย่างไร ให้การเมืองไทยพัฒนา” จัดขึ้น ณ รัฐสภา วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๓๐ กำหนดว่า “บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน”

โดยสรุป การแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ตไม่มีความชัดเจนและไม่สามารถปฏิบัติได้จริง เนื่องจากมีประเด็นทางด้านกฎหมายหลายประการที่ขัดขวาง ได้แก่

๑) ประเด็นเรื่องกฎหมายเลือกตั้ง เข้าข่ายผิดกฎหมายตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง มาตรา ๕๓ และมาตรา ๕๗

๒) ประเด็นเรื่องการใช้เงินจากงบประมาณ อาจขัดต่อพระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. ๒๕๖๑

๓) ประเด็นเรื่องความชอบธรรม อาจขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๓๐

๑.๒ ความเป็นไปได้ทางด้านการเมือง

จากเนื้อหาการสัมมนาที่กล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวกับการเมือง มีประเด็นสำคัญดังนี้

๑) การแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ตเป็นนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมทางการเมืองที่ไม่ชอบธรรม เป็นการละเมิดหลักการประชาธิปไตยเพราะเป็นการเอาเสียงข้างมากมาค้ำเสียงข้างน้อย และเป็นการนำผลประโยชน์ของประชาชนไปแลกกับคะแนนเสียงทางการเมือง ซึ่งรัฐธรรมนูญเป็นกติกาในการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นธรรม หากประชาธิปไตยยังไม่พัฒนาแสดงว่ารัฐธรรมนูญยังไม่เป็นธรรม เนื่องจากมีช่องว่างความเหลื่อมล้ำ ซึ่งการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำสามารถทำได้ทั้งการให้เงินและการให้โอกาส นโยบายนี้เน้นการกระตุ้นเศรษฐกิจ ไม่ใช่แก้ไขปัญหาความยากจน การใช้จ่ายกว่าห้าแสนล้านบาทเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำนั้นคุ้มค่าหากสามารถแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำได้จริง^{๑๐๖} ประชานิยมแบบอ้างถึงเสียงข้างมาก เช่น โครงการแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ตทำให้เกิดปัญหาเพราะอ้างถึงเสียงข้างมาก ๑๐ ล้านเสียง^{๑๐๗}

๒) การแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ต เป็นโครงการที่ไม่มีความคุ้มค่าในการใช้งบประมาณ เนื่องจากการใช้งบประมาณจำนวนมากเพื่อแจกเงินให้กับประชาชน อาจทำให้ประเทศเกิดปัญหาหนี้สินตามมา รัฐบาลมีโครงการแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ตที่จะทุ่มเม็ดเงินจำนวน ๕๖๐,๐๐๐ ล้านบาท เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ซึ่งคิดเป็นประมาณร้อยละ ๓ ของ GDP ของประเทศ แนวทางนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากอดีตผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยและนักวิชาการหลายท่าน เนื่องจากมองว่าอาจก่อให้เกิดภาวะเงินเฟ้อและการก่อหนี้สาธารณะที่มากเกินไป นอกจากนี้ ยังมีข้อสงสัยว่าเม็ดเงินดังกล่าว

^{๑๐๖} ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (๒๕๖๖).

^{๑๐๗} เจษฎ์ โทณะวนิก. (๒๕๖๖).

จะกระจายไปยังกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่^{๑๐๘} ถือเป็นความรับผิดชอบของฝ่ายการเมืองในการจัดทำงบประมาณต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ^{๑๐๙}

๓) การแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ตเป็นโครงการที่ไม่มีความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ ไม่ได้เป็นการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำอย่างแท้จริง เพราะเป็นการแก้ปัญหาแบบหว่านแห ไม่ได้มุ่งเป้าไปที่กลุ่มเป้าหมายที่แท้จริง การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำมีทั้งการให้เงินและการให้โอกาส นโยบายการแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ตเป็นนโยบายที่เน้นการกระตุ้นเศรษฐกิจเป็นหลัก มิใช่การแก้ไขปัญหาความยากจน การที่โครงการจะนำเงินจากไหนมาทำนั้นจึงไม่ใช่เรื่องสำคัญ หากใช้งบประมาณจำนวนมากเช่นนี้แล้วสามารถแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำได้จริงก็คุ้มค่า แต่ในทางปฏิบัติแล้ว นโยบายดังกล่าวไม่สามารถแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำได้จริง^{๑๑๐}

โดยสรุป การแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ตไม่มีความชัดเจนและไม่สามารถปฏิบัติได้จริง เนื่องจากมีประเด็นทางด้านการเมืองหลายประการที่ขัดขวาง ได้แก่

๑) ประเด็นเรื่องความชอบธรรมในการออกนโยบายประชานิยม เป็นการละเมิดหลักการประชาธิปไตย เพราะเป็นการเอาเสียงข้างมากมากดดันเสียงข้างน้อย และเป็นการนำผลประโยชน์ของประชาชนไปแลกกับคะแนนเสียงทางการเมือง

๒) ประเด็นเรื่องความคุ้มค่าในการใช้งบประมาณ เนื่องจากการใช้งบประมาณจำนวนมากเพื่อแจกเงินให้กับประชาชน อาจทำให้ประเทศเกิดปัญหาหนี้สินตามมา

๓) ประเด็นเรื่องความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ ไม่ได้เป็นการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำอย่างแท้จริง เพราะเป็นการแก้ปัญหาแบบหว่านแห ไม่ได้มุ่งเป้าไปที่กลุ่มเป้าหมายที่แท้จริง

๑.๓ ความเป็นไปได้ทางด้านเศรษฐศาสตร์

จากเนื้อหาการสัมมนาที่กล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ มีประเด็นสำคัญ ดังนี้

๑) ประเด็นเรื่องประสิทธิภาพ การแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ตอาจไม่มีประสิทธิภาพในการกระตุ้นเศรษฐกิจ เพราะการแจกเงินให้กับประชาชนทุกคนเท่ากัน ไม่ได้มุ่งเป้าไปที่กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจโดยตรง รัฐบาลสามารถแก้ไขเฉพาะจุดที่มีปัญหาได้ โดยไม่ต้องใช้งบประมาณมหาศาลถึงห้าแสนล้านบาท แต่อาจไม่ได้ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจมากนัก เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจเกิดจากปัจจัยหลายประการ การแจกเงินเพียงอย่างเดียวอาจไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุดและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การแจกเงินให้กับประชาชนทุกคนอาจไม่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ

^{๑๐๘} สมชาย แสวงการ. (๒๕๖๖).

^{๑๐๙} สิทธิพล วิบูลย์ธนากุล. (๒๕๖๖).

^{๑๑๐} ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (๒๕๖๖).

อย่างที่ต้องการ เนื่องจากประชาชนอาจเก็บเงินไว้ใช้ในอนาคต หรือนำไปลงทุนในรูปแบบอื่น ไม่ได้นำไปใช้จ่ายในภาคธุรกิจทันที ส่งผลให้เม็ดเงินในระบบเศรษฐกิจไม่ได้เพิ่มมากเท่าที่รัฐบาลคาดหวัง^{๑๑๑}

๒) ประเด็นเรื่องความคุ้มค่า การแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ตอาจไม่คุ้มค่า ซึ่งหากนำเงินไปใช้กับโครงการอื่น เช่น การลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน จะช่วยสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว การทุ่มเงินมหาศาลเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจเป็นแนวคิดที่ฟังดูดี แต่ในทางปฏิบัติอาจไม่สามารถทำได้จริง เนื่องจากมีข้อสงสัยหลายประการ เช่น ประสิทธิภาพของนโยบาย ผลกระทบต่อเศรษฐกิจในระยะยาว และภาระหนี้สาธารณะ อดีตผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยและนักวิชาการหลายคนออกมาท้วงติงให้รัฐบาลพิจารณาทบทวนนโยบายนี้อย่างรอบคอบ โดยเปรียบเทียบผลดี-ผลเสียของนโยบายนี้ให้ดี เงิน ๕๖๐,๐๐๐ ล้านบาท คิดเป็นประมาณร้อยละ ๓ ของ GDP ซึ่งเทียบเท่ากับงบประมาณลงทุนใหม่ของประเทศ หากนำเงินนี้ไปใช้กับโครงการอื่น เช่น โครงสร้างพื้นฐาน อาจส่งผลดีต่อเศรษฐกิจในระยะยาวมากกว่า และคุ้มค่ามากกว่า^{๑๑๒}

๓) ประเด็นเรื่องความยั่งยืนทางการเงินการคลัง การแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ตอาจส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนทางการเงินการคลังของประเทศในระยะยาวเนื่องจากต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการดำเนินการ นโยบายการแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ตต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ซึ่งหากนำเงินจากงบประมาณแผ่นดินมาใช้ อาจทำให้งบลงทุนของประเทศลดลง และกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาว หากต้องกู้เงินมาใช้จ่าย จะทำให้ภาระหนี้สาธารณะเพิ่มขึ้น ส่งผลต่อความมั่นคงทางการคลังของประเทศ และอาจทำให้ต้นทุนการกู้ยืมเงินของภาคเอกชนสูงขึ้น กระทบต่อการลงทุนและเศรษฐกิจโดยรวม ปัจจุบันภาระดอกเบี้ยในส่วนของภาครัฐอยู่ที่ร้อยละ ๙ ซึ่งถือว่าสูงสำหรับประเทศกำลังพัฒนาที่มีรายได้ปานกลาง โดยองค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) กำหนดว่าภาระดอกเบี้ยของภาครัฐไม่ควรเกินร้อยละ ๑๐ ดังนั้นรัฐบาลควรพิจารณาแนวทางการกระตุ้นเศรษฐกิจอย่างรอบคอบ เพื่อไม่ให้กระทบต่อความมั่นคงทางการคลังของประเทศ และเศรษฐกิจโดยรวม ^{๑๑๓}

โดยสรุป การแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ตไม่มีความชัดเจนและไม่สามารถปฏิบัติได้จริง เนื่องจากมีประเด็นทางด้านเศรษฐศาสตร์หลายประการที่ขัดขวาง ได้แก่

๑) ประเด็นเรื่องประสิทธิภาพ การแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ตอาจไม่มีประสิทธิภาพในการกระตุ้นเศรษฐกิจ เพราะการแจกเงินให้กับประชาชนทุกคนเท่ากัน ไม่ได้มุ่งเป้าไปที่กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจโดยตรง

^{๑๑๑} สิทธิพล วิบูลย์ธนากุล. (๒๕๖๖).

^{๑๑๒} สมชาย แสวงการ. (๒๕๖๖).

^{๑๑๓} สิทธิพล วิบูลย์ธนากุล. (๒๕๖๖).

๒) ประเด็นเรื่องความคุ้มค่า การแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ตอาจไม่คุ้มค่าหากนำไปใช้กับโครงการอื่น เช่น การลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งจะช่วยสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว

๓) ประเด็นเรื่องความยั่งยืนทางการเงินการคลัง การแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ตอาจส่งผลต่อความยั่งยืนทางการเงินการคลังของประเทศในระยะยาว เนื่องจากต้องใช้งบประมาณจำนวนมากดำเนินการ

๒. ลักษณะของนโยบายประชานิยมที่ดี

จากเนื้อหาการสัมมนาที่กล่าวถึงนโยบายประชานิยมที่ดี มีลักษณะสำคัญดังนี้

๑) นโยบายประชานิยมควรมุ่งเป้าไปที่กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจโดยตรง เช่น กลุ่มเปราะบาง และกลุ่มผู้มีรายได้น้อย เป็นต้น เพื่อให้ความช่วยเหลือได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า ซึ่งนโยบายประชานิยมที่ดีควรเน้นดูแลกลุ่มเปราะบาง การแก้ปัญหาความยากจนและปากท้องของประชาชน ลดความเหลื่อมล้ำ เน้นการจ้างงานมากกว่าการแจกเงิน ไม่ควรหวังผลเพียงแค่การกระตุ้นเศรษฐกิจ และต้องค่อย ๆ ลดลง ไม่ควรยกเลิกทีเดียว เพราะยังมีคนยากจน ไทยยังไม่ใช้ประเทศพัฒนาแล้ว การกู้เงินมาทำโครงการจะเป็นภาระให้ประเทศและประชาชนรุ่นต่อไป สำหรับโครงการเงินดิจิทัลนี้ เสนอให้ยกเลิก เพราะไม่ตอบโจทย์^{๑๑๔}

๒) นโยบายประชานิยมควรมีประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า และความยั่งยืนทั้งในด้านการเงินการคลังและในระยะยาว ไม่ควรก่อให้เกิดภาระหนี้สินหรือสร้างปัญหาในอนาคต ควรเน้นการพัฒนาในระยะยาวมากกว่าการอัดฉีดในระยะสั้น นโยบายประชานิยมต้องมีประสิทธิภาพ สามารถแก้ไขเฉพาะจุดที่มีปัญหา ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจ ต้องมีความคุ้มค่า การนำเงินงบประมาณในการลงทุนต่าง ๆ นั้นต้องคุ้มค่ากับการลงทุนนั้นไม่เสียโอกาส และต้องมีความยั่งยืนทางการเงินการคลังของประเทศ เมื่องบประมาณประเทศมีจำกัด ถ้ากู้เงินมาจะมีภาระดอกเบี้ยซึ่งเสี่ยงต่อความมั่นคงทางการคลัง ความเชื่อมั่นต่อเศรษฐกิจของประเทศ และการลงทุนด้วย^{๑๑๕}

๓) นโยบายประชานิยมควรมีความยุติธรรมและเท่าเทียม ไม่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมากเกินไป กระจายผลประโยชน์ของนโยบายประชานิยมอย่างทั่วถึง ความยุติธรรมเป็นรากฐานสำคัญของสังคมสงบสุข หากสังคมใดขาดความยุติธรรม ย่อมเกิดความขัดแย้งและปัญหาต่าง ๆ ตามมา ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ให้ความสำคัญกับความยุติธรรม หากประชาธิปไตยไม่แข็งแรงย่อมนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำ การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำสามารถทำได้ทั้งการให้เงินและการให้โอกาส การให้เงินเป็นการแก้ไขปัญหาความยากจนในระยะสั้น ในขณะที่การให้โอกาสเป็นการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในระยะยาว^{๑๑๖}

^{๑๑๔} สมชาย แสวงการ. (๒๕๖๖).

^{๑๑๕} สิทธิพล วิบูลย์ธนากุล. (๒๕๖๖).

^{๑๑๖} ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (๒๕๖๖).

๔) นโยบายประชานิยมที่ดีควรมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกแบบและติดตามผลของนโยบายประชานิยม ซึ่งรูปแบบประชานิยมในต่างประเทศภายในบริษัทจะมีคณะกรรมการ ๒ ชุด ชุดบริหารและชุดกำกับดูแล รูปแบบนี้จะทำให้สภาพแรงงานไม่ต้องมาประท้วงเรื่องค่าแรง ใช้ระบบการมีส่วนร่วมเกิดเป็นประชาธิปไตยในที่ทำงาน หรือในอีกรูปแบบ คือ ให้คนงานเป็นผู้ถือหุ้นด้วย ให้คนงานมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ ทำให้ฝ่ายบริหารฟังเสียงคนงานมากขึ้นเพราะเป็นผู้ถือหุ้นเหมือนกัน^{๑๑๗}

นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญยังเสนอแนวคิดเกี่ยวกับนโยบายประชานิยมแบบใหม่ๆ ที่ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการแจกเงินให้กับประชาชน เช่น

นโยบายประชานิยมที่เน้นการให้โอกาส: เน้นการสร้างโอกาสในการทำงาน การศึกษา หรือการพัฒนาทักษะให้กับประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว

นโยบายประชานิยมที่เน้นการลดรายจ่าย: เน้นการลดต้นทุนการครองชีพของประชาชน เช่น การสร้างแหล่งอาหารในชุมชน การลดค่าครองชีพ

โดยสรุป จากการวิเคราะห์ข้างต้น สามารถสรุปประเด็นเกี่ยวกับนโยบายประชานิยมที่ดี ได้ดังนี้

๑) กลุ่มเป้าหมาย: นโยบายประชานิยมควรมุ่งเป้าไปที่กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจโดยตรง เช่น กลุ่มเปราะบาง และกลุ่มผู้มีรายได้น้อย เป็นต้น เพื่อให้ความช่วยเหลือได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า

๒) ความยั่งยืน: นโยบายประชานิยมควรมีความยั่งยืนทั้งในด้านการเงินการคลัง และในระยะยาว ไม่ควรก่อให้เกิดภาระหนี้สินหรือสร้างปัญหาในอนาคต ควรเน้นการพัฒนาในระยะยาวมากกว่าการอัดฉีดในระยะสั้น

๓) ความยุติธรรม: นโยบายประชานิยมควรมีความยุติธรรม ความชอบธรรม ความเท่าเทียม ไม่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมากเกินไป กระจายผลประโยชน์ของนโยบายประชานิยมอย่างทั่วถึง

๔) การมีส่วนร่วมของประชาชน: นโยบายประชานิยมที่ดีควรมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกแบบและติดตามผลของนโยบายประชานิยม

^{๑๑๗} ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (๒๕๖๖).

บทที่ ๕

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการพิจารณาศึกษา

การพิจารณาศึกษาเรื่อง ผลกระทบของนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมของพรรคการเมืองไทย คณะกรรมาธิการ ได้ใช้วิธีศึกษาแบบผสมทั้งการศึกษาเชิงปริมาณและการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่มีต่อการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน และเสนอมาตรการที่เหมาะสมต่อหน่วยงานกำกับดูแลและกำหนดความรับผิดชอบของพรรคการเมืองในการประกาศโฆษณา นโยบาย ผลการพิจารณาศึกษาสรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ ผลการวิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่มีต่อการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๕๐๐ ราย แสดงให้เห็นถึงมิติผลดีและผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่มีผลต่อพรรคการเมือง นักการเมือง ภาพรวมของการเมืองไทย รวมถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย รองลงมาคือ เพศหญิง และเพศทางเลือก LGBTQ ส่วนใหญ่มีอายุ ๒๖-๔๐ ปี รองลงมาได้แก่ อายุ ๕๑ - ๖๐ ปี อายุ ๔๑ - ๕๐ ปี อายุ ๑๘ - ๒๕ ปี และอายุสูงกว่า ๖๐ ปี ขึ้นไป ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี รองลงมาได้แก่ ระดับสูงกว่าปริญญาตรี และต่ำกว่าระดับปริญญาตรี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ รองลงมาได้แก่นักเรียน/นักศึกษา, รับจ้าง/พนักงานองค์กรเอกชน, ค้าขาย /ธุรกิจส่วนตัว และเกษียณอายุ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ผ่านมา โดยผู้ตอบแบบสอบถามเกินกว่ากึ่งหนึ่งเห็นด้วยกับนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมและประเด็นที่ตัดสินใจเลือกตั้ง อันดับแรก คือ นโยบายหาเสียง รองลงมาคือ คุณสมบัตินักสมัคร และพรรคการเมือง ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมที่มีต่อการพัฒนาการเมืองของไทย ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่า ผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมส่งผลต่อพรรคการเมืองเป็นลำดับที่ ๑ รองลงมาคือ ส่งผลต่อนักการเมือง และส่งผลต่อภาพรวมของการเมืองไทย ตามลำดับ

ในด้านผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่มีต่อพรรคการเมือง ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยมากที่สุดว่า พรรคการเมืองควรมีการแสดงผลการศึกษาคือความเป็นไปได้ของนโยบายต่างๆ ก่อนการประกาศหาเสียงเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือต่อประชาชน และกรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ตามนโยบายที่หาเสียงไว้พรรคการเมืองควรมีส่วนรับผิดชอบในการประกาศนโยบายนั้น และได้รับบทลงโทษอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมและสมเหตุสมผลกับนโยบาย นอกจากนี้ ยังเห็นด้วยอย่างมากที่ปัจจุบันยังไม่มีพรรคการเมืองใดได้รับผลกระทบเชิงลบที่ชัดเจนจากบทลงโทษตามกฎหมาย ในกรณีไม่สามารถปฏิบัติตามนโยบายที่เคยใช้หาเสียงไว้

ในด้านผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่มีต่อนักการเมือง ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยมากที่สุด กรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติตามนโยบายที่หาเสียงควรมีการกำหนดความรับผิดชอบบทลงโทษนักการเมืองที่ใช้นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยม และเห็นด้วยอย่างมากกว่า นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมทำให้นักการเมืองได้รับความชื่นชมจากประชาชน ซึ่งจะช่วยให้ได้รับการเลือกตั้งและนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมทำให้นักการเมืองสามารถแสวงหาอำนาจที่เอื้ออำนวยต่อตนเองตลอดจนหากประชาชนชื่นชอบนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมแล้ว จะไม่คำนึงถึงชื่อเสียงของตัวนักการเมือง

สำหรับผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่มีต่อภาพรวมของการเมืองไทย ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยอย่างมากกว่า นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่ขาดการพิจารณาอย่างรอบด้านอาจนำมาซึ่งการทุจริตเชิงนโยบาย รวมทั้งเอื้อประโยชน์ให้พวกพ้อง ทำให้ขาดความเสมอภาคทางการเมือง และนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมเป็นการสร้างการเมืองรูปแบบใหม่ที่สร้างความสัมพันธ์ระบอบอุปถัมภ์โดยตรงระหว่างผู้นำและประชาชน รวมถึงการประกาศนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมจากอดีตถึงปัจจุบันนำไปสู่ความเสื่อมถอยของจริยธรรมทางการเมืองไทย ในขณะที่นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่ดีนำไปสู่การพัฒนาการเมืองไทย และช่วยลดความขัดแย้งทางการเมืองได้ แต่ถ้านโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมเป็นการสร้างการเมืองที่ให้ความสำคัญหรือให้คุณค่าแก่ประชาชนเฉพาะบางกลุ่มจะเพิ่มความเหลื่อมล้ำ

ด้านผลกระทบจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยอย่างมากกว่า ประชาชนติดตามนโยบายหาเสียงของพรรคการเมืองหลังได้รับการเลือกตั้ง และนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมทำให้ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งในระดับชาติและท้องถิ่น และยังเห็นด้วยในระดับปานกลางว่า นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมทำให้พูดคุยเรื่องการเมืองกับคนในครอบครัว และนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมทำให้เกิดการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายใน

ชุมชนและสังคมแวดล้อม รวมถึงนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมของพรรคที่ชื่นชอบทำให้ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะทางสังคม นอกจากนี้ยังเห็นด้วยในระดับน้อยกว่า กระแสนิยมในนโยบายหาเสียงทำให้บริจาคเงิน/สิ่งของสนับสนุนพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมช่วยจูงใจทำให้สนใจสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง และเข้าร่วมประชุมกับพรรคการเมืองเพื่อร่วมเสนอนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยม

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากผลการพิจารณาศึกษา ผลกระทบของนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมของพรรคการเมืองไทย เห็นได้ว่าเป็นที่ควรดำเนินการทบทวน ปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนกระบวนการดำเนินงานของหน่วยงานที่มีหน้าที่และอำนาจในการกำกับดูแล ติดตาม และตรวจสอบ คณะทำงานฯ จึงขอเสนอแนะมาตรการด้านกฎหมาย มาตรการต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมาตรการสนับสนุน เพื่อขับเคลื่อนการทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการนำนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมแบบไร้ขอบเขตมาประกาศเป็นนโยบายรัฐบาล โดยมีรายละเอียดดังนี้

มาตรการด้านกฎหมาย

๑) ควรปรับปรุงกฎหมาย แก้ไขหรือเพิ่มเติมหน้าที่และอำนาจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีความชัดเจน ครอบคลุมทั้งการกำกับดูแล พิจารณา กลั่นกรอง ติดตาม และตรวจสอบนโยบายของพรรคการเมืองทั้งก่อนการเลือกตั้ง ระหว่างหาเสียงเลือกตั้ง และเมื่อประกาศเป็นนโยบายรัฐบาล

๒) ควรมีการกำหนดบทลงโทษพรรคการเมือง กรณีที่ได้รับอนุญาตให้ประกาศใช้นโยบายแล้ว แต่ระหว่างการหาเสียงเลือกตั้ง นักการเมืองที่สังกัดพรรคมีการกระทำที่บิดเบือนข้อเท็จจริงต่อการโฆษณา นโยบาย

มาตรการต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑) คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ควรดำเนินการเพิ่มศักยภาพองค์กรโดยจัดตั้งคณะทำงานพิจารณาและกลั่นกรองความเหมาะสมของนโยบายหาเสียง ก่อนอนุญาตให้พรรคการเมืองใช้ประกาศโฆษณา

๒) คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ควรกำหนดขอบเขตระยะเวลาในการส่งมอบนโยบายของพรรคการเมืองมายังคณะกรรมการ ก่อนการเลือกตั้ง เพื่อให้มีระยะเวลาเพียงพอต่อการตรวจสอบความชัดเจน ความเป็นไปได้ของนโยบายก่อนประกาศใช้

๓) แนวโน้มพรรคการเมืองส่วนใหญ่จะใช้นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมมากขึ้น ดังนั้น คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ควรกำหนดวิธีการและรายละเอียดการศึกษาความเป็นไปได้ของ นโยบายต่างๆ การวิเคราะห์ความคุ้มค่านโยบายที่ต้องใช้จ่ายเงิน ควรเป็นไปตามแนวทางการบริหาร กิจการบ้านเมืองที่ดี มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เกิดประโยชน์สูงสุด และมีศักยภาพในการแข่งขัน ตลอดจนความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ สำหรับแหล่งที่มาของเงิน ควรระบุจำนวนเงินและวิธีการได้มา ให้ชัดเจน โดยอาจประยุกต์ใช้แนวทางของสถาบันการเงินของรัฐในการอนุมัติสินเชื่อโครงการต่าง ๆ มา เป็นส่วนหนึ่งของวิธีพิจารณา นอกจากนี้ ยังควรเพิ่มเติมข้อกำหนด กรณีนโยบายที่ไม่ต้องใช้จ่ายเงิน ต้อง ไม่เป็นนโยบายที่นำไปสู่การสนับสนุนให้เกิดการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย สร้างความเลื่อมล้ำทางสังคมในปัจจุบัน และอนาคต

๔) ในกระบวนการติดตามนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยม เมื่อประกาศเป็นนโยบายรัฐบาล แล้ว คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ควรบูรณาการการทำงานร่วมกับคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน และคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เพื่อพิจารณานโยบายประชานิยม ต่าง ๆ ร่วมกันและควรทำการยับยั้งก่อนที่จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศชาติและประชาชน

๕) คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ควรพัฒนากระบวนการที่ใช้ในการติดตามและตรวจสอบ นโยบายของพรรคการเมือง นักการเมือง โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต่อการแจ้งข้อมูล และข่าวสาร เพื่อให้เท่าทันกับสถานการณ์และภาระงานที่มีจำนวนมาก

๖) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยแนวทางในการกำกับดูแลพรรค การเมืองให้เป็นสถาบันการเมืองของประชาชน และสามารถดำเนินงานทางการเมืองได้อย่างมี ประสิทธิภาพ

๗) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเสริมสร้างความรู้เรื่องนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมให้เข้าถึง ประชาชนทุกระดับ ผ่านสถาบันการศึกษา องค์กรชุมชน ภาคประชาสังคม และสื่อมวลชน

๘) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยควรส่งเสริมประเด็นการวิจัยแบบมุ่งเป้าการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการติดตามและตรวจสอบนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยม เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ ต่อผลดีและผลเสียของนโยบายต่างๆ ของพรรคการเมืองก่อนตัดสินใจเลือกตั้ง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการมี ส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ตามแนวทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข

มาตรการสนับสนุน

๑) รัฐบาลควรเป็นหลักในการกำกับดูแลและสนับสนุนการดำเนินงานของส่วนงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขข้อกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบปฏิบัติ ที่มุ่งสู่การกำหนดนโยบายประชานิยม ที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน ตลอดจนมีความคุ้มค่าและเสริม ศักยภาพการแข่งขันของประเทศ

บรรณานุกรม

กันต์ ศรีหล้า และปิยลักษณ์ โพธิวรรณ. (๒๕๖๓). ผลกระทบของกระบวนการประชานิยมต่อรัฐไทย.

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๔๐(๑), ๗-๑๙.

กิตติศักดิ์ เจิมสิทธิประเสริฐ, ธนพร ศรียากุล และชยงการ ภมรมาศ. (๒๕๕๕). นโยบาย “ประชานิยม” กับการสร้าง/ลด “ความเหลื่อมล้ำ” และ “ความไม่เป็นธรรม” ทางเศรษฐกิจ: ข้อเสนอเชิงประจักษ์ว่าด้วยการแบ่งสรรผลประโยชน์ในธุรกิจค้าข้าวของไทย. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๓๘ (๑), ๘๘-๑๐๓.

เกษียร เตชะพีระ. (๒๕๖๑). ประชาธิปไตย: ความรู้ฉบับพกพา, (แปลจากหนังสือเรื่อง Populism: A Very Short Introduction). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บุคคลแคป จำกัด.

จารุพงศ์ จีนาพันธ์. (๒๕๕๓). ผลเสียต่อเศรษฐกิจของนโยบายประชานิยม. สืบค้นจาก

<http://www.kpi.ac.th/kpith/index.php>

เจษฎ์ โทณะวณิก. (๒๕๖๖). การสัมมนา เรื่อง “ปึกหมุดประชานิยมอย่างไร ให้การเมืองไทยพัฒนา” จัดขึ้น ณ รัฐสภา วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

ชุตินันท์ ปราณีราษฎร์ และนิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ. (๒๕๖๒). การเมืองในนโยบายประชานิยมประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๕๗. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร., ๗(๕), ๑๓๖๓-๑๓๗๕.

เชาวนะ ไตรมาศ. (๒๕๔๘). การเสริมสร้างภาคประชาชนกับการสร้างฐานรากประชาธิปไตยแบบส่วนรวม ในศูนย์ประชุมสหประชาชาติ. การเมืองประชาชน: ความยั่งยืนของประเทศไทย: การประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้าครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ: ส.เจริญการพิมพ์.

ชำนาญ จันทรเรือง. (๒๕๕๖). ประชาธิปไตยกับการเมืองภาคประชาชน. สืบค้นจาก <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=๑๓๒๔>.

จิตยา สุวรรณะชญ. (๒๕๒๗). สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

ณัฐพล วงษ์กระสัน. (๒๕๕๔). กริซ: กรณีศึกษาวิกฤตหนี้สินและภาวะประชานิยมที่กระทบต่อนิเวศวิทยา มนุษย์, สืบค้นจาก http://popularity๔๙.blogspot.com/๒๐๑๑/๑๒/blog-post_๒๒.html

ถวิลวดี บุรีกุล. (๒๕๕๑). การมีส่วนร่วม: แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (๒๕๕๗). การศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ด้วย SPSS. กรุงเทพมหานคร: วีอินเตอร์พรีนทร์ กรุงเทพมหานคร.

ทรงภูมิ พรหมภาพ และโกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (๒๕๕๘). ปัจจัยที่ก่อให้เกิด “ประชานิยม” ทางการเมืองไทย ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ – ๒๕๕๓. วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์, ๔(๒), ๒๓๒-๒๕๑.

ทรงยุทธ ตันวัน. ๒๕๕๒. ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อมวลชนความรู้และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคก อำเภอฟังโคน จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

นรรนิตี เศรษฐบุต. (ม.ป.ป.). การเมืองไทยระบบหรือคน : การพัฒนาวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. สืบค้นจาก www.kpi.ac.th

นันทวุฒิ พิพัฒน์เสรีธรรม. (๒๕๕๑). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเกิดขึ้นของประชานิยมในประเทศไทย. วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์, ๒๖(๓), ๒๒-๒๕.

นุกูล ชื่นพัก, วรลักษณ์ ลลิตศศิวิมล, อับดุลเราะมัน มอลอ และสุนิตดา สันบุกา. (๒๕๖๓). ชนชั้นนำ: นโยบายประชานิยมกับความคาดหวังของชนชั้นกลางตามแนวคิดของนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์. การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ ๑๑.

น้ำผึ้ง ปุณธสุคนธ์, สุรพล ราชภัณฑารักษ์, สมบูรณ์ สุขสำราญ และเอนก เหล่าธรรมทัศน์. (๒๕๖๑). การเสริมสร้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. วารสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ, ๓๗๘-๓๘๙.

บวรศักดิ์ อูวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล. (๒๕๕๘). ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

ปรัชญา เวสารัชช์. (๒๕๒๘). รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (๒๕๖๖). การสัมมนา เรื่อง “ปัทมุดประชานิยมอย่างไร ให้การเมืองไทยพัฒนา”
จัดขึ้น ณ รัฐสภา วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๗ ตุลาคม).
ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๑๐๕ ก. หน้า ๑๘-๑๙.

พลชนัน นิรมิตรไชยนนท์, อริศรา เล็กสรรเสริญ, กมลพร สอนศรี และวรรณชลี โนริยา. (๒๕๖๑).
นโยบายประชานิยม : ผลกระทบและแนวทางการรับมือ. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

พลิชฐ์ ไชยวัฒน์ และสตีธร ธนานิติโชติ. (๒๕๖๑). คนรุ่นใหม่ประชาธิปไตยช่วงเปลี่ยนผ่าน. สืบค้นจาก
<https://prachatai.com/journal>

พิกุล มีมานะ และสนุก สิงห์มาตร. (๒๕๖๓). พฤติกรรมการตัดสินใจเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนกลุ่มจังหวัดราชธานีเจริญศรีโสธร. วารสารวิชาการรัตนบุศย์, ๒(๑), ๕๗-๗๑.

พิมพ์เพ็ญ ลัดพลี, ฐิติเทพ สิทธิยศ, จันทิรา ตรงรัมย์ทอง, ปวีณา สำเร็จ, สุธาวรรณ วรณสุกใส, อัจฉรา
 อาธารมาศ, วรุฒิ แซ่ลิ้ม, ปุณชรัสมิ์ ดอนศรีจันทร์, ศิริ จงดี และสุทธวดี เริ่มคิดการ. (๒๕๖๐).

การวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ของการดำเนินนโยบายประชานิยม : กรณีศึกษามาตรการ
 ลดค่าครองชีพของประชาชนในโครงการรถเมล์ฟรี. สำนักงานบริหารหนี้สาธารณะ กระทรวงการคลัง.
 เพ็ญแข ศิริวรรณ และคณะ. (๒๕๕๑). สถิติเพื่อการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล
 พับลิเคชั่น.

ภัทร หวังกิตติกุล. (๒๕๕๔). ผลกระทบของนโยบายประชานิยมแบบทักษิณต่อการเมืองในระบอบ
 ประชาธิปไตยของไทย. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภัทร หวังกิตติกุล. (๒๕๖๓). ผลกระทบของนโยบายประชานิยมของทักษิณที่มีต่อประชาธิปไตยของไทย.
 วารสารร่วมพฤษ มหาวิทยาลัยเกริก, ๓๕(๓), ๖๔-๘๑.

ภูวกฤต เหมหาชาติ. (๒๕๕๙). นโยบายประชานิยม. พุทธจักร, ๖๙(๔), ๑๘-๓๐.

ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว. (๒๕๖๓). รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนกับการผลักดันแนวทางประชา
 นิยมภายใต้การสนับสนุนรัฐบาลของชนชั้นรากหญ้าในสังคมไทย. วารสารนิติรัฐกิจและสังคมศาสตร์
 สำนักวิชานิติศาสตร์
 มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. ๔(๑), ๘๑-๑๑๒.

ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว. (๒๕๖๔). แนวทางประชานิยม: ภาพสะท้อนแนวคิดทางการเมืองเชิงโครงสร้าง
 ชนชั้นในสังคมไทย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์,
 ๑๖(๒), ๑๕-๓๐.

ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว, เนติมา ไคร้มุก และพิกุล สุพนาม. (๒๕๖๓). การบริหารประเทศภายใต้แนวทาง
 ประชานิยม: บทเรียนความล้มเหลวจากต่างแดนกับการดำเนินนโยบายประชานิยมของรัฐบาลไทย.
 วารสารนิติ รัฐกิจ และสังคมศาสตร์ สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย,
 ๔(๒), ๑-๓๕.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐, มาตรา ๒๕๘(ก).

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (๒๕๔๓). เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ ๓).
 กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

วินัย ผลเจริญ. (๒๕๔๖). ผลกระทบของนโยบายประชานิยมที่มีต่อเศรษฐกิจสังคม และการเมืองไทย
 (ตอน ๑). จุลสารกลุ่มประชาชนเพื่อประชาธิปไตย, ๔(๓๗), ๑.

- วิศาล ศรีมหาวโร. (๒๕๕๔). การเมืองไทยระบบหรือคน : การพัฒนาวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- วีรพงษ์ ชุตินันท์. (๒๕๕๔). กรีซ... ประเทศนิบหาย...ช่างมัน ขอให้ข้า...ชนะก่อน. สืบค้นจาก <http://www.doctorwe.com/posttoday/๒๐๑๑๐๗๐๗>
- วุฒิพร ลิ้มวารักษ์. (๒๕๖๒). กระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์ กรณีศึกษา โปสต์ทูเดย์ และแนวหน้า. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองและยุทธศาสตร์การพัฒนา) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วุฒิศักดิ์ ลากเจริญทรัพย์. สังคมวิทยาการเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. สืบค้นจาก <http://www.slideshare.net>.
- สมคิด บางโม. (๒๕๔๘). องค์การและการจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพมหานคร : วิทยพัฒน์.
- สมชาย สาโรวาท. (๒๕๕๖). การนำนโยบายประชานิยมมาใช้ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งปี พ.ศ. ๒๕๕๔: ศึกษากรณีของพรรคประชาธิปัตย์และพรรคเพื่อไทย. ปรัชญาดุสิตบัณฑิต (สื่อสารการเมือง) มหาวิทยาลัยเกริก.
- สมชาย แสงการ. (๒๕๖๖). การสัมมนา เรื่อง “ปึกหมุดประชานิยมอย่างไร ให้การเมืองไทยพัฒนา” จัดขึ้น ณ รัฐสภา วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (๒๕๓๘). การเมือง : แนวความคิดและการพัฒนา. กรุงเทพฯ: โครงการเอกสารและตำรา คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (๒๕๕๐). การเมือง: แนวความคิดและการพัฒนา. กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุชาติ วิฑูรย์. (๒๕๖๓). การพัฒนาการเมืองกับการจัดกระบวนการเรียนรู้วิถีประชาธิปไตยสู่ประชาชน. สืบค้นจาก <https://fpps.or.th/news.php?detail=n๑๐๗๘๐๔๕๑๒๗.news>
- สากล พรหมสถิตย์ และนพดล อีระวงศ์ภิญโญ. (๒๕๖๑). การมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมือง. งานประชุมวิชาการรัฐประศาสนศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ ๗/๒๕๖๑, รัฐประศาสนศาสตร์ไทย ๔.๐ : ประชาธิปไตย นวัตกรรม และความท้าทาย.
- สิทธิพล วิบูลย์ธนากุล. (๒๕๖๖). การสัมมนา เรื่อง “ปึกหมุดประชานิยมอย่างไร ให้การเมืองไทยพัฒนา” จัดขึ้น ณ รัฐสภา วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.
- สุจิต บุญบงการ. (๒๕๕๘). แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองไทย. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาปัญหาพัฒนาการเมืองไทย (หน่วยที่ ๑). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุจิต บุษบงการ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (๒๕๒๗). พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย.

กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๕๔). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๕๗). การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบ

ประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๕๘). สารสังเขปประเด็นการปฏิรูปประเทศไทยด้านนโยบาย

ประชานิยมที่จะส่งผลกระทบต่อหนี้สาธารณะและการเพิ่มบทบาทนิติต่อความรับผิดชอบในโครงการ

ประชานิยม. กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๖๒). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. กรุงเทพฯ:

สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

อรทัย ก๊กผล. (๒๕๕๒). คู่คิด คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น. กรุงเทพฯ

จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.

อนุสรณ์ ธรรมใจ. (๒๕๖๑). ประชาธิปไตย ประชาธิปไตย และรัฐสวัสดิการ. สืบค้นจาก

<https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/๖๓๕๗๙๕>

อนุสรณ์ ธรรมใจ, วรณกิตติ วรณศิลป์ และคณะ. (๒๕๕๔). บทวิเคราะห์ ประชาธิปไตย ประชาวิวัฒน์:

ผลต่อความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและฐานะทางการคลัง. คณะเศรษฐศาสตร์ ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจ

และธุรกิจเพื่อการปฏิรูป.

อานันท์ กระบวนศรี. (๒๕๕๘). ปัญหาการควบคุมตรวจสอบ “ประชานิยม” ในประเทศไทย

นิติศาสตร์มหาบัณฑิต สาขากฎหมายมหาชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (๒๕๔๙). ทักษิณา-ประชานิยม, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (๒๕๔๓). การเมืองของพลเมืองสู่สหัสวรรษใหม่. กรุงเทพมหานคร: โครงการ

จัดพิมพ์คบไฟ.

BBC NEWS. (๒๕๖๒). วิกฤตเวเนซุเอลา : ๗ ตารางความทุกข์ยากของประเทศภายใต้การนำของ ๒

ประธานาธิบดีนิยม, สืบค้นเมื่อ ๖ กรกฎาคม ๒๕๖๒, จาก [https://www.bbc.com/thai/](https://www.bbc.com/thai/international-๕๗๐๔๘๓๘๙)

[international-๕๗๐๔๘๓๘๙](https://www.bbc.com/thai/international-๕๗๐๔๘๓๘๙) <https://fee.org/articles/the-perils-of-populism/>

Creighton, J. L. (๒๐๑๘). คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม

แปลโดย ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์, ดร.ถวิลวดี บุรีกุล, ผศ.ดร.เมธิตา พงษ์ศักดิ์ศรี. ขอนแก่น:

โรงพิมพ์ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท.

- Golembiewski, R.T., Welsh, W.A., and Crotty, W.J. (๑๙๖๙). Methodological Primer for Political Scientists. Chicago : Rand McNally.
- Harrop, M. and Miller, L.W. (๑๙๘๗). Elections and Voters : A Comparative Introduction, London : McMillian Education.
- Kapook. (๒๕๖๒). วิฤตตเวเนซุเอลา ! บทเรียนแสนสาหัส ฝืนร้ายของประชานิยม, สืบค้นจาก <https://money.kapook.com/view๒๐๗๔๘๕.html>
- Kessel, J.H. (๑๙๗๒). Comment : The Issue in Issue Voting. American Political Science Review, ๖๖, ๔๕๙ - ๔๖๕.
- Key, Jr., V.O. (๑๙๖๖). The Responsible Electorate : Rationality in Presidential Voting. Cambridge : Harvard University Press.
- Likert, R. N. (๑๙๗๐). A technique for the measurement of attitude. Attitude Measurement. Chicago: Ronal McNally & Company.
- Milbrath, L. & Geol, M. (๑๙๗๗). Political participation: How and why do people get involved in politics. Chicago: Rand Macnally.
- Mudde, C. & Kaltwasser, C.R. (๒๐๐๔). The Populist Zeitgeist. Government and Opposition.
- Pipatseritham, N. (๒๐๐๘). Factors Affecting the Occurrence of Popular Nations in Thailand. Thammasat Economic Journal, ๒๖(๓), ๑๑๙-๑๖๖.
- Pye, L. W., and Verba, S. (๑๙๖๕). Political culture and Political Development. Princeton. N.J. : Princeton University Press.
- Skolkay, Andrej. (๒๐๐๐). Populism in Central Eastern Europe. In Thinking Fundamentals, IWM Junior Visiting Fellows Conferences. Vienna.
- Storylog. (๒๕๕๙). บทเรียนจากอาร์เจนติน่า, สืบค้นจาก <https://storylog.co/story/๕๗๓๑de๔๙๒๗d๗f๔๕๖๒๓๑๐cdf๓>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ข้อกำหนดที่เกี่ยวข้อง

ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

๑.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๖๒

มาตรา ๖๒ รัฐต้องรักษาวินัยการเงินการคลังอย่างเคร่งครัดเพื่อให้ฐานะทางการเงินการคลังของรัฐมีเสถียรภาพและมั่นคงอย่างยั่งยืนตามกฎหมายว่าด้วยวินัยการเงินการคลังของรัฐ และจัดระบบภาษีให้เกิดความเป็นธรรมแก่สังคม

กฎหมายว่าด้วยวินัยการเงินการคลังของรัฐอย่างน้อยต้องมีบัญญัติเกี่ยวกับกรอบการดำเนินการทางการเงินการคลังและงบประมาณของรัฐ การกำหนดวินัยทางการเงินการคลังด้านรายได้และรายจ่าย ทั้งเงินงบประมาณและเงินนอกงบประมาณ การบริหารทรัพย์สินของรัฐและเงินคงคลัง และการบริหารหนี้สาธารณะ^{๑๑๘}

โดยกำหนดหน้าที่ของรัฐในการรักษาวินัยการเงินการคลังอย่างเคร่งครัดและจัดระเบียบภาษีให้เกิดความเป็นธรรม รวมถึงกำหนดกรอบของกฎหมายว่าด้วยวินัยการเงินการคลังของรัฐ

บทบัญญัติลักษณะนี้ได้มีการบัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ (มาตรา ๘๔(๓)) โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้บัญญัติเพิ่มเติมหลักการการให้มีกฎหมายว่าด้วยวินัยการเงินการคลังขึ้น ซึ่งบัญญัติให้ต้องครอบคลุมถึงกรอบการดำเนินการทางการเงินการคลังและงบประมาณของรัฐ วินัยทางการเงินการคลังด้านรายได้และรายจ่ายทั้งเงินงบประมาณและเงินนอกงบประมาณ การบริหารทรัพย์สินของรัฐและเงินคงคลัง และการบริหารหนี้สาธารณะ ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นหลักในการดูแลการเงินการคลังของรัฐให้อยู่ในฐานะมั่นคง และเสี่ยงต่อการถูกนำไปใช้จ่ายในทางที่จะไม่เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน และไม่สร้างหนี้สินจนเกินกำลังของประเทศ การรักษาวินัยการเงินการคลังนี้จะมีบัญญัติไว้ในมาตราอื่นๆ อีกหลายมาตรา เช่น มาตรา ๑๔๐ มาตรา ๑๔๒ และมาตรา ๑๖๔ (๒) เป็นต้น^{๑๑๙}

^{๑๑๘} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐, มาตรา ๖๒, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก (๖ เมษายน ๒๕๖๐), หน้า ๑๖-๑๗.

^{๑๑๙} คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ. (๒๕๖๒). ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรายมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐, มาตรา ๖๒, กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, หน้า ๙๒.

๑.๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๔๐

มาตรา ๑๔๐ การจ่ายเงินแผ่นดิน จะกระทำได้เฉพาะที่ได้อนุญาตไว้ในกฎหมายว่าด้วยงบประมาณรายจ่าย กฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ หรือกฎหมายเกี่ยวกับการโอนงบประมาณ กฎหมายว่าด้วยเงินคงคลัง หรือกฎหมายว่าด้วยวินัยการเงินการคลังของรัฐ เว้นแต่ในกรณีจำเป็นรีบด่วน จะจ่ายไปก่อนก็ได้ แต่ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีเช่นว่านี้ ต้องตั้งงบประมาณรายจ่ายชดใช้ในพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่ายหรือพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม หรือพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณถัดไป^{๑๒๐}

บทบัญญัติลักษณะนี้ได้บัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๒ (มาตรา ๑๒๗) และได้บัญญัติทำนองเดียวกันไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการจ่ายเงินแผ่นดินทุกกรณี ในกรณีเช่นนี้ ต้องตั้งงบประมาณรายจ่ายชดใช้เงินคงคลังที่ถูกใช้ไปก่อนในปีงบประมาณถัดไป ซึ่งเป็นการกำหนดระบบการควบคุมและตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณของรัฐบาลให้มีความชัดเจน ซึ่งเป็นการควบคุมและตรวจสอบโดยฝ่ายนิติบัญญัติ โดยเฉพาะการใช้จ่ายเงินแผ่นดินนอกกฎหมายว่าด้วยงบประมาณรายจ่าย หรือกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ หรือกฎหมายเกี่ยวกับการโอนงบประมาณหรือกฎหมายว่าด้วยเงินคงคลัง ดังนั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนและครอบคลุมการจ่ายเงินแผ่นดินจึงมีการบัญญัติความว่า “กฎหมายว่าด้วยวินัยการเงินการคลังของรัฐ” ซึ่งจะครอบคลุมถึงการใช้จ่ายเงินกู้ ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถนำมากำหนดไว้ในงบประมาณแผ่นดิน เพื่อให้มีการติดตามและตรวจสอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๒๑}

๑.๓ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๓๑

มาตรา ๒๓๑ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา ๒๓๐ ผู้ตรวจการแผ่นดินอาจเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครองได้เมื่อเห็นว่ามีกรณี ดังต่อไปนี้

(๑) บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ให้เสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ และให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยโดยไม่ชักช้า ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

^{๑๒๐} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐, มาตรา ๑๔๐, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก (๖ เมษายน ๒๕๖๐), หน้า ๔๑.

^{๑๒๑} คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ. (๒๕๖๒). ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรายมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐, มาตรา ๑๔๐, กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, หน้า ๒๔๓.

(๒) กฎ คำสั่ง หรือการกระทำอื่นใดของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย ให้เสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลปกครอง และให้ศาลปกครองพิจารณาวินิจฉัยโดยไม่ชักช้า ทั้งนี้ ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง^{๑๒๒}

โดยกำหนดมาตรการให้ผู้ตรวจการแผ่นดินในการที่จะหาข้อยุติในปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่เกิดขึ้นหรือพบจากการปฏิบัติหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๒๓๐

บทบัญญัติมาตรานี้เป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้ผู้ตรวจการแผ่นดินมีหน้าที่และอำนาจตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และในกรณีดำเนินการตามมาตรา ๒๓๐ แล้วเห็นว่ากรณีนั้นๆ มีปัญหาว่าการใช้อำนาจนั้นเป็นไปตามรัฐธรรมนูญหรือไม่ ก็ให้ส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญ หรือศาลปกครองพิจารณาวินิจฉัยได้ เพื่อให้เกิดความชัดเจน ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่แตกต่างจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ที่เดิมกำหนดให้ผู้ตรวจการแผ่นดินอาจเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครองได้เมื่อเห็นว่ามีกรณีที่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นอำนาจพิเศษที่ไม่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดิน แต่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ไม่ได้บัญญัติให้ผู้ตรวจการแผ่นดินมีอำนาจตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญได้โดยเอกเทศ หากแต่ให้มีอำนาจตามมาตรา ๒๓๐ เฉพาะเมื่อได้มีการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา ๒๓๐ แล้วพบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ คำสั่ง หรือการกระทำของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐใดไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือเป็นเพราะกฎหมายที่มีอยู่แล้วนั้นไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ^{๑๒๓}

๑.๔ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๔

มาตรา ๒๔๔ ในกรณีที่มีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าการใช้จ่ายเงินแผ่นดินมีพฤติการณ์อันเป็นการทุจริตต่อหน้าที่ จงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายหรืออาจทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม และเป็นกรณีที่ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินไม่มีอำนาจจะดำเนินการใดได้ ให้ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินแจ้งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง แล้วแต่กรณี เพื่อทราบและดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจต่อไป

^{๑๒๒} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐, มาตรา ๒๓๑, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก (๖ เมษายน ๒๕๖๐), หน้า ๖๗.

^{๑๒๓} คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ. (๒๕๖๒). ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรายมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐, มาตรา ๒๓๑, กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, หน้า ๔๐๒.

ในการดำเนินการของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือหน่วยงานอื่นตามที่ได้รับแจ้งตามวรรคหนึ่ง ให้ถือว่าเอกสารและหลักฐานที่ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินตรวจสอบหรือจัดทำขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของสำนวนการสอบสวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือของหน่วยงานอื่นนั้น แล้วแต่กรณี^{๑๒๔}

โดยกำหนดให้ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินคอยสอดส่องดูแลและเฝ้าระวังมิให้มีการใช้จ่ายเงินแผ่นดินในลักษณะที่เป็นการทุจริตต่อหน้าที่ จงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือ กฎหมาย หรือทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม

เนื่องจากการใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบมักจะเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการในเรื่องการใช้จ่ายเงินแผ่นดินหรือผลประโยชน์อื่นโดยมิชอบ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ จึงบัญญัติให้ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินคอยสอดส่องดูแลและเฝ้าระวังมิให้มีการใช้จ่ายเงินแผ่นดินในลักษณะที่เป็นการทุจริตต่อหน้าที่ จงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม โดยกำหนดหน้าที่และอำนาจของผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินเพื่อดำเนินการเฉพาะเรื่อง ซึ่งนอกเหนือการดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจทั่วไปในเรื่องที่คาบเกี่ยวระหว่างหน้าที่และอำนาจของผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่พบการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายเกี่ยวกับการใช้จ่ายเงินแผ่นดินหรืออาจทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม ซึ่งผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินไม่มีอำนาจจะดำเนินการใดได้ โดยให้แจ้งหน่วยงานดังกล่าวที่เกี่ยวข้องทราบเพื่อดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจต่อไป ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตการเลือกตั้ง ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินไม่มีอำนาจดำเนินการได้ แต่สามารถตรวจสอบการใช้จ่ายเงินเพื่อเรียกเงินคืนได้ หรือในเรื่องเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือมีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติ ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินจะต้องส่งสำนวนการตรวจสอบไปให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจต่อไป เป็นต้น

เอกสารและหลักฐานที่ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินตรวจสอบหรือจัดทำขึ้นให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของสำนวนการสอบสวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือของหน่วยงานอื่น เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการดำเนินการของหน่วยงานดังกล่าวต่อไป^{๑๒๕}

^{๑๒๔} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐, มาตรา ๒๔๔, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก (๖ เมษายน ๒๕๖๐), หน้า ๗๒.

^{๑๒๕} คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ. (๒๕๖๒). ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรายมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐, มาตรา ๒๔๔, กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, หน้า ๔๓๑-๔๓๒.

๑.๕ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๕

มาตรา ๒๔๕ เพื่อประโยชน์ในการระงับหรือยับยั้งความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่การเงินการคลังของรัฐ ให้ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินเสนอผลการตรวจสอบการกระทำที่ไม่เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยวินัยการเงินการคลังของรัฐและอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่การเงินการคลังของรัฐอย่างร้ายแรง ต่อคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินเพื่อพิจารณา

ในกรณีที่คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินเห็นพ้องด้วยกับผลการตรวจสอบดังกล่าว ให้ปรึกษาหารือร่วมกับคณะกรรมการการเลือกตั้งและคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หากที่ประชุมร่วมเห็นพ้องกับผลการตรวจสอบนั้น ให้ร่วมกันมีหนังสือแจ้งสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และคณะรัฐมนตรีเพื่อทราบโดยไม่ชักช้า และให้เปิดเผยผลการตรวจสอบดังกล่าวต่อประชาชนเพื่อทราบด้วย^{๑๒๖}

บทบัญญัตินี้เป็นหลักการใหม่ กำหนดมาตรการยับยั้งความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่การเงินการคลังของรัฐอย่างร้ายแรง โดยกำหนดให้สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ตรวจสอบการเงินการคลังของรัฐโดยตรงและมีโอกาสที่จะตรวจพบการกระทำที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่การเงินการคลังของรัฐอย่างร้ายแรงมากที่สุด จึงกำหนดให้ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินมีอำนาจดำเนินการตามมาตรา ๒๔๕ วรรคหนึ่งได้ ส่วนบทบัญญัติในวรรคสองได้กำหนดให้คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินที่เห็นพ้องด้วยกับผลการตรวจสอบของผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน ปรึกษาหารือร่วมกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง และคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เพื่อให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเข้ามาตรวจสอบการกระทำที่อาจเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง และให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเข้ามาตรวจสอบการกระทำที่อาจเข้าข่ายการทุจริตได้ และยังเป็นการป้องกันไม่ให้องค์กรอิสระเพียงองค์กรเดียวมีอำนาจในการเข้าไปก้าวก้าวการดำเนินนโยบายของฝ่ายบริหารโดยไม่มีเหตุผลที่รัดกุมหรือชัดเจนเพียงพอ

ทั้งนี้ การที่องค์กรทั้ง ๓ องค์กรนี้ร่วมกันมีหนังสือแจ้งสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และคณะรัฐมนตรีเพื่อทราบโดยไม่ชักช้า และให้เปิดเผยผลการตรวจสอบดังกล่าวต่อประชาชนเพื่อทราบด้วย นั้นเพื่อให้ทุกหน่วยที่เกี่ยวข้องและประชาชนได้พิจารณาหรือติดตามการดำเนินการด้วยความ

^{๑๒๖} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐, มาตรา ๒๔๕, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก (๖ เมษายน ๒๕๖๐) , หน้า ๗๒.

ใกล้ชิด อันเป็นกลไกส่วนหนึ่งในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และเพื่อให้เกิดแรงผลักดันจาก
 สาธารณชนให้รัฐต้องพิจารณาเรื่องการใช้จ่ายเงินให้รอบคอบ^{๑๒๗}

๑.๖ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๕๘

มาตรา ๒๕๘ ให้ดำเนินการปฏิรูปประเทศอย่างน้อยในด้านต่างๆ ให้เกิดผล ดังต่อไปนี้

ก. ด้านการเมือง

(๑) ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมี
 พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองรวมตลอดทั้งการตรวจสอบ
 การใช้อำนาจรัฐ รู้จักยอมรับในความเห็นทางการเมืองโดยสุจริตที่แตกต่างกัน และให้ประชาชนใช้สิทธิ
 เลือกตั้งและออกเสียงประชามติโดยอิสระปราศจากการครอบงำไม่ว่าด้วยทางใด

(๒) ให้การดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองเป็นไปโดยเปิดเผยและตรวจสอบได้ เพื่อให้
 พรรคการเมืองพัฒนาเป็นสถาบันทางการเมืองของประชาชนซึ่งมีอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกัน
 มีกระบวนการให้สมาชิกพรรคการเมืองมีส่วนร่วมและมีความรับผิดชอบอย่างแท้จริงในการดำเนิน
 กิจกรรมทางการเมืองและการคัดเลือกผู้มีความรู้ความสามารถ ซื่อสัตย์สุจริต และมีคุณธรรมจริยธรรม
 เข้ามาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม

(๓) มีกลไกที่กำหนดความรับผิดชอบของพรรคการเมืองในการประกาศนโยบายที่มีได้
 วิเคราะห์ผลกระทบ ความคุ้มค่า และความเสี่ยงอย่างรอบด้าน

(๔) มีกลไกที่กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต
 และรับผิดชอบต่อประชาชนในการปฏิบัติหน้าที่ของตน

(๕) มีกลไกแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองโดยสันติวิธีภายใต้การปกครองระบอบ
 ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข^{๑๒๘}

โดยกำหนดประเด็นในการปฏิรูปประเทศว่าต้องมีอย่างน้อย ๗ ด้านดังนี้ (๑) ด้านการเมือง
 (๒) ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน (๓) ด้านกฎหมาย (๔) ด้านกระบวนการยุติธรรม (๕) ด้านการศึกษา
 (๖) ด้านเศรษฐกิจ (๗) ด้านอื่นๆ ทั้งนี้ในการปฏิรูปในด้านต่างๆ นั้น จะบัญญัติแต่เฉพาะเป้าหมายและ
 หลักการสำคัญของการปฏิรูปด้านต่างๆ ไว้ในรัฐธรรมนูญเท่านั้น เพื่อเป็นกรอบให้หน่วยงานหรือองค์กร
 ที่รับผิดชอบโดยตรงเป็นผู้กำหนดวิธีการดำเนินการเพื่อให้เกิดการปฏิรูปอย่างเป็นรูปธรรม

^{๑๒๗} คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ. (๒๕๖๒). ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบร่างมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช
 ๒๕๖๐, มาตรา ๒๕๔, กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, หน้า ๔๓๓-๔๓๔.

^{๑๒๘} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐, มาตรา ๒๕๘, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก (๖ เมษายน ๒๕๖๐) ,
 หน้า ๗๗-๗๘.

ก. ด้านการเมือง

(๑) กำหนดขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ในเรื่องระบอบประชาธิปไตย และมีส่วนร่วมในการพัฒนาพรรคการเมือง โดยกำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ รวมทั้งการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการยอมรับในความเห็นทางการเมือง โดยสุจริตที่แตกต่างกัน

(๒) กำหนดให้พรรคการเมืองดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองโดยเปิดเผยและตรวจสอบได้ มีกระบวนการให้สมาชิกพรรคการเมืองมีส่วนร่วมและมีความรับผิดชอบอย่างแท้จริง เพื่อให้พรรคการเมืองพัฒนาเป็นสถาบันการเมืองของประชาชน และกำหนดให้มีกระบวนการคัดเลือกเพื่อให้ได้ผู้มีความรู้ความสามารถ ซื่อสัตย์สุจริต และมีคุณธรรมจริยธรรม เข้ามาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง รวมทั้งการกำหนดให้มีกลไกความรับผิดชอบต่อพรรคการเมืองในนโยบายที่มีไว้วิเคราะห์ผลกระทบ ความคุ้มค่า และความเสียหายอย่างรอบด้าน และให้มีกลไกแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองโดยสันติวิธี^{๑๒๙}

๒. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐

๒.๑ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๕๓

มาตรา ๕๓ ในการดำเนินการสรรหาผู้สมัครรับเลือกตั้งตามมาตรา ๕๐ หรือมาตรา ๕๑ ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อจูงใจให้สมาชิกลงคะแนนให้แก่ตนเองหรือผู้อื่น หรือให้งดเว้นการลงคะแนนให้แก่ผู้ใด ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

(๑) ให้ เสนอให้ สัญญาว่าจะให้ หรือจัดเตรียมเพื่อจะให้เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด อันอาจคำนวณเป็นเงินได้ไม่ว่าโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อมแก่ผู้ใด

(๒) หลอกลวง บังคับ ชูเชิญ ใช้อิทธิพลคุกคาม ใส่ร้ายด้วยความเท็จ หรือจูงใจให้เข้าใจผิดในคะแนนนิยมของผู้ใด หรือไม่ให้ไปประชุมหรือลงคะแนน ^{๑๓๐}

^{๑๒๙} คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ. (๒๕๖๒). ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรายมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐, มาตรา ๒๕๘, กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, หน้า ๔๖๗-๔๖๘.

^{๑๓๐} พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐, มาตรา ๕๓, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๑๐๕ ก (๗ ตุลาคม ๒๕๖๐) , หน้า ๑๘.

๒.๒ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗

มาตรา ๕๗ การกำหนดนโยบายของพรรคการเมืองที่ใช้ในการประกาศโฆษณาให้คำนึงถึงความเห็นของสาขาพรรคการเมืองและตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด นโยบายใดที่ต้องใช้จ่ายเงินการประกาศโฆษณานโยบายนั้น อย่างน้อยต้องมีรายการ ดังต่อไปนี้

- (๑) วงเงินที่ต้องใช้ และที่มาของเงินที่จะใช้ในการดำเนินการ
- (๒) ความคุ้มค่าและประโยชน์ในการดำเนินนโยบาย
- (๓) ผลกระทบและความเสี่ยงในการดำเนินนโยบาย

ในกรณีพรรคการเมืองไม่ได้จัดทำรายการตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการสั่งให้ดำเนินการให้ครบถ้วนและถูกต้องภายในระยะเวลาที่กำหนด ^{๑๓๑}

๓. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.

๒๕๖๑

๓.๑ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๖๑

มาตรา ๗๓

มาตรา ๗๓ ห้ามมิให้ผู้สมัครหรือผู้ใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อจูงใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนให้แก่ตนเองหรือผู้สมัครอื่น ให้งดเว้นการลงคะแนนให้แก่ผู้สมัคร หรือการชักชวนให้ไปลงคะแนนไม่เลือกผู้ใดเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

- (๑) จัดทำ ให้ เสนอให้ สัญญาว่าจะให้ หรือจัดเตรียมเพื่อจะให้ ทรัพย์สิน หรือผลประโยชน์อื่นใดอันอาจคำนวณเป็นเงินได้แก่ผู้ใด
- (๒) ให้ เสนอให้ หรือสัญญาว่าจะให้เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมแก่ชุมชน สมาคม มูลนิธิ วัด สถานศึกษา สถานสงเคราะห์ หรือสถาบันอื่นใด
- (๓) ทำการโฆษณาหาเสียงด้วยการจัดให้มีหรสพหรือการรื่นเริงต่างๆ
- (๔) เลี้ยงหรือรับจะจัดเลี้ยงผู้ใด
- (๕) หลอกลวง บังคับ ชูเชื้อเชิญ ใช้อิทธิพลคุกคาม ใส่ร้ายด้วยความเท็จ หรือจูงใจให้เข้าใจผิดในคะแนนนิยมของผู้สมัครหรือพรรคการเมือง

ความใน (๓) มิให้ใช้บังคับแก่ผู้สมัครที่ใช้ความรู้ความสามารถทางศิลปะของตน หาเสียงให้แก่ตนเองโดยไม่ใช้อุปกรณ์ในการแสดงมหรสพ

^{๑๓๑} พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐, มาตรา ๕๗, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๑๐๕ ก (๗ ตุลาคม ๒๕๖๐), หน้า ๑๘-๑๙.

ความผิดตาม (๑) หรือ (๒) ให้ถือว่าเป็นความผิดมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และให้คณะกรรมการมีอำนาจส่งเรื่องให้สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจได้^{๑๓๒}

๔. พระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. ๒๕๖๑

๔.๑ พระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๖

มาตรา ๖ รัฐต้องดำเนินนโยบายการคลัง การจัดทำงบประมาณ การจัดการรายได้ การใช้จ่าย การบริหารการเงินการคลัง และการก่อหนี้ อย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใสและตรวจสอบได้ ทั้งนี้ ตามหลักการรักษาเสถียรภาพและการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน และหลักความเป็นธรรมในสังคมและต้องรักษาวินัยการเงินการคลังตามที่บัญญัติในพระราชบัญญัตินี้และตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด^{๑๓๓}

๔.๒ พระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๗

มาตรา ๗ การกู้เงิน การลงทุน การตรากฎหมาย การออกกฏ หรือการดำเนินการใดๆ ของรัฐ ที่มีผลผูกพันทรัพย์สินหรือก่อให้เกิดภาระทางการเงินการคลังแก่รัฐ ต้องพิจารณาความคุ้มค่าต้นทุนและผลประโยชน์ เสถียรภาพและความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความยั่งยืนทางการคลังของรัฐด้วย^{๑๓๔}

๔.๓ พระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๘

มาตรา ๘ คณะรัฐมนตรีต้องรักษาวินัยในกิจการที่เกี่ยวกับเงินแผ่นดินตามพระราชบัญญัตินี้อย่างเคร่งครัด

ในการพิจารณาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการคลัง การจัดทำงบประมาณ การจัดการรายได้ การใช้จ่าย การบริหารการเงินการคลัง และการก่อหนี้ คณะรัฐมนตรีต้องพิจารณาประโยชน์ที่รัฐหรือประชาชน

^{๑๓๒} พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๖๑, มาตรา ๗๓, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๓๕ ตอนที่ ๖๘ ก (๑๒ กันยายน ๒๕๖๑), หน้า ๖๘.

^{๑๓๓} พระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. ๒๕๖๑, มาตรา ๖, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๓๕ ตอนที่ ๒๗ ก (๑๙ เมษายน ๒๕๖๑), หน้า ๓.

^{๑๓๔} พระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. ๒๕๖๑, มาตรา ๗, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๓๕ ตอนที่ ๒๗ ก (๑๙ เมษายน ๒๕๖๑), หน้า ๓.

จะได้รับ ความคุ้มค่า และภาระการเงินการคลังที่เกิดขึ้นแก่รัฐ รวมถึงความเสี่ยงและความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่การเงินการคลังของรัฐอย่างรอบคอบ

คณะรัฐมนตรีต้องไม่บริหารราชการแผ่นดินโดยมุ่งสร้างค่านิยมทางการเมืองที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศและประชาชนในระยะยาว^{๑๓๕}

๔.๔ พระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๓๗

มาตรา ๓๗ หน่วยงานของรัฐจะก่อกำหนดผูกพันหรือจ่ายเงินได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจที่มีอยู่ตามกฎหมาย

การก่อกำหนดผูกพันและการใช้จ่ายเงินของหน่วยงานของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่หรือการดำเนินงานต้องเป็นไปอย่างโปร่งใส คุ้มค่าและประหยัด โดยพิจารณาเป้าหมาย ประโยชน์ที่ได้รับ ผลสัมฤทธิ์ และประสิทธิภาพของหน่วยงานของรัฐ และต้องเป็นไปตามรายการและวงเงินงบประมาณรายจ่ายของหน่วยงานของรัฐนั้นด้วย^{๑๓๖}

๔.๕ พระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๕๓

มาตรา ๕๓ การกู้เงินของรัฐบาลนอกเหนือจากที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยการบริหารหนี้สาธารณะ ให้กระทรวงการคลังกระทำได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่ตราขึ้นเป็นการเฉพาะและเฉพาะกรณีที่มีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการโดยเร่งด่วนและอย่างต่อเนื่องเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤติของประเทศ โดยไม่อาจตั้งงบประมาณรายจ่ายประจำปีได้ทัน

กฎหมายที่ตราขึ้นตามวรรคหนึ่ง ต้องระบุวัตถุประสงค์ของการกู้เงิน ระยะเวลาในการกู้เงิน แผนงานหรือโครงการที่ใช้จ่ายเงินกู้ วงเงินที่อนุญาตให้ใช้จ่ายเงินกู้ และหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินแผนงานหรือโครงการที่ใช้จ่ายเงินกู้

เงินที่ได้รับจากการกู้เงินตามวรรคหนึ่ง ให้กระทรวงการคลังเก็บรักษาไว้เพื่อให้หน่วยงานของรัฐเบิกไปใช้จ่ายตามแผนงานหรือโครงการตามที่กฎหมายกำหนดได้โดยไม่ต้องนำส่งคลัง เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น^{๑๓๗}

^{๑๓๕} พระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. ๒๕๖๑, มาตรา ๙, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๓๕ ตอนที่ ๒๗ ก (๑๙ เมษายน ๒๕๖๑), หน้า ๓๓-๔.

^{๑๓๖} พระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. ๒๕๖๑, มาตรา ๓๗, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๓๕ ตอนที่ ๒๗ ก (๑๙ เมษายน ๒๕๖๑), หน้า ๑๑.

^{๑๓๗} พระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. ๒๕๖๑, มาตรา ๕๓, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๓๕ ตอนที่ ๒๗ ก (๑๙ เมษายน ๒๕๖๑), หน้า ๑๔-๑๕.

๔.๖ พระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๕๗

มาตรา ๕๗ การกู้เงินตามมาตรา ๕๓ และมาตรา ๕๖ จะกระทำได้แต่เฉพาะเพื่อใช้จ่ายตามแผนงานหรือโครงการที่มีความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจหรือสังคม และเมื่อหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นเจ้าของแผนงานหรือโครงการมีความพร้อมที่จะดำเนินการตามแผนงานหรือโครงการที่จะใช้จ่ายเงินกู้ขึ้นแล้ว^{๑๓๘}

๕. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.

๒๕๖๑

๕.๑ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑

มาตรา ๓๒

มาตรา ๓๒ คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหน้าที่และอำนาจเสนอมาตรการ ความเห็น และข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรี รัฐสภา ศาล องค์การอิสระ หรือองค์การอัยการในเรื่องดังต่อไปนี้

(๑) ปรับปรุงการปฏิบัติราชการ หรือวางแผนงานโครงการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐ เพื่อป้องกันหรือปราบปรามการทุจริต การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม

(๒) จัดให้มีมาตรการและกลไกที่มีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันและจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบ ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนอย่างเข้มงวด

(๓) เสนอแนะให้มีการปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือมาตรการใดที่เป็นช่องทางให้มีการทุจริตหรือประพฤติมิชอบ หรือเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดผลดีต่อราชการได้

ในการจัดทำมาตรการ ความเห็น และข้อเสนอแนะตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะในเรื่องที่กระทบต่อประโยชน์สาธารณะก็ได้ ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

เมื่อองค์การตามวรรคหนึ่งได้รับแจ้งมาตรการ ความเห็น และข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว หากเป็นกรณีที่ไม่อาจดำเนินการได้ ให้แจ้งปัญหาและอุปสรรคต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบต่อไป ทั้งนี้ ไม่เกินเก้าสิบวันนับแต่ได้รับแจ้งจากคณะกรรมการ ป.ป.ช.^{๑๓๙}

^{๑๓๘} พระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. ๒๕๖๑, มาตรา ๕๗, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๓๕ ตอนที่ ๒๗ ก (๑๙ เมษายน ๒๕๖๑), หน้า ๑๕.

^{๑๓๙} พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑, มาตรา ๓๒, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๓๕ ตอนที่ ๕๒ ก (๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๑), หน้า ๑๗.

๕.๒ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑**มาตรา ๓๕**

มาตรา ๓๕ ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการดำเนินการอย่างใดในหน่วยงานของรัฐอันอาจนำไปสู่การทุจริตหรือสื่อว่าอาจมีการทุจริต ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการตรวจสอบโดยเร็ว ถ้าผลการตรวจสอบปรากฏว่ากรณีมีเหตุอันควรระมัดระวัง คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ มีหนังสือแจ้งให้หน่วยงานของรัฐดังกล่าวและคณะรัฐมนตรีทราบ พร้อมด้วยข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไข

หน่วยงานของรัฐและคณะรัฐมนตรีมีหน้าที่ต้องดำเนินการตามควรแก่กรณีเพื่อป้องกันมิให้เกิดการทุจริตหรือเกิดความเสียหายต่อประโยชน์ของรัฐหรือประชาชนโดยเร็วและถ้าไม่เกี่ยวกับความลับของทางราชการให้เปิดเผยให้ประชาชนทราบเป็นการทั่วไป^{๑๔๐}

^{๑๔๐} พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑, มาตรา ๓๒, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๓๕ ตอนที่ ๕๒ ก (๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๑), หน้า ๑๙.

ภาคผนวก ข

การสัมมนาเรื่อง “ป้กหมุดประชาานิยมอย่างไร ให้การเมืองไทยพัฒนา”

วันศุกร์ที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๖

ณ ห้องประชุมสัมมนา ปี ๑ - ๑ ชั้น ปี ๑ อาคารรัฐสภา

โครงการสัมมนา

เรื่อง “ปึกหมุดประชานิยมอย่างไร ให้การเมืองไทยพัฒนา”

จัดโดย

คณะกรรมการการพัฒนากองเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา
ร่วมกับคณะอนุกรรมการด้านวิชาการและเสริมสร้างการให้ความรู้
ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
ในคณะกรรมการการพัฒนากองเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา
วันศุกร์ที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๖ ระหว่างเวลา ๐๘.๐๐ - ๑๔.๓๐ นาฬิกา
ณ ห้องประชุมสัมมนา ปี ๑ - ๑ ชั้น ปี ๑ อาคารรัฐสภา

๑. หลักการและเหตุผล

นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมเป็นเครื่องมือหนึ่งของพรรคการเมืองที่ใช้ในการแข่งขัน โดยมุ่งหวังผลชนะจากการเลือกตั้งและแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง ปัจจุบันกำลังเป็นชุดความรู้ที่พรรคการเมืองใช้ปลุกฝังค่านิยมให้กับประชาชนทั่วประเทศด้วยการฝากความหวังไว้กับนักการเมือง การรอรับความช่วยเหลือ ที่สำคัญมุ่งเน้นให้ประโยชน์กับประชาชนเพียงบางกลุ่ม เพื่อสร้างฐานคะแนนเสียงและความนิยมทางการเมืองจนทำให้ประชาชนละเลยความสนใจต่อที่มาของนโยบายหาเสียงและขาดการไตร่ตรองถึงผลดีผลเสียที่แท้จริงจากนโยบายนั้น

แนวความคิดปฏิรูปประเทศด้านการเมืองได้ถูกกำหนดขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ตามมาตรา ๒๕๘ (ก) ได้ระบุสาระสำคัญ ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง การดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองเป็นไปโดยเปิดเผยและตรวจสอบได้ เพื่อให้พรรคการเมืองพัฒนาเป็นสถาบันทางการเมืองของประชาชนซึ่งมีอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกัน มีกลไกที่กำหนดความรับผิดชอบของพรรคการเมืองในการประกาศนโยบายที่มิได้วิเคราะห์ผลกระทบ ความคุ้มค่า และความเสียหายอย่างรอบด้าน และกำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและรับผิดชอบต่อประชาชน ตลอดจนแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองโดยสันติวิธี นอกจากนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ ระบุไว้ว่า การกำหนดนโยบายของพรรคการเมืองที่ใช้ในการประกาศนโยบายให้คำนึงถึงความเห็นของสาขาพรรคการเมืองและตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด นโยบายใดที่ต้องใช้จ่ายเงินการประกาศนโยบายนั้น ต้องมีรายการวงเงินที่ต้องใช้และที่มาของเงิน ความคุ้มค่าและประโยชน์ในการดำเนินนโยบาย

หากมองภาพรวม...

หากมองภาพรวมในบริบทสังคมไทย นโยบายหาเสียงประชานิยมกลายเป็นประเด็นทางสังคมที่ไม่อาจพยากรณ์ผลลัพธ์แท้จริงที่จะเกิดกับอนาคตของประเทศได้อย่างเด่นชัด ขณะที่เป็นโยบายสำคัญที่ผูกพันกับพรรคการเมืองเมื่อได้รับเลือกเข้ามาบริหารประเทศต้องปฏิบัติ จะเห็นได้ว่าการเลือกตั้งปี ๒๕๖๖ พรรคการเมืองส่วนใหญ่ใช้นโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมมากกว่าการเลือกตั้งที่ผ่านมา ซึ่งการเปิดกว้างและขาดการระบุนายละเอียดอย่างชัดเจนของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ กลายเป็นจุดอ่อนของการบังคับใช้กฎหมาย เกิดช่องว่างภายใต้กรอบกฎหมาย กำกับดูแลเฉพาะกรณีนโยบายที่ต้องใช้เงิน แต่ไม่ครอบคลุมกรณีนโยบายที่ไม่ต้องใช้เงิน แม้จะสร้างความพึงพอใจและอาจทำให้ประชาชนได้รับผลดีในระยะสั้น ท้ายที่สุดแล้ว ปฐมเหตุจากนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมที่ไร้ขอบเขตได้สร้างความเสียหายให้กับประเทศชาติ รวมถึงก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างประชาชนที่เลือกพรรคของตนเอง เกิดกระแสสังคมที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรวมตัวและสร้างแรงกดดันทางการเมืองต่อฝ่ายตรงข้าม และยังนำมาซึ่งความแตกแยกทางความคิดของคนตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับชาติกลายเป็นวัฒนธรรมที่บั่นทอนความเข้มแข็งของการเมือง บิดเบือนการแสดงออกที่ถูกต้องและเหมาะสมของประชาชนในการมีส่วนร่วมตามแนวทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ดังนั้น คณะกรรมการการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา โดยคณะอนุกรรมการด้านวิชาการและเสริมสร้างการให้ความรู้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งได้พิจารณาศึกษาเรื่อง ผลกระทบนโยบายหาเสียงเชิงประชานิยมของพรรคการเมืองไทย ในมิติผลดีและผลเสียที่มีต่อการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน ควบคู่ไปกับการติดตามสถานการณ์การเมืองอย่างต่อเนื่อง จึงได้จัดการสัมมนาในหัวข้อ “ปัทมุดประชานิยมอย่างไร ให้การเมืองไทยพัฒนา” โดยมุ่งหวังที่จะได้รับแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วนและนำไปจัดทำเป็นมาตรการเชิงนโยบายเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเป็นกลไกในการกำกับดูแลพรรคการเมืองให้มีความรับผิดชอบต่อการประกาศโฆษณาโยบาย ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการพลิกโฉมการขับเคลื่อนการปฏิรูปด้านการเมืองของประเทศอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

๒. วัตถุประสงค์

๒.๑ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในมิติทั้งผลดีและผลเสียของนโยบายประชานิยมที่มีต่อพรรคการเมือง นักการเมือง และการมีส่วนร่วมของประชาชน

๒.๒ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้เสนอแนะแนวทางการกำกับดูแลพรรคการเมืองให้มีความรับผิดชอบต่อการประกาศโฆษณาโยบาย

๓. วัน เวลา และสถานที่

วันศุกร์ที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๖ เวลา ๐๘.๐๐ – ๑๔.๓๐ นาฬิกา ณ ห้องประชุมสัมมนา ปี ๑ - ๑ ชั้น ปี ๑ อาคารรัฐสภา

๔. รูปแบบโครงการสัมมนา

๔.๑ การเปิดการสัมมนา โดย นายศุภชัย สมเจริญ รองประธานวุฒิสภา คนที่สอง

๔.๒ การบรรยายพิเศษ “นโยบายประชานิยม: กระจกสะท้อนการเมืองไทย” โดย นายเจตต์ อินสว่าง รองประธานคณะกรรมการการพัฒนากองเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา คนที่หนึ่ง

๔.๓ การอภิปราย/เสวนา แลกเปลี่ยน และระดมความคิดเห็น โดยวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ

๑) นายสมชาย แสวงการ สมาชิกวุฒิสภา

๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปริญญา เทวานฤมิตรกุล ผู้อำนวยการศูนย์นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๓) รองศาสตราจารย์เจษฎ์ โทณะวณิก ประธานคณะนิติศาสตร์ วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย

๔) นายสิทธิพล วิบูลย์ธนากุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ พรรคก้าวไกล

๕) นายวรวิทย์ ฉิมมณี พิธีกรรายการคมชัดลึก สถานีโทรทัศน์เนชั่นทีวี (ผู้ดำเนินการสัมมนา)

๕. กลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๒๐๐ คน

๕.๑ กรรมการ ที่ปรึกษา กิตติมศักดิ์ ที่ปรึกษา ผู้ชำนาญการ นักวิชาการ และเลขานุการ ประจำคณะกรรมการ อนุกรรมการ ที่ปรึกษา คณะอนุกรรมการ และคณะทำงาน ใน คณะกรรมการการพัฒนากองเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา

๕.๒ ผู้แทนคณะกรรมการสามัญประจำวุฒิสภาและบุคคลในวงงานรัฐสภา

๕.๓ ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานของรัฐ เช่น

๑) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

๒) สถาบันพระปกเกล้า

๓) สำนักงานประมาณ

๔) สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๕) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

๖) ตัวแทนพรรคการเมือง

๗) ตัวแทนจาก...

- ๗) ตัวแทนจากที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย (ทปอ.)
- ๘) สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย
- ๙) สถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน
- ๑๐) หอการค้าไทยและสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย
- ๑๑) สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
- ๑๒) ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม ภาครัฐ องค์กร และสื่อต่างๆ ที่สนใจ

๖. ผู้รับผิดชอบโครงการและงบประมาณดำเนินการ

คณะกรรมการการพัฒนากองการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา

๗. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๗.๑ ทำให้ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในมิติทั้งผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบของนโยบายประชานิยมที่มีต่อพรรคการเมือง นักการเมือง และการมีส่วนร่วมของประชาชน

๗.๒ ทำให้ได้เสนอแนะแนวทางที่มุ่งเป้าต่อการกำกับดูแลพรรคการเมืองให้มีความรับผิดชอบต่อการประกาศโฆษณา นโยบาย ทั้งกรณีนโยบายที่ต้องใช้จ่ายเงิน และนโยบายที่ไม่ต้องใช้จ่ายเงิน

๗.๓ ทำให้รายงานการพิจารณาศึกษาของคณะกรรมการการพัฒนากองการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยคณะอนุกรรมการด้านวิชาการและเสริมสร้างการให้ความรู้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

.....

กำหนดการสัมมนา

เรื่อง “ปึกหมุดประชานิยมอย่างไร ให้การเมืองไทยพัฒนา”

จัดโดย คณะกรรมการการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา

ร่วมกับคณะอนุกรรมการด้านวิชาการและเสริมสร้างการให้ความรู้

ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ในคณะกรรมการการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา

วันศุกร์ที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๖ ระหว่างเวลา ๐๘.๐๐ - ๑๔.๓๐ นาฬิกา

ณ ห้องประชุมสัมมนา ปี ๑ - ๑ ชั้น ปี ๑ อาคารรัฐสภา

-
- เวลา ๐๘.๐๐ - ๐๘.๓๐ น. - ลงทะเบียน
- เวลา ๐๘.๓๐ - ๐๘.๕๐ น. - พิธีเปิดการสัมมนา
- กล่าวรายงานวัตถุประสงค์โครงการสัมมนา โดย นายจเด็จ อินสว่าง รองประธานคณะกรรมการการพัฒนาการเมือง และการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา คนที่หนึ่ง
- กล่าวเปิดการสัมมนา โดย นายศุภชัย สมเจริญ รองประธานวุฒิสภา คนที่สอง
- เวลา ๐๘.๕๐ - ๐๙.๓๐ น. - บรรยายพิเศษ “นโยบายประชานิยม : กระจกสะท้อนการเมืองไทย” โดย นายจเด็จ อินสว่าง รองประธานคณะกรรมการการพัฒนาการเมือง และการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา คนที่หนึ่ง
- เวลา ๐๙.๓๐ - ๑๒.๐๐ น. - เสวนา/อภิปรายเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เรื่อง “ปึกหมุดประชานิยมอย่างไร ให้การเมืองไทยพัฒนา” โดย
- ๑) นายสมชาย แสวงการ สมาชิกวุฒิสภา
 - ๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปริญญา เทวานฤมิตรกุล ผู้อำนวยการ ศูนย์นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 - ๓) รองศาสตราจารย์เจษฎ์ โทณะวณิก ประธานคณะนิติศาสตร์ วิทยาลัยบัณฑิตเอเซีย
 - ๔) นายสิทธิพล วิบูลย์ธนากุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ พรรคก้าวไกล
 - ๕) นายวรวิทย์ ฉิมมณี พิธีกรรายการคมชัดลึก สถานีโทรทัศน์เนชั่นทีวี (ผู้ดำเนินการสัมมนา)
- แสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และถาม - ตอบ
- เวลา ๑๒.๐๐ - ๑๓.๐๐ น. - รับประทานอาหารกลางวัน

เวลา ๑๓.๐๐...

เวลา ๑๓.๐๐ – ๑๔.๓๐ น.

- แสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และถาม – ตอบ (ต่อเนื่อง)
โดยคณะกรรมการเพื่อรวบรวมประกอบการจัดทำรายงาน
 - สรุปการแสดงความเห็น ข้อเสนอแนะ และถาม – ตอบ
 - จบการสัมมนา
 - กล่าวปิดการสัมมนา โดย นายกำพล เลิศเกียรติดำรงค์ กรรมการ
และประธานคณะอนุกรรมการด้านวิชาการและเสริมสร้างความรู้
ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
-

หมายเหตุ กำหนดการอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

ภาพถ่ายการสัมมนา เรื่อง “ปึกหมุดประชานิยมอย่างไร ให้การเมืองไทยพัฒนา”
ที่จัดขึ้น ณ ห้องประชุมสัมมนา ปี ๑-๑ ชั้น ปี ๑ อาคารรัฐสภา เมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๖

ภาคผนวก ค

- รายงานที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการด้านวิชาการ และเสริมสร้างการให้ความรู้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- รายงานคณะทำงานศึกษาผลกระทบนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมของพรรคการเมืองไทย

รายนามที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการคณะอนุกรรมการด้านวิชาการ และเสริมสร้างการให้ความรู้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๑. นายจเด็จ อินสว่าง	๒. พันตำรวจเอก จรุงวิทย์ ภุมมา
๓. นายจรินทร์ จักกะพาก	๔. นางสาววิไลลักษณ์ อรินทะพงษ์
๕. ศาสตราจารย์พิเศษจรูญ ภัคดีธนากุล	๖. นายเกษม สรศักดิ์เกษม
๗. นางสาวปาลาวดี เนื่องจำนง	๘. นายปรีชา จิตรสิงห์
๙. นายโสภณวิชญ์ เสกขุนทด	๑๐. รองศาสตราจารย์ธัชพนธ์ ยอดทอง
๑๑. นายวีระชัย ตนานนท์ชัย	๑๒. นายพยัพ อนันนิล
๑๓. นายไพศิษฐ์ ชาครานนท์	๑๔. รองศาสตราจารย์อรปภา ชูติกรทวีสิน
๑๕. นายธนบดี ฐานะขालา	๑๖. นายสุกฤษฎ์ รักษณอนันต์
๑๗. นางสาวพรพรรณ วรวิชัย	๑๘. นายสมเจตต์ เลิศวิไลย์
๑๙. นางสาวพุดติกา วงศ์กัญญา	๒๐. นายกฤษดา มหาวิริโยทัย
๒๑. นายโกศล วงศ์สุวรรณ	๒๒. ผศ.จิตเจริญ ศรีขวัญ
๒๓. ผศ.ปราชญา อ่อนนาค	

รายนามคณะทำงานศึกษาผลกระทบนโยบายหาเสียงเชิงประชาานิยมของพรรคการเมืองไทย

๑. นายกำพล เลิศเกียรติดำรงค์	ประธานคณะทำงาน
๒. นายประดิษฐ์ เหลืองอร่าม	รองประธานคณะทำงาน
๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์เชษฐา ทรัพย์เย็น	รองประธานคณะทำงาน
๔. นายไพบุลย์ เหล็กพรหม	เลขานุการคณะทำงาน
๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวิชา เป้าอารีย์	คณะทำงาน
๖. นายคมเขต เพ็ชรรัตน์	คณะทำงาน
๗. นายบุญรักษ์ ยอดเพชร	คณะทำงาน
๘. นายเอสนะ จงจิตเจริญ	คณะทำงาน
๙. นายสมยศ อักษร	คณะทำงาน
๑๐. นายปัญญา โพธิ์ทอง	คณะทำงาน
๑๑. รองศาสตราจารย์อรปภา ชูติกรวิสิิน	คณะทำงาน
๑๒. รองศาสตราจารย์ธัชพนธ์ ยอดทอง	คณะทำงาน
๑๓. รองศาสตราจารย์เรีงรณ ล้อมลาย	คณะทำงาน
๑๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์จิตเจริญ ศรีขวัญ	คณะทำงาน
๑๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปราชญา อ่อนนาค	คณะทำงาน
๑๖. นางสาวปาลาวดี เนื่องจำนงค์	คณะทำงาน
๑๗. นายพยัพ อนันนิล	คณะทำงาน
๑๘. นายปรีชา เมืองพรหม	คณะทำงาน
๑๙. นายชาติ เจริญสุข	คณะทำงาน
๒๐. นายโกศล วงศ์สุวรรณ	คณะทำงาน
๒๑. นายอภิวัฒน์ เรืองทรัพย์	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
๒๒. นางณัชชาภัทร อมรกุล	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
๒๓. นางสาวมัทนา เจริญศรี	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
๒๔. นางสาวนภัสชล ทองสมจิตร	ที่ปรึกษาคณะทำงาน

